

**ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola**

Forgácsné Göttler Viktória

**A FRANCIA KATONAI SZAKNYELV-
OKTATÁS TAPASZTALATAI ÉS
KORSZERŰSÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. Kádas Géza

- Budapest, 2004 -

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	5
1.1 A KUTATÁS TÁRGYA	5
1.2 A TÉMA AKTUALITÁSA.....	6
1.3 MUNKAHIPOTÉZIS.....	8
1.4 KUTATÁSI MÓDSZEREK	9
1.5 A DOKTORI ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE	9
2. A KATONAI NYELVOKTATÁS KÖRNYEZETE.....	11
2.1 BEVEZETÉS	11
2.2 A XXI. SZÁZAD KIHÍVÁSAI.....	11
2.2.1 A globális és társadalmi faktorok.....	11
2.2.2 A biztonságpolitika és a haderőépítés globális tényezői.....	11
2.2.3 A globális biztonsági gondolkodás.....	12
2.2.4 A haderőépítés védelmi, biztonságpolitikai tényezői.....	12
2.3 A KATONAI SZÖVETSÉGEK ÚJ TÍPUSAI.....	12
2.3.1 Az ENSZ.....	13
2.3.2 A NATO	13
2.3.3 A Partnerség a békéért program (Pfp).....	14
2.3.4 A békepartnerségi program bővítése az interoperabilitás jegyében.....	14
2.4 A NATO ÚJ FELADATAI.....	15
2.5 BÉKEMŰVELETEK.....	15
2.5.1 A nem háborús katonai tevékenységek közös doktrínája.....	16
2.5.2 Békeműveletek a múltban	16
2.5.3 A Magyar Köztársaság részvétele a békeműveletekben.....	16
2.6 A MAGYAR HONVÉDSÉG FELADATAI A NATO TAGSÁG TÜKRÉBEN	17
2.6.1 A Magyar Honvédség megváltozott feladatai.....	17
2.6.2 A magyar honvédség lehetséges feladatai a XXI. század elején	19
2.7 HADERŐREFORM A NATO-KOMPATIBILITÁS JEGYÉBEN	19
2.8 SZELLEMI KOMPATIBILITÁS ÉS NYELVTUDÁS	22
2.9 JELENTÉSEK A PFP GYAKORLATOKRÓL.....	24
2.10 ÖSSZEGZÉS	25
3. A JÖVŐ KATONATISZTJÉNEK INFORMATIKAI, KOMMUNIKÁCIÓS ÉS IDEGEN-NYELVI ISMERETEI	27
3.1 BEVEZETÉS	27
3.2 HAGYOMÁNYÖRZÉS ÉS MODERNITÁS.....	27
3.3 AZ ÚJ HADSEREG ÉPÍTÉSÉNEK TÉNYEZŐI.....	28
3.4 A ZMNE JÖVŐJE AZ ÚJ ÉVEZRED EURÓPÁJÁNAK OKTATÁSI RENDSZERÉBEN	32
3.5 AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM MEGHATÁROZÁSA	32
3.6 AZ EURÓPAI UNIÓ IRÁNYELVEL.....	33
3.6.1 A tanárok képzésének javítása.....	34
3.6.2 A nyitott tanulási környezet	34
3.6.3 Az európai együttműködés erősítése.....	34
3.6.4 A tanuló társadalomba illeszkedését elősegítő ismeretek.....	35
3.6.5 Az információs és kommunikációs technikákhoz való hozzáférés.....	35
3.7 AZ IDEGEN NYELVEK ISMERETÉNEK JAVÍTÁSA.....	35
3.8 A HONVÉDTISZT OKTATÁSÁNAK ÉS KÉPZÉSÉNEK KÖVETELMÉNYEI.....	36
3.8.1 A katonai felsőoktatás tendenciái a nyugati országokban.....	36
3.8.2 Új típusú képzés, új tananyagok a NATO országok katonai felsőoktatásában	37
3.8.3 Új szakok, kommunikációs ismeretek a ZMNE-n.....	38
3.8.4 Kommunikációs készség és nyelvtudás a parancsnoki állomány képzésében.....	38
3.9 ÖSSZEGZÉS.....	40
4. A FRANCIA KATONAI SZAKNYELVOKTATÁS HELYZETE ÉS TAPASZTALATAI.....	42

4.1	BEVEZETÉS	42
4.2	A FRANCIA NYELVOKTATÁS HELYZETE.....	42
4.3	NYELVISMERET A HONVÉDSÉGEN BELÜL	45
4.4	A FRANCIA KATONAI SZAKNYELVOKTATÁS	46
4.4.1	<i>Nyelvi Intézet</i>	47
4.4.2	<i>Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ (BKNYK)</i>	49
4.4.3	<i>BKNYK - francia csoport</i>	52
4.5	A CML FRANCIA KATONAI NYELVVIZSGA RENDSZER.....	55
4.5.1	<i>A CMLE diploma</i>	56
4.5.2	<i>A CMLF diploma</i>	56
4.5.3	<i>A CMLF és a NATO STANAG 6001 megfeleltetése</i>	57
4.5.4	<i>A CMLF vizsga három fokának követelményei</i>	60
4.5.5	<i>A vizsgák lebonyolítása</i>	61
4.5.6	<i>A javítókkal és vizsgáztatókkal szembeni szakmai követelmények</i>	61
4.5.7	<i>Az írásbeli vizsgák (CMLE) értékelésének módja</i>	61
4.5.8	<i>A szóbeli vizsga (CMLP) értékelésének módja</i>	62
4.6	A FRANCIA KATONAI SZAKNYELV-OKTATÁSSAL KAPCSOLATOS TAPASZTALATOK ÖSSZEGZÉSE	62
5.	A FRANCIA KATONAI SZAKNYELVOKTATÁS KORSZER SÍTÉSE.....	64
5.1	ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS	64
5.2	TÁVOKTATÁS	65
5.2.1	<i>A távoktatás kialakulásának rövid története</i>	65
5.2.2	<i>Távoktatási kísérlet a Magyar Honvédségben</i>	69
5.3	NYELVOKTATÁS ÉS SZÁMÍTÓGÉP	70
5.3.1	<i>A számítógépes nyelvoktatás fejlődésének rövid áttekintése</i>	70
5.3.2	<i>A nyelvoktatásban alkalmazott programok típusai</i>	72
5.3.3	<i>A nyelvoktatás néhány területe, ahol számítógépet alkalmaznak</i>	74
5.3.4	<i>A számítógép előnyei és hátrányai</i>	75
5.3.5	<i>A számítógép és a tanár kapcsolata</i>	75
5.3.6	<i>A számítógépes oktatás hatékonysága</i>	75
5.4	MULTIMÉDIA.....	76
5.4.1	<i>Multimédia és internet</i>	76
5.4.2	<i>A multimédia alkalmazási területei</i>	77
5.5	MULTIMÉDIA AZ OKTATÁSBAN	77
5.5.1	<i>A multimédia alkalmazásának előnyei az oktatásban</i>	77
5.5.2	<i>Elméletek</i>	78
5.5.2.1	<i>A naiv összegzés elmélet</i>	78
5.5.2.2	<i>A kettőskódolás (dual coding) elmélet</i>	79
5.5.2.3	<i>Kognitív plauzibilitás elmélete</i>	79
5.6	TANULÁS AZ INTERAKTÍV MULTIMÉDIA RENDSZEREK SEGÍTSÉGÉVEL.....	79
5.7	KIHÍVÁSOK A TANULÁSSAL, TANÍTÁSSAL SZEMBEN.....	81
5.7.1	<i>A tanuló szerepének megváltozása</i>	82
5.7.2	<i>A tanulási feladat, tanulási program</i>	82
5.7.3	<i>A tanulási környezet</i>	82
5.7.4	<i>A tanár szerepének módosulása</i>	83
5.7.5	<i>Az "új tanulás" komplementer modellje</i>	84
5.7.6	<i>Túlzott várakozások</i>	85
5.8	MULTIMÉDIA ÉS/VAGY INTERNET A NYELVÓRÁN.....	85
5.9	NYELVOKTATÁS - TÁVOKTATÁSSAL	87
5.10	KATONAI SZAKNYELVOKTATÁS - TÁVOKTATÁSSAL	88
5.11	ÖSSZEGZÉS	89
6.	MULTIMÉDIÁS TANANYAGFEJLESZTÉS	90
6.1	BEVEZETÉS	90
6.2	KUTATÁSI TAPASZTALATOK.....	90
6.3	KÖVETELMÉNY-SPECIFIKÁCIÓ	95
6.4	MULTIMÉDIÁS KERETRENDSZER	96
6.5	A LIEGE KERETRENDSZER BEMUTATÁSA	98
6.5.1	<i>Keresés</i>	98
6.5.2	<i>Feladattípusok és létrehozásuk</i>	99
6.5.2.1	<i>Kiegészítő feladat</i>	101

6.5.2.2	Kategória feladat.....	102
6.5.2.3	Párosítás feladat.....	103
6.5.2.4	Egy kép, egy szó feladat.....	104
6.5.2.5	Rendbe rak feladat.....	104
6.5.2.6	Választás feladat.....	105
6.5.2.7	Puzzle feladat.....	106
6.5.2.8	Keresztrejtvény.....	107
6.5.2.9	Egy témakörhöz több feladat megjelenítése.....	107
6.5.3	<i>Történet</i>	108
6.5.3.1	Történet menü.....	108
6.5.3.2	Támogatott hang és videó formátumok.....	109
6.5.3.3	Drag-and-drop szótár használata.....	109
6.5.3.4	Videó megjelenítés.....	109
6.5.4	<i>Szavak hozzáadása a kiválasztott témakörhöz</i>	110
6.5.5	<i>Témaválasztás</i>	110
6.5.6	<i>Új témakör megadása</i>	111
6.5.6.1	Támogatott képformátumok.....	111
6.5.6.2	Név konvenció több kép esetén.....	111
6.5.6.3	Képek lehetséges forrásai.....	112
6.5.7	<i>Szótár nyelvválasztás</i>	112
6.5.8	<i>Nem témakörhöz kapcsolt szavak megtanulása</i>	112
6.5.9	<i>Menü megjelenítése</i>	113
6.5.10	<i>Szavak keresése a képeken</i>	113
6.5.10.1	Referencia pontok alapján.....	113
6.5.10.2	Témakörhöz tartozó szó lista alapján.....	114
6.6	A MULTIMÉDIA TERMÉKEK HASZNÁLHATÓSÁGA MEGÍTÉLÉSÉNEK SZEMPONTJAI.....	115
6.6.1	<i>Az üzenet pontossága, érthetősége</i>	115
6.6.2	<i>A rendszerben való gondolkodás</i>	116
6.6.3	<i>A strukturáltságról</i>	116
6.6.4	<i>A navigációról</i>	116
6.6.5	<i>Kommunikáció, interakció</i>	116
6.6.6	<i>Pedagógiai-didaktikai szempontok</i>	117
6.6.7	<i>Pszichológiai-ergonómiai szempontok</i>	117
6.6.8	<i>A mediális közlési elvárásoknak való megfelelés</i>	117
6.6.9	<i>A médiumok helyes aránya</i>	117
6.6.10	<i>A multimédia technikai kivitelezése</i>	118
6.6.11	<i>Járulékos elemek</i>	118
6.6.12	<i>On-line frissítés</i>	118
6.6.13	<i>Szubjektív értékelés</i>	118
6.7	A LIEGE ÉRTÉKELÉSE.....	119
6.8	KATONAI MINTATANANYAG.....	122
6.9	ÖSSZEGZÉS.....	123
7.	A KUTATÓMUNKA ÖSSZEFOGLALÁSA.....	125
7.1	ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK.....	125
7.2	ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	126
7.3	AJÁNLÁS.....	127
7.4	BEFEJEZÉS.....	127
8.	ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	128
9.	TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	128
10.	BET SZÓ-JEGYZÉK.....	129
11.	FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	130
12.	PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	138
13.	MELLÉKLET.....	139

1. Bevezetés

Jelen értekezés reményeink szerint hozzá fog járulni a hazai katonai szaknyelvoktatás eredményességének javításához. A Magyar Honvédségben folyó nyelvoktatás kérdését szűkítve, doktori értekezésem témájaként a francia katonai szaknyelvoktatást választottam. 1995-óta tanítok francia nyelvet a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen (ZMNE). Frissen diplomázott tanárként általános francia nyelvtudás birtokában kezdtem el a munkát az akkor alapított Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központban (BKNYK), majd elsajátítottam a francia katonai szaknyelvet és jegyzeteket, cikkeket írtam. Nyelvtanári munkám során megismertem a katonai tanfolyami nyelvképzés sajátosságait, a felnőttoktatás speciális igényeit, a francia szakcsoportban folyó nyelvoktatás aktuális problémáit, nehézségeit. Tudományos kutatásaim arra irányulnak, hogyan lehet a BKNYK-ban és ezzel egyidejűleg a ZMNE-n folyó francia szaknyelvoktatás színvonalát és hatékonyságát emelni. (Az értekezés lezárásának időpontja: 2004. március)

1.1 A kutatás tárgya

Jelen értekezés célja a francia katonai szaknyelvoktatás fejlesztése és korszerűsítése.

A magyar katonai felsőoktatásban folyó idegennyelvi képzéssel kapcsolatban egyetemünkön az elmúlt években több tudományos munka született, melyek a kérdés más-más vetületét vizsgálták. Dr. Kádas Géza, a BKNYK igazgatója, a rendszerszerű nyelvoktatás problémáit, a katonai szaknyelv oktatásának személyi és tárgyi feltételeit, a nyelvi utóképzés szervezési kérdéseit és a távoktatás lehetőségeit elemezte¹. Dr. Kovácsné Dr. Nábrádi Márta, a ZMNE Nyelvi Intézetének vezetője, az amerikai angol nyelvoktatás bevezetésének és megszervezésének kérdését vizsgálta.² Várnainé Dr. Kis Ilona, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyelvvizsga Központjának igazgatója, a katonatisztek angol szaknyelvi felkészítésének helyzetét és fejlesztési irányait kutatta³. Dr. Nógrádiné Kiss Magdolna a nyelvi képzés változásait és strukturáltságát vizsgálta a Magyar Honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig.⁴

A fenti kutatások és tudományos munkák általában a katonai szaknyelvoktatással, ezen belül is szinte kizárólag az angol nyelvoktatás és szaknyelvoktatás kérdéseivel foglalkoztak. Az angol nyelv iránti fokozott igényekkel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy „...kétségen kívüli tény, hogy a rendszerváltás a nyelvtanítás - nyelvtanulás területén elsősorban az angol nyelv iránti igény formájában jelentkezett. Egy ilyen nagy horderejű kérdésben azonban, mint a hadseregben belüli nyelvoktatás, nem szabad a pillanatnyi igényekből kiindulni, főleg nem szabad hamis prioritások rabjává válni, hiszen a nyelvtudás megszerzése nem rövid távú feladat, hanem éveket, esetleg évtizedeket felölelő, kitartó és tervszerű munka eredménye.”⁵

A ZMNE-n folyó francia szaknyelvoktatás fejlesztése és a nyelvtanulás-nyelvtanítás hatékonyságának emelése érdekében meg kell vizsgálnunk a szaknyelvi képzés és

---

¹ Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának és fejlesztésének helyzete, fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében - kandidátusi értekezés, Magyar Honvédség Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1994.

² Dr. Kovácsné Dr. Nábrádi Márta: Az amerikai angol nyelvoktatás bevezetése, megszervezése és perspektívája a magyar tisztképzésben - egyetemi doktori értekezés, Magyar Honvédség Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1994.

³ Várnainé Dr. Kis Ilona: A hivatásos állomány angol nyelvi és angol katonai szaknyelvi felkészítése, mint a NATO-hoz történő csatlakozás egyik feltétele - PhD értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 1997.

⁴ Dr. Nógrádiné Kiss Magdolna: A nyelvi képzés változásai és strukturáltsága a Magyar Honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig - doktori (PhD) értekezés 2003. ZMNE

⁵ u.a.1. 4.o.

továbbképzés jelenlegi helyzetét: a nyelvoktatás színtereit, személyi és tárgyi feltételeit, a vizsgáztatás rendszerét, a szaknyelvoktatás tartalmi, eszközbeli, és módszertani jegyeit. Összegezni kell a francia katonai szaknyelvi oktatás tapasztalatait, nehézségeit, melyekből a nyelvoktatást előrevivő következtetések vonhatók le. Ebben a témakörben dr. Zoltán Mártának, a Nyelvi Intézet adjunktusának számos gondolatébresztő cikke jelent meg.⁶

A fenti célkitűzések érdekében jelen kutatás az alábbi kérdések és problémák köré csoportosítható:

1. Milyen szerepet játszik a XXI. századi hadviselésben a nyelvi kompatibilitás a NATO tagországok közötti interoperabilitás megvalósulásában?
2. Milyen fontosak a kommunikációs, az informatikai, az idegen nyelvi és a szaknyelvi ismeretek a jövő katonatisztjével szemben támasztott követelmények között?
3. Milyen új módszerekkel, eszközökkel és milyen típusú tananyagokkal lehet a ZMNE-n folyó nyelvtanulás-nyelvtanítás hatékonyságát növelni, amelyek egyben hozzájárulhatnak a francia katonai szaknyelvi vizsga (CMLF) sikeres letételéhez?
4. Hogyan tud alkalmazkodni a magyar katonai felsőoktatásban folyó idegennyelvi, szaknyelvi képzés- és továbbképzés rendszere az információs társadalomban való érvényesüléshez szükséges „élethosszig tartó tanulás” követelményéhez?
5. Hogyan illeszthető a számítógéppel segített nyelvoktatás, a multimédiás nyelvoktató programok használata és a távoktatás módszere a jelenlegi idegen nyelvi képzés és továbbképzés rendszerébe?
6. Milyennek kell lennie egy (lehetőségek szerint) "minden szempontból" megfelelő katonai szaknyelvoktatást támogató nyelvprogramnak, mely a tanfolyami képzésben (kis csoportos tanórák alatt), az egyéni (és otthoni) tanulásban, a tanfolyam elvégzése után (szinten tartáshoz) és távoktatáshoz is eredményesen használható?

1.2 A téma aktualitása

Doktori értekezésem témájának aktualitása az alábbiakban foglalható össze:

1. Magyarország 1999 óta NATO tag, 2004. május elsejétől pedig az Európai Unió tagja. Az Euro-atlanti integráció, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás együttesen alkotja hazánk biztonságának, stabilitásának, gazdasági és társadalmi fejlődésének legfontosabb nemzetközi keretét. A jövőben a NATO-n és az Európai Unión belül, egy szövetség tagjaként kell ütőképes védelmi erőt fenntartani, eszerint kell a magyar haderő reformját, a hadsereg korszerűsítését elvégezni. A NATO-ba olyan hadsereggel léptünk be, amely már hosszabb ideje átalakulóban van. A reform 1995-ben kezdődött, amely akkor elsősorban a mennyiségi változásokat célozta meg. Az átalakítás egyik fontos célja volt a Magyar Honvédség előkészítése a szövetségbe lépésre. A haderőreformnak a klasszikus katonai feladatrendszer (védelem, visszatartás, elrettentés) mellett figyelembe kellett vennie a béketámogató műveletek (konfliktus megelőzés, béketámogatás, kutatómentő tevékenység, humanitárius segítségnyújtás stb.) új követelményeit is. Azok a nemzetközi követelmények, amelyeket az ENSZ Alapokmánya, valamint a Washingtoni Szerződés 4. és 5. cikkelye említ, a Magyar Honvédség számára is új feladatokat jelentenek. Az ország védelme mellett készen kell állnunk a nemzetközi feladatokban való részvételre, legyen az a Partnerség a Békéért program része, illetve ENSZ, NATO

---

⁶ Dr. Zoltán Márta: Gondolatok egy nyelvtanfolyam kapcsán, Akadémiai Fórum, 1992. 7. szám, 4. o., Nyelvvizsgára készülőknek, Magyar Honvéd, 1992. szeptember 11, III. évfolyam 37. szám, 10-11.o., Minél több tiszt tanuljon idegen nyelveket! De miért is?... Humán Szemle 1996. 3. szám, 35-44.o., Ne menjen pocskéba!, Magyar Honvéd, 1997. június 6. 28. o., Még mindig a nyelvtanulásról, Magyar Honvéd, 1998. január 9.

esetleg EU felkérés. Ugyanakkor a Magyar Honvédségnek hozzá kell járulnia a NATO-tagországok közös védelméhez is. Olyan modern fegyveres erőt kell létrehozunk, amely képes lesz feladatait önállóan és a NATO többnemzetiségű harci kötelékeinek részeként is végrehajtani.

2. Az Szövetséghez való csatlakozás számos feladatot rótt a Magyar Honvédségre, melyek közül a modern fegyveres erő létrehozása áll az első helyen. A XXI. századi hadviselésben megváltozott a hadseregek szerepe, megváltoztak a nemzetbiztonság kategóriái, összetevői. E változásokkal összhangban a jövő tisztjének feladatai és szerepköre is átalakulóban van. A katonatisztekkel szemben támasztott új követelményekkel a magyar katonai felsőoktatásnak is számolnia kell, meg kell felelnünk a washingtoni csúcson elfogadott "Új stratégiai koncepció"-nak. Olyan új oktatási modellt kell találni, amely szinkronban van a "más jellegű" koalíciós tevékenységgel. A NATO-val való kompatibilitás és interoperabilitás mihamarabbi elérésének feltételei közt szerepel a Magyar Honvédség személyi állományának teljes körű átképzése. A jövő katonatisztjének várhatóan a korábbinál nagyobb szüksége lesz a kommunikációs, informatikai, és idegen nyelvi ismeretekre. A "NATO-kompatibilitás" nem csak technikai, hanem szellemi kompatibilitást is magában foglal. A szellemi kompatibilitás megteremtése azt jelenti, hogy képesek vagyunk egymást megérteni, és együtt tevékenykedni a tagországok hadseregeivel. A hatékony kommunikáció alapja mindenekelőtt a NATO két hivatalos nyelvének - az angol és a francia nyelvek - ismerete.
3. Jelenleg a Magyar Honvédségben, a tisztek körében a katonai idegennyelv-oktatás legnépszerűbb nyelve az angol. A magyar katonai felsőoktatásban az idegennyelvi képzés azonban a jövőben nem szűkülhet le egyetlen nyelvre, más európai nyelvek rováására. Már csak azért sem, mert a francia szintén a NATO hivatalos nyelve. A francia nyelv a 12. helyen áll a világ nyelvei között. Ma a világon franciául beszélők száma 115 millió fő.⁷ Európa meghatározó államai részéről (Franciaország és Németország) jelenleg az a politikai és katonai szándék érezhető, hogy csökkentsék az Amerikai Egyesült Államok befolyását, elsősorban Európában, másodsorban a történelmi okokból érdekkörükbe tartozó régiókban. Ez a törekvés valószínűsíthetően az angol nyelv hegemoniáját is gyengítheti. Európai Unió tagságunkat és az Euro-hadtest keretében vállalt feladatainkat szem előtt tartva a jövőben mindenképpen nagyobb hangsúlyt kell kapnia az angol mellett más európai nyelvek oktatásának is, a civil és katonai felsőoktatásban egyaránt, különös tekintettel a francia nyelvre.
4. A XXI. század elején, az EU-hoz csatlakozni kívánó Magyarország számára a nyelvismeret kérdése stratégiai fontosságú. Egy 2002-es felmérés szerint az Európai Unióhoz csatlakozó országok közül a magyarok idegennyelv-tudása a legalacsonyabb, a 15 éven felüli magyar népesség mindössze 25%-a beszél valamennyire az öt leggyakoribb nyugati nyelv egyikét. Az Oktatási Minisztérium a nyelvtudás fejlesztésére meghirdette a Nyelvtanulás évét és kidolgozta a Világ-nyelv programot. A 2004 szeptemberétől indítandó program segítségével megvalósulhat az a törekvés, hogy az általános idegennyelv-oktatás a középfokú oktatási intézményekre korlátozódjon, s így a diákok a felsőfokú oktatást már egy vagy két idegen nyelv középfokú ismeretével kezdhetik. Az idegennyelv-oktatás a jövőben a felsőfokú oktatási intézményekből sem szorulhat ki, hiszen az adott oktatási intézmény profilját képező szakmákhoz tartozó szaknyelvet a jövőben is ezen intézményekben kell a hallgatóknak elsajátítaniuk. A katonai szaknyelvoktatás jövőbeli színtere továbbra is a katonai felsőoktatás lesz. A magyar katonatisztek modern szaknyelvi felkészítéséhez az információs társadalom kihívásait is figyelembe kell venni, és alkalmazkodni kell a médiapedagógia új szemléletéhez, módszereihez és eszközrendszeréhez. Gondolunk itt a számítógéppel

---

⁷ Pomogáts Béla: Nyelvújítás az ezredfordulón, Ezredforduló, 1999. 2. szám 27. o. táblázat

segített nyelvoktatásra, a multimédiás oktatóprogramokra és a távoktatás adta lehetőségekre, melyek hatására átalakulóban vannak a tanulási stílusok és a tanári-tanulói szerepek. A XXI. században az önálló tanulási módszerek (*les auto-apprentissages*) várhatóan egyre fontosabb szerepet fognak játszani a nyelvtanulásban is, ezért minden nyelvtanárnak nyitottnak kell lennie ezen új módszerek iránt.⁸

5. A megváltozott katonai feladatok miatt egyre több katona szolgál - gyakran hosszú ideig - az ország határain kívül a békeműveletek keretében. Ilyenkor idegen kulturális- és nyelvi közegbe kerülnek, ahol kommunikálniuk kell más hadsereg tagjaival, illetve a lakossággal. A felkészítésre fordítható idő rövid, ezért célszerű a képzést folytatni a szolgálatba lépést követően is. A távoktatás ebből a szempontból is ígéretes módszer és eszköz lehet, megfelelő módon beillesztve a katonai szaknyelvoktatás rendszerébe.

1.3 Munkahipotézis

Doktori értekezésem elkészítésénél az alábbi hipotéziseket vettem alapul:

1. A XXI. századi NATO hadviselés feltételezi az interoperabilitás megteremtését (taktikai, stratégiai, logisztikai, haditechnikai, erőforrás), melynek fontos eleme a nyelvi kompatibilitás (szabványok, technológiák, vezetési-rendszerek stb.).
2. A jövő katonatiszti tudásának architektúrájában meghatározó jelentőségű az informatika, a kommunikáció és az idegen nyelvi ismeret.
3. A NATO megváltozott feladataihoz, és az információs társadalom kihívásaihoz igazodóan a katonai szaknyelv-képzésben is új módszerek alkalmazására, új típusú, multimédiás tananyagok fejlesztésére van szükség.
  - a) A modern információs technikán alapuló multimédiás nyelvoktató programok hatékonyan alkalmazhatók a magyar katonai felsőoktatás több szintjén: a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó idegen-nyelv képzésben, a nyelvtanfolyamok közötti időben a katonatisztek nyelvi szinten tartására, a következő tanfolyamra való felkészülés során, a békeműveletekben résztvevő katonák továbbképzésére, távoktatására egyaránt.
  - b) A számítógéppel támogatott katonai szaknyelv-oktatásban a multimédiás interaktív nyelvoktató programok hatékonyan alkalmazhatók a békeműveletekre való felkészítéshez szükséges szókincs elsajátításában, gyakorlásában.
  - c) A NATO Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központban a francia szaknyelv oktatását és a CMLF (Certificat Militaire de Langue Française) francia katonai nyelvvizsgára való felkészítés eredményességét nagymértékben növelné a tananyagba szervesen beépített multimédiás oktatóprogram használata, mely igazodik az eltérő szintű nyelvtudással bíró, különböző anyanyelvű hallgatók tanulási szokásaihoz, egyéni tempójához.
  - d) A felnőttoktatás a társadalmi modernizáció, a tudás alapú társadalom bázisa. A távoktatást, mint a tudás alapú társadalomra jellemző egész életen át tartó tanulás és felnőttoktatás egy módszerét akkor lehet beilleszteni a magyar katonai szaknyelvi oktatás és képzés rendszerébe, ha a nyelvtanárok, katonai szakértők és informatikusok olyan oktatócsomagokat állítanak össze, melyet a változó igényeknek megfelelően rugalmasan lehet bővíteni, frissíteni.

---

⁸ "De toute façon; tous les enseignants de langues sont appelés à s'ouvrir aux problématiques des auto-apprentissages car les systèmes éducatifs s'orientent, quels que soient les publics, vers des dispositifs mixtes." in: Marie-José Barbot: Les auto-apprentissages, Clé International, 2000, 8.o.

1.4 Kutatási módszerek

Doktori értekezésem elkészítése folyamán a hadtudományi kutatás általános típusai közül alkalmazott kutatást és fejlesztési kutatást végeztem. Értekezésem kutatási stratégiája: induktív, leíró, összefüggés-feltáró. Módszere: feltáró módszer, ezen belül dokumentumelemzés és szóbeli kikérdezés.

- a) Tanulmányoztam és feldolgoztam a nyelvoktatással - azon belül a katonai szaknyelv oktatásával - kapcsolatos hazai és külföldi szakirodalmat, különös tekintettel a felnőttoktatás sajátosságaira, a médiapedagógiára, a számítógéppel segített nyelvoktatásra, a multimédiás programokra, és a távoktatásra.
- b) Tanulmányoztam a Honvédelmi Minisztérium nyelvoktatással kapcsolatos intézkedéseit, parancsait és a nyelvoktatás fejlesztésére vonatkozó távlati elképzeléseit.
- c) Vizsgáltam a haderőreformot a szellemi kompatibilitás oldaláról, a Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport ide vonatkozó anyagait, a békepartnerségi gyakorlatok résztvevőinek jelentéseit.
- d) Felmértem a hazai nyelvoktatás, ezen belül BKNYK-ban folyó francia katonai nyelvoktatás jelenlegi helyzetét és sajátosságait, kiemelve a nehézségeket.
- e) Tanulmányoztam, elemeztem és lefordítottam a hazánkban kevésbé ismert francia katonai szaknyelvi vizsgarendszert, a CMLF-et és összehasonlítottam azt a NATO STANAG 6001-es szabvánnyal azért, hogy a Magyar Honvédségen belül lehetőségeimhez mérten növeljem annak elfogadottságát.
- f) Statisztikailag feldolgoztam a BKNYK-ban folyó francia katonai nyelvoktatásra vonatkozó adatokat, elemeztem azokat és következtetéseket vontam le belőlük.
- g) Áttekintettem a számítógéppel segített nyelvoktatás történetét, eredményeit, valamint elméleti hátterét, elemeztem a legújabb módszertanokat.
- h) Kérdőíves felmérést készítettem és végeztem a BKNYK nyelvtanárai és hallgatói körében a számítógéppel támogatott nyelvoktatásról, valamint a multimédiás nyelvoktató programokról.
- i) Elemeztem és általánosítottam a BKNYK-ban szerzett nyelvtanári tapasztalataimat, következtetéseket vontam le belőlük, és ajánlásokat tettem a francia katonai nyelvoktatás hatékonyabbá tételére.
- j) Kidolgoztam egy követelmény-specifikációt, mellyel részt vettem egy multimédiás keretrendszer (LIEGE) kifejlesztésében. Ezen keretrendszer bármely nyelv (szaknyelv) oktatását hatékonyan támogathatja.
- k) A fenti keretrendszerben kidolgoztam egy minta tananyagot a francia katonai szaknyelv oktatásához.

1.5 A doktori értekezés felépítése

Az **első fejezet** a bevezetés.

A **második fejezetben** bemutatom a katonai nyelvoktatás megváltozott környezetét: az új geo-politikai és biztonságpolitikai környezetet, a XXI. századi hadviselés jellemzőit, az új típusú veszélyforrásokra, és kihívásokra adott és adható válaszokon keresztül a kollektív védelem fontosságát. Vizsgálom a NATO és ezzel összefüggésben a Magyar Honvédség jövőbeni feladatait, ezen belül az interoperabilitás kérdéskörét. Rámutatok a szellemi kompatibilitáson belül a nyelvismeret különös jelentőségére.

A **harmadik fejezetben** arra a kérdésre keresem a választ, hogy a XXI. század katonatisztjének tudásában milyen szerepet játszanak az informatikai, a kommunikációs és az idegennyelvi ismeretek. Vizsgálom a katonai felsőoktatás nemzetközi jellemzőit, az

európai oktatási rendszert befolyásoló tendenciákat, az EU által meghatározott irányelveket és nem utolsósorban az információs társadalom kihívásait is.

A **negyedik fejezetben** röviden áttekintem a hazai nyelvoktatás jellemzőit, ezen belül kiemelt figyelmet fordítok a francia és az angol nyelvre. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó francia nyelvi képzés és szaknyelvoktatás fejlesztése és a nyelvtanulás-nyelvtanítás hatékonyságának növelése érdekében vizsgálom a jelenlegi képzés színtereit, a vizsgáztatás rendszerét, a szaknyelvoktatás tartalmi, eszközbeli, és módszertani jegyeit, valamint személyi és tárgyi feltételeit. Összevetem a francia CMLF és a NATO 6001-es katonai szaknyelvi vizsgarendszert, és összefoglalom a BKNYK-ban folyó francia szaknyelvi képzés tapasztalatait.

Az **ötödik fejezetben** azt vizsgálom, hogy mely tényezők és módszerek vezethetnek a katonai szaknyelvoktatás színvonalának és eredményességének növeléséhez. Elemzem a számítógéppel segített nyelvoktatást, bemutatom előnyeit, és esetleges buktatóit, különös tekintettel a multimédiás nyelvoktató programokra. Bemutatom a médiapedagógia jellemzőit, nevezetesen az új tanulási környezetet, tanulási stílusokat, az új típusú tananyagokat és a tanár-diák szerep változásait. Foglalkozom az élethosszig tartó tanulás és távoktatás keretében a felnőttoktatás kérdéseivel is.

A **hatodik fejezetben** bemutatom a LIEGE keretrendszert, melynek használata remélhetőleg hozzájárulhat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó katonai szaknyelvi oktatás színvonalának, a nyelvtanfolyamok hatékonyságának növeléséhez, ezáltal a katonai szaknyelvi vizsgák eredményesebbé tételéhez. A LIEGE keretrendszert úgy állítottam össze, hogy tematikájában az általános és a katonai szaknyelv tanulását és tanítását is támogassa. Kifejlesztésében a katonai (vagy általános) szókincs minél hatékonyabb elsajátítása volt a cél, amely a legmodernebb informatikai lehetőségekre építve érhető el. A LIEGE fejlesztését a nemzetközi és hazai szakirodalom segítségével a BKNYK-ban végzett felmérés alapján végeztem. A nyelvtanárok és a magyar hallgatók számítógépes nyelvoktatással kapcsolatos élményei, szokásai, tapasztalatai alapján meghatároztam a követelmény-specifikációt, mely irányadó volt a multimédiás nyelvoktató keretrendszer és katonai „minta tananyag” elkészítésében.

A **hetedik fejezetben** összegzem kutatási eredményeimet, melyek alapján következtetéseket vonok le, majd javaslatokat teszek a hazai katonai felsőoktatásban folyó nyelvoktatás, azon belül a francia katonai szaknyelvoktatás korszerűsítésére és eredményesebbé tételére.

2. A katonai nyelvoktatás környezete

2.1 Bevezetés

Változó világunkban a katonai nyelvoktatásnak is folyamatos változásra, megújulásra van szüksége. Napjaink kihívásai közül - melyek a szakterületi nyelvképzést érik elsősorban -, az ország atlanti integrációja emelhető ki. Az integráció az együttműködés új formáit hozta és hozza, melyre fel kell készülni, és fel kell készíteni a résztvevőket. Jelen fejezetben a nemzetközi és hazai környezetet mutatjuk be, amely meghatározza az elvárásokat és a lehetőségeket a katonai nyelvképzésben.

2.2 A XXI. század kihívásai

2.2.1 A globális és társadalmi faktorok

Az érett demokráciák biztonsági integrációjának a jövő fegyveres erői felé irányuló logikája azt mutatja, hogy a XXI. század Európájának minden korábnál jobban megnő az esélye egy egységesülő védelmi rendszer kiépítésére és fenntartására, a klasszikus tömeghadseregek helyett kisebb méretű, ám jól integrált, magasan specializált professzionális haderőre, amelyet tartalékos rendszerek támogatnak. Az új hadseregek építőitől és működtetőitől mindenütt jelentős alkalmazkodó képességet és rugalmasságot követel a jövő.⁹

2.2.2 A biztonságpolitika és a haderőépítés globális tényezői

Az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején Közép- és Kelet-Európában alapvető változások történtek. A kétpólusú világrendszer felbomlásával megszűnt a hidegháború, a kelet-nyugati szembenállás. Az első és második világháborúban meglevő történelmi koalíciókhoz képest új típusú szövetségek alakultak ki. Alapvetően megváltozott Európa geopolitikai és geostratégiai helyzete is. Amíg a bipoláris rendszer alatt Európa biztonságát egy összeurópai nukleáris háború veszélye fenyegette, addig napjainkra e veszély csökkenésével párhuzamosan újabb veszélyforrások (biztonsági kockázati tényezők) jelentek meg Európa, sőt az egész világ területén. Ezen veszélyforrások közé sorolható az agresszív nacionalizmus, a még mindig fellelhető területi igény, az etnikai kisebbségi ellentétek, a gazdasági és politikai migráció, a nemzetközi terrorizmus és bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, valamint az ezek kombinációi következtében esetleg keletkező fegyveres konfliktusok. Ezek az újonnan jelentkező veszélyforrások komplex módon hatnak Európa és a világ biztonságára egyaránt.

A bipoláris katonai világrend összeomlása, a hidegháborús fenyegetés megszűnése tehát a fenyegetések más szintjeit tette szembeszökővé. A politikai-gazdasági rendszerek konfrontációja helyett egyrészt a sokkal mélyebb gyökerű civilizációs szembenállás erősödött, másrészt az eddig elfojtott nacionalista és regionális konfliktusok kirobbanásához teremtődtek meg a feltételek, harmadrészt, az előbbi kettőt átszövő "új" fenyegetések erősödtek fel, melyek civilizációs kulturális és környezetvédelmi kihívásként jelentkeznek. (éhezés, túlnépesedés, természeti erőforrásokkal való visszaélés, migráció, menekültek, kábítószer-csempészet, bűnözés stb.)

---

⁹ Szabó János: A NATO csatlakozás kihívásai - Hadtudomány 1998/3 23-26.o.

2.2.3 A globális biztonsági gondolkodás

Az európai egységesülési törekvések biztonságpolitikájában egyfelől megfogalmazódik a belső (európai) konfliktusok békés rendezhetőségébe vetett meggyőződés, a nyugati civilizációs értékek egységes elfogadása és követése azonos elvű integrált politikai - gazdasági - katonai struktúrákkal való garantálása. Másfelől jelen van az ettől eltérő civilizációs érdekekkel, törekvésekkel szembeni hatékony együttes védekezésre és a nyugati érdekek biztosítására, az eltérő civilizációk közötti együttműködés nemzetközi intézményeinek fenntartására való törekvés. Az információs társadalom terjedésével, értékeink, szimbólumaink villámgyorsan terjednek és a kulturális különbségeket átmetszve mindenütt ugyanazt a tartalmat hordozzák.

2.2.4 A haderőépítés védelmi, biztonságpolitikai tényezői

A biztonság és a védelem tényezőinek sorában a fegyveres erő egyértelműen és tartósan hátrасorolódott. Ugyanakkor felerősödött a konfliktusrendezés kollektív európai intézményrendszere iránti bizalom és a hazai, nem erőszakos konfliktusrendező intézmények iránti elkötelezettség.

A védelem új missziója az új "háborúkerülő" konfliktusrendezés európai, illetve világméretű intézményrendszere munkájában való részvállalásban (különböző békeműveletek), valamint a felmerülő új fenyegetések elhárításában, vagy legalábbis csökkentésére irányuló törekvésben ölt testet. Ez azt jelenti, hogy egyre inkább olyan katonai szervezetre van szükség, amely tisztán katonai szerepét rendkívül kis valószínűséggel fogja gyakorolni, s így annak fontossága is csökken. Ezzel szemben fel kell készülnie egy sor olyan feladatra, amit korábban nem katonai feladatként tartottak számon, illetve amelyekhez gyors váltásokra képes személyi állomány és szervezeti infrastruktúra kell. A magas technológiai szintű fegyverzet és felszereltség, jól kvalifikált, rugalmas, tettének társadalmi- politikai- diplomáciai súlyát mérlegelni és befolyásolni képes tisztikart igényel. Ezek a nem katonai szerepek, a nagy variabilitás és a dinamikus váltás kihívásaiként fogalmazódnak meg.

A Magyar Köztársaság, a Magyar Honvédség számára az új misszió azt jelenti, hogy a magyar fegyveres erőnek valamilyen jól körülhatárolt szerepkört kell vállalnia az "Európa-erődön" belül. Ez a szerepvállalás várhatóan elsősorban Magyarország európai gazdasági és politikai súlyától függ. A fentiek az integráción belül a saját biztonsági és védelmi szerep megtalálásának kihívását jelentik.

A védelmi szektor új tulajdonságai között a globális és társadalmi tényezők különösen két mozzanatot hangsúlyoznak: a nyitottságot és az új típusú image szükségességét. A nyitottság egyfelől a társadalom számára történő láttatás teljességét jelenti, másfelől a környező országok vagy az európai régió haderői számára tett gesztusokat, amelyek a legkisebb rossz szándék gyanújának, a részünkről feltételezhető fenyegetettség képzetének elosztatását szolgálják.

Az új image jelenti a fegyveres erő magáról sugárzott képét is, amelynek nemzetközi vetülete alapvetően a megbízható békepartner arculatát kell, hogy öltse. A fegyveres erőkről alkotott képnek emellett kellőképpen vonzónak kell lennie a lakosság körében, hogy a védelem feladatai a társadalmi rétegekben felébredjék a védelmi terhek vállalásának szándékát. Ugyanakkor igaznak, hitelesnek is kell lennie, hogy a már a pályán lévők ne érezhessék azt, hogy becsapták őket, amikor erre a pályára csábították őket.

2.3 A katonai szövetségek új típusai

A nemzetközi és a hazai szakirodalom - különösen az 1990-es évek elejétől - nagy figyelmet szentel az új típusú kihívásoknak, az ezekre adandó különböző válaszoknak.

A nemzetközi biztonságpolitikai szervezetek dokumentumaikban részletesen meghatározták az új keletű kihívásokra, fenyegetésekre adandó katonai válaszok fogalmát, fajtáit és tartalmát. Az ENSZ és a NATO új stratégiai koncepciójában, a XXI. századi hadviselésre

vonatkozó elemzésekben, egyaránt kiemelt helyen említik a kollektív védelem fontosságát, a tagországok és (béke)partnereik közötti együttműködést, melyek magukban foglalják az interoperabilitás szükségességét.

2.3.1 Az ENSZ

Az átalakult környezet a már meglévő és újonnan jelentkező veszélyforrásokkal olyan helyzetet alakított ki, amelyre korábban az ENSZ sem készült fel. Az ENSZ az 1980-as évek végére teljesen új kihívásokkal találta magát szemben a nemzetközi béke és biztonság fenntartása terén, melyeknél a hidegháborús korszakban alkalmazott klasszikus vagy első generációs békefenntartó tevékenységek már nem voltak eredményesen alkalmazhatók.

Az ENSZ, felismerve a kedvező nemzetközi légkört, és az addig kialakult helyzet tarthatatlanságát ismét kezdeményezően lépett fel a nemzetközi béke és biztonság megőrzése érdekében. Az ENSZ Közgyűlés által felkért főtitkár Boutros Boutros-Ghali kidolgozta a "Békeprogram"-ot, amely a jövő békefenntartó (béketámogató) műveleteinek alapjait rakta le.¹⁰

2.3.2 A NATO

A Varsói Szerződés, felbomlásával Közép- és Kelet-Európában vákuum keletkezett, ezáltal a NATO "elvesztette" ellenségét. Az 1990. júniusi londoni csúcstalálkozón a NATO megalakulása óta a legmesszebbre mutató nyilatkozatban az állam- és kormányfők bejelentették azokat a főbb lépéseket, amelyek célja a Szövetség átalakítása. Felajánlották a Szovjetunió és a közép- és kelet-európai országok kormányainak, hogy létesítsenek rendszeres diplomáciai kapcsolatot a NATO-val.

A NATO 1991. novemberében közzétette a Római Nyilatkozatot, melynek következményeként decemberben megalakult az Észak-atlanti Együttműködési Tanács (NACC). A NACC új, konzultatív fórumban tömörítette a NATO tagállamokat és kezdetben kilenc közép- és kelet-európai országot. A Szovjetunió megszűnése után létrejött a Független Államok Közössége, amelynek valamennyi (akkor 11) tagállama a NACC tagjává vált.

1997. júliusában a NACC helyébe az Euro-atlanti Partnerségi Tanács lépett, melynek jelenleg 44 tagországa van. Az Euro-atlanti Partnerségi Tanács (EAPC) az a testület, amely felügyeli a NATO és együttműködő partnerei közötti párbeszéd, együttműködés és konzultáció fejlesztését és gyakorlati keretet biztosít az egyes tagországok és a szövetség közötti együttműködésre és konzultációra.

Az Észak-atlanti Szövetség 1991 novemberében új hadászati koncepciót fogadott el, ebben "a Szövetség kinyilvánította, hogy egyedi, eseti elbírálási alapon támogatja az Európai Biztonsági Együttműködési Konferencia (most már Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, EBESZ) békefenntartó műveleteit. 1994. januárjában ezt a szándékot megerősítették a NATO- államfők csúcstalálkozóján azon óhajjal együtt, hogy javítsák az ENSZ, az EBESZ, és a Nyugat Európai Unió (WEU) cselekvőképességét."¹¹ (A Nyugat-Európai Unió megszűnt, illetve átalakult. Funkcióját az EU veszi át.)

Szükségessé vált a NATO politikájának átértékelése. A Szövetség előtt új, szélesebb körű feladatok állnak. Ilyen feladat a párbeszéd, az együttműködés és a partneri kapcsolatok kiépítése a közép- és kelet-európai országokkal, továbbá azokkal az államokkal, amelyek a Szovjetunió felbomlását követően nyerték el függetlenségüket, valamint más, EBESZ-hez tartozó országokkal. Különösen nagy figyelmet fordítanak arra, hogyan járulhat hozzá a

¹⁰ Joint Doctrine for Amphibious Operations Joint Pub 3-O2 szabályzat

¹¹ NATO Szövetséges Európai Főparancsnokság doktrínája a béketámogató hadműveletekről. Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs munkacsoport 1996. 6. oldal.

Szövetség más intézményekkel együttműködve a biztonság és a stabilitás megteremtéséhez.

2.3.3 A Partnerség a békéért program (PfP)

A PfP program bemutatása előtt célszerűnek tartjuk néhány alapvető fogalom tisztázását.

"Az utóbbi években a hadtudomány egy új kutatási területtel gazdagodott, amely a nem háborús műveletek egyik fajtája béketámogató műveletként került be a biztonsági és katonai kutatások fogalomkörébe. Nem háborús műveletek alatt azokat a politikai (diplomáciai) és katonai tevékenységeket értjük, amelyek az államok közötti vagy egy adott államon belüli ellenségeskedés enyhítése vagy megszüntetése érdekében valamely nemzetközi szervezet katonai (polgári) erőinek beavatkozásával a konfliktusmegoldás politikai folyamatának kiegészítésére, a béke helyreállítására és fenntartására irányulnak.¹²

1994. januárjában az Atlanti Szövetség állam- és kormányfői meghirdették a Partnerség a békéért programot (angolul: Partnership for Peace, franciául: Partenariat pour la Paix) közismert nevén PfP-t. A Brüsszelben megtartott csúcstalálkozón a Szövetség vezetői bejelentették, hogy beindítanak egy azonnali, gyakorlati programot, amely átformálja a NATO és az együttműködő államok közti kapcsolatokat. Ezen új program, túlmutatva a párbeszédre és együttműködésre, igazi partneri kapcsolatot teremt. Ez a partnerség a békéért program.

A békepartnerségre való felhívás szól valamennyi, az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsban (NACC) valamint más, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten (EBEÉ) résztvevő országnak, amelyek képesek és készek hozzájárulni a programhoz. (Az EBEÉ 1995 elején átalakult EBESZ-szé, 55 tagállama van). A felhívást 27 ország fogadta el. Az egyes partnerek a közösen kidolgozott egyéni partnerségi program alapján vállalnak tevékenységet.

A program keretdokumentuma szerint a partnerség legfőbb céljai a következők voltak:

- nemzetközi védelemtervezési és költségvetési folyamatok átláthatóságának megkönnyítése,
- a védelmi erők demokratikus ellenőrzésének biztosítása,
- olyan **képesség** és készség fenntartása, amellyel hozzá tudnak járulni az ENSZ felhatalmazása alapján és/vagy az EBESZ missziója keretében végrehajtandó műveletekhez,
- katonai együttműködési kapcsolatok fenntartása a NATO-val a közös tervezés, kiképzés, és gyakorlatok területén, s ezáltal erősítik a PfP-ben részt vevő országok azon képességét, hogy feladatokat tudjanak vállalni a békefenntartó, a kutatási-mentési, valamint a humanitárius műveletekben és más, a későbbiekben egyeztetett területeken,
- hosszabb távon olyan erők kialakítása, amelyek alkalmasak az Észak-atlanti szövetség tagországainak erőivel közösen végzett műveletekre.

2.3.4 A békepartnerségi program bővítése az interoperabilitás jegyében

Eleinte a PfP műveletek a békefenntartási, kutatási-mentési és humanitárius műveletekre korlátozódtak. 1996. decemberétől azonban a PfP műveleteket kiterjesztették a szövetség új, az interoperabilitással kapcsolatos célkitűzéseire, amelyekben lefektették, hogy az egyes partnereknek milyen intézkedéseket kell tenniük, hogy fegyveres erők jobban együtt tudjanak működni a szövetséges országok fegyveres erőivel.

---

¹² Dr. Jakus János, Boldizsár Gábor: Nem háborús műveletek, 7.o. Egyetemi jegyzet ZMNE Hadtudományi Kar Biztonsági és stratégiai tanulmányok tanszék Bp., 2002

A Pfp kibővítette tevékenységét a védelemmel kapcsolatos, tágabb, nem szigorúan katonai értelemben vett területekre. Ilyenek például: a polgári veszélyhelyzeti tervezés, a haderő és a védelmi struktúrák demokratikus ellenőrzése, az elektronikus hadviselés, az egészségügyi szolgáltatások, **a nyelvoktatás, a katonai oktatás és kiképzés, a szabványosítás.**

A kibővített program célja: a partnerek fokozott bevonása a Pfp döntéshozatalába és tervezésébe. A békepartnerség egyik új műveleti szerepe, hogy lehetőséget nyújtanak arra, hogy a Pfp törzsrészletek részt vegyenek a vegyes összetételű összhaderőnemi alkalmi kötelékek gyakorlati tervezésében, koncepciójának fejlesztésében és műveleteiben. (A kiemelt pontokat jelen dolgozat további fejezeteiben részletesen tárgyaljuk.)

2.4 A NATO új feladatai

A nemzetközi és a magyar szakirodalom napjainkban is fokozott figyelemmel elemzi a XXI. században várható biztonságpolitikai kihívásokat, a biztonságot érintő új típusú kockázatokat és fenyegetéseket. A konfliktus-megelőzés, a válságkezelés, a különböző békeműveletek során a NATO tagországok többnemzetiségű kötelékekben szolgálnak majd a jövőben is. Az új tagországok (köztük Magyarország) és a Szövetséget alapító országok hadereje közötti kompatibilitás mielőbbi elérése kiemelt fontosságú.

A Szövetség Stratégiai Koncepciója,¹³ mint legmagasabb szintű forráshely, az "V. cikkelyen kívüli feladatok" fogalmát is definiálja. A dokumentum már a bevezetőjében említi az "új komplex kockázati tényezők megjelenését", mint például az elnyomás, az etnikai konfliktusok, a gazdasági válságok, a politikai rendszer összeomlása és a tömegpusztító fegyverek elterjedése. A "Szövetség célja és feladatai" kiemeli "az Euro-atlanti térség biztonságát fenyegető válságokat és konfliktusokat". A "konfliktusmegelőzés és válságkezelés" címszó a konfliktusmegelőzés, és a válságkezelő műveletek, a békefenntartó és más (béke)műveletek fogalmát vezeti be. A Stratégiai Koncepció tehát a tevékenység oldaláról szűkebb értelmezésben válságmegelőzést, válságkezelést, humanitárius tevékenységet kategorizál, szélesebb értelemben azonban használja az ún. (közelebbről definíciószerűen meg nem határozott) "nem V. cikkely szerinti műveletek" fogalmát.

A NATO egységes terminológiai rendszerében a Szövetség gyűjtőfogalomként a békeműveletek kifejezést alkalmazza, melynek lehetséges formái: a konfliktus-megelőzés, a békeépítés, a béketeremtés, a békefenntartás, a békekikényszerítés, a humanitárius műveletek.

Az Amerikai Egyesült Államok legmagasabb szintű politikai dokumentuma az Új Évszázad Nemzetbiztonsági Stratégiája¹⁴ (National Military Strategy of the United States of America). E dokumentum a válságmegelőzés, a béketámogatás komplex rendszerét a nemzeti érdekek második csoportjába sorolja "fontos nemzeti érdekek" címszó alatt.

Az érvényben levő Nemzeti Katonai Stratégia¹⁵ más logikai sorrendben megismétli az előző dokumentum kategóriáit és újabbakat is bevezet, mint például az információs műveletek.

2.5 Békeműveletek

Az utóbbi évek gyakorlata azt mutatja, hogy a magyar politikai és katonai vezetés nemzetközi szerepvállalásunkat a Szövetség aktív közreműködésével és vezetésével fémjelzett feladatokban képzelel el. Mivel hazánk elvileg több nemzetközi szervezet által kezdeményezett béketámogató műveletben is részt vehet a jövőben is, célszerű áttekinteni az eddigi külföldi missziók feladatait, levonni azokat a tanulságokat, melyeket a további felkészítés és kiképzés során hasznosíthatunk.

¹³ Az Észak-atlanti Tanács 1999. április 23-24-i ülésének dokumentuma

¹⁴ National Military Strategy of the United States of America, "Shape, Respond, Prepare Now : A Military Strategy for a New Era", 1997

¹⁵ National Security Strategy for a New Century, 1998. október

2.5.1 A nem háborús katonai tevékenységek közös doktrínája¹⁶

A "nem háborús katonai tevékenység" fogalmát az Amerikai Fegyveres Erők Vezérkari Főnökei Egyesített Bizottsága által jegyzett dokumentum vezette be hivatalosan. A MOOTW 16 ilyen típusú tevékenységet ír le, mint például a fegyverzetellenőrzést vagy a békeműveleteket.

2.5.2 Békeműveletek a múltban

A béketámogató művelet¹⁷ nem a modern kor találmánya. A világtörténelem során számos ilyen jellegű katonai akciót hajtottak végre. Gondoljunk az Egyesült Királyság tengeri halászatot biztosító műveleteire (Maritime Fishery Protection Operations), vagy a két háború közötti Saar-vidéki katonai ellenőrzésre, de a magyar történelemből is számos példát idézhetünk.

Az Osztrák-Magyar Monarchia jelentős szerepet vállalt a "béketámogatás" és a válságkezelés területén a nemzetközi jellegű erőfeszítések keretében. Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének békében egyik legfontosabb feladata a földközi tengeri utak megtétele volt, amivel nagyhatalmi elkötelezettségét demonstrálta, miszerint alattvalóit és kereskedelmi hajóit bárhol a világban képes megvédeni. Ezen felül fontos feladata volt a térségben tartózkodó alattvalók védelme, esetleges evakuálása. Az első világháború előtt az Osztrák-Magyar Monarchia katonái négy esetben vettek részt béketámogató, vagy ahogy akkor nevezték "tűzoltási műveletben". (Kréta 1897-1898, Kína 1900-1914, Macedónia 1903-1909, Szkutari 1912-1913.)

2.5.3 A Magyar Köztársaság részvétele a békeműveletekben

Az ENSZ béketámogató műveletekben való részvétel alkotmányos jogi kereteit az Alkotmány VIII. fejezet 408 § (1) bekezdése szabályozza, mely kimondja: "A fegyveres erők – a hatályos nemzetközi szerződéseken alapuló hadgyakorlat, illetőleg az ENSZ felkérésére végzett békefenntartó tevékenység kivételével – csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával léphetik át az államhatárokat."¹⁸

A Magyar Honvédség részére konkrét és részletes feladatokat, elvárásokat fogalmaz meg hazánk kormányának "Felajánlási Dokumentuma" – amelyet a NATO "Partnerség a Békéért" (PfP) felhívására dolgoztak ki. A dokumentum 4. pontja az alábbiak szerint fogalmaz: "Olyan képesség és készenléti erő kialakítása, mindenekelőtt a NATO-val való katonai együttműködés révén, a közös tervezés, kiképzés és gyakorlatok terén, hogy a Magyar Köztársaság hozzájárulhasson az ENSZ vagy EBEÉ hatáskörében megvalósuló mentő, humanitárius és egyéb békefenntartó műveletekhez. A fegyveres erők... a közeli jövőben úgy alakulnak át, hogy önálló magyar alegységek is bekapcsolódhassanak az ENSZ, az EBEÉ és a NATO által szervezett békefenntartó tevékenységekbe. A magyar katonai parancsnokok, törzsek és különféle alegységek felkészítésével létrejönnek a NATO által kezdeményezett és koordinált békefenntartó együttműködési, törzsvezetési és csapatgyakorlatok megtervezéséhez, megszervezéséhez és lebonyolításához szükséges feltételek."

A partnerség keretében már 1994-ben sor került békefenntartó és egyéb katonai gyakorlatok végrehajtására. A programban szerepelt többek között egy békefenntartó gyakorlat Hollandiában ("Cooperative Spirit 94", október 21-28) és Norvégiában (Cooperative Venture 94", szeptember 18-október 7.). Lengyelországban zajlott a "Cooperative Bridge 94"

¹⁶ Joint Doctrine for Military Operations Other Than War (MOOTW), Joint Pub 3-07

¹⁷ Szerzői megjegyzés: Korábban a szakirodalom a béke támogató műveletek kifejezést használta, manapság inkább a békeművelet kifejezést alkalmazzuk (lásd: 2.4 bekezdés)

¹⁸ A Magyar Köztársaság Alkotmánya VIII. fejezet 408 § (1) bekezdése

fedőnevű gyakorlat, amelyen hat NATO tagállam és hét közép- és kelet-európai állam vett részt.

1994. nyarán Magyarország is vendégül látott brit katonákat egy közös kiképzés keretein belül, melynek során olyan feladatok gyakorlására került sor, mint például járművek átkutatása, menekültek kísérése vagy járőrözés ellenséges erők által ellenőrzött területeken.

Az Országgyűlés 1998. december 28-án elfogadott határozata "A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei"-ről című dokumentumában, a 14. pontban a fegyveres erők feladatává teszi, hogy "...részt vegyen nemzetközi szervezetek égisze alatt zajló nemzetközi béketámogatói és humanitárius akciókban...".

Az elmúlt években Magyarország számos béketámogató missziókban vett részt, melyek felsorolását, naprakész listáját többek között a Honvédelmi Minisztérium Honlapján találhatják meg az érdeklődők.

A nemzetközi béketámogató műveletekben résztvevő magyar katonai megfigyelők, kontingensek nemzetközi elismertséget, megbecsülést vívtak ki a Magyar Köztársaságnak, a Magyar Honvédségnek és a Belügyminisztériumnak. Ezen nemzetközi elismertség, megbecsültség ugyanakkor komoly felelősséget, elvárásokat és nem utolsósorban kihívást is jelent hazánkkal, – ezen belül a Magyar Honvédséggel, a Belügyminisztériummal és minden olyan intézettel, szervezettel – szemben, melyek érintettek a béketámogató műveletekben résztvevő állomány biztosítása, megfelelő szintű felkészítése terén.

2.6 A Magyar Honvédség feladatai a NATO tagság tükrében

1997. december 17-én a NATO-tagállamok külügyminiszterei a három meghívott ország külügyminisztereinek jelenlétében Brüsszelben aláírták Csehország, Lengyelország és Magyarország csatlakozási jegyzőkönyvét. Ez a mondat az átlagember számára újsághírt jelent. Mélyebben átgondolva azonban a Magyar Honvédség stratégiai felülvizsgálatát, a haderő-átalakítást és az ahhoz szükséges főbb szempontokat jelzi.

Guido Venturoni a Szövetség feladatait értékelő tanulmányában az együttműködés fontosságát emelte ki: "Az 1999. áprilisi washingtoni csúcsertekezlet döntései biztosítják azokat az eszközöket, amelyekre a Szövetségnek szüksége lesz új feladatai teljesítéséhez. A kollektív védelem elsődleges funkciójának megerősítése mellett a Szövetség vezetői támogatják a NATO-nak a válságkezeléssel és a partnerséggel megteremtett stabilitással összefüggő új szerepét, valamint a nagyobb hatékonyságot szolgáló törekvéseit a többnemzetiségű műveletek végrehajtásában. Koszovó az első haszonélvezője a kezdeményezéseknek, amelyek a kulcsot jelentik az európai biztonsági kihívások megoldásához."¹⁹

2.6.1 A Magyar Honvédség megváltozott feladatai

A NATO vezetőinek nyilatkozataiból, állásfoglalásaiból, az érvényben lévő hadászati koncepció tételeiből, a szabályzatok előírásaiból, a szakmai konzultációkból, a békepartnerségi rendezvényekből, a katonai szakirodalomból nagy valószínűséggel következtetni lehet arra, hogy a szövetségnek milyen jellegű igényei, elvárásai vannak a honvédség rendeltetése, funkciói és feladatai tekintetében. Ezek közül a legfontosabbaknak a következők tekinthetők:²⁰

- a Magyar Honvédség járuljon hozzá a szövetséges erők együttes katonai potenciáljához, annak erősítéséhez, s szükség esetén legyen képes kivenni a részét a kollektív védelemből a washingtoni szerződés [1] 5. cikkelye alapján;

¹⁹ Guido Venturoni: A Szövetség feladatai - Új Honvédségi Szemle, 2000/3 8.o.

²⁰ Bognár Károly: A haderő változó rendeltetése, funkciói és feladatai - Hadtudomány - Hadügy VIII. éf. 3 szám 1998.szeptember 37-38.o.

- a magyar politikai és katonai vezetésnek alkalmazkodnia kell a szövetségben kialakult vezetési, tanácskozási, döntési mechanizmusokhoz, s vállalnia kell az arányos képviseleti kötelezettségeket, s az azokból fakadó anyagi terheket;
- a honvédség fejlesztésének, fenntartásának és felkészítésének alapja a szövetség mindenkor hivatalos hadászati koncepciója, a haderőnemi doktrínák tételei, az interoperabilitás követelményei, az alapvető szabályok előírásai;
- a honvédség béke- és háborús méretei, arányai, szervezetei alkalmazkodjanak a többi tagállam hadseregeinél kialakult méretekhez, arányokhoz és szervezeti formákhoz, s tegyék lehetővé a többirányú alkalmazást;
- a haderőnemeknél békében reagáló erőket kell készenlétben tartani (kb. 15-25 százalékos arányban) olyan állapotban, hogy azokat néhány nap alatt sokirányú feladatokra lehessen alkalmazni (az azonnali készenlétűeket 3-7, a gyorsreagálásúakat 15-30 nap alatt) a multinacionális szövetségi vezető szervek alárendeltségében;
- a honvédség fő védelmi erői békében nemzeti irányítás és vezetés alatt maradnak, s zömük csak háború (katonai konfliktus) esetén kerül a szövetségi vezető szervek alárendeltségébe;
- a honvédség erői és intézetei elvileg alkalmazásra kerülhetnek a NATO illetékességi területén, illetve ENSZ-, EBESZ- felkérésre azon kívül is, valószínű alkalmazási térségük azonban Dél-Európa;
- a csapatok kiképzettsége, fegyverzete és felszerelése más szövetségi erőkkel együttműködve biztosítsa a NATO hadászati koncepciójában szereplő feladatok teljesítését;
- a magyar katonai infrastruktúrát a NATO-ban elfogadott elveknek megfelelően kell fejleszteni és előkészíteni, számítva arra az eshetőségre, hogy válsághelyzetben a szövetség vezetése katonai erőt, vezető szerveket, intézeteket csoportosíthat át hazánk területére;
- a magyar katonai költségvetést a NATO-tagországokban alkalmazott elveknek és módszereknek megfelelően kell tagolni, s annak mértékét fokozatosan a NATO-átlag szintjéhez kell közelíteni.

Jelen értekezés témáját tekintve a fentiekből az interoperabilitás, és a kompatibilitás fontosságát kell kiemelnünk.

Az Európai Unió vezetésének is vannak és lesznek katonai jellegű elvárásai hazánkkal szemben. Az Európai Unió megalakulását szabályozó maastrichti szerződés előírta az európai védelmi identitás erősítését, s ennek érdekében a tagországok közös kül- és biztonságpolitikájának kialakítását. Napjainkban érezhető tendencia, hogy a NATO egyre inkább át kívánja adni az Európában jelentkező konfliktusok kezelését az EU-nak.

Jelenleg jogilag a maastrichti szerződés V. cikkelye rögzíti a közös kül- és biztonságpolitika meghatározásának konkrét folyamatát.²¹

2004. május elsejétől Magyarország az EU teljes jogú tagja, így a Magyar Köztársaságnak is ki kell jelölni, és fel kell készíteni zászlóalj-dandár nagyságú köteléket a közös európai védelmi feladatok ellátására. (Ez azonban azonos lehet a NATO reagáló erőivel utalt alakulattal is.)

Más nemzetközi szervezetek szintén igényt támasztanak a magyar katonai erő alkalmazására a jövőben is. Az 1997. évi tapasztalatok azt mutatják, hogy elsősorban pénzügyi okok és parancsnoklási viták miatt egyelőre nem várható az ENSZ önálló

²¹ 3. Europa-Archív, 1992. évi 6. szám, D 246-250. o.

fegyveres erőinek a létrehozása. Ezért az ENSZ égisze alatt folyó, katonai erőt igénylő békefenntartói műveletekhez, akciókhoz a Biztonsági Tanács a tagországokat hívja majd fel a jövőben továbbra is meghatározott kontingensek rendelkezésre bocsátására. Ennek nagysága hazánk esetében századtól zászlóaljig terjedhet.

A fentiekén kívül történhetnek a világban olyan ipari, természeti csapások, katasztrófák, amelyek elhárításához, a következmények csökkentéséhez a nemzetközi szervezetek (elsősorban az ENSZ, az EBESZ) magyar katonai erő részvételét kérik, s amelyek elől kitérni humanitárius okok miatt nem lehet.

2.6.2 A magyar honvédség lehetséges feladatai a XXI. század elején

1989-90-ben, a rendszerváltást követően szükségessé vált a Magyar Honvédség rendeltetésének egyértelmű meghatározása és a jogszabályi környezet módosítása. 1990-ben biztonságpolitikai és katonai szakértők bevonásával megkezdődött a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai és honvédelmi tervzetének kidolgozása. A munkát segítették a NATO új hadászati koncepcióinak megismerése és a Nyugatról idelátogató szakértők. Az országgyűlés elfogadta a Honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvényt²², mely a fegyveres erők feladatait 11 pontban határozza meg.

A Biztonságpolitikai Alapelvek²³ és a Honvédelmi Alapelvek²⁴ feltárták és elemezték az országot fenyegető veszélyeket. A munka tovább folyt a NATO-hoz történő csatlakozás miatt. Ennek egyik fontos állomása volt, hogy az 1997. október 10-11-én tartott tanácskozáson megvitatták a magyar nemzeti stratégiát. A vitaanyagot a Fehér Könyv²⁵-ben foglalták össze. A tanácskozás vitaanyaga nem zárja ki, hogy esetleges fegyveres konfliktusok időlegesen elérhetik a háborús szintet. Ennek valószínűsége azonban olyan csekély, hogy ez nem lehet a katonai védelem alapja. A NATO-hoz történő csatlakozás közeledtével kidolgozták a Magyar Köztársaság Biztonság- és Védelempolitikájának Alapelveit²⁶, amit az országgyűlés 1998. december 28-án elfogadott.

A Magyar Honvédség számára tehát:

- fő feladat Magyarország szuverenitásának és területi épségének védelme és az Észak-atlanti Szerződés alapján hozzájárulás a Szövetség kollektív védelméhez,
- további feladat, hogy járuljon hozzá más, közösen vállalt szövetségi küldetésekhez, vegyen részt a nemzetközi béketámogató és humanitárius akciókban, valamint súlyos civilizációs, illetve természeti katasztrófák elhárításában.

Azok a nemzetközi követelmények, amelyeket az ENSZ Alapokmánya, valamint a Washingtoni Szerződés 5. Cikkelye említ, a Magyar Honvédség számára új feladatokat jelentenek. Az ország védelme mellett készen kell állnunk a nemzetközi feladatokban való részvételre, legyen az a Partnerség a Békéért Program része, illetve ENSZ, vagy NATO felkérés. (Erre példaként a boszniai IFOR- és SFOR- küldetésben való részvételünket említhetjük.) Ugyanakkor a Magyar Honvédségnek hozzá kell járulnia a NATO-tagországok közös védelméhez is.

2.7 Haderőreform a NATO-kompatibilitás jegyében

A Magyar Köztársaság biztonsága és katonai védelme a fentebb vázolt, nemzetközi biztonságot értékelő jövőkép tükrében a korábbiaktól alapvetően eltérő módon és

²² A Honvédelemről szóló 1993. Évi CX. törvény, Honvédelmi Közlöny CXXI évfolyam 1. szám 4. pont.

²³ A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai alapelvei 3. pont 2 MK A Szerelvények 1994/1

²⁴ A Magyar Köztársaság honvédelmének alapelvei. 8-13 pontok 2 MK a Szemelvények 1994/1

²⁵ Fehér Könyv a Nemzeti Katonai Stratégiáról 5.o.

²⁶ Az Országgyűlés 94/1998. (XII. 29) OGY. Határozata. A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről Magyar Közlöny 1998. évi 120 szám 14 pont.

körülmények között valósul meg. Hazánk a NATO-tagállamok sorába lépett, ezzel kezdetét vette egy jogilag is szabályozott, tervszerű átalakulási folyamat. A váltás kiterjed a haderő életének, működésének, fejlesztésének és felkészítésének minden területére és végső célként az ország katonai védelmére alkalmas, a Szövetség elvárásainak megfelelő haderő kialakítását, fenntartását, működtetését tűzi ki.

Az elmúlt években, a Magyar Honvédség megújulása során kialakult a magyar haderő új struktúrája és megfogalmazódott egy korszerű hadsereg jövőképe. Ezért fő célunk, hogy a Magyar Honvédség legyen kisebb, rugalmasabb, hatékonyabb és gazdaságosabb.

A mennyiségi változások eredményeként a honvédség békelétszáma 53 ezer főre csökkent. Megkezdődtek az alakítások, hogy honvédség a fenyegetettség központú (ellenség-orientált) tömeghadseregből kis létszámú, képességorientált haderővé váljon. E folyamat fontos lépéseként meghonosodtak a reagáló és fővédő erők szervezetei.

"A minőségi átalakítás megalapozása és beindítása érdekében nagy energiát fektettünk a szellemi kompatibilitás megteremtésére, az idegen nyelvi képzésre, a NATO alkalmazási eljárások átvételére."²⁷

Szervezet	Igény angolul beszélőkre	Angolul beszélők száma	Beiskolázás		
			1997	1998	1999
Honvéd Vezérkar	180	90	25	70	60
Szárazföldi Vezérkar	700	325	90	180	180
Légierő Vezérkar	970	452	170	220	200
Logisztikai Főig.	250	118	15	130	100
Összesen	2100	985	300	600	540

Forrás: Végh Ferenc – A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után, előadás

1. táblázat: Angolul beszélők száma és az igények

A biztonságpolitikát befolyásoló új típusú kihívások új képességeket igényelnek a magyar hadseregtől, csakúgy, mint a többi NATO-tagországtól. A haderő-fejlesztési elképzelések a jelen és a jövő NATO-jában az alábbi kulcsszavak köré épülnek: mobilitás, rugalmasság, telepíthetőség, fenntarthatóság, **interoperabilitás**.

A minőségi haderő kialakításának és fenntartásának alapvető feltételei a következők:

- a feladatorientált vezetés meghonosítása, a döntési jogkörök megfelelő szintre rendelésével egyidejűleg;
- az állomány szolgálatra motiválásának széles eszköztára, a jó értelemben vett profizmus vállalása;
- a modern, az alaprendeltetésnek és az annak alapjául szolgáló feladatoknak a teljesítéséhez szükséges haditechnika meghonosítása;
- szigorú és valóságghú **kiképzés**, a katonák lehető legteljesebb **felkészítése** a várható feladatokra;
- korszerű, hatékony logisztikai támogatási rendszer működtetése;

²⁷ Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után (előadás - kézirat 6.o.)

- vonzó egzisztencia biztosítása a katonai hivatást választóknak.

A Magyar Honvédség átalakításának fő célja a képesség-orientált, minőségi haderő létrehozása. A jövőben a Magyar Honvédség egyik legfontosabb minősítője a kiképzés és a felkészítés eredményessége lesz. Az erőteljes és valóságghű kiképzés a képességek és jártasságok széles skáláját biztosítja, amely egyben a profizmus záloga.²⁸

A kormány 1999. júliusában elrendelte a Magyar Honvédség stratégiai felülvizsgálatát, amely meghatározza a szükségszerű átalakítás legfontosabb irányvonalát. A korábbi átalakítások a haderő összképét tekintve csupán részterületeket érintettek, a mennyiségi változásokra helyezve a hangsúlyt. A haderőreform a Magyar Honvédség minden területét átfogva olyan minőségi átalakítást tűzött ki célul, amely gyökeresen megváltoztatja a haderőt, helyreállítva ütőképességét.

Az Országgyűlés 2000. június 21-én határozatot fogadott el a Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól és létszámáról,²⁹ amely összhangban áll a Magyar Köztársaság valós biztonságpolitikai helyzetével, az ország gazdasági teherbíró képességével, a NATO tagsággal járó követelményekkel, a Magyar Köztársaság nemzetközi szerepvállalásával, továbbá a kor követelményeivel. Az átalakítás eredményeként a jelenleginél kisebb, tartósan finanszírozható, feladatainak ellátására alkalmas haderő jön létre.

Az alábbiakban honvédség minden területére kiterjedő haderőreformnak a struktúraváltásra, a humán intézményrendszerre és a felkészítés és kiképzésre vonatkozó elgondolásait vizsgáljuk, melyek leglényegesebb pontjai a NATO-val való kompatibilitás mielőbbi elérésére irányulnak.

A jogi harmonizáció során a törvényhozás és a kormányzat közvetlenül a csatlakozás előtt megteremtette azon feltételeket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy a Magyar Honvédség teljes értékű katonai eleme legyen a Szövetségnek. Fontos, napjainkban is folyó munka, a NATO technikai és eljárási szabványok áttekintése és szükséges mértékű adaptálása.

A Magyar Honvédség újjáépítésében kulcsfontosságú szerepet tölt be az alapjaiban megváltozó, az átalakítás célkitűzéseit következetesen támogató humán intézményrendszer, melynek feladata a szervezeti igényeknek megfelelő létszámú és összetételű személyi állomány biztosítása. Az átalakítás magában foglalja az oktatás-képzés felelősségi rendszerének újraelosztását. Tartalmazza a rendfokozati piramis helyreállításából keletkező feszültségek kezelését, mint például többféle kompenzáció, átképzések stb. Olyan, teljesítményen alapuló objektív értékelési rendszer kerül kialakításra, amely alapját képezi az előmenetelnek, a beosztásba helyezésnek, az oktatásban és a továbbképzésben való részvételnek. Az előléptetésnél – a beosztáshoz kötésen túlmenően – a versenyeztetés elve érvényesül, amely a legfelkészültebb személyeknek kedvez.

A tisztek és tiszthelyettesek számára új előmeneteli rendet vezetnek be, mely a "felfelé vagy kifelé elv" alapján működik. Az előmeneteli rendbe követelményként beépítik a NATO törzsekben történő szolgálatteljesítést is. Jelentősen növekedni fog a szerződéses katonák száma, hiszen a NATO-ba felajánlott erők szervezeteiben a hivatásos katonák mellett csak szerződéses katonák szolgálhatnak, akik szükség esetén vállalják a NATO felelősségi körzetében való alkalmazásukat is.

Továbbra is kiemelten kezelik a NATO beosztásokra való felkészítés kérdését. "Kialakítjuk a NATO beosztásokba jelöltek körét, és folyamatosan végezzük felkészítésüket, tervezzük utánpótlásukat."³⁰ A felkészítés és kiképzés átalakításával kapcsolatban az alábbiakat tartjuk a legfontosabbnak a nyelvi képzés, továbbképzés szempontjából.

²⁸ Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után (előadás - kézirat 18.o.)

²⁹ Magyar Közlöny 2000 évi 62. száma, 3781-3783. old.

³⁰ Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után (előadás - kézirat 26.o.)

A felkészítés és kiképzés terén az idegen nyelvképzés kulcsfontosságú, "elsősorban a NATO két hivatalos nyelvének, az angol és a francia nyelvek ismerete elengedhetetlen".³¹

A hivatásokkal és szerződésesekkel feltöltött katonai szervezetek állományának szinten tartó kiképzésének olyan rend szerint kellene működnie, ami megszünteti a külföldön történő alkalmazás előtti "pótlólagos felkészítést". Az egyéni felkészülésben különös hangsúlyt kap az önállóság, a speciális szakmai, a nyelvi és a számítógépes ismeretek.

A kötelékkiképzésben, a kisalegységek kiképzése mellett, kiemelt figyelmet kap a zászlóaljak önállóan és kötelékekben – hazai és nemzetközi – végrehajtandó feladatainak begyakorlása. A kötelékkiképzés alapvető kritériuma a szövetségi doktrínák előírásai szerinti tevékenységi formák magabiztos elsajátítása és a megbízható együttműködési képesség megszerzése.

Célszerűnek látszik a haderő NATO- és nem NATO-típusú alakulatokra való szakadásának megakadályozása miatt a reagáló erők kötelékébe sorolt zászlóaljakat ciklikusan váltani. Így a kijelölt zászlóalj az egyik kiképzési ciklusban reagáló erőként tevékenykedne, a másokban többnemzetiségű kiképzést kapna, a következőben nemzeti kötelék-kiképzési feladatokat hajtana végre, a negyedikben fenntartási és támogatási feladatokat látna el, majd egy következő ciklusban az egyéni felkészítésre – nyelvtanfolyamok, továbbképzések – kerülne sor.

A szövetségi követelmények szerinti logisztikai biztosítás két legjelentősebb területe a befogadó nemzeti támogatás, valamint a nemzeti támogató elemek megléte és működőképessége. Tovább folytatódik a nemzeti támogató elemként működő logisztikai szervezetek kialakítása és feltöltése, feladataik begyakoroltatása arra az esetre, ha hazai katonai kontingenst NATO kötelékben tartóan külföldön alkalmaznak.

2.8 Szellemi kompatibilitás és nyelvtudás

Magyarország európai biztonsági intézményrendszerbe való integrálódásának és a NATO tagországokhoz való felzárkózásának alapvető feltétele az európai normákhoz való közeledés, amelyben a gazdasági, jogi és egyéb feltételek mellett meghatározó a szellemi szféra átalakítása is. Ennek a folyamatnak az eredményeként a közösség tagjainak tevékenysége és kultúrája közelebb, szinkronba kerül egymáshoz, s a közös gondolkodás, a szellemi tevékenység harmóniája révén hatékonyabbá válhat a fegyveres erők együttműködése.³²

A XXI. századi hadviselésben a fegyveres erők többnemzetiségű kötelékekben való hatásos alkalmazásának képessége megköveteli a fogalmak, elvek azonos értelmezését, a közös katonai stratégiák és az abban rögzített eljárások alkalmazását. Az együttműködési képességről, a kompatibilitásról, az interoperabilitás összetevőiről, jelentéséről, értelmezési lehetőségeiről számos külföldi és hazai tanulmányban olvashatunk.

Végh Ferenc altábornagy e két fogalmat az alábbiakban definiálta³³: "A kompatibilitás megegyező vagy hasonló képességet, közös kapcsolódási területeket, kicserélhetőséget és kölcsönös alkalmazhatóságot jelent." "Az interoperabilitás együttműködési képességet jelent, mégpedig a szervezetek, személyek partnerekkel és szövetségesekkel való azonos cselekvését, közös fellépését, együttgondolkodását és együttes, korlátozás nélküli alkalmazását."

NATO tagságunk interoperabilitásból eredő feladatokat és kötelezettségeket ró a Magyar Honvédségre, a katonai felsőoktatásra, ezen belül a katonai szaknyelvi képzésre, hiszen a kompatibilitás megteremtése számos területen alapvető fontosságú: a tagállamok vezetési,

³¹ Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után (előadás - kézirat 28.o.)

³² Szilárd István: A NATO-hoz való felzárkózás egyik feltétele a szellemi kompatibilitás -Hadtudomány 1995/2 81-89.o.

³³ Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladata a NATO-csatlakozás érdekében - Magyar Honvéd különszáma, 1996. December, 22-23 .o.

szervezési, rendszereinek, működési szabályainak tanulmányozása és körültekintő elemzés utáni átvétele, az együttműködés rendjének ismerete, a tisztek, tiszthelyettesek nyelvi és csapatgyakorlati képzése, továbbképzése, a tervezés és a kiképzés korszerűsítése.

A NATO által használt terminológiában kompatibilitás jelentéséből hiányzik az emberi tényező: "összeférhetőség egy anyag vagy felszerelés, egy komponensének (összetevőjének), egy vagy több elemének működési alkalmassága, egy azon rendszeren belül, vagy egy környezetben anélkül, hogy az zavart okozna" ³⁴.

A fenti definíciót azzal a kiegészítéssel árnyalhatjuk, hogy a szellemi kompatibilitás "kiterjed a hadászati, hadműveleti, harcászati alapelvek, eljárások azonosságára, a tervezési, döntéshozatali és vezetési rendszerek összehangolására, azok együttműködési lehetőségeinek megteremtésére, a nyelvi, a kommunikációs készségek kialakítására, a szervezési a felkészítési és alkalmazási elvek, valamint rendszerek szükséges mértékű adaptálására" ³⁵.

Az európai biztonsági rendszerbe, a NATO szervezetébe integrálódás csak akkor valósulhat meg, ha képesek leszünk felzárkózni az európai normákhoz, és teljesítjük a Szövetség által előírt követelményeket, ha a szellemi szférában megindul az átalakulás, az értékek átrendeződése. Az értékek ebben az esetben az emberi minőséget jelentik, hiszen a "keleti" és "nyugati" országok között jelenleg lényeges különbségek vannak. "Az értékek között akkor szűnik meg a különbség, ha a társadalom tagjainak szellemi teljesítménye és kultúrája társíthatóvá válik a nyugati országok szellemi, kulturális elemeivel anélkül, hogy eközben elveszítenénk vagy sértenénk önállóságunkat, nemzeti értékeinket. Ezt nevezzük szellemi kompatibilitásnak." ³⁶ A szellemi kompatibilitás, mint cél, a fegyveres erők területén magába foglalja:

- a vezetés, a tervezés és ez együttműködés szellemi értékeit, a kommunikációs készséget,
- az oktatás, a tudományos élet és szellemi értékek adaptációját, áramlását,
- a fegyveres erők szervezeti elemeinek, működési rendjének, kiképzési rendszereink kapcsolódásait,
- az intézmény- és kapcsolatrendszert, a feladatokat.

A katonai szakemberek véleménye szerint a NATO-val való szellemi kompatibilitás és interoperabilitás mielőbbi elérése, a fegyveres erők külföldi állomásoztatására való felkészítésben, a békeműveletekben és humanitárius segítségnyújtásban való eredményes részvételhez is nélkülözhetetlen.

A jelenlegi béketámogató műveletek összetett, több dimenziós, bonyolult feladatok. Egyszerre több feladat megoldását igénylő katonai, polgári és humanitárius tevékenységet is magukba foglalnak. Végrehajtásuk - az ismeretlen természeti és civilizációs környezet, az időben elhúzódó jelleg, valamint az események előre kiszámíthatatlansága miatt - komoly követelményeket támaszt a feladatokat végrehajtó állománnyal szemben. Az állományt ezért alaposan fel kell készíteni és ki kell képezni.

Bár az oktatás és kiképzés hagyományosan nemzeti feladat, a nemzetközi béketámogató műveletekben szerzett tapasztalatok alapján több ország és szervezet is létrehozott úgynevezett "Békekiképző Központ"-ot, ahol nem csak saját nemzeti erőiket készítik fel e missziók eredményes végrehajtására, hanem valamennyi a béketámogató műveletekben részt venni kívánó nemzet katonái, polgári személyei számára is lehetőséget biztosítanak felkészülésükre.

³⁴ Glossary of Abbreviations Used in NATO Documents

³⁵ Végh Ferenc: A NATO felé vezető út - Új Honvédségi Szemle 1996/10 23.o.

³⁶ Szilárd István: A NATO-hoz való felzárkózás egyik feltétele a szellemi kompatibilitás - Hadtudomány 1995/2 88.o.

Bill Clinton, az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke a madridi csúcstalálkozón a kelet irányú bővítés kapcsán a következőket mondta: "A legnagyobb kihívás Magyarország számára megteremteni a NATO-kompatibilis katonai erőt, elsajátítani a Szövetség által igényelt interoperabilitás képességét, ebbe beleértve az idősebb és fiatalabb tisztek nyelvtudását is."³⁷

A nem háborús műveletek a katonai gondolkodásmód megváltoztatását igényelték és új, korábban nem használt kifejezések bevezetését követelték meg a katonai szaknyelvben. A korábbi kifejezések egy része használhatatlanná vált. A katonáknak a békepartnerségi gyakorlatokon és az ENSZ, az EBESZ, illetve a NATO által szervezett nem háborús műveletekben való részvétel a hagyományos értelemben vett háborúhoz képest tartalmában, filozófiájában, módszerében és eszközeiben is eltérő felkészítést igényel. Mindez új szakmai alkalmasságot, idegennyelvi környezetben való helytállást, más erkölcsi normát, a honvédelemtől eltérő motivációt jelent. A nem háborús műveletek a katonák speciális kiképzését, felkészítését követelik meg, amelynek nélkülözhetetlen eleme a katonai szaknyelvi felkészítés.

A Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központot 1995-ben a fent említett célok elérésére alapították (részletesen lásd a dolgozat 4.5 bekezdés).

2.9 Jelentések a PfP gyakorlatokról

A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport ide vonatkozó anyagai, a békepartnerségi gyakorlatok résztvevőinek jelentései egytől-egyig kitérnek a katonai szaknyelvi felkészítés fontosságára. Az eltérő fegyvernemekhez tartozó tisztek észrevételei beosztásuktól, nyelvtudásuktól függően kiterjednek a katonai szaknyelvi képzés tartalmára, tematikájára, az alkalmazott módszerekre, eszközökre. (A vonatkozó vizsgálatokat a dolgozat későbbi fejezeteiben ismertetjük)

A nyelvi kompatibilitás szempontjából az alábbi tapasztalatokat tudjuk a jövőben a Nemzetvédelmi Egyetemen folyó katonai szaknyelvi képzésben kamatoztatni:³⁸

Mádai László alezredes:³⁹ "A hazai központi felkészítés során a kiutazók szaknyelvi felkészítésére kell a legtöbb időt fordítani. A megszerzett középfokú nyelvvizsga erre nem elegendő. Meg kell tanítani a gyakorlaton résztvevőket a telefonon érkező parancsok, intézkedések megértésére, a számítógépen alkalmazott katonai szaknyelvi kifejezések megértésére és használatára."

Jász Ferenc őrnagy:⁴⁰ "A felkészítés során kiemelt figyelmet kell fordítani a különböző törzsekben alkalmazott okmányok kitöltéséhez szükséges katonai szaknyelv elsajátítására, annak készség szintjén történő alkalmazására a gyakorlatokon."

Dr. Lehel György mk. alezredes:⁴¹ "...kiemelt figyelmet kell fordítani a gyakorlatra kiutazó tisztek szaknyelvi felkészítésére, a híradás során alkalmazott űrlapok, okmányok kitöltésének gyakorlására. A gyakorlat üteme, az információk továbbításához rendelkezésre álló idő nem teszi lehetővé a szótár használatát."

³⁷ Clinton, Bill: Választási beszéd Detroitban, 1996. október

³⁸ Várnainé Dr. Kis Ilona: A hivatásos állomány angol nyelvi és angol katonai szaknyelvi felkészítése, mint a NATO-hoz történő csatlakozás egyik feltétele - PhD értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 1997.

³⁹ Összesített jelentés és mellékletek a COG-7 gyakorlatokról (A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport irattára)

⁴⁰ Cooperative Guard 97 Nemzetközi gyakorlat összegzett értékelésének jelentése (Magyar Honvédség 88. Gyorsreagálású Zászlóalj irattára in: Várnainé dr. Kis Ilona: A hivatásos állomány angol nyelvi és angol katonai szaknyelvi felkészítése, mint a NATO-hoz történő csatlakozás egyik feltétele (PhD értekezés 1997)

⁴¹ Jelentés a COG-7B gyakorlatról (Honvéd Vezérkar Híradó és Informatikai Csoportfőnökség irattára) in: u.a. 12

Szűcs András őrnagy:⁴² A gyakorlati, katonai szaknyelvi felkészítést nem lehet elhagyni, ezeket a katonai "eligazítás" nem pótolja. A katonai szaknyelvi felkészítés során kiemelt jelentősége van a beszédértésnek, a gépi hang felismerésének."

Holló József alezredes:⁴³ A felkészítés során kiemelt figyelmet kell fordítani a katonai szaknyelvi felkészítésre, a katonai kifejezések, a rövidítések felismerési képességének megszerzésére, a fogalmak helyes használatára - erre kell a legtöbb időt fordítani.

Gróf Albert őrnagy:⁴⁴ "Annak ellenére, hogy viszonylag jó szinten voltunk képesek a nyelvi kommunikációra, komoly gondot jelentett a katonai szaknyelvi harmonizáció hiánya. A fogalmak, kifejezések, rövidítések ismeretének hiánya, azok kölcsönös magyarázata, megértése sok időt vett igénybe. Az ilyen irányú felkészítés növeli a magyar küldöttségekről kialakult jó hírnév lehetőségét."

Egri József alezredes:⁴⁵ "A gyakorlaton a teljes értékű munka elvégzéséhez nagyon fontos a nyelvtudás folyamatos és célirányos fejlesztése, a katonai szaknyelvi felkészítés. Az itthon megszerzett középfokú nyelvvizsga nem elegendő olyan fokú együttműködéshez, ahol a híradó eszközökön kell fogalmazni, vagy tájékoztatón kell részt venni, jelentéseket tenni, ahol az intézkedéseket szabatosan kell megfogalmazni és továbbítani, vagy számítógépen -- megadott vázlat szerint -- kell megszerkeszteni. A gyakorlatra a létszám előre tervezhető, így a korábbi tapasztalatok alapján a kiutazók alapos, minden részletre kiterjedő katonai szaknyelvi felkészítésére van szükség."

2.10 Összegzés

Összegzésként megállapítható, hogy a XXI. századra vonatkozó biztonságpolitikai elemzések szerint a jövőben nagyfokú instabilitással kell számolni. Az elmúlt századok történelméhez, hadtörténelméhez képest új típusú, nehezen prognosztizálható veszélyforrásokkal, fenyegetésekkel, konfliktusokkal kell szembenézni.

A nemzetközi biztonságot fenyegető veszélyforrások kivédése, a konfliktusok kezelése felerősíti a globális biztonsági gondolkodás szükségességét. A nemzetközi biztonságpolitikai szervezetek ide vonatkozó dokumentumaiban részletesen meghatározták az új keletű kihívásokra, fenyegetésekre adandó katonai válaszok fajtáit, tartalmát. Az ENSZ és a NATO új stratégiai koncepciójában, a XXI. századi hadviselésre vonatkozó elemzésekben, egyaránt kiemelt helyen említik a kollektív védelem fontosságát, a tagországok és (béke)partnereik közötti együttműködést, melyek magukban foglalják az interoperabilitás szükségességét.

A biztonság és a védelem tényezőinek sorában a fegyveres erő egyértelműen és tartósan hátrасorolódott. A védelem új missziója a XXI. századi hadviselésben várhatóan az új "háborúkerülő" konfliktusrendezés európai, illetve világméretű intézményrendszerének munkájában való részvállalásban, különböző békeműveletekben, valamint a felmerülő új fenyegetések elhárításában, vagy legalábbis csökkentésére irányuló törekvésben nyilvánul meg. Ez azt is jelenti, hogy egyre inkább olyan katonai szervezetre van szükség, amely a tisztán katonai szerepét rendkívül kis valószínűséggel fogja gyakorolni, s így annak fontossága is csökken. A katonának a jövőben ezért kell készülnie egy sor olyan feladatra, amit korábban nem katonai feladatként tartottak számon, illetve amelyek között gyors váltásokra kell képesnek lenniük.

A konfliktus-megelőzés, a válságkezelés, a különböző békeműveletek során a NATO tagországok többnemzetiségű kötelékekben szolgálnak majd a jövőben is. Az új tagországok

---

⁴² Összegzett jelentés felterjesztése a COG-7 gyakorlatról (Magyar Honvédség 34. Bercsényi László Felderítő Zászlóalj irattára) in: u.a. 12

⁴³ Összegzett jelentés a Combined Joint Task Force többfokozatú törzsvezetési gyakorlatról (A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport irattára)

⁴⁴ Jelentés a Cooperative Guard 7 gyakorlatról

⁴⁵ Összefoglaló jelentés a COG-7 Nemzetközi Törzsvezetési gyakorlatról ((A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport irattára) in:

- köztük Magyarország -, és a Szövetséget alapító országok hadereje közötti kompatibilitás mielőbbi elérése kiemelt fontosságú a sikeres közös hadgyakorlatokon és hadműveletekben.

A kilencvenes évek elejétől a kelet- és közép-európai térségben lezajlott változások hatására Magyarországon is átalakult a biztonságpolitikai és katonapolitikai feltételrendszer. Hazánk számára rendkívüli jelentős, hogy a kontinensen kezd kialakulni egy új biztonsági intézményrendszer, amelyet az együttműködés és a partnerség jellemez.

A következő évek legfontosabb kérdése, hogy az ország hogyan fog integrálódni ebbe a biztonsági rendszerbe, képes lesz-e teljes jogú tagként részt venni a NATO, majd várhatóan az EU politikai-, gazdasági- és katonai munkájában. A Magyar Honvédség fő feladata Magyarország szuverenitásának és területi épségének védelme, valamint a Szövetség kollektív védelméhez való hozzájárulás. További feladat, hogy járuljon hozzá más, közösen vállalt szövetségi küldetésekhez, vegyen részt a nemzetközi béketámogató és humanitárius akciókban, valamint súlyos civilizációs, illetve természeti katasztrófák elhárításában.

A katonai szakemberek véleménye szerint a legfontosabb feladatok: a NATO-val való szellemi kompatibilitás és interoperabilitás mielőbbi elérése, valamint a fegyveres erők felkészítése a külföldi állomásoztatásra, a békeműveletekben és a humanitárius segítségnyújtásban való részvételre. A NATO teljes jogú tagjaként hazánk számára kulcsfontosságú a tagországokkal való hatékony és kölcsönösen előnyös együttműködés. A NATO kötelezettségek teljesítése során, a honvédség átalakulásával párhuzamosan egyre fontosabb szerepet kap az interoperabilitás kérdése. Az interoperabilitás a NATO szövetségi rendszerén belül a többi tagállam fegyveres erőivel való együttműködés képességét jelenti. Az együttműködés képességének számos összetevője van: az alkalmazott technikák, technológiák, a haderőt alkotó eltérő kultúrájú, nyelvű és képzettségű emberek szellemi kompatibilitása.

A kompatibilitás a fenti területeken és elvárásokban feltételezi a kommunikáció képességét az együttműködő hadseregek katonái között, legyen szó a légi irányításról, mentésről, hadvezetésről, koordinációról vagy tervezésről. A kommunikáció pedig közös nyelvet, nyelvi kompatibilitást jelent. Az átalakuló haderő legjelentősebb lemaradása elsősorban nem technikai, technológiai jellegű volt, hanem éppen a nyelvi kompatibilitás területén mutatkozott meg.

A fentiek alapján az interoperabilitást a felkészítésben, a kiképzésben, az oktatásban, a továbbképzésben, a közös hadgyakorlatokon, a békeműveletek során is a siker elengedhetetlen feltételeként kell kiemelnünk. A hatékony együttműködéshez a magyar és a más nemzetiségű (anyanyelvű) NATO katonáknak "egy nyelvet" kell beszélniük. A XXI. század katonatisztjének ezért fontos az idegen nyelvek ismerete.

3. A jövő katonatisztjének informatikai, kommunikációs és idegen-nyelvi ismeretei

3.1 Bevezetés

A hazai tisztképzés, a katonai felsőoktatás az egész védelmi szektor jövője szempontjából meghatározó jelentőségű. “Hisz itt dől el, hogy lesz-e egyetemi végzettségű, s ezáltal a társadalmi presztízs elvárható szintjével jellemezhető szakértelmiségi tisztikarunk, a hadtudományt művelő intézményrendszerünk, hogy védelmi politikánk orientációját a különböző dimenziókban lesz-e aki megbízhatóan aprópénzre váltja”.⁴⁶

A nemzetközi és a hazai szakirodalom számos tanulmánya irányult arra, hogy a jövő évezred tisztjével szemben támasztható kritériumokat prognosztizálja. Ez a követelményrendszer a szakértelmiséggel, a vezetővel és a szűkebb szakmával kapcsolatban állít komoly, minőségi elvárásokat.

Ebben a fejezetben arra a kérdésre keressük a választ, hogy a XXI. század katonatisztjének tudásában milyen mértékben játszanak szerepet az informatikai, kommunikációs és idegen nyelvi ismeretek. A XXI. század magyar tisztje tudásának architektúrájának felvázolásához nem hagyhatók figyelmen kívül saját hagyományaink, ugyanakkor vizsgálni kell a katonai felsőoktatás érvényes nemzetközi szabványait, az európai oktatási rendszert befolyásoló tendenciákat és nem utolsósorban az információs társadalom kihívásait is.

3.2 Hagyományőrzés és modernitás

A mottóban idézett görög filozófus bölcséletéből kiolvasható, hogy az ember változik és képes a módosuló társadalmi igényekhez alkalmazkodni, hiszen az egyén és a társadalom (közösség) között kölcsönös viszony van.

E gondolatot a mai magyar viszonyokra vetítve elmondhatjuk, hogy katonatársadalmunk egyszerre keres kapcsolatot a saját szerves kontinuitásával - a keleti típusú dominanciát követően -, illetve a modernizáció nyugati típusú tendenciáival.

Napjainkban a hadseregek történetük talán legnagyobb válságát élik át, melynek okai arra vezethetők vissza, hogy a társadalom nemcsak a háborút utasítja el határozottan, hanem azokat az értékeket is, melyek a múltban arra bírták az embereket, hogy akár életük feláldozásával is megvédjék közösségüket, államukat, hazájukat.

A széles körű nemzetközi összehasonlító kutatások tanúsága szerint átalakulóban van a modern hadseregek humán karaktere, a katonatársadalmak integrációs elve. A hadsereg értékekre, szimbólumokra orientált, tradicionálisan intézményi jellege fokozatosan utat nyit, illetve pozíciókat enged át a piaci mechanizmusokon és választhatóságokon alapuló foglalkozási jellegnek.

A katonai szervezet társadalmi tekintélyének biztosításában egyre kevesebb szerepe van a szolgálat vállalásának és egyre inkább az válik presztízsképzővé, hogy milyen szintű kompenzációkat képes biztosítani a szervezet a tagjainak. “Az új struktúrában egyre inkább leáldozik azoknak, akik csupán általános katonai hozzáértéssel bírnak, s olyan új, specifikus szerepközösségek válnak dominánssá, amelyeket specialisták alkotnak. Az egyes állománykategóriák egyre kevésbé választják vonatkozási csoportjaikat a fegyveres erőkhöz

---

⁴⁶ A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése- Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János) Prof. Szabó Miklós- Dr. Holló József: Beköszöntő 7.o.

belülről, a "vertikálisan" felettük álló szintekről, ehelyett általánossá válik a "horizontális", a hadseregen kívüli azonos szakmaszerkezetű foglalkozások köréből történő választás."⁴⁷

A jelenlegi Magyarország katonatársadalmában a tradíció újraépítés és a modernizálás egyidejű törekvései konfliktusokat hordoznak. Már önmagában is problematikus az a kétirányúság, miszerint a modern fejlődésfolyamat mintáinak átvétele egy időben történik azzal, ahogy a nyugati hadseregekben feltárják és elemzik e minták egyre szembeötlőbb árnyoldalait. Ilyen a társadalmi reprezentáció hiánya vagy a kisebbségi problémák. Másrészt a modernitás és a tradicionalitás ősi vetélkedése zajlik, amelyben ez idő szerint a forráshiány és az érzelmi politizálás az utóbbi, a funkcionalitás, a NATO orientáció, a nyugati képzés- és fegyverzeti piacorientáció az előbbi esélyeit javítja.

A katonai hivatás társadalmi megítélésében két álláspont ütközik. A tradicionalisták úgy vélik, hogy a háború természete mit sem változott, így a katonai hivatáshoz ugyanazok a tulajdonságok szükségesek, mint a múltban, a katonai szolgálat sajátos természetű, minden mástól különböző hivatás. A másik oldalon a reformisták állnak, akik a katonai hivatást olyan foglalkozásnak tartják, mint a többi. Fenti vitában állást foglalni nem célunk, de jelen dolgozat szerzőjéhez inkább a második felfogás áll közelebb. Dr. Szabó János professzor úr szavait idézve: "A jövő tisztje a mai tiszt attitűdökben a képzettsége, teljesítménye alapján érvényesülő, előrejutásában adminisztratív nem gátolt, a szakma nemzetközi standardjaival kompatibilis és a polgári életben konvertálható tudással rendelkező szakember."⁴⁸

Összegezve a hagyományörzés és a modernizáció kettősségének, kapcsolatainak, ellentmondásainak elemzését, Harai ezredes úr gondolatébresztő sorait idézzük, amely a katonaeértelmiség jövőjéről kialakult álláspontját tükrözi. "A magyar tradíció nem káros múltbéli maradvány, hanem a katona szellemiségét megerősítő, identitását megalapozó, életlendületét, szolgálati elkötelezettségét meghatározó igen összetett valóság. Ebben helye van a Szent Koronának, a kereszténységnek, a tudománynak, a művészetnek és nem utolsósorban a katonának. Ez a hagyomány sikeres, mert fejlődőképes. A magyarság erőteljes karakterrel rendelkezik. Európát erőteljes karakterű nemzetek alkotják, talán a gyakorlati konfliktusok és a gyors változásoknak, fejlődésnek az oka ez is. Minket, magyarokat évezredek óta szilajságunkról, rátartiságunkról, büszkeségünkéről tűrő- és alkotókészségünkéről ismertek, ismernek. Jellembeli tulajdonságaink mellett természetesen a modern kor jellemzőivel is számolnunk kell akkor, amikor a jövő tisztképzéséről beszélünk. Egyetemünk speciális feladata, hogy a tudományos információ közvetítése mellett a személyiségben rejlő katonát is fejlesszük, kibontakoztassuk, mert minden szervezet, így a Magyar Honvédség is a működéséhez szükséges jellemvonásokat, meggyőződést és erkölcsi normát igényli tagjaitól. Az alapvető célok tekintetében nincs változás, hiszen változatlanul katonákat kell képezni, de szélesebb látókörű, európai és globális kérdésekben is gondolkodni tudó, dönteni képes, kommunikációs szempontból felkészült, nyelvi, számítástechnikai ismeretekkel, kompetenciával rendelkező tisztekre van szükség."⁴⁹

3.3 Az új hadsereg építésének tényezői

A haderőépítés védelmi, biztonságpolitikai tényezőit az előző fejezetben az interoperabilitás és kompatibilitás szemszögéből elemeztük. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül csak jelzés szinten utalunk a haderőépítés globális tényezőire.⁵⁰

⁴⁷ Dr. Szabó János: Hogyan védekezzünk az elháríthatatlan ellen? 196.o. In: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése (tanulmánygyűjtemény)

⁴⁸ Dr. Szabó János: Hogyan védekezzünk az elháríthatatlan ellen? 168.o. In: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése (tanulmánygyűjtemény)

⁴⁹ A katonaeértelmiség jövőjéről. Beszélgetés Harai Dénes egyetemi tanárral - Új Honvédségi Szemle 2000/10 91.o.

⁵⁰ Szabó János: A NATO-csatlakozás kihívásai, Hadtudomány –Hadügy VIII. évfolyam 3. szám 1998. szeptember 28-32.o.

- A védelem tényezőinek átstrukturálódása

A biztonság és a védelem tényezőinek sorában a fegyveres erő egyértelműen és tartósan hátrасorolódott. Ugyanakkor felerősödött a konfliktusrendezés kollektív európai intézményrendszere iránti bizalom és a hazai nem erőszakos konfliktusrendező intézmények iránti elköteleződés.

- A nem katonai szerepek, a nagy variabilitás és a dinamikus váltás

Olyan fegyverek környezetében, amelyek nemcsak a szembenálló hadseregeket képesek megsemmisíteni, a fegyveres erő missziója egyre inkább a háború elkerülése, a visszatartás, az elrettentés. Ahol háború tör ki, a fegyveres erő célja egyre inkább az élő nemzetközi kapcsolatok visszaállítására irányul, mintsem az abszolút katonai győzelem elérésére.

- A világkultúrában, az információs társadalomban való eligazodás

A katona a haderő új szerepeinek (békeműveletek, terrorizmus elleni harc stb.) megfelelően sokkal szorosabb kontaktusba kerülhet idegen kultúrák képviselőivel, mint korábban. A globalizáció és az információs technológia hatására kialakuló világkultúra segítségével könnyebben találhat kapcsolódási pontokat ezen kultúrákkal. Az információ megszerzéséhez azonban el kell sajátítani az információs társadalomban való eligazodás képességét.

- A katonai szerep átalakulása

A hazai fegyveres erő feladatai a jövőben elsősorban az európai védelmi integrációhoz való viszonytól, illetve az azon belüli részesedésektől függenek. A kollektív védelem feladatai valószínűleg a konfliktuskezelés elsősorban régió-specifikus és nem háborús megoldásait, az "új típusú" fenyegetésekkel szembeni garanciákat, illetve a nemzet saját védelmi szükségleteinek biztosítását fogják jelenteni. Ennek egyik legmarkánsabb következménye, hogy a "tisztán katonai funkció" a katonai feladatokon belül elveszíti kizárólagosságát és elsőségét.

- A fegyveres erő új személyügyi kapacitása

A fegyveres erő struktúrája tekintetében számos módosító hatásnak lesz kitéve. Mint például a fegyveres erő mérete, a rekrutált állomány mennyisége és minősége, a specializáció, a kiképzés, az ösztönzés rendszere, a hivatásszerepek, az alegységek szervezőmódja, az aktív és a tartalékosok viszonya.

- Rugalmasság, alkalmazhatóság / alkalmazkodóképesség, hatékonyság

A fent említett létszámcsökkentés mellett az "új hadseregben" a rugalmasság és adaptivitás szintjének növekedni kell, és a meglévő személyi állománynak meg kell oldania a változó körülmények közötti feladatokat. A kapacitás megőrzését - rutinos adaptációval -, a nagy fluktuáció, a képzés minőségének javítása, a szervezetek, a fegyvernemek, vezetési szintek jól mozgósítható, korszerű tartalékos háttérével biztosítja.

- A fegyveres erőn belül és azon kívül egyaránt konvertálható tisztképzés

A rekrutáció – képzés – szelekció összekapcsolódó mennyiségi és minőségi követelményeiben jelentős módosulás várható. A magasan képzett és jól fizetett, magas (a munkaerő újratermelésére magas szinten képes) életstandardokkal körülvett tisztikaron belül az eddigiéknél pontosabban kiválaszthatók a katonai vezetők, akik teljes képzésüket a katonai felsőoktatásban és a gyakorlóhelyeken kapják, illetve a specialisták, akik képzésüket részben vagy teljes egészében civil felsőoktatásban szerzik. A kiválasztást a képzési költségek, visszatérülési mutatók, illetve a ki-be léptetés (átjárhatóság), az esetleges redukció, a várható fluktuáció igényei sürgetik. A tisztek aránya a jövő hadseregében megmaradhatna a mai szinten (esetleg növekedhetne is), általában hosszú idejű, de nem feltétlenül élethossziglani pályagaranciákkal. Ezért is fontos számukra a képzettségbeli társadalmi ekvivalencia, a felsőfokú, konvertálható diploma.

Hazánkban 1989/90 óta, a rendszerváltást követően, megszűnt az a fajta stabilitás, ami a mai 40-50 éves korosztályt, a katonaeértelmiséget addig jellemezte. Régebben a tiszt tudta, hogy nyugállományáig beosztása, munkahelye lesz, végig szolgálhatja a maga által választott hivatást. Megváltozott a képzés is, nagyobb a rotáció, hiszen lényegesen kisebb lett a hadsereg, s emiatt nem garantálható, hogy a tiszt a hivatását nyugállományba vonulásáig gyakorolhatja. A pálya presztízsének ez nem jó, hiszen a katona, a rendőr, a határőr szeretné életpályáját a testületben letölteni. A két világháború között az akkori társadalom jobban használta a katona képességeit, hiszen a jó szervezőkészség, a pontosság, a fegyelmezettség konvertálható volt. Akkoriban számos esetben lehetett például iskola vagy nyomda igazgatója magasabb rangú katonatiszt. A jelen társadalma éppen a piaci szemlélet erőteljesebb érvényesülése miatt ezt a konvergálást nem tudja garantálni. Az, hogy kettős diplomával rendelkezzen a tiszt, ma már nem oldható meg minden esetben. Mindezek mellett az elmúlt években az egyetemi tisztképzésben pozitív fejleményeknek lehetünk tanúi. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemre jelentkező fiatalok motivációjában nagy szerepet játszik a vonzódás a fegyelmezett tanulás és életmód iránt. A katonai diploma egyre több területen konvertálható (például a biztonság-politikai védelem-politikai, védelemigazgatási szakon). Hasonlóan öröndetes az a tendencia, miszerint a civil egyetemeken végzett ösztöndíjasaink, orvosok, közgazdászok, bölcsészek, is egyre több fantáziát látnak a ZMNE-n való továbbtanulásban, doktori vagy szakirányú képzésben. A civil képzésben és munkaerőpiacon ma már alapvető a nyelvismeret, így a katonai pályát elhagyók számára is esélyegyenlőséget teremthet a civil oktatással megegyező vagy azt meghaladó nyelvi képzés.⁵¹

- Az illetmények differenciálása

A professzionális, önkéntes elven szerveződő hadsereg személyi költségei kevesebb ember között oszlanak meg, ám a tömeghadseregekhez képest lényegesen differenciáltabb módon és nagyobb költséget igényelnek. A tisztii illetmények szintjükben meghaladják a társadalom azonos képzettségi, felelősségi és beosztási szintű állami hivatalnokokét. Az ő működésük hatékonysági mutatója nem lesz más, mint hogyan képesek a minimalizált létszámú állományt a lehető legszélesebb határok közötti alkalmazhatóságra, a legrövidebb idő alatt, a legolcsóbban kiképezni és velük a gyorsan változó feladatokat megoldani úgy, hogy azoknak kedvük legyen szolgálatban maradni. Az állományt a megfelelően kialakított illetménypolitikával lehet motiválni, hogy a haderő számára kívánatos képességek fejlesztésének irányába mozduljon el. Ez a nyelvi kompatibilitásnál a nyelvpótlékok rendszerét jelenti.

- Szélesebb alapú képzés

A magasabb szakirányú és a kiképzési elvárások ugyancsak ellentétes követelmények között érvényesülnek. A specializáció veszélye, hogy működésképtelenséggel fenyegeti a szervezetet egy-egy apró specialitás kiesése, ha nincs aki átvegye a kieső szerepét. Ezért a specializációt a katonai feladat-végrehajtás team-jellegének megfelelően korlátozni kell, azaz tervszerű szelektivitással a várható feladatokhoz szükséges képességeket célszerű kifejleszteni, nem pedig az állománytábla merev szakmalistáját teljesíteni.

A szakmai specializálódás, a katonatiszti pálya szakértelmiségi jellege a tisztii jártasság bonyolult intellektuális igényéből fakad. Ez csak permanens tanulással biztosítható. A tudás alapú társadalomban használatos élethosszig tartó tanulás a specializálódás három fázisát jelenti, melyek között a gyakorlatban átfedések vannak. Ezek az átfogó kulturális háttér megteremtése, a szakosított jártasságok és ismeretek elsajátítása és a folyamatos önképzés. A nyelvismeret egyben hozzáférést is jelent a világban felhalmozott tudáshoz, szélesebb alapokra helyezve az igénybe vehető forrásokat. A katonai szaknyelv tanításának,

---

⁵¹ A katonaeértelmiség jövőjéről. Beszélgetés Harai Dénes egyetemi tanárral - Új Honvédségi Szemle 2000/10 95.o.

tanulásának új megközelítéseiről, a specializáció, a továbbképzés, a szinten tartás és az önképzés problematikáját a dolgozat későbbi fejezeteiben vizsgáljuk részletesebben.

– Új típusú ösztönzés

A hadsereg személyi állományának struktúraváltozásai előrevetítik a rekrutáció ösztönzésében alkalmazható változtatásokat. A pálya vonzását a vizsgálatok szerint nem növeli az önmegvalósítás ígérete, ha előfordulhat, hogy azért demoralizálódik az állomány, mert úgy érzi, becsapták, és nem kapta meg, amit ígértek neki. Ezért csak olyan stratégiák használhatóak hosszabb távon, amelyek be is váltják ígéreteiket. Ilyen beváltható ígéret lehet a továbbtanulási orientációjú ifjúság számára a képzettségszerzés ("légy minden, ami lehetsz!"), amelynek perspektívái határozottan gátolják a korai pályaelhagyást. Ugyanakkor a számos civil pályára való előkészület ("a legjobb hely az induláshoz!") legjobb környezeti feltételeit, a foglalkozási gyakorlatszerzést, a testületi azonosulás lehetőségét stb. lehet majd beépíteni a pályavonzás tudatosan vezérelt mechanizmusába. A hagyományos hivatásértékek tradicionális kelléktárának használhatósága minden valószínűség szerint erősen szelektívvé válik. Mára a világ összes haderejének személyzeti politikája beismerte, hogy a társadalom csak akkor segíti működésben tartani a pályakezdő tisztek motivációját, ha folyamatosan és kielégítően megfizeti a tisztjeit mind aktív szolgálati idejük alatt, mind pedig nyugállományba vonulásuk után.

A tiszti hivatással járó korlátozásokat, követelményeket a társadalomnak kell kompenzálnia. A kompenzáció minőségétől és mértékétől függ, hogy a társadalom mely rétegeiből rekrutálódik a tiszti kar.

– Civil foglalkozási képességek

A személyi állomány professzionális szerepei a professzionális haderő irányába történő elmozdulás folytán automatikusan szélesedni látszanak, és a tisztekre, tiszthelyettesekre, a legénységre, sőt a polgári alkalmazottakra is kiterjednek. Ez erőteljesen ellentmond Huntington tömeghadseregekre érvényes megállapításának, amely szerint az állampolgár katonák, a tartalékosok és a civil alkalmazottak lényeges támaszai, de nem részei a professzionális katonai apparátusnak. A Huntington féle professzionalitás - paradigmától történő elmozdulás oka, hogy a katonai képesség növekvő speciális, keresztképzést (civil-katonai) tartalmaz és kevesebb tradicionális diffúz katonai hozzáértést. A katonai tevékenységek köre szélesedik, és nem tradicionális hivatáselemekkel, hanem olyan foglalkozási elemekkel bővül, amelyeknek megtalálható valamely polgári megfelelőjük is.

– Politikai, diplomáciai, nemzetközi jogi ismeretek

A fent említett okok miatt felértékelődik a politikai és a katonai tudáselemek helye a professzionális szerepben. Hiszen míg korábban csak a magas beosztási szinteken merült fel a kettő egyensúlya, ma a katonai feladatok az egészen alacsony szinteken is politikai implikációktól terhesek. Például egy békefenntartó akcióban már század vagy szakasz szintjén is előadódhatnak katonadiplomatai vagy katona állami tisztviselői igénylő feladatok. A katonai professzió a politikai műveltséget ezért semmiképpen nem nélkülözheti, ami külön szerepet ró a kiképzésre.

– Operatív professzionalizmus

A jövő útja a bürokratizált tisztikartól az operatív professzionalizmus felé vezet. A NATO-csatlakozással tudomásul kell venni, hogy át kell lépnünk egy korábban ránk erőltetett hadsereg-szervezési modellből egy másikba: azaz a szovjet modell túlbürokratizáltságából a nyugati hadseregfejlődésben kialakult professzionista modellbe. A katonai felsőoktatásnak e tekintetben feladata az is, hogy a szervezeti szocializációban, a hazai legutóbbi periódusban a rendszerváltozásig domináns bürokratikus gondolkodású tiszt ideáltípusát felváltsa a professzionista tiszt ideáltípusa. A NATO-csatlakozással nem szűnik meg a védelmi szakemberképzés mindig is meglévő dualizmusa, azaz hogy egyszerre van szükség a békeviszonyok közötti és a háborús viszonyok közötti eredményes szervezetműködtetést

garantáló készségekre. Sőt ez a kettősség elvárásokká fogalmazódik, s ezért pontosabban kell tudni, hogy melyik képesség és készség milyen alkalmazási viszonyoknak felel meg.

3.4 A ZMNE jövője az új évezred Európájának oktatási rendszerében

A magyar katonai felsőoktatás reformja az Euro-atlanti csatlakozás jegyében történik. NATO tagságunkból fakadó feladatok közé tartozik a katonai filozófiák közelítése és a szellemi kompatibilitás mielőbbi elérése. Hazánk számára hasonlóan fontos stratégiai cél az Európai Unióba való integrálódás és majdan teljes jogú tagként a hatékony és a kölcsönös együttműködés kialakítása is. A magyarországi oktatást és képzést, ezen belül a katonai felsőoktatást is az európai normák szerint kell végezni.

A hazai tisztképzés megújításának összhangban kell lennie az első fejezetben vázolt XXI. századi biztonságpolitikai, hadviselési elképzelésekkel. Az új típusú fenyegetések a katonatisztekől új feladatokat követelnek, melyekhez megváltozott szemlélet tartozik. Mindezek a tényezők a hazai tisztképzésben tartalmi, minőségbeli, eszközbeli változásokat sürgetnek.

A magyar katonai felsőoktatás fejlődésére az információs forradalom is hatással van. A tudás megszerzésének új módszereivel, a nyitott művelődés virtuális környezetében megváltozik a tanár- diák közti kommunikáció, átalakulnak a tanári - tanulói szerepek. (E kérdéseket az értekezés későbbi fejezeteiben vizsgáljuk)

Az alábbiakban bemutatott, Európai Unió által jóváhagyott irányelvek a magyar katonatisztek tudásra is hatással lesznek. Ezen új követelmények többek közül a kommunikációs, az információs és az idegennyelvi ismereteket szerepét elemezzük.

A múlt században végbement információs forradalom a XXI. század oktatására is kihatással van, a tudás alapú társadalom új, komplex ismereteket vár el civil és katonai állampolgáraitól. Felmérve az új helyzetből fakadó feladatokat, az információs társadalom lehetőségeit, problémáit, esetleges buktatóit, az Európai Unión belül is számos programot indítanak, melynek középpontjában az iskolaügy áll.

Az elemzéshez elengedhetetlen néhány alapvető fogalom tisztázása.

3.5 Az információs társadalom meghatározása

Az "információs társadalom" kifejezést az USA-ban a nyolcvanas évek elején - főleg *John Naisbitt "Megatrendek"* és *Alvin Toffler "A harmadik hullám"* című művei nyomán terjedt el. Azóta több, lényegesen eltérő értelemben kezdték használni. Három fő jelentését az alábbiakban lehet összefoglalni:⁵²

- Információs az a társadalom, mely jelentős mértékben él az információáramlás elektronikus hálózataival. Ez a felfogás merőben technikai; nem mond semmit a társadalmi rend jellegéről.
- Az információs társadalom az emberiség új létezmódja. Az ipari és az ezt megelőző társadalomalakzatokhoz képest átalakulnak a termelési-, a gazdasági-tulajdonviszonyok, megváltozik az értékrend és az életmód. Az informáltság, a szellemi vagyon szerepe minden másnál fontosabbá válik. S mivel egyre többen jutnak hozzá az információszerzés és a kapcsolatlétesítés korlátozhatatlan eszközeihez, egyenlőbbekké válnak az életesélyek. Az információs társadalom modern formában és tömegméretekben megteremti a közvetlen demokráciát.
- Az információs társadalom világtörténelmi újdonsága nem írható le kielégítően az informatikai forradalom jellemzőivel, hanem új társadalmi berendezkedést is jelent.

---

⁵² Dr. Zrinszky László: Tanárképzés és információs társadalom (Új Pedagógiai Szemle <<http://www.oki.hu>>)

Csakhogy ez egyáltalán nem az egyenlőség és a demokrácia társadalma, hanem éppen ellenkezőleg: az információs vagyon, a szellemi meggazdagodás kevesek privilégiumává válik, mivel a minden eddiginél gyorsabb ütemű változásokkal csak azok tudnak lépést tartani, akik előnyös helyzetből startolnak.

A magyar katonai felsőoktatás modernizációja is az információs társadalom elvárásainak megfelelően valósulhat meg. A jövőben a Nemzetvédelmi Egyetemen folyó oktatás és képzés együtt kell, hogy változzon a tudásközvetítő eszközök kínálatával. A viszonylag zárt nevelési, oktatási rendszer erősen függ az információs környezettől. A tanárokat, oktatókat, hallgatókat fel kell készíteni azoknak a médiumoknak a professzionális használatára, melyeket a katonai felsőoktatási intézményekben érdemes alkalmazni.

3.6 Az Európai Unió irányelvei

Az Európai Unió és a csatlakozni kívánó országok oktatási miniszterei 1998-ban megfogalmazták azokat az iskoláztatás minőségének javításával kapcsolatos irányelveket, melyek a magyar katonai felsőoktatás modernizációjában is változásokat sürgetnek.

A feladatok átfogják a közoktatás egészét, s olyan elemeket tartalmaznak, mint a tanulók képesség- és tudásszintjének növelése, a tanulás eredményességének és sikerességének biztosítása, az iskolai oktatómunka és az iskolavezetés, a rendszeres értékelés, valamint az oktatás rendelkezésére álló erőforrások hatékonyabb felhasználása.

E feladatok felismerésen alapul az a meggyőződés, hogy az oktatásnak és képzésnek kulcsszerepe van a fejlődés feltételeinek megteremtésében. Az alább idézett koncepció egy egységes Európa képét vetíti elénk, amely a csatlakozni kívánó országok számára - így Magyarország számára is - az oktatási és a képzési rendszerek kompatibilitását, a képességek, az ismeretek széleskörű elismerését teszi lehetővé.⁵³

A fentiek szellemében az uniós államfők 2000 márciusában a lisszaboni csúcsértekezleten az alábbi négy területet jelölték meg a fejlesztés irányaként:

1. A képesség és tudásszint növelése: különös tekintettel a legmodernebb információs és kommunikációs technikák, az idegen nyelvek, valamint a tanulni tudás elsajátítására.
2. A tanulás eredményességének és a továbbtanulás sikerének hatékonyabb biztosítása: a felsőoktatásban való részvétel növekvő arányaival.
3. Az iskolai oktatómunka és a vezetés rendszeres értékelése.
4. Az erőforrások és a struktúrák megfelelő alakítása: az iskolán belüli hallgató/számítógép arányának növelésével, s az egy főre jutó oktatási költség emelésével.

Az Európai Bizottság 2001 márciusában, Stockholmban elfogadott munkaprogramja alapján a barcelonai csúcsértekezlet - a maastrichti szerződés 149. és 150. pontja értelmében - jóváhagyta a stratégiai célokat és a hozzájuk kapcsolódó feladatokat.

A megfogalmazott 13 feladat közül azokat idézzük és elemezzük, melyek a magyar katonai felsőoktatás, különösen a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem jövőjére nézve is irányadóak lehetnek:

- a tanárok és a szakoktatók oktatásának és képzésének javítása,
- a nyitott tanulási környezet megteremtése,
- az európai együttműködés erősítése.
- a tanuló társadalomhoz szükséges készségek fejlesztése,

---

⁵³ Mihály Ildikó: Az új évezred Európájának oktatási és képzési rendszere és az élethosszig tartó tanulás - Új Pedagógiai Szemle 2002. július-augusztus 180-189.o.

- az információs és kommunikációs technikákhoz való hozzáférés mindenki számára, való biztosítása,
- az idegen nyelvek ismeretének javítása,

(A három utolsó kérdéscsoportot a dolgozat későbbi fejezeteiben vizsgáljuk, ezért e feladatokra itt csak jelzés szinten térünk ki.)

3.6.1 A tanárok képzésének javítása

A tanárok képzésének javításához szükséges:

- Azon képességek meghatározása, melyekre a tanároknak szükségük van ahhoz, hogy megváltozott szerepüket be tudják tölteni az ismeretek társadalmában.
- Olyan feltételek biztosítása, melyek segítik a tanárokat, hogy megfeleljenek a tudás alapú társadalom kihívásainak, egyebek közt az élethosszig tartó tanulás távlataiban.

3.6.2 A nyitott tanulási környezet

A nyitott tanulási környezet sikeres megvalósítása függ:

- az élethosszig tartó tanuláshoz való hozzáférés lehetőségeinek megnövelésétől az információs és tanácsadó szolgáltatások révén, melyeknek ki kell terjedniük a rendelkezésre álló tanulási kínálat teljes körére;
- olyan oktatási és képzési programoktól, amelyekben a felnőttek is részt vehetnek, összeegyeztetve a tanulást egyéb tevékenységeikkel és elkötelezettségükkel;
- a tudás alapú társadalom kihívásaira adott legjobb válaszoktól, amelyek feltételezik a tanulás mindenki számára elérhetőségét;
- a mindenki számára rugalmas tanulási útvonal kirajzolásától;
- a különféle szinteken kialakított oktatási és képzési intézményektől, amelyek biztosítják az élethosszig tartó tanulást.

3.6.3 Az európai együttműködés erősítése

Az európai együttműködés erősítéséhez az alábbi részeredmények elérése szükséges:

- az elismertetési folyamat hatékonyságának és időszerűségének ösztönzése, hogy biztosítva legyen egész Európában a továbbtanulás és az alkalmazhatóság is;
- a felelős intézmények és hatóságok közötti együttműködés megvalósítása a minőségbiztosítás és az akkreditáció kompatibilitására,
- az oktatási és képzési lehetőségekkel kapcsolatos információk és struktúrák átláthatóvá tételét egy nyitott európai oktatási régió kialakítására;
- az oktatás és képzés európai dimenzióinak kialakítása.

3.6.4 A tanuló társadalomba illeszkedését elősegítő ismeretek

A tanuló társadalomhoz szükséges készségei azokat az ismereteket takarják, melyek segítik a tanuló társadalomba való beilleszkedését. Az EU miniszterei ezen ismereteket személyes és kulturális dimenziókba rendezték, mint azt az alábbi ábra mutatja.

forrás: Mihály Ildikó: Az új évezred Európájának oktatási és képzési rendszere és az élethosszig tartó tanulás - Új Pedagógiai Szemle 2002. július-augusztus 182.o.

1. ábra: Társadalomhoz szükséges készségek és ismeretek

A fenti ábra szegmensei közül a továbbiakban csak az IKT (informatikai és kommunikációs technikák) ismeretét és az idegennyelv-tudást vizsgáljuk, mely összecseng a fejezet címével.

3.6.5 Az információs és kommunikációs technikákhoz való hozzáférés

Az információs és kommunikációs technikákhoz való hozzáférés biztosítása megköveteli, hogy mindenki számára:

- legyen megfelelő felszerelés, oktatási szoftver, hogy ezeket - valamint a tanulási folyamatot - alkalmazni lehessen a tanítási-képzési gyakorlatban, illetve, hogy
- bátorítsák az innovatív, IKT alapú technikák alkalmazását az oktatásban-képzésben.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó kutatás és fejlesztés során is meg kell felelni a fenti elvárásoknak. Ezért egyetemünkön a korszerű oktatás-kutatást támogató rendszerek beszerzését és fejlesztését összehangolt elképzelés alapján kell végezni. A tanszékek és intézetek hatékonyabban tudnának dolgozni, ha egymással összhangban végeznék a kutatást-fejlesztést. Nem elég a hallgatóknak csupán a számítógépeket és a hálózatot biztosítani, a tisztai és a tanári állománynak a korszerű kommunikációs technikára, internetre, multimédiás lehetőségekre épülő tananyagra és az ennek megfelelő módszertanra is szüksége van. A számítógépet már több mint harminc éve alkalmazzák az oktatás különböző területein. Ez idő alatt az informatika sokat fejlődött: a gépek, programok használata már csak minimális informatikai képzettséget követel mind a tanártól, mind a hallgatótól. A számítógéppel támogatott nyelvoktatás előtt is széles és új távlatok nyílnak. A jövőben a katonai szaknyelv tanulását, tanítását interaktív, multimédiára épülő nyelvoktató programokkal lehetne hatékonyabbá tenni. (E témát részletesen a dolgozat 5. fejezetében járjuk körül)

3.7 Az idegen nyelvek ismeretének javítása

Az idegen nyelvek ismeretének javítása érdekében:

- mindenkit két - ahol lehetséges - három idegen nyelv megtanulására kell ösztönözni az anyanyelvén kívül, és minden életkorban növelni kell az idegen nyelvek fontosságának tudatát,

- arra kell ösztönözni az iskolákat és a képzőintézményeket, hogy hatékony módszereket használjanak, és segítsék a nyelvtanulást a későbbi életszakaszokban is.

Mint azt már az előző fejezetben részletesen elemeztük, a NATO kötelezettségek teljesítése során, a honvédség átalakulásával párhuzamosan egyre fontosabb szerepet kap az interoperabilitás kérdése. Ez a szellemi interoperabilitás azonban csak az oktatással teremthető meg, mely közös, előre definiált alapokon kell hogy nyugodjon. A szellemi interoperabilitás a kommunikáció képességét tételezi fel az együttműködő hadseregek katonái között, legyen szó a légi irányításról, a mentésről, a hadvezetésről, a koordinációról vagy a tervezésről. A kommunikáció pedig közös nyelvet, nyelvi kompatibilitást jelent. Az átalakuló haderő legjelentősebb lemaradása nem kizárólag technikai, technológiai jellegű, de a nyelvi kompatibilitás területén is szükséges a fejlesztés.

3.8 A honvédtiszt oktatásának és képzésének követelményei

3.8.1 A katonai felsőoktatás tendenciái a nyugati országokban

A XVIII. században létrejött nyugati katonai akadémiák alapvetően műszaki iskolák voltak. Az ezt követő évszázadok során változott a katonai technológia, a hadviselés, a civil-katonai relációk és a nemzetközi kapcsolatok természete, ezáltal megváltozott a katonai hivatás jellege és a tisztképzés rendszere is. A kurzusokban egyre inkább helyet kaptak az alaptudományok, a humántudományok, a társadalom- és viselkedéstudományok.

A nyugati katonai felsőoktatás intézményei már évekkel ezelőtt is egyre inkább modellezték a polgári egyetemeket, növekvő mértékben hangsúlyozva a kritikai gondolkodást, és csökkentve a mechanikus memorizálástól való függést. E tendenciák a szimpla technikaelsajátítástól a liberálisabb és komplexebb értelmiségi képzés irányába mutatnak. Ma már az oktatási szakembereken túl a katonai vezetők is elismerik, hogy a jövő tisztképzés egyre inkább közelít a civil felsőoktatás modelljéhez, egyre jobban függ a polgári képzési intézményrendszerrel, és növekvő mértékben integrálja a katonatisztképző iskolákat a felsőoktatás civil rendszerébe. E tendenciák a katonai felsőoktatást egyre erősödő mértékben a szakértelmiségi képzés rendszerébe sorolják.

A fegyveres erők missziójának változása a tiszt gondolkodást is átformálta, és megköveteli a katonai akciók nemzetközi politikai kontextusának mélyebb megértését. Már a viszonylag alacsony szintű parancsnokoknak is sokkal érzékenyebbeknek és válaszképesebbeknek kell lennie a politikai, diplomáciai problémákra, mint korábban, például a békefenntartó vagy megfigyelő szerepkörökben. Ez a pragmatikus orientáció hatékonyabban formálódhat a fejlett értelmiségi orientációjú képzés által.

Az Amerikai Egyesült Államokban és Franciaországban a katonai felsőoktatás tanmenetének változásai, az USA-ban és Nagy-Britanniában a civil egyetemektől való függés növekedése, Németországban a Bundeswehr egyetemek tanmenete egyértelműen tanúsítják az értelmiségi orientációjú képzési elemek növekvő fontosságát. A tisztnek politikailag képzettnak, az interperszonális viszonyokban szenzitívnek, a kritikai gondolkodásban járatosnak kell lennie, valamint gyakorlati helyzetekben elháríthatatlan elvárás velem szemben, hogy pragmatikus és adaptív legyen, nos mindezek azt követelik, hogy a katonai akadémiák tanmenete növekvő mértékben változatos, sokféle legyen, lépjen túl a merev Thayer modellen a sokkal rugalmasabb felsőoktatás modellje felé.⁵⁴

---

⁵⁴ Dr. Szabó János: A katonai felsőoktatás tendenciái a nyugati országokban: A katonai technikák elsajátításától a szakértelmiségi képzésig 39-63.o. In: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése- Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János)

3.8.2 Új típusú képzés, új tananyagok a NATO országok katonai felsőoktatásában

2000. március 22–24-én rendezték meg Rómában a NATO-akadémiaparancsnokok XXIX. (IX., kibővített) konferenciáját, melyen a NATO-tagállamok akadémia- (nemzetvédelmi egyetemi) vezetőin kívül a római NATO Védelmi Kollégium, a NATO School (SHAPE), valamint a Marshall Központ vezetői is részt vettek.

Dr. Szabó Miklós, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora "QUO VADIS-NATO katonai felsőoktatás" címmel foglalta össze a washingtoni csúcsértekezleten elfogadott új stratégiai koncepcióból következő, a katonai intézmények munkáját alapvetően megváltoztató kérdéseket.

A konferencián Engel vezérőrnagy a washingtoni Nemzetvédelmi Egyetem képviselőjeként úgy látta, hogy a katonatiszteknek a jövőben "nem klasszikus felkészítés kell", ez okból ötéves tervet dolgoztak ki a tananyag korszerűsítésére. Az új tananyagokat, szakokat érintő egyik legfontosabb kérdés volt, hogyan érhető el az egyensúly a katonai és a szélesebb körű felsőfokú oktatás között. A jelen és a jövő katonai feladatait a XXI. század tisztje csak akkor tudja magas szinten ellátni, ha a mai, akár "féloldalasnak" is nevezhető képzést kiegészíti egy, az eddigieknél magasabb szintű általános és általános katonai műveltség, amely a műveleti térség és az adott ország katonaföldrajzi, gazdasági, etnikai, vallási, katonai és nemzetközi jogi, emberi jogi és nem utolsósorban nyelvi ismereteket jelent. Ezen új katonai műveltség lehetővé teszi az adott (sok esetben egyedi) probléma empatikus megközelítését és kreatív megoldását. "Az ennek megfelelően eszközölt arányeltolódást próbáltam - nagy vonásokban - érzékeltetni az egyetemi képzésünkben, amikor az általános ismereti kérdésekre a tananyag kb. 25-35/22-25, az általános katonai ismeretekre 20-22/24-26, míg a katonai szakismeretekre 45-53/48-50%-át fordítjuk."⁵⁵

Az arányokat tekintve Majorani vezérőrnagy, a római Összhaderőnemi Emeltszintű Törzstiszti Intézet igazgatója elmondta, hogy a washingtoni "Új Stratégiai Koncepció" szellemében lényegesen változtattak a tanmenetükön, erősen növelték a nemzetközi, valamint az emberi jogi ismeretek arányát. Megítélése szerint megváltozott a tiszt státusza: NATO-, illetve ENSZ-szolgálatban humanitárius kérdésekben "jogi tanácsadóvá" válnak. Úgy látják, hogy a katonai vezetők (menedzsment) képzés arányát el kell tolni az emberi interoperabilitás, valamint a humánerőforrás-felhasználás irányába, mivel az új típusú parancsnokot – egyebek mellett – a megfelelő politikai gondolkodásnak és a beosztottai hatékony alkalmazására való képességének kell jellemeznie.

A belga tisztképzés változásait vizsgálva hasonló tendenciák mutatkoznak. Nőtt az összes fegyvernemi oktatás számára közös, általános értelmiségi tárgyak aránya, és az általános és a közép-európai konfliktusrendezés tennivalói kerültek előtérbe. A menedzsment ismeretek a kommunikáció feladataira irányulnak, ezzel szemben a korábban 80%-os arányt képviselő hadműveleti képzés mára 50% alá csökkent.⁵⁶

Érdekes szemszögből közelítette meg a kérdést Dellenbach vezérőrnagy, a párizsi Összhaderőnemi Védelmi Kollégium igazgatója, amikor a XXI. századi francia felsőfokú tisztképzés kapcsán úgy fogalmazott, hogy "az igazi drámai változások nem az új kihívásokban (nyelvtudási igény, internet) jelentkeznek, hanem abban, hogy ha nem koncentrálnunk olyan – a hagyományos katonai ismeretekkel nem megoldható – feladatokra való tanintézeti felkészítésre, mint a védelem meghatározott ellenség ellen (egyre kevésbé jellemző); konfliktuskezelés (Balkán); humanitárius akciók (Szlovákia, Kelet-Timor, Koszovó), lakosság-evakuáció (Kongó), béketeremtő és békefenntartó tevékenység, akkor mind a

⁵⁵ Dr. Szabó Miklós: QUO VADIS - NATO katonai felsőoktatás Új Honvédségi Szemle 2000/5 87.o.

⁵⁶ Dr. Szabó János: A katonai felsőoktatás tendenciái a nyugati országokban: A katonai technikák elsajátításától a szakértelmiségi képzésig 139-163 in: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése- Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János)

fegyveres erő, mind annak tanintézetei elveszíthetik küldetésüket! Tehát a szakmai tudás elmélyítésével párhuzamosan új mentalitást kell kialakítanunk!"⁵⁷

A fentebb vázolt tiszti professzionalitás követelményei magukhoz igazodó képzési rendszert feltételeznek. Annak érdekében, hogy a jövő katonatisztje eleget tehessen általános értelmiségi szerepeinek, a XXI. század tisztjének várhatóan az alábbi ismeretekre lesz szüksége:⁵⁸ kommunikáció (anyanyelv, univerzális kódok, szaknyelv, kifejező- és szerepkészségek, retorika); információkezelés (informatika, számítógép-ismeret); korismeret, önelhelyezés, szervezetismeret (szociológia, politikatudomány); kultúra-mentalitás elsajátítás (filozófia, általános, kortárs kultúra és szubkultúra ismeretek); interperszonális hatásosság (szociálpszichológia, vezetéselmélet, menedzserismeretek); általános alkotmány és jogismeretek.

3.8.3 Új szakok, kommunikációs ismeretek a ZMNE-n

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem az elmúlt években új szakokat, és tanfolyamokat indított. Ilyen például a NATO-ismereteket tartalmazó projekt, a kommunikáció elmélete és gyakorlata, amelyek komolyan befolyásolják a vezetői készséget. Kiemelt szerepet kap a számítástechnika, a különböző nyelvek, amelyek a NATO-törzsekben dolgozó tisztek számára elengedhetetlenek.

E kérdéssel kapcsolatban Dr. Harai Dénes ezredes úr szavait idézzük: "A különböző szintű egyetemi oktatásokon más és más az óraszám, amit több dolog befolyásol. Például a NATO-szolgálatra készülő tisztek számára dél-európai regionális stúdióban a kommunikáció óraszám a harmincat is meghaladja, amibe a kultúrtörténet is beletartozik. Nagyon fontos ma is a kommunikáción belül a beszéd. Az egykori retorikaoktatást a főiskolai karon meg kellene tartani, illetve visszaállítani. Egyetemi szinten inkább kommunikációelméletre van szükség. A kommunikációs stratégiák közül akkor tud egy magasabban képzett, például vezérkari tiszt választani, ha megfelelő alapképzettsége van. Ennek a tantárgynak a lényege nem más, mint hogy a katonai vezető ismerje fel, mikor milyen szinten, milyen kommunikációs panelra van szüksége."⁵⁹

3.8.4 Kommunikációs készség és nyelvtudás a parancsnoki állomány képzésében

Korábban a parancsnoki állomány képzése és továbbképzése szigorúan alárendeltségben levő, egymásra épülő (szakasz - század - zászlóalj - ezred - dandár - hadosztály - hadtest - hadsereg stb.) vezetési struktúra keretében, háborús küszöb feletti működésre épült. A feladatokat, az ahhoz szükséges erőket és eszközöket, a végrehatás módszereit mindig a nemzeti előljáró határozta meg, s az szervesen illeszkedett a nemzeti magasabb szervezet egységébe. Ez "a parancsnoki állománytól eléggé mechanikus gondolkodást és végrehajtást igényelt, nem volt szükség nagyfokú önállóságra, kezdeményezőkézségre, találékonyságra, idegennyelv-ismeretre"⁶⁰.

Ez a helyzet a fegyveres erő többrendeltetésűvé válásával, a funkcionális kategóriák kialakulásával, a feladatok bővülésével párhuzamosan gyökeresen megváltozott. A változás problémákkal teli, annál is inkább, mert nehéz lesz leküzdeni a több évtizedes beidegződéseket, jól begyakorlott sémákat, módszereket.

⁵⁷ Dr. Szabó Miklós: QUO VADIS - NATO katonai felsőoktatás Új Honvédségi Szemle 2000/5 91.o.

⁵⁸ Dr. Szabó János : A hivatásos honvédtiszt státus- és szerepjellemzői, valamint a vele szemben támasztott kvalifikációs követelmények 332-333.o. in: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése- Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János)

⁵⁹ A katonai értelmiség jövőjéről. Beszélgetés Harai Dénes egyetemi tanárral. Új Honvédségi Szemle 2000/10 95.o.

⁶⁰ Bodnár Károly: A parancsnoki állomány képzését motiváló néhány fontosabb tényező, Hadtudomány 1996/1 73.o.

A jövőben a parancsnoki állománynak egyaránt fel kell készülni a háborús küszöb feletti és alatti fegyveres tevékenységre, valamint a másodlagos (fegyverek alkalmazását nem igénylő) feladatokra. Az új feladatokhoz megfelelő képzettségű parancsnoki állományra van szükség. Ebből adódóan a tananyagot, a továbbképzési tematikát ki kell bővíteni új, eddig nem oktatott tárgykörökkel.

A válságkezelő erőknél szolgáló parancsnoki állománynak fel kell készülni a fegyveres erő valamennyi feladatára. A különböző béketámogató műveleteket a hazaitól gyökeresen eltérő körülmények között kell megoldani. Olyan bonyolult helyzetek adódhatnak, ahol nehéz megkülönböztetni egymástól a békés állapotot, a válsághelyzetet és a háborút. Ezek a megszokottól eltérő éghajlati, környezeti, társadalmi, kulturális körülmények között történhetnek. A különféle konfliktusokban már szakasz-, század-, zászlóaljparancsnoki szinten is tárgyalópartnernek kell lenni az egyes pártok, mozgalmak, etnikai-vallási csoportok, közigazgatási intézmények vezetőivel. "Mindez rendkívül nagy önállóságot, intuíciós készséget, találékonyságot, toleranciát, harmonizációs készséget kíván meg az adott parancsnoktól, nem beszélve egy-két világnyelv társalgási szintű ismeretéről." ⁶¹

A fentebb felsorolt helyzetekben nem annyira a hagyományos harctevékenységek folytatására, mint inkább a területek, objektumok felügyeletére, a felek szétválasztására, a harc, az összetűzés kirobbanásának megelőzésére, a polgári lakossággal való eredményes kommunikációra, a humanitárius segítségre van szükség. Ezeket multinacionális alárendeltségben, együttműködésben, és olyan körülmények között kell teljesíteni, amikor a háttérben nem áll a megszokott nemzeti előjáró támogató jóváhagyása, fegyveres és anyagi-technikai segítsége. Az ilyen feladat teljesen más felkészültségű, mentalitású parancsnoki gárdát igényel. Ez csak hosszabb távon megfelelő feltételek mellett alakítható ki.

A fő védelmi erők parancsnoki állományát elsősorban a hagyományos harcászati-hadművelési feladatok eredményes végrehajtására kell felkészíteni. "Miótán háború esetén az egy szövetségi rendszerbe tartozó országok fő védelmi erői a feladatokat a szövetséges országok hasonló csapataival kollektívan oldják meg, a parancsnoki állománynak legalább zászlóalj szinten vagy azon felül beszélni kell a vezetés közös nyelvét." ⁶²

A katonai környezetben, mint minden emberek által alkotott közösségben, igen nagy jelentősége van a kommunikációnak. A nyelv a legtöbb interakcióban jelen van, ezért a nyelvi kommunikáció alapvető fontosságú. A nyelvhasználat minden eddigi kultúrában a kommunikáció alapját képezi. A nyelv és a kultúra szoros kapcsolatban van egymással. A dolgok elnevezése az egyes népek (nemzetek) világszemléletét is tükrözi, amely a különböző nyelveket beszélő emberek eltérő világképéből fakad. A kommunikáció a vezetési környezetben a katonatiszt nélkülözhetetlen eszköze. Ez egyrészt a beosztottjaival való együttműködés alapja, másrészt biztosítja az együttműködőkkel a koordinációs feladatok minél sikeresebb végrehajtását.

A kommunikáció eredményessége a felek műveltségének függvénye is. A XXI. század elején, belépve az információs (tudás alapú) társadalomba, bonyolult emberi viszonyok között kell tájékozódni. Napjainkban a modern technikai eszközök használata nélkül nem lehet elképzelni a fegyveres erők működését és irányítását, ugyanakkor "elmaradhatatlan a magas műveltség, a szakmai-mesterségbeli tudás és az intelligencia számonkérése a katonai vezetőkől". ⁶³

Az idegennyelv-ismeret hangsúlyozottan nagy fontosságú a multinacionális hadtest- és ennél magasabb parancsnokságok léte és működése során. A hadtest és az ennél magasabb

---

⁶¹ Bodnár Károly: A parancsnoki állomány képzését motiváló néhány fontosabb tényező, Hadtudomány 1996/1 75.o.

⁶² u.a.: 61.

⁶³ Szilárd István: A NATO-hoz való felzárkózás egyik feltétele a szellemi kompatibilitás, Hadtudomány 1995/2. 87.o.

parancsnokságok már többnemzetiségűek, az alárendelt csapatoktól függően. A vezetés nyelve itt az angol. Ha egy zászlóalj vagy dandár többnemzetiségű magasabbegység alárendeltségébe kerül, a parancsnoklás, az együttműködés, a kapcsolattartás alapja a közös nyelv. A zászlóaljon, dandáron belül a nemzeti nyelvet használják.

A parancsnok személye meghatározott rotáció szerint cserélődik. Ez szükségessé teszi, hogy a Magyar Honvédség rendelkezzen hadsereg(csoport) - szinten dolgozni és vezetni képes, idegen nyelveket jól beszélő (korlátozott számú) tiszt, tábornoki állománnyal, akiket delegálni lehet a külföldi beosztásokba. Miután azonban ezek a megbízások meghatározott időtartamra szólnak, gondoskodni kell az emberek váltásáról, és az utánpótlásról.

A főiskolákon olyan alap-és kiegészítő oktatást kell biztosítani, hogy az itt nyert tudás jó néhány évig hasznosítható, majd rövidebb tanfolyamokkal bővíthető, szakosítható legyen. Egyetemi szintű képzésben pedig csak azokat célszerű részesíteni, akik alkalmasak a megemelt tanulási követelmények teljesítésére, az angol mellett legalább egy idegen nyelvet ismernek, s rendelkeznek a parancsnokláshoz szükséges adottságokkal. Ilyenek például a gyors helyzetfelismerő képesség, a kialakult helyzetet elemző képesség, a gyors döntéshozatal képessége. A katonai felsőoktatás nemzetközi normái szerinti átalakítása lehetővé teszi az interperszonális kommunikációs gyakorlatok megszervezését saját és idegen nyelven egyaránt.

3.9 Összegzés

A XXI. hadviselésben megváltozott a hadseregek szerepe, megváltoztak a nemzetbiztonság kategóriái, összetevői. E változásokkal összhangban a jövő tisztjének feladatai, szerepköre is átalakulóban van. A katonatisztekkel szemben támasztott új követelményekkel a katonai felsőoktatásnak is számolnia kell.

Készen kell állni arra, hogy a felsőfokú katonai képzés megfeleljen a washingtoni csúcson elfogadott "Új stratégiai koncepció"-nak. Olyan új oktatási modellt kell találni, amely szinkronban van a "más jellegű" koalíciós tevékenységgel.

Evidenciának kell tekinteni, hogy katonai tanintézetekről van szó, ahol új képzési feladatokként prioritást kell kapniuk a biztonsági-biztonságpolitikai, a válságkezelési, valamint a partnerségi kérdéseknek, továbbá az új fejleményekre (nukleáris fegyverek elterjedése, vallási ellentét, szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, illegális migráció) adott megfelelő válaszoknak. Ezek "legalább" olyan fontos feladatok, mint a katonai tevékenységek. A katonai és a civil tanintézeteknek hogy egyre több közös találkozási pontjuk, feladatuk van: emberi interoperabilitást kell kialakítani, ez az egyetlen útja a katonai-civil kapcsolat fejlesztésének. "Olyan széleskörű felkészítésre van szükség, melyre támaszkodva megérthetők, s ennek alapján kezelhetők a politikai dimenziók; amely új hozzáállást, új reagálást, bármilyen kérdést kezelni tudó, problémamegoldó tiszteket eredményez."⁶⁴

A magyar katonai felsőoktatás reformját olyan irányban kell folytatnunk, hogy a jövő tisztje képzettsége, teljesítménye alapján érvényesülő, a szakma nemzetközi standardjaival kompatibilis és a polgári életben konvertálható tudással rendelkező szakember legyen.

A hazai tisztképzés modernizációja az Euro-atlanti csatlakozás jegyében zajlik. NATO-tagságunk miatt alapvető fontosságú a katonai filozófiák közelítése és a szellemi kompatibilitás mielőbbi elérése. Hazánk számára stratégiai fontosságú cél az Európai Unióba való integrálódás, ezért a magyarországi oktatást - ezen belül a katonai felsőoktatást is - az európai normák szerint kell alakítanunk. Az Európai Unió és a csatlakozni kívánó országok oktatási miniszterei által megfogalmazott irányelvek között első helyen szerepel a legmodernebb információs és kommunikációs technikák, valamint az idegen nyelvek elsajátítása.

---

⁶⁴ Dr. Szabó Miklós: QUO VADIS - NATO katonai felsőoktatás - Új Honvédségi Szemle 2000/5 91.o.

Hasonlóan fontos fejlesztési irány az iskolán belüli hallgató / számítógép arányának növelése. A tanulók társadalomba való beilleszkedéséhez szükséges készségeit a jövő katonatisztje tudása alapjának kell tekinteni. Ezek között kiemelhetjük az informatikai és kommunikációs technikák ismeretét és használatát, a szociális készségeket és az idegennyelv-tudást. Az információs és kommunikációs technikákhoz való hozzáférés biztosítása feltételezi, hogy mindenkinek legyen megfelelő felszerelése (oktatási szoftver).

A XXI. század honvédtisztje oktatásának követelményeit a nemzetközi tendenciákat figyelembe véve kell meghatározni. A nyugati katonai akadémiákon egyre inkább helyet kapnak az alaptudományok, a humántudományok, a társadalom és viselkedéstudományok. A jelen és a jövő katonai feladatait a XXI. század tisztje csak akkor tudja magas szinten ellátni, ha a jelenlegi féloldalas képzést kiegészíti egy, az eddigieknél magasabb szintű általános és általános katonai műveltség. Hogy a jövő tisztje eleget tehessen általános értelmiségi szerepeinek, olyan ismeretekre lesz szüksége, mint a kommunikáció, az információkezelés, a szociológia, a politikatudomány, a filozófia, a szociálpszichológia, a menedzserismeretek és jogi ismeretek.

A nemzetközi tendenciákat figyelembe véve az elmúlt években a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó képzés tartalmában, és minőségében is történtek változások. Új szakokat, tanfolyamokat indítottak, mint például a NATO-ismereteket tartalmazó projekt vagy a kommunikáció elmélete és gyakorlata. Kiemelt szerepet kapott a számítástechnika és a NATO-törzsekben dolgozó tisztek számára elengedhetetlen idegennyelv ismeret. A válságkezelő erőknél szolgáló parancsnoki állományok fel kell készülniük arra, hogy a különböző béketámogató műveleteket a hazaitól gyökeresen eltérő körülmények között kell megoldani. A megszokottól eltérő éghajlati-, környezeti-, társadalmi-, kulturális körülmények között a különféle konfliktusokban már szakasz-, század-, zászlóaljparancsnoki szinten is tárgyalópartnernek kell lenni az egyes pártok, mozgalmak, etnikai-vallási csoportok, közigazgatási intézmények vezetőivel. Mindez rendkívül nagy önállóságot, intuíciós készséget, találékonyságot, toleranciát, kommunikációs készséget kíván meg az adott parancsnoktól. E széleskörű feladatok ellátása megfelelő idegennyelvi ismeret nélkül elképzelhetetlen. Fokozottan igaz e megállapítás a fő védelmi erők parancsnoki állományára. Háborúban az egy szövetségi rendszerbe tartozó országok fő védelmi erői a feladatokat a szövetséges országok hasonló csapataival kollektívan oldják meg, a parancsnoki állományok legalább zászlóaljszinten vagy azon felül is beszélni kell a vezetés közös nyelvén.

Az idegennyelv-ismeret a multinacionális hadtest- és ennél magasabb parancsnokságok léte és működése kapcsán hangsúlyozottan nagy fontossággal bír. A hadtest és az ennél magasabb parancsnokságok már többnemzetiségűek, az alárendelt csapatoktól függően. Ha egy zászlóalj vagy dandár többnemzetiségű magasabbegység alárendeltségébe kerül, a parancsnoklás, az együttműködés, a kapcsolattartás alapja a közös nyelv.

A fentiek alapján megállapítható, hogy igaznak bizonyult az a feltevés, miszerint a XXI. század katonatisztje tudásának architektúrájában meghatározó az informatika, a kommunikáció és az idegennyelvi ismeret.

"Ha a nemzeti nyelv helyett egyetlen nyelv uralkodnék a világon kényúrként, akkor a tömegek egyénisége elpusztulna s vele együtt a tömegek halhatatlansága is amelyek akár tizenkéntmillióból, akár százhetvenmillióból álltak, mégis egy meghittebb közösséget jelentettek, mint az egész. Az úgynevezett világnyelv, mely mindenkié lenne valójában senkié se lenne. Egy ilyen közhasználati cikk túlon túl tág ékszertartója lenne az egyéni emlékek kincsének."
Kosztolányi

4. A francia katonai szaknyelvoktatás helyzete és tapasztalatai

4.1 Bevezetés

Az előző fejezetekben részletesen tárgyaltuk a katonai nyelvoktatás megváltozott környezetét, illetve a jövő katonájával kapcsolatos elvárásokat. Jelen fejezetben a francia katonai szaknyelv oktatás helyzetét, illetve a megváltozott igényekhez illeszkedő korszerű eszközöket és módszereket vizsgáljuk, melynek bevezetéseként az alábbiakban röviden bemutatjuk a jelenlegi hazai francia nyelvoktatás helyzetét.

4.2 A francia nyelvoktatás helyzete

Európa csaknem valamennyi országát nyelvi és etnikai sokféleség jellemzi. Minden nemzetállam célja egy közös politikai identitás kialakítása, melyben az egyén elsősorban a nemzetállam polgáraként jelenik meg. Ennek kapcsán felmerül bennünk a kérdés, hogy mi lesz a kis nyelvek és a kis nyelvi kultúrában élők sorsa a XXI. században. A világ nyelveit beszélők száma szerinti felsorolásnál a magyar a 42. helyen áll, 14 millió fő beszéli.⁶⁵ Jelen értekezés szemszögéből a nyelvtanulás kérdésének legmeghatározóbb elemei hogy hazánkban kevesen beszélnek idegen nyelveket, másrészt, hazánk a NATO tagja és végül, hogy Magyarország 2004. május elsejétől az Európai Unió tagja.

1994-95-ben a MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoportja kérdőíves vizsgálatot végzett az idegennyelvi ismeretek magyarországi elterjedtségéről.⁶⁶ Az országos adatfelvétel a 14 éven felüli lakosság kétezer fős, a nem, az életkor, az iskolázottság és a településtípus szerinti reprezentatív mintával történt.

Arra kérdésre válaszolva, hogy "Tud-e valamennyire a magyaron kívül valamilyen más nyelven?", az interjúalanyok 32 százaléka nyilatkozott úgy, hogy valamennyire jártas legalább egy idegen nyelvben; 11 százalék két, 3 százalék pedig három vagy annál több nyelv valamilyen szintű ismeretét állította magáról.

Nyelv	%
német	17,3
angol	11,5
orosz	8,8
francia	2,1
szlovák	2,1
olasz	1,2
délszláv ⁶⁷	0,8
román	0,7
egyéb nyelv	2,3

2. táblázat: Nyelvtudónak állítják magukat

⁶⁵ Pomogáts Béla: Nyelvújítás az ezredfordulón Ezredforduló, 1999. 2. szám 27. o. táblázat

⁶⁶ Terestyéni Tamás: Vizsgálat az idegennyelv-tudásról in: Nyelvpolitika Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998 (szerkesztette: G. Molnár Barbara) 110-116.o.

⁶⁷ délszláv: szerb, horvát, szlovén

A fenti számok alapján megállapítható, hogy sokkal többen beszélnek angolul, mint franciául.

Az idegennyelv-tudás terjedését, a nyelvoktatás hatékonyságát és a megszerzett nyelvtudás hasznosítást jelentős mértékben befolyásolják az egyes nyelvvel kapcsolatos attitűdök, preferenciák, sztereotípiák. Az idézett vizsgálat kitért arra a kérdésre is, hogy a megkérdezettek melyik idegennyelvet tanulnák szívesen.

Nyelv	%
Angol	46,1
Német	45,5
Francia	2,6
Olasz	2.4
Spanyol	0.8
Orosz	0.8
Egyéb válasz	1,8
Összesen	100,0
Szívesen tanulna idegen nyelvet	1680

3. táblázat: Milyen idegen nyelvet tanulnának szívesen?

A fenti számok egyértelműen az angol és német nyelv dominanciáját mutatják. A nyelvtudás szintjének értékelésére vonatkozó adatokból azonban az a sajnálatos tény állapítható meg, hogy a megkérdezettek közel fele igen alacsonyra (nullára) értékelte nyelvtudását mind az angol, mind a francia nyelv esetében. (A nyelvtanulás és nyelvtanítás hatékonyságának növelésére, azon belül a francia szaknyelvi képzés fejlesztési irányaira és lehetőségeire a fejezet további részeiben térünk ki.)

Végül azokat a válaszokat elemezzük, melyek a nyelvválasztás indokaira vonatkoznak. Az angol és a német nyelv preferálásában az általános használhatóság (51, illetve 39%) és a nemzetközi jelentőség volt a meghatározó motívum (29%, illetve 10%). A francia esetében a nyelv szépségére való hivatkozás dominált (68%), és a kulturális értékek szempontjai is jelentős arányban voltak jelen a többi nyelvhez viszonyítva (9%).

A fenti adatok alapján megerősíthető, hogy Magyarországon jelenleg angol nyelvi és kulturális imperializmus figyelhető meg. Ezt az állítást támasztják alá a brit külügyminiszter szavai, amelyekkel a kelet-európai kommunizmus összeomlását köszöntötte: "Nagy-Britanniának az a célja, hogy az oroszokat az angol váltsa fel második nyelvként egész Kelet-Európában"⁶⁸.

A rendszerváltás után Magyarországon az angol nyelv hirtelen támadt elérhetősége túl nagy eufóriát okozott ahhoz, mintsem az emberek kritikusan megvizsgálták volna az országot, a nemzetet, a kultúrát és a nyelv helyzetét. Tsuda, egy japán kommunikációkutató két mai globális nyelvpolitikai paradigmát ír le, melyet Phillipson és Skutnabb-Kangas idéz 1996-ban megjelent tanulmányában⁶⁹.

⁶⁸ Kontra Miklós: Angol nyelvi és kulturális imperializmus és magyar tanárképzés in: Nyelvpolitika, Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998 14-15o.

⁶⁹ u.a.6 előző

Az angol terjedése paradigma:

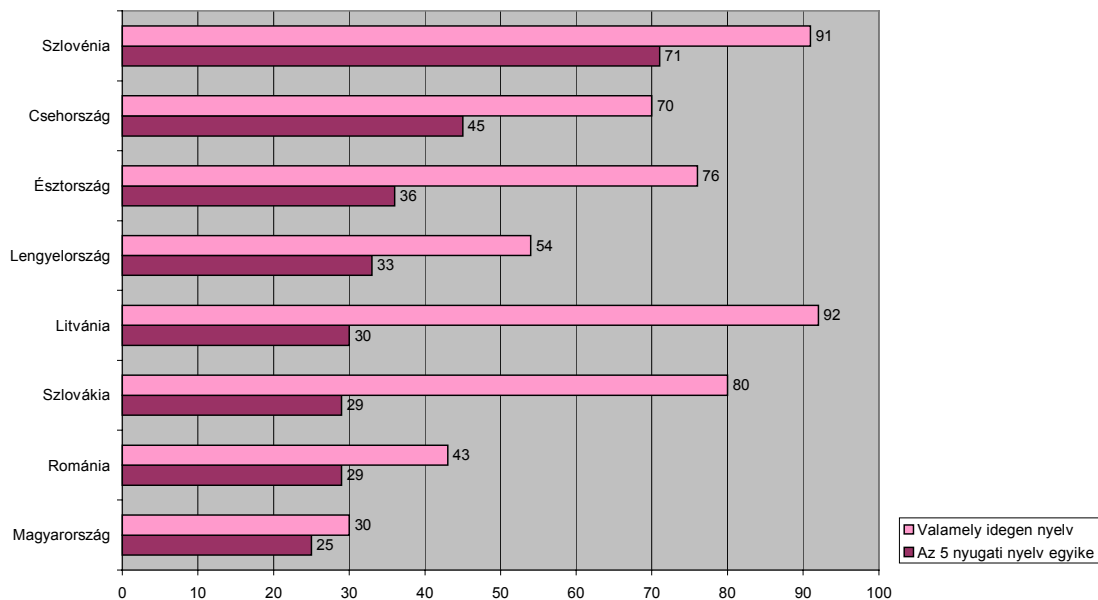
- A. Kapitalizmus
- B. Tudomány és technika
- C. Modernizáció
- D. Egynyelvűség
- E. Nemzetköziesítés
- F. A világkultúra amerikanizálása és homogenizálása
- G. Nyelvi, kulturális és hírközlési imperializmus

A nyelvi ökológiai paradigma:

- 1) Emberi jogi távlatok
- 2) Kommunikációbeli egyenlőség
- 3) Többnyelvűség
- 4) A nyelvek és kultúrák megőrzése
- 5) A nemzetközi önrendelkezés védelme
- 6) Az idegennyelv-tanítás támogatása

E két irányvonal remélhetőleg egymás mellett tud érvényre jutni, s a mérleg "nyelve" a jövőben nem billen át az angol nyelv kizárólagos dominanciája felé.

A 2004-es Európai Unióba való belépésünket szem előtt tartva megalapozottnak tartjuk az angol mellett a francia és német nyelvoktatás támogatását, fejlesztését a civil szférában is.

2. ábra : Nyelvtudás az unióhoz csatlakozó országokban

A fenti diagram az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozó országok lakosságának nyelvtudását mutatja. E szerint a magyarok idegen nyelv tudása a legalacsonyabb, a 15 éven felüli magyar népesség mindössze 25% beszéli valamennyire az öt leggyakoribb nyugati nyelv (angol, francia, német, olasz, spanyol) egyikét. A felnőttek 14%-a tud legalább alapszinten angolul beszélni, 13%-a pedig németül.⁷⁰

Az Európai Unió államnyelveinek száma 12 (angol, dán, finn, francia, ír, görög, holland, német, olasz, portugál, spanyol, és svéd)⁷¹. Jelenleg az unión belüli nyelvhasználati gyakorlat háttérben „nyelvi” harc dúl, melynek részleteire jelen értekezés nem terjedhet ki.

⁷⁰ Hogy ne némán menjünk Európába. Világ-nyelv Program. Az oktatási Minisztérium nyelvoktatási stratégiája. (2003) Kiadvány. www.vilag-nyelv.hu

⁷¹ 2004-től a csatlakozó országok nyelvei is Európa Unió államnyelvekké válnak. 2003. május 26-tól az újonnan csatlakozó országok állampolgárai is jelentkezhetnek köztisztviselőnek az uniós intézményekbe. (lásd: <http://europa.eu.int/epso>)

A civil és katonai nyelvoktatás jövőjére nézve azonban fontosnak tartjuk felvillantani a nyelvkérdés szocio-lingvisztikai hátterét is.

A hivatalos nyelv és a munkanyelv fogalmát egyetlen uniós dokumentum sem definiálja pontosan. A jogi szabályozás csupán annyit mond ki, hogy mind a 12 nyelv hivatalos és munkanyelv.⁷² A gyakorlat azonban sok esetben másképp alakul, mert bizonyos nyelvek aktuális előnyre tesznek szert, minden virtuális egyenlőség ellenére. Az Európai Bizottságban kezdetben a francia volt a leghasználatosabb nyelv, már csak a brüsszeli székhely miatt is. Az 1972-es angol csatlakozás után azonban az angol is felzárkózott mellé és ez a két nyelv vált első számú munkanyelvvé.

Az Európai Bíróság munkanyelve történelmi okoknál fogva a francia, azonban a felperesnek joga van a 12 hivatalos nyelv közül megválasztani az eljárás nyelvét.

A jövőt vizsgálva Szépe György szavait idézzük. "Feltehetően növekedik majd az európai szervezetekben a nem protokolláris soknyelvűség, ha csak az úgynevezett világnyelvek közül "természetes" ("darwini" folyamatként) versenyben túlsúlyra nem jut:

- a) *három* "fő nyelv" (vagyis az angol, francia és német),
- b) *két* "ENSZ-munkanyelv" (vagyis az angol és a francia),
- c) *akár egyetlen* nyelv (vagyis az angol)"⁷³

E témával összefügg az Európai Unión belüli fordítás és tolmácsolás kérdése is, melynek megszervezése kormányzati probléma, s így részletezése nem jelen értekezés tárgya.

Az eddig tárgyaltaktól nagyságrendekkel fontosabb ügy az Európai Unió polgárainak közvetlen kommunikációja. Az élő szemközti kommunikáció, feltehetően továbbra is az emberi kapcsolatok leghatékonyabb formája marad. Emellett azonban nem elhanyagolható a televíziózás, a számítástechnika, az internet szerepe, amely szemmel láthatóan növekszik és ezzel egyidejűleg bizonyos mértékig magába szívja a hagyományos írásbeli közlés számos funkcióját. (Az információs társadalom pedagógiai aspektusaira a fejezet további részében térünk ki.)

Mindebből következik, hogy hazánkban az idegen nyelvek tanulását az oktatás több szintjén kell fejleszteni, s az angol nyelv mellett nem hanyagolható el a francia nyelv sem.

4.3 Nyelvismeret a honvédségen belül

Stanislav Schorm ezredes, a Brno-i Katonai Akadémia professzora egy NATO ösztöndíj keretében felmérést végzett 11 ország 41 katonai intézményében, köztük Magyarországon is. A hivatásos tisztek között 1993-ban az angol nyelvtudással rendelkezők aránya nálunk 0,3 tized volt, míg a középérték 1,75 század volt. "Magyarországnak meg kell vívnia a harcot azért, hogy tárgyalni tudjon a nyugati országokkal."⁷⁴

---

⁷² "Hivatalos nyelven a gyakorlatban az anyanyelvet értjük, amelyet a jogi érintkezésben kifelé, a külvilág felé irányuló kommunikációban használnak. Ezekben a nyelveken jelennek meg a különböző dokumentumok, közlemények, pályázati kiírások stb. A munkanyelv a hivatalos üléseken kívüli, az előkészítés során, a belső megbeszéléseken, illetve az EU-tisztviselők napi munkájában használatos nyelv." Szabari Krisztina: Az Európai Unió és a nyelvek, Nyelvpolitika, Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998 45-46 o.

⁷³ Szépe György: Az európai "csatlakozás" néhány nyelvi vonatkozása, Nyelvpolitika, Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998 78.o.

⁷⁴ Col. Prof. Schorm, Stanislav: Final Report Military Academy in Brno, 1993. 11. o. és Diagramok 1-40 (Nyers fordítás) in: Dr. Kovácsné Nábrádi Márta: Az amerikai angol nyelvoktatás bevezetése, megszervezése és perspektívája a magyar tisztképzésben - egyetemi doktori értekezés 6-7.o. Magyar Honvédség Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1994.

A nyelvtudással rendelkező magyar katonatisztek száma azóta évről évre növekszik. 1990-ben 387, míg 1994-ben 787 tiszt beszélt valamely világnyelvet.⁷⁵ 1999-ra ez a szám 985-re emelkedett, de napjainkban a Magyar Honvédség igénye az angolul beszélő tisztekre ennek több mint kétszerese (lásd: 2.7-es bekezdés, táblázat). A 2001. decemberi adatok szerint - a MH számítógépes központi személyügyi nyilvántartása alapján - e szám 5545-ra emelkedett, mely 1079 alapfokú, 2303 középfokú, 2163 pedig felsőfokú nyelvtudással bíró főt jelöl.

A fent említett forrás szerint az angol nyelvtudással rendelkező magyar tisztek száma 2103, a tiszthelyetteseké 308. A francia nyelvet illetően a számok sokkal alacsonyabbak: 169 tiszt, illetve 12 tiszthelyettes beszél franciául. (E számok az alapfokú, középfokú és felsőfokú tudással bírót is magukban foglalják.) A francia nyelvtudás növekedése jelentős eltérést mutat a tisztek, illetve a tiszthelyettesek körében. A tiszteknél 1996-2001-ig a "nyelvtudók" száma 138-ról 169-re emelkedett, a tiszthelyetteseknél ez a szám 2-ről 12-re, vagyis hatszorosára nőtt. E 169 tisztből 39 fő alapfokú, 81 fő középfokú, míg 49 fő felsőfokú francia nyelvismerettel rendelkezik.⁷⁶

4.4 A francia katonai szaknyelvoktatás

A társadalmi és gazdasági változások eredményeképpen világszerte növekszik az idegen nyelvek ismeretének, ezen belül a specifikus kommunikációnak megfelelő szalmi nyelvhasználatnak - a szaknyelvnek - a jelentősége. A szaknyelv fogalmát Kurtán Zsuzsától idézzük: "A szaknyelv valamely tudomány(ág), szakmai csoport nyelve, amely egyértelműen és világosan tükrözi a valóságnak azt a részét, amellyel az adott szakterület foglalkozik, és ezen kereteken belül a kommunikáció eszközeül szolgál."⁷⁷ Ebből következően a szaknyelvoktatás speciálisan meghatározott idegennyelv-tanítási/tanulási folyamat, amely arra irányul, hogy "segítse a tanulókat olyan kompetenciák kialakításában, amelyek lehetővé teszik, hogy a különböző szakmák, foglalkozások, idegen nyelven folytatott tanulmányok az általános nyelvi képzéshez viszonyítva pontosabban meghatározott tevékenységeit, feladatait végre tudják hajtani, illetve specifikus követelményeknek feleljenek meg."⁷⁸

A Magyar Honvédségen belüli idegen nyelv és ezen belül a katonai szaknyelv oktatásának helyzetével és fejlesztésével kapcsolatban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen az elmúlt években több tudományos munka foglalkozott, melyek kizárólag az angol nyelvoktatás kérdéseire irányultak⁷⁹. A francia nyelvet illetően Dr. Zoltán Márta, a Nyelvi Intézet adjunktusa számos cikket publikált, melyekben többek között a ZMNE-n szervezett nyelvtanfolyamokról, a nyelvvizsgákról, az államvizsgára készülők katonatisztek számára ajánlott katonai szaknyelvi tematikáról is ír.⁸⁰

⁷⁵ "Lassan, de biztosan nő a pálya presztízse". Beszélgetés Holló József ezredessel, Pesti Hírlap 1994. február 12. számában megjelent diagramm adatai

⁷⁶ Dr. Nógrádiné Kiss Magdolna: A nyelvi képzés változásai és strukturáltsága a Magyar Honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig - doktori (PhD) értekezés (melléklet) 115.o. 2003. ZMNE

⁷⁷ Kurtán Zsuzsa: A szaknyelvoktatás tervezése nemzetközi kontextusban - Iskolakultúra 2001/8 80-81.o.

⁷⁸ Kurtán Zsuzsa: A szaknyelvoktatás tervezése nemzetközi kontextusban - Iskolakultúra 2001/8 81.o.

⁷⁹ Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának és fejlesztésének helyzete, fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében - kandidátusi értekezés ZMKA 1994; Dr. Kovácsné Dr. Nábrádi Márta: Az amerikai angol nyelvoktatás bevezetése, megszervezése és perspektívája a magyar tisztképzésben - egyetemi doktori értekezés 1994. Magyar Honvédség Zrínyi Miklós Katonai Akadémia; Várnainé dr. Kis Ilona: A hivatásos állomány angol nyelvi és angol katonai szaknyelvi felkészítése, mint a NATO-hoz történő csatlakozás egyik feltétele - PhD értekezés 1997.; Dr. Nógrádiné Kiss Magdolna: A nyelvi képzés változásai és strukturáltsága a Magyar Honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig - doktori (PhD) értekezés ZMNE, 2003.

⁸⁰ Dr. Zoltán Márta: Gondolatok egy nyelvtanfolyam kapcsán, Akadémiai Fórum, 1992. 7. szám, 4. o., Nyelvvizsgára készülőknek, Magyar Honvéd, 1992. szeptember 11, III. évfolyam 37. szám, 10-11.o., Minél több tiszt tanuljon idegen nyelveket! De miért is?... Humán Szemle 1996. 3. szám, 35-44.o., Ne

Az alábbiakban megkíséreljük áttekinteni a francia nyelvi, illetve katonai szaknyelvi felkészítés jelenlegi helyzetét. Ennek keretében vizsgáljuk a ZMNE-n folyó francia katonai szaknyelvi képzés történetét, az eddigi tanfolyamok típusait, létszámát, munkájának eredményességét. Bemutatjuk a CMLF francia katonai szaknyelvi vizsgarendszert, összevetve a NATO STANAG 6001-es nyelvi szabvánnyal. Végül összegezzük a BKNYK-ban folyó francia katonai szaknyelvi felkészítés tapasztalatait, nehézségeit, melyekből további következtetések vonhatók le a jövő feladatait illetően.

4.4.1 Nyelvi Intézet

Hazánkban a jelenlegi katonai nyelvoktatás legmeghatározóbb eleme, hogy a Magyar Honvédség számára legfontosabb és a tisztek körében a legnépszerűbb nyelv továbbra is az angol. Az angol nyelvtanfolyamokra jelentkezők száma napjainkban messze meghaladja a többi nyelvre jelentkezők számát. A magyar katonai felsőoktatásban az idegennyelvi képzés azonban a jövőben sem szűkülhet le egyetlen nyelvre - az angolra - más európai nyelvek rovására. Már csak azért sem, mert a NATO két hivatalos nyelve az angol és a francia. Nem elhanyagolható továbbá az a tény sem, hogy ma a világon 115 millió fő beszél franciául.⁸¹

Európa meghatározó államai részéről (Németország és Franciaország) jelenleg az a politikai és katonai szándék érezhető, hogy csökkentsék az Egyesült Államok befolyását elsősorban Európában, másodsorban a történelmi okokból érdekkörükbe tartozó régiókban. Ez a törekvés valószínűsíthetően az angol nyelv hegemoniáját is gyengítheti. (E politikai "szembefordulás" egyik kézzel fogható példája az iraki háborúval kapcsolatos francia, német magatartás. Itt francia részről el is marasztalták - a politikában meglehetősen szokatlanul élesen - azon európai államokat - köztük Magyarországot - amelyek a német-francia állásponttal szemben az amerikaiakat támogatták.)⁸²

A Magyar Honvédségen belüli, így a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó francia nyelvi és szaknyelvi oktatás történetét a rendszerváltozást követően érdemes nyomon követni. Miután megszűnt az orosz nyelv oktatásának egyeduralma, a magyar tisztek számára is bővült a választható nyelvek száma. Az 1990. előtti nyelvi képzés – az akkori elvárásoknak megfelelően – egyoldalúvá tette a hivatásos állomány nyelvi felkészítését. A változások eredményeként a katonai tanintézetekben az idegennyelv-oktatás terén is jelentős módosításokat hajtottak végre. „A korszerűsítés során lehetővé vált, hogy a tanintézetekben az idegen nyelvek oktatását a korábbinál több nyelven (angol, német, francia, olasz, spanyol, ukrán, orosz stb.), illetve a tudásszintek szerint végezzék.”⁸³ A választható nyelvek bővülése a francia nyelvoktatás szempontjából is jelentős lépés volt. Zárójelben tesszük csak fel a kérdést, vajon a fenti felsorolás milyen sorrendiséget mutat? Nem az alfabetikus sorrendet, minden bizonnyal a köztudatban élő átlagember fejében kialakult fontossági sorrendet követi. A mondat második fele a tudásszint szerinti nyelvoktatás lehetőségét vetíti elő, mely kérdés máig is a francia szaknyelv-oktatás egyik sarkalatos pontja, mondhatni problémája. A BKNYK-ban folyó francia katonai szaknyelvi felkészítést ugyanis nagymértékben nehezíti, hogy a tanároknak leggyakrabban heterogén összetételű csoporttal kell dolgozniuk. (E kérdés lehetséges megoldásait a dolgozat 5. fejezetében igyekszünk vázolni.)

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyelvi Intézetében a rendszerváltást követően a kétéves képzésben részt vevő (ún. munka melletti) vagy a tíz hónapos intenzív

---

menjen pocskéba!, Magyar Honvéd, 1997. június 6. 28. o., Még mindig a nyelvtanulásról, Magyar Honvéd, 1998. január 9.

⁸¹ Pomogáts Béla: Nyelvújítás az ezredfordulón, Ezredforduló, 1999. 2. szám 27. o. táblázat

⁸² 2003.02.18: "...Jacques Chirac a tanácskozást követően éles kirohanást intézett a kelet- és közép-európai országok ellen, amiért az iraki kérdésben Washington pártjára álltak." Magyar Nemzet 2003. február 19. 1.o.

⁸³ A honvédelem négy éve. 1990-1994, Zrínyi Kiadó, Budapest, é.n. 95.o.

nyelvtanfolyamon részt vevő tisztek hat világnyelv (angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol) vagy a szomszédos országok bármelyikének nyelve (horvát, román, szerb, szlovák, ukrán) közül választhattak. A beiskolázott hallgatókon kívül vannak önköltséges, civil hallgatóink is. A Nyelvi Intézetben jelenleg három főállású és két óraadó francia tanárnő dolgozik. A Nemzetvédelmi Egyetemet érintő pénzügyi, megszorító intézkedések és a tanári állományt sújtó létszámleépítések a Nyelvi Intézetben és a (továbbiakban bemutatott) BKNYK-ban is változásokat vontak és vonnak maguk után. A két intézetet - a Nyelvi Intézetet és a BKNYK-t - 2004. elején összevonták. A szervezeti átalakítás során várhatóan tovább csökken a főállású nyelvtanárok száma, egyes szakcsoportok megszűnnek, illetve átalakulnak. A BKNYK-ban "NATO és EU Szaknyelvi Tanfolyamok Szakcsoportja" elnevezés alatt továbbra is három nyelven (angol, francia, német) folyik majd a katonai szaknyelvi továbbképzés. A Nyelvi Intézet eddigi szakcsoportjait is átszervezik, a jövőben három szakcsoport lesz, amelyek "Angol Nyelvi Szakcsoport", "Német, Szláv és Újlatin Nyelvi Szakcsoport" és Vegyes Szaknyelvi Szakcsoport" néven fognak működni. (Az értekezés lezárásának időpontja: 2004. március 30.)

A 90-es évek elején többszölamúvá vált nyelvoktatás a honvédség tanintézményeiben számos kihívást jelentett. Egyrészt a nyelvtanulók között jelentős létszámetolódás mutatkozott az angol nyelv irányába, másrészt az orosz mellett nyugati nyelvekből is meg kellett teremteni a katonai szaknyelvoktatás alapjait, valamint kezdetben jelentős tanárhiánnyal kellett számolni. Az elmúlt tíz év során e problémák nagy része megoldódott. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen működő korábbi Nyelvi Lektorátus, jelenleg Nyelvi Intézet felismerte a magyar honvédségben jelentkező új szükségleteket és megteremtette a szaknyelvoktatás feltételeit. A tanárok átképzésére indított program befejeződött. A nyelvtanároknak külföldi szakirányú továbbképzést biztosítottak. Megalapozták a katonai szaknyelvoktatás tananyagát, melynek keretében az egyetem francia nyelvtanárai számos szaknyelvi jegyzetet, szöveggyűjteményt, szakszótárt készítettek, illetve állítottak össze:

Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvi feladatok gyűjteménye az állami nyelvvizsga írásbeli feladataihoz, ZMKA Idegen nyelvi tanszék, 1991, Dr. Zoltán Márta: Szöveg- és kifejezés gyűjtemény a francia katonai szaknyelv tanulmányozásához, ZMKA, Nyelvi Intézet, 1992, Dr. Zoltán Márta - Theoharidis Csilla: Kiegészítő olvasmányok és feladatok, ZMKA, Nyelvi Intézet, 1992, Szabóné Szabó Andrea - Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvi tesztek - középfokú írásbeli nyelvvizsgára készülőknek, ZMNE, Nyelvi Intézet, 1998, Szabóné Szabó Andrea - Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvű szöveggyűjtemény gyakorlatokkal a nem-háborús műveletek nyelvezetének tanulmányozásához, ZMNE, Nyelvi Intézet, Bp., 1998, Isztl Márta: Általános katonai szaknyelv - Francia nyelv, egyetemi jegyzet, Budapest, 1998, Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvű szöveggyűjtemény gyakorlatokkal a nem-háborús műveletek nyelvezetének tanulmányozásához ZMNE Nyelvi Intézet Bp., 1998, Dr. Zoltán Márta: Magyar-francia katonai kieszótár, ZMNE, Nyelvi Intézet, Bp., 1999, Dr. Zoltán Márta: Francia-magyar katonai szótár, ZMNE, Nyelvi Intézet, Bp., 2002 (a ZMKA által 1992-ben kiadott Mikita János alezredes által összeállított szótár átdolgozott, bővített kiadása).

Ez utóbbi jegyzetek és szótárak szerzője, Dr. Zoltán Márta, a nyelvoktatásra és kiemelten a francia nyelv helyzetére vonatkozó cikkeiben a beiskolázás és a nyelvválasztás problémáiról is ír: "Örvendetesen nő az idegen nyelvet tanulni akaró magyar tisztek száma, kétséges azonban, hogy az idegen nyelveket (jól) beszélő magyar tisztek száma is ugyanilyen arányban nő-e. A jelentkezőket megkérdezve ugyanis szinte sehol sem tudatos kiválasztásról, "pályairányításról", konkrét célok eléréséről van szó az előljáró döntésekor, hanem a keretszámok betöltéséről. ... A ZMNE nyelvtanfolyamaira való beiskolázás céltudatossága erősen megkérdőjelezhető."⁸⁴ "A céltalanság a tanfolyam egy pontján - a kimerülési szakaszban - egyre többször jelenik meg sötét felhőként: megéri-e a sok

---

⁸⁴ Dr. Zoltán Márta: Minél több tiszt tanuljon idegen nyelveket! De miért is?... Humán Szemle 1996. 3. szám, 36.o.

erőfeszítés, lemondás, kemény munka, van-e értelme az egésznek, amikor semmi remény a folytatásra, a megszerzett tudás kamatoztatására!"⁸⁵ Több ízben előfordult, hogy a hallgató a nyelvtanfolyam alatt értesült beosztása megszűnéséről.

Hasonlóan fontos kérdés a nyelvtanulás folyamatosságának biztosítása. A külföldi katonai iskolába jelentkező magyar tisztek nyelvi tudásszint-felmérésének vezetőjeként Dr. Zoltán Márta így fogalmazott: "Az élmény döbbenetes: "karbantartás" nélkül egy-két év alatt szinte megsemmisül a nehéz, gyötrelmes munkával megszerzett és még nem eléggé leülepedett nyelvtudás. Mire a pályázók elnyernek egy-egy pályázatot (időnként néhány év várakozás után), addigra nyelvtudásuk már nem elegendő az elinduláshoz sem."⁸⁶

4.4.2 Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ (BKNYK)

A hazai katonai idegennyelvi és szaknyelvi képzés történetének egyik fontos állomása a NATO Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ létrehozása volt, melynek egyik célja éppen a fent említett nyelvtanulás folyamatosságának biztosítása volt. 1994-ben a Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományos Főosztálya, a honvédség vezetésének teljes egyetértésével tervet készített egy NATO Regionális Idegen Nyelvi Oktató Központ létrehozására, melyben megállapították, hogy „a Partnerség a békéért program... tovább bővítette az együttműködés területeit és lehetőségeit. A külkapcsolatok nagyarányú megváltozásának egyik kiemelkedően fontos területe a képzés és továbbképzés. .... A külföldi katonai tanintézeti képzésben való részvételt jelentősen akadályozta, hogy a magyar tisztek és tiszthelyettesek nyelvi - elsősorban angol és német - felkészültsége és felkészítése nagyon hiányos volt. Számos olyan képzési felajánlást kellett visszamondani - nyelvismeret hiányában - ami perspektivikusan előnyöket jelenthetett volna a honvédség számára.”⁸⁷ Sajnálattal tesszük hozzá, hogy a fenti elgondolásban ismételtlen megfélemeztek a francia nyelvről. A fent idézett kezdeményezés eredményeként 1995-ben megalapították a ma Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ néven ismert intézményt. A BKNYK-ban a NATO két hivatalos nyelvén, az angolon és francián kívül német szaknyelvi képzés folyik. A magyar hallgatókon kívül nagy számban érkeznek katonatisztek a környező, békepartnerségben részt vevő országokból is, hogy továbbfejlesszék általános és katonai nyelvtudásukat. A felvett hallgatók 12 hetes intenzív szaknyelvi képzés után katonai szaknyelvi vizsgát tehetnek. Az angol és német csoportokban a NATO STANAG 6001-es vizsgát, a francia csoport hallgatói a francia rendszerű katonai szaknyelvi vizsgát, a CMLF⁸⁸-et (Certificat Militaire de Langue Française) tehetik le.

A BKNYK fő profilja a katonai szaknyelvi oktatás, mely elméletileg a középfokú nyelvtudásra épül. A gyakorlatban azonban a jelentkezőknek és beiskolázottaknak csak kis hányada rendelkezik biztos általános középfokú nyelvtudással.

A csoportok nyelvek szerinti megoszlása az angol nyelv túlsúlyát mutatja: minden tanfolyamot közel 10 angol, 1 francia és 1 német csoporttal indítunk. Az angol nyelvtanfolyamra jelentkezők első nap szintfelmérésen vesznek részt és eredményeik alapján külön csoportba kerülnek. A francia és német csoportoknál erre értelemszerűen nincs mód, mivel a hallgatók száma általában 10 alatt mozog. Az angol nyelvtanfolyamokra jelentkezők, illetve beiskolázottak nagy számából adódóan nemcsak tudásszintek szerint, hanem haderőnemek (esetleg fegyvernemek) szerint is bontani tudják a csoportokat. Így az

⁸⁵ Dr. Zoltán Márta: Minél több tiszt tanuljon idegen nyelveket! De miért is?... Humán Szemle 1996. 3. szám, 37o.

⁸⁶ Dr. Zoltán Márta: Még mindig a nyelvtanulásról, Magyar Honvéd, 1998. január 9., 18.o.

⁸⁷ Elgondolás a NATO Regionális Idegennyelvi Oktató Központ kialakítására. Tervezet. Kézirat. 1994. 2-3. o. In: Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának és fejlesztésének helyzete, fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében - kandidátusi értekezés ZMKA 1994. 5.o.

⁸⁸ ejtsd: széemelef

angol nyelv esetében a kollegák nem “csak” általános katonai nyelvet tanítanak, hanem lehetőség van a szaknyelv további szűkítésére is.

Tanév	Magyar hallgató			Külföldi hallgató			Összes hallgató		
	Angol	Francia	Német	Angol	Francia	Német	Angol	Francia	Német
1995-1996.	137	15	19	12	-	-	149	15	19
1996-1997.	97	12	7	2	-	-	99	12	7
1997-1998.									
I. trimeszter (szept.)	98	1	4	2	-	-	100	1	4
II. trimeszter (jan.)	98	4	4	-	-	-	98	4	4
III. trimeszter (ápr.)	45	5	12	4	3	2	49	8	14
1998-1999.									
I. trimeszter(szept.)	87	8	6	2	-	-	89	8	6
II. trimeszter (jan.)	81	3	4	4	-	-	85	3	4
III. trimeszter (ápr.)	65	4	1	11	-	-	77	4	1
1999-2000.									
I trimeszter (szept.)	89	5	3	16	2	2	105	7	5
II. trimeszter (jan.)	72	3	11	14	4	1	86	7	12
III. trimeszter (ápr.)	39	2	3	20	5	2	59	7	5
2000-2001.									
I. trimeszter (szept.)	46	-	4	41	6	3	87	6	7
II. trimeszter (jan.)	31	-	1	30	6	5	61	6	6
III. trimeszter (ápr.)	28	2	4	40	5	3	68	7	7
2001-2002.									
I. trimeszter (szept.)	17	2	4	52	1	4	69	3	8
II. trimeszter (jan.)	63	2	4	40	-	9	103	2	13
III. trimeszter (ápr.)	40	-	3	39	4	3	79	4	7
2002-2003.									
I. trimeszter (szept.)	42	-	2	39	3	8	81	3	10
II. trimeszter (jan.)	40	-	-	36	6	5	76	6	5
III. trimeszter (ápr.)	34	-	1	40	3	5	74	3	6
2003-2004.									
I. trimeszter (szept.)	47	-	1	38	2	6	85	2	7

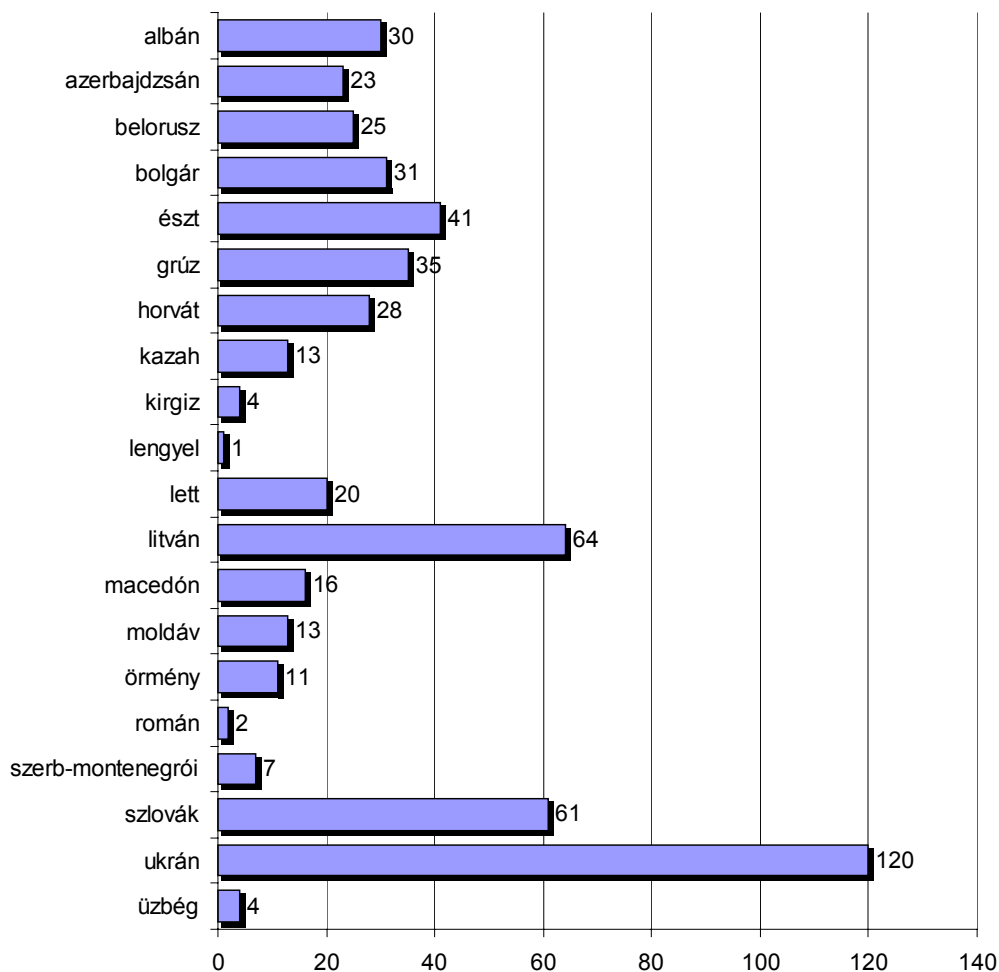
4. táblázat: A ZMNE BKNYK hallgatói létszáma

Ideje	Létszám nemzetiség szerinti megoszlása																			
	albán	litván	grúz	észt	ukrán	moldáv	román	kazah	szlovák	bolgár	lett	belorusz	azerbajdzsán	horvát	macedón	örmény	üzbég	lengyel	kirgiz	szerb-montenegrói
1999.IX.6-XII.15	2	4	3	4	5	2														
2000.I.4-IV.4					8	1	1	1	3	3	2									
2000.IV.26-VII.13		4	3	5	9				4		1	1								
2000.IX.6-XII.20	2	6	5	5	15	3	1		5		3	2	1	1		1				
2001.I.8-IV.10		4	6		11	2			9	3			2		1	1	2			
2001.IV.23-VII.11	2	6	2	7	11			1	7	2		3	2	2	1	2		1		
2001.IX.3-XII.11	2	9	5	6	14	1		2	8	1		3	2	2	2					
2002.I.7-III.28	2	7		8	8	2				3	6	3	2	5	2	1				
2002.IV.8-VII.4	4	4	2	4	10	1		2	4	2	2	3	3	3	1	1				
2002.IX.2-XII.5	4	5	2	2	9				6	3	3	3	2	6	3	1			1	
2003.I.6-III.27	4	5	2		9	1		2	6	4	3	3	3	4		1				
2003.IV.7-VII.3	4	5	2		6			3	5	5		2	3	3	4	2	1		3	
2003.IX.8-XII.4	4	5	3		5			2	4	5		2	3	2	2	1	1			7
Összesen:	30	64	35	41	120	13	2	13	61	31	20	25	23	28	16	11	4	1	4	7

szerkesztette: Forgácsné Göttler Viktória

5. táblázat: A ZMNE BKNYK külföldi hallgatóinak megoszlása nemzetiség szerint

A fenti táblázat összesített adatai szerint a ZMNE BKNYK külföldi hallgatóinak száma 1999.IX.6-tól 2003.XII.4-ig terjedő időszakban 549 fő volt. 1999-ben a külföldi hallgatók száma 20 fő volt, ami 2003-ra 2,5-szeresére növekedett.

Szerkesztette: Forgácsné Göttler Viktória

3. ábra : A ZMNE BKNYK külföldi hallgatóinak megoszlása nemzetiség szerint, diagram

A nyelvtanfolyamokra hallgatókat küldő országok száma évről-évre növekszik, míg 1999-ben hat országból érkeztek katonatisztek, addig 2003-ra ez a szám húszra növekedett. A BKNYK nyelvtanfolyamai iránt Ukrajnában volt a legnagyobb az érdeklődés, az 549 hallgatóból 120 onnan érkezett.

A BKNYK tanári kapacitása minden szempontból megfelelő, mindhárom nyelvet illetően. A magyar anyanyelvű tanárok egytől-egyig egyetemi nyelvtanári diplomával rendelkező, jól képzett, gyakorlott szakemberek. Az angoltanárok közül többen vettek részt hosszabb-rövidebb ideig továbbképzésen vagy tanulmányúton az Egyesült Államokban és Kanadában. Az angol és német szakcsoport munkáját állandó anyanyelvi lektor segíti. A francia szakcsoportnál több évig dolgozott lektorként egy francia katonatiszt, aki azon felül, hogy színvonalas szakmai előadásokat tartott, tevékenyen részt vett a szakirányú tananyagfejlesztésben is. Mivel egy-egy tanfolyamra szinte minden esetben különböző nyelvtudással érkeznek a hallgatók, különböző szintű tankönyvek, jegyzetek, munkafüzetek, hanganyagok készítésére volt szükség.

4.4.3 BKNYK - francia csoport

Reményteli tendencia, hogy a BKNYK-ban 2004. januárjától ugrásszerűen megnőtt a francia csoportok hallgatói létszáma. A hagyományos januári szinten-tartó tanfolyamon 7 hallgató vett részt, míg a szintén januárban induló 12 hetes intenzív tanfolyamon ugyancsak 7 (4 magyar és 3 külföldi) hallgatónk volt. Szerencsés véletlennek tekintjük, hogy ez a csoport közel azonos nyelvtudással rendelkező tisztekből áll, ez nagymértékben megkönnyíti a

CMLF vizsgákra való felkészítést és felkészülést. A 2004. április 19-én induló kurzusunkon 5 külföldi hallgató vesz részt. Közülük négyen középhasadók, egyikük azonban teljesen kezdő.

A francia nyelvet tanuló tiszteket sajnálatos módon eddig sem hozott nyelvtudásuk, sem szűkebb katonai szakterületük alapján nem tudtuk külön csoportba osztani. Ezt a problémát, mely módszertanilag nagymértékben megnehezíti a folyamatos, színvonalas tanítást és tanulást, gyakran csak párhuzamos óratartással tudjuk kezelni. 2002-ig a szakcsoportunkban két főállású nyelvtanár dolgozott, de a pénzügyi megszorítások folytán a BKNYK-ban jelenleg csak egy francia nyelvtanári státusz van. A francia csoportban 2 további óraadó tanár dolgozik állandó jelleggel, mindketten közel 10 éve tanítanak a Nemzetvédelmi Egyetemen. A katonai szaknyelvi és általános nyelvi órákat további kommunikációközpontú foglalkozások egészítik ki, melyet anyanyelvi tanár vezet: a kezdő hallgatóknak igény szerint délutáni korrepetálást tart, a haladókkal pedig a "beszélt nyelvet" gyakorolja. A katonai szaknyelv-oktatás és a CMLF vizsgára való felkészítés alapját a BKNYK francia csoport tanárai által írt szaknyelvi jegyzetek képezik, melyek az elmúlt években igen hasznosnak bizonyultak.⁸⁹ (Mivel jelen értekezésnek nem célja e tankönyvek részletes bemutatása és elemzése, itt csak jelzés szinten említjük meg őket.) A heti 26 óra megoszlása a következő: 14 óra: katonai szaknyelv; 6 óra nyelvtani ismétlés és általános nyelv; 6 óra hallás utáni értés fejlesztése (videó, DVD, hangkazetta).

A délelőtti órák mellett rendszeresen tartunk délutáni foglalkozásokat, előadásokat, illetve nyelvi játékokat vagy vetélkedőket. Az előadásokra francia katonatiszteket kérünk fel, többször járt nálunk a francia katonai attasé úr is. Folyamatos munkakapcsolatot tartunk fenn továbbá a jelenlegi francia katonai összekötő tiszttel, aki heti egy nap áll a "rendelkezésünkre" mivel a ZMNE-n kívül egy nap a Honvédelmi Minisztériumban, három nap pedig Székesfehérváron dolgozik. Coueille alezredes úr szakmai előadásai mellett katonai szaktanácsadóként segíti munkánkat, legfrissebb (2004-es) jegyzetünk elkészítésében lektorként vett részt.

A 12 hetes intenzív kurzusok mellett a francia szakcsoport sikerrel szervezett szinten-tartó tanfolyamokat is, amelyekre igen nagy igény mutatkozott korábbi hallgatóink körében is. Ezeknek a nyelvi kurzusoknak a sikere nagymértékben annak köszönhető, hogy szigorúan a jelentkezők valós nyelvismerete alapján állítottuk össze a csoportokat, és külön erre a célra kidolgozott jegyzettel dolgoztunk. Első ízben 2003. tavaszán, a Honvédelmi Minisztérium felkérésére, a Nyelvi Intézettel közösen indítottunk ún. "EU-s" tanfolyamot. Mivel ezen a nyelvtanfolyamon az általános katonai szaknyelven felül "Európai Unió ismereteket" is tanítottunk, a színvonalas munkavégzéshez újabb tankönyvekre volt szükség⁹⁰, emellett a Francia Intézet is felajánlott egy anyanyelvi előadót. Az idei EU-s kurzus 2004. január 5-én kezdődött, mely egyben egy 5 hetes intenzív "szinten-tartó" tanfolyam is. Erre a nyelvtanfolyamra több, korábban a BKNYK-ban tanult tiszt is jelentkezett, akik várhatóan külföldi beosztásokat fognak ellátni. Az előzetes tervek szerint a BKNYK által biztosított 3 hetes szinten tartó tanfolyamot további 2 hetes franciaországi nyelvgyakorlat követte volna, de erre sajnos nem került sor.

A BKNYK francia szakcsoportjának tanárai folyamatos tananyagfejlesztéssel igyekeznek növelni a tanfolyamok színvonalát, és a CMLF vizsga eredményességét. A fent említett tankönyveken kívül számos egyéb jegyzetet készítettünk. Ilyen például a fordítástechnikát fejlesztő gyakorlat- és szöveggyűjtemény⁹¹, a "Franciaország történelme"⁹² címet viselő

---

⁸⁹ Lugosi Ágnes: A francia százazföldi erők - L'Armée de Terre Française, ZMNE NATO-BKNYK, Bp., 2000; Francia katonai nyelvi jegyzet - Manuel de français militaire, ZMNE NATO-BKNYK, Bp., 2002.

⁹⁰ Lugosi Ágnes - Dr. Jean Christophe Prax: Manuel et cahier d'exercice pour le cours de remise à niveau du français militaire (niveau moyen) Budapest, 2002; Lugosi-Prax: Manuel et cahier d'exercice pour le cours de remise à niveau du français militaire (niveau supérieur) Budapest, 2002

⁹¹ Lugosi Ágnes: Textes faciles (Textes à lire, à traduire du français en hongrois); ZMNE BKNYK, Bp., 1998; Thèmes - Textes historico-militaires pour traduire du hongrois en français (Pour stagiaires de niveau moyen) ZMNE BKNYK, Bp., 1999.

jegyzet vagy a katonai videó-filmekre épülő szöveg- és gyakorlatgyűjtemény. A hagyományos, írott tankönyveken kívül rendszeresen használunk magnókazettákat, katonai témájú videó-kazettákat és DVD hordozókat is.

Az audió-kazetták katonai témájú szövegeket tartalmaznak. E hanganyagokat célirányosan a szóbeli CMLF vizsgára készítettük. A szövegek felolvasására természetesen francia anyanyelvű lektort kértünk fel⁹³.

A tanfolyamok során heti rendszerességgel, általában heti 6 órában, használunk katonai videófilmeket. Az első katonai videó-jegyzetet a Franciaországban sugárzott "TOP DEFENCE" magazin filmjei alapján készítettük (1999)⁹⁴. Legfrissebb tananyagfejlesztésünk 2004-ben készült el⁹⁵, melyben két katonai videó anyagot dolgoztuk fel, melyeket a franciaországi Marchall Központtól kaptunk. Az egyik videó kazetta a francia szárazföldi erőt, a másik pedig Franciaország részvételét mutatja be az Öbölháborúban. A filmrészleteken Franciaország három fő haderőnemét, egyes fegyvernemeket, speciális alakulatokat és azok eszközeit mutatják be, ezen kívül különböző hadgyakorlatok és hadműveletek is láthatók. E két videó-kazettához készített jegyzet egyes fejezetei szószedetből, feladatgyűjteményből és szöveggyűjteményből állnak, melyek elsődlegesen a hallgatók hallás utáni értését hivatottak fejleszteni és ellenőrizni, de a kazettán szereplő filmrészletek francia nyelvű írott változata segítségével az olvasási, szövegértési készséget is gyakorolni és fejleszteni lehet. A 2004. januárjában elkészülő tananyag tematikus ismétlés mellett nyelvtani gyakorlásra és a szakmai szókincs bővítésére is alkalmas, de fontos kiemelni, hogy általa a hallgatók a francia haderőre vonatkozó aktuális ismeretekkel is gyarapodnak.

A BKNYK egy-egy tanévben három 12 hetes tanfolyamot szervez szeptember elejétől július közepéig. A fentebb említett francia nyelvi szinten-tartó kurzus ezzel párhuzamosan zajlik, január elején kezdődik, egy héttel a többi tanfolyam megkezdése előtt. A hallgatók mindkét típusú tanfolyamon heti 26 órában tanulják az adott nyelvet. Az órák és a szünetek az egyetemi órarendhez igazodnak, hétfő és péntek kivételével minden nap 8 -13 óráig tartanak. A vidéki és a külföldi hallgatóknak a ZNME területén biztosítanak szállást.

A délután folyamán a BKNYK számítógépes laborjai a hallgatók rendelkezésére állnak, ahol szabad internet használat és számos nyelvoktató program közül választhatnak. A multimédiás nyelvoktató programok a "újrakezdők" és "haladók" számára is hatékony nyelvgyakorlatot jelentenek. A ma fellelhető nyelvi CD-k azonban kivétel nélkül az általános nyelv gyakorlására, ismétlésére, felfrissítésére stb. íródtak. Egyelőre még nem készítettek katonai szaknyelvi programokat sem angol, sem francia, sem német nyelven. A multimédiás nyelvprogramok mellett az internet használatával további lehetőségek nyílnak a nyelvtanulásra, melynek részletes vizsgálatára, terjedelmi okok miatt, jelen értekezés keretein belül nincs lehetőségünk.

A francia nyelvtanfolyamon részt vevő magyar és külföldi hallgatóink a továbbiakban részletesen bemutatott francia katonai nyelvvizsgarendszer, a CMLF szerint vizsgázhatnak.

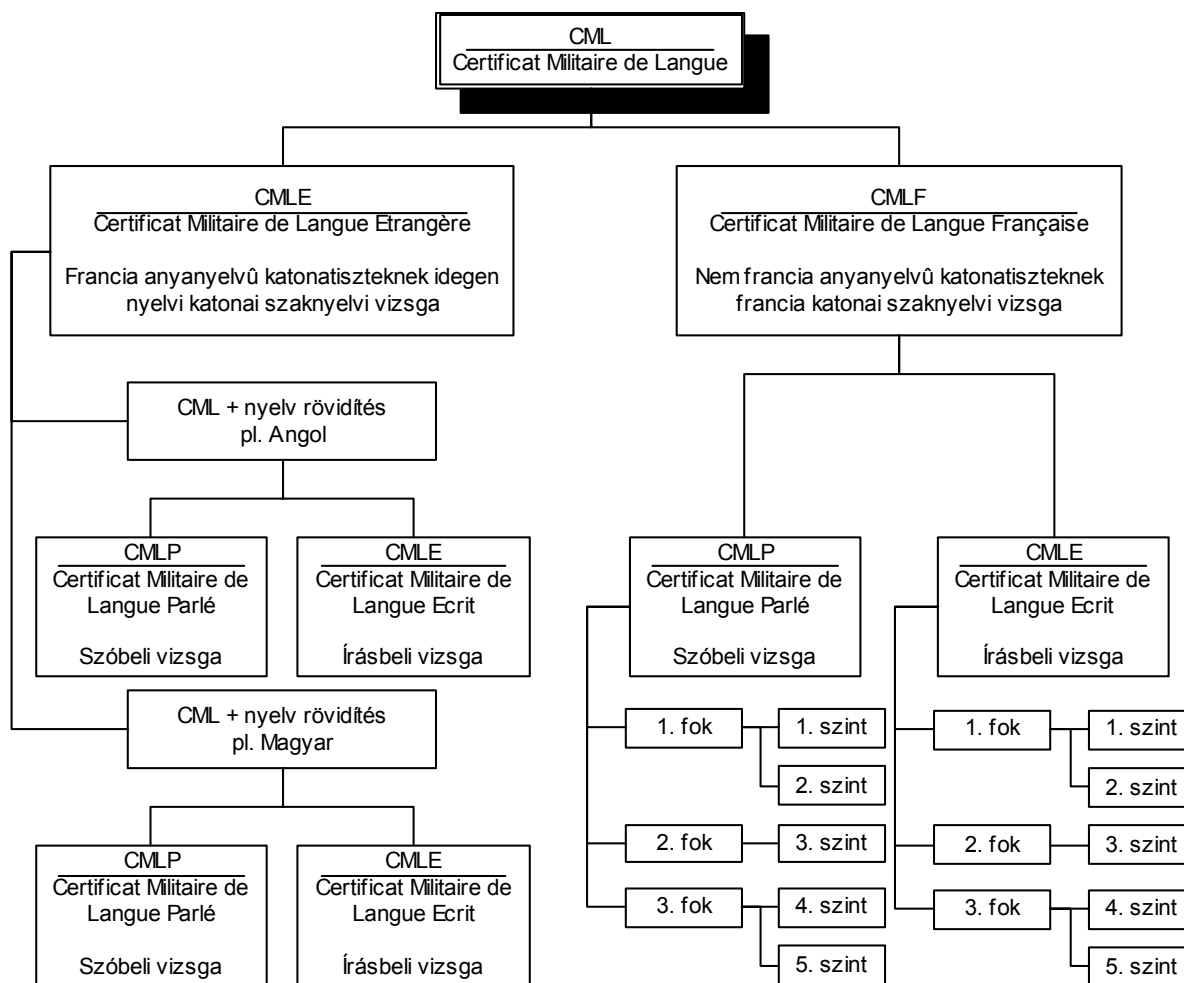
⁹² Forgácsné Göttler Viktória: Franciaország történelme, ZMNE BKNYK, Bp., 1999.

⁹³ Lugosi Ágnes - Dr. Jean Christophe Prax: Clés des exercices et textes enregistrés; ZMNE BKNYK Budapest; 2002

⁹⁴ Forgácsné Göttler Viktória: Recueil de textes et d'exercices pour des vidéos militaires (volume I.) ZMNE BKNYK, Budapest; 1999

⁹⁵ Forgácsné Göttler Viktória: Recueil de textes et d'exercices pour des vidéos militaires (volume II.) ZMNE Nyelvi Intézet, Budapest; 2004

4.5 A CML francia katonai nyelvvizsga rendszer

szerkesztette: Forgácsné Göttler Viktória

4. ábra : Francia katonai nyelvvizsga-rendszer "térkép"

A francia katonai idegen-nyelvi vizsgarendszert, a CMLE-t⁹⁶ (Certificat Militaire de Langue Etrangère), elsősorban és eredetileg a francia katonatisztek idegennyelv tudásának egységes értékelésére, mérésére, meghatározására vezették be. A CMLF vizsga ennek a rendszernek egy sajátos, francia nyelvre leképzett változata, amelyet nem francia anyanyelvű katonák tehetnek le. A CMLF diploma - a francia nyelvtudáson kívül - a vizsgázó Franciaország **honvédelmére és kultúrájára** vonatkozó ismereteit is bizonyítja.

Véleményünk szerint a legnagyobb különbség a STANAG 6001 és a CMLF között éppen az, hogy a CMLF az általános katonai nyelvismereten felül konkrét, katonai ismereteket követel meg a jelölttől, beleértve a francia haderő szervezetét, a szárazföldi haderő fegyvernemeinek részletes ismeretét is. A BKNYK-ban a három hónapos intenzív szaknyelvi felkészítés után a francia csoport hallgatói a francia katonai nyelvvizsga-rendszer szerint vizsgázhatnak. Nálunk sajnálatosan csak kevesen tudják, hogy a francia katonai nyelvvizsga-bizonyítvány, a CMLF diploma hivatalosan egyenértékű a NATO országokban használatos és elismert NATO STANAG⁹⁷ 6001-es vizsgával, ezek egymásnak kölcsönösen megfeleltethetőek⁹⁸. E

⁹⁶ ejtsd: széemelő

⁹⁷ NATO Standardization Agreement – NATO STANAG

⁹⁸ INSTRUCTION N° 128/DEF/EMAT/BPRH/PEG relative aux certificats militaires de langues étrangères du 25 janvier 1996. NOR DEFT9661009J - A katonai nyelvvizsgákra vonatkozó 128-as

két vizsgarendszer azonban a nyelvtudás szintjeinek meghatározásában, tartalmában, formájában, a vizsgáztatás módjában néhány ponton eltér egymástól, ahol bizonyos hangsúlyeltolódások figyelhetők meg.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyelvi Intézetében 1996. októberében vezették be a STANAG 6001-vizsgára való felkészítő tanfolyamokat. A STANAG 6001 nyelvvizsga követelményrendszerét és az egyes szintekhez tartozó feladatokat részleteiben az Új Honvédségi Szemle 2000/3-as száma tartalmazza.⁹⁹

4.5.1 A CMLE diploma

Franciaországban a katonatisztek sokkal önállóbbak katonai karrierjük alakításában, mint hazánkban. A francia katonák maguk felelősek saját előmenetelükért. Az előmeneteli, képzési és katonai nyelvvizsga rendszer egymással összefüggő és egymásra épülő egységet alkot. A francia tisztek világos, áttekinthető, mindenki számára ismert és garantált előmeneteli rendszert látnak maguk előtt. Továbbtanulásuk, szakmai specializációjuk, nyelvtanulásuk érdekében mindent saját maguknak kell kezdeményezniük. Bizonyos posztokhoz, beosztásokhoz, csakúgy, mint minden országban, nyelvvizsga szükséges. A megszerzett CMLE katonai nyelvvizsga bizonyítvány mögött minden esetben tényleges tudás áll, melyet az egységes és szigorú követelményrendszer biztosít. A magyarországi helyzettel és nyelvvizsgarendszerrel összehasonlítva, Franciaországban a tiszteknek bizonyos értelemben nehezebb a dolguk. Kétségtelenül sokkal nagyobb az önállóságuk a tanulást illetően, viszont a sikeres vizsga megszerzése szinte minden esetben valódi esélyt teremt a kívánt poszt megszerzéséhez. Nálunk hiányzik ez a fajta érdekelttségi rendszer, a nyelvtanfolyam gyakran "parkolópálya", mert esetenként nemcsak a hallgató, hanem a Honvédség sem tudja előre tervezni a hivatásos tisztek jövőjét, karrierjét.

4.5.2 A CMLF diploma

A CMLF vizsgarendszer legfontosabb eleme, hogy az egységes követelményeknek köszönhetően, a bizonyítványok mögött valódi tudás áll. Számunkra (nyelvtanároknak és hallgatóknak) pedig talán az a leglényegesebb, hogy a francia rendszerű CMLF nyelvvizsga bizonyítvány a STANAG 6001-nek megfelelő és megfeleltetett, objektív értékelési módot nyújt a tisztek nyelvtudásának megítélésére. A CMLF diploma ezáltal alapja lehet a tisztek és tiszthelyettesek további specializációjának vagy a Franciaországgal való tágabb katonai kapcsolatok keretein belüli beosztásoknak, illetve kinevezéseknek (pl. kiküldetések, katonai attasék stb.). A sikeres nyelvvizsga gyakran előfeltétele olyan beosztásoknak, melyek arra ösztönzik a magyar katonákat, hogy tökéletesítsék francia nyelvtudásukat (a beszélt és írott nyelvet), valamint bővítsék általános és katonai ismereteiket Franciaországról, elsősorban a francia haderőről.

---

számú utasítás - a Francia Szárazföldi Erők Humán Erőforrás Gazdálkodás Tervező Hivatala - 1996 január 25.

⁹⁹ Várnainé Dr. Kis Ilona: Az angol nyelvi követelmények - a NATO STANAG 6001 vizsga. Új Honvédségi Szemle 2000/3 75-78 o.

4.5.3 A CMLF és a NATO STANAG 6001 megfeleltetése

- Elnevezés:

A COFAT (Commandement des Organismes de Formation de l'Armée de Terre - A Szárazföldi Erők Oktatási és Továbbképző Intézményeinek Parancsnoksága) által kiállított diplomákon feltüntetik a jelölt által elért CMLF nyelvi szinteket, ez a PLS kódjel (Profil Linguistique Standardisé).

Ennek a kódjelnek a NATO országokban az SLP kódjel (Standardized Language Profile) a megfelelője. Ez a formai különbség azonban gyakran félreértésekre ad okot. Többször előfordult, hogy a Honvédelmi Minisztériumban nem fogadták el a CMLF diplomát a nyelvpótlék megállapításánál, mert a Franciaországban kiállított diplomákon csak a PLS betűk szerepeltek.

- Forma:

Mind a CMLF, mind a STANAG 6001 diplomákon a kódjelet négyjegyű szám követi, mely 0-5 ig terjedhet.

- Nyelvi készségek meghatározása:

A CMLF és a STANAG 6001 diplomákon egyaránt, a kódot követő négyjegyű számsor a négy alapvető nyelvi készségben ¹⁰⁰ elért szintet jelzi, az alábbi sorrendben: **szövegértés (CO)**, **beszédkészség (EO)**, **olvasott szöveg értése (CE)**, **írás-készség (EE)**.

- A CMLF fokok meghatározása:

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a továbbiakban francia nyelvvizsga rendszer leírásban szereplő *degré* szót foknak, a *niveau* szót szintnek fordítjuk.

1. fok: A francia nyelv jó ismerete, írott és/vagy beszélt nyelv.

A katonai kiképző és szakiskolákban elsajátítható alapszintű hadműveleti ismeretekhez szükséges katonai szókincs.

Általában folytathatja tanulmányait második szint eléréséért.

2. fok: A francia nyelv nagyon jó ismerete, írott és/vagy beszélt nyelv, amely jó színvonalú beszédkészséget és előadói készséget eredményez francia nyelven.

A katonai szaknyelv megfelelő ismerete ahhoz, hogy sikerrel vegyen részt a francia katonai felsőfokú katonai képzésben.

Általában folytathatja tanulmányait a harmadik szint eléréséért.

3. fok: A francia nyelv kiváló ismerete, az írott és/vagy beszélt nyelv, és a francia kultúra globális ismerete. A francia védelmi erők szervezetének nagyon jó ismerete.

---

¹⁰⁰ Szerzői megjegyzés: Az Európa Tanács 1996-ban kidolgozott útmutató szint-meghatározási skálája ettől eltérően már ötre bővült a "szóbeli interakció"-val (IO: Interaction Orale) Forrás: Közös Európai Referenciakeret, Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., 2002, Melléklet: Az önértékelési táblázat Európai Nyelvtanulási Napló által elfogadott változata

- A nyelvtudás szintjeinek meghatározása:

A CMLF rendszer a nyelvtudást öt szintben határozza meg, 1-től 5-ig, akárcsak a STANAG 6001 szabvány¹⁰¹.

1.szint: alapfokú (*niveau élémentaire*)

2.szint: elegendő korlátozott feladatok ellátásához: elég jó (*niveau: assez bien*)

3.szint: a szűk szakmai feladatok ellátásához szükséges szint: jó (*niveau: bien*)

4.szint: megfelelő bármilyen szakmai feladat ellátásához: nagyon jó (*niveau: très bien*)

5.szint: anyanyelvi szinten beszéli a nyelvet: kiváló (*niveau: excellent*)

- A CMLF és a STANAG 6001 megfeleltetése:

A STANAG 6001 szabvány öt szintjének a három CMLF fokon belül szintén öt szint felel meg. Tehát bár a CMLF nyelvvizsgarendszer a nyelvtudás három fokát különbözteti meg, valójában ugyanúgy öt szintet rejt magában, akárcsak a STANAG 6001-es szabvány. Az 1-es és a 3-as fokra jelentkezőknél az elért pontszám dönti el, hogy melyik szintet kapja meg a vizsgázó. Az 1-3 fokhoz természetesen más-más vizsga követelmények (feladatok) tartoznak.

fok / degré	szint / niveau	megfeleltetési szabály
1. fok (1 ^{er} degré)	1. szint (niveau 1)	ha a maximális 20 pontból az elért pontszám 8 vagy 9
1. fok (1 ^{er} degré)	2. szint (niveau 2)	ha az elért pontszám 10 vagy annál több
2. fok (2 ^e degré)	3. szint (niveau 3)	3. szint (niveau 3)
3. fok (3 ^e degré)	4. szint (niveau 4)	4. szint (niveau 4): ha az elért pontszám 10 -16
3. fok (3 ^e degré)	5. szint (niveau 5)	5. szint (niveau 5): ha nagyon jó eredményt ér el a 3. fokon a CMLE vizsgán (írásbelin) és/vagy CMLP vizsgán (szóbelin)

6. táblázat: A CMLF és a STANAG 6001 megfeleltetése

¹⁰¹ A 0. szint azt jelzi, hogy a vizsgázó nem rendelkezik értékelhető nyelvtudással.

Az alábbi táblázatban a francia és a NATO katonai nyelvvizsga rendszer részletesebb megfeleltetését mutatjuk be, a konkrét pontszámok segítségével:

Elért fokozat (Degré détenu)	A STANAG 6001 SLP szint
alapfokú beszédképesség	SLP 0100
alapfokú szövegértés és beszédképesség	SLP 1100
alapfokú írásképeség	SLP 0011
alapfokú beszédképesség és írásképeség	SLP 1111
CMLP 1. fok (csak szóbeli)	SLP 2200
CMLE 1. fok (csak írásbeli)	SLP 0022
CMLP 1.fok és CMLE 1.fok (szóbeli és írásbeli is)	SLP 2222
CMLP 2. fok (csak szóbeli)	SLP 3300
CMLE 2. fok (csak írásbeli)	SLP 0033
CMLP 2. fok és CMLE 2. fok (szóbeli és írásbeli is)	SLP 3333
CMLP 3. fok (csak szóbeli)	SLP 4400
CMLE 3. fok (csak írásbeli)	SLP 0044
CMLP 3. fok és CMLE 3. fok (írásbeli és szóbeli)	SLP 4444
CML P 3. fok, "nagyon jó" eredmény (szóbeli)	SLP 5500
CML E 3. fok, "nagyon jó" eredmény (írásbeli)	SLP 0055
CML P 3.fok + CMLE 3. fok, "nagyon jó" eredmény	SLP 5555

7. táblázat: Példák a CMLF és a STANAG 6001 megfeleltetésére

4.5.4 A CMLF vizsga három fokának követelményei

Fok	Követelmények	
	Írásbeli (CMLE)*	Szóbeli (CMLP)**
1.	<p>szövegértés (időtartam: 30 perc)</p> <p>150 sorból, soronként 7-8 szóból álló katonai témájú szöveg.</p> <p>10 kérdés. A szövegértést 15 soronként egy-egy kérdéssel tesztelik, melyre a vizsgázótól egyszerű és tömör válaszokat várnak el.</p> <p>íraskészség (időtartam: 1óra 30 perc)</p> <p>Általános témájú fogalmazás, melyhez egynyelvű szótár használata engedélyezett.</p>	<p>hallás utáni értés (időtartam: 15 perc)</p> <p>Általános témájú rögzített szöveg meghallgatása és összefoglalása francia nyelven. A kétperces hangfelvételt kétszer, szünet nélkül lehet meghallgatni. Az összefoglalás előtt a vizsgázó 3 perc felkészülési időt kap.</p> <p>beszédkészség (időtartam: 15 perc)</p> <p>Aktuális témájú katonai cikk részletének felolvasása 15 perces felkészülési idő után.</p> <p>A cikk terjedelme a vizsgáztatók által szabadon választott, mivel célja egyrészt, hogy tesztelje a vizsgázó olvasási készségét, (kiejtés, ritmus stb.), másrészt kiindulási pontokat ad a társalgáshoz.</p> <p>Szakmai beszélgetés, mely a beszéd folyamatosságára, a pontos értésre, a beszédkészség megállapítására és az alapvető katonai szókincs ismeretére irányul.</p>
2.	<p>szövegértés (időtartam: 30 perc)</p> <p>200 sorból, soronként 7-8 szóból álló, katonai témájú szöveg.</p> <p>10 kérdés. A szövegértést 20 soronként egy-egy kérdéssel tesztelik, melyre a vizsgázótól egyszerű és tömör válaszokat várnak el.</p> <p>íraskészség (időtartam: 2 óra)</p> <p>A francia szárazföldi haderőre vonatkozó fogalmazás, melynek témája aktuális, de nem technikai jellegű.</p>	<p>hallás utáni értés (időtartam: 20 perc)</p> <p>Katonai témájú előre felvett szöveg meghallgatása és összefoglalása szóban, francia nyelven. A három perces hangfelvételt kétszer, szünet nélkül lehet meghallgatni. Az összefoglalás előtt a vizsgázó 1 perc felkészülési időt kap.</p> <p>beszédkészség (időtartam: 15 perc)</p> <p>Egy speciális katonai témájú cikk részletének felolvasása 15 perces felkészülési idő után.</p> <p>Szakmai beszélgetés, mely a beszédkészség formai és tartalmi jegyeire irányul: egyrészt a vizsgázó kiejtését és mondatszerkesztését, másrészt a francia szárazföldi haderő szervezetére és felszerelésére vonatkozó ismereteit ellenőrzi.</p>
3.	<p>szövegértés (időtartam: 3 óra)</p> <p>65-75 sorból, 200 szóból álló olvasott szöveg összefoglalása.</p> <p>150 szóból álló válasz írása egy, a szövegre vonatkozó kérdésre.</p> <p>íraskészség (időtartam: 3 óra)</p> <p>Általános témájú fogalmazás, mely Franciaország jelenével és Franciaország a világban betöltött szerepével kapcsolatos.</p>	<p>hallás utáni értés (időtartam: 30 perc)</p> <p>Előadás és beszélgetés a francia honvédelem egy nagy fontosságú, aktuális kérdésére vonatkozóan.</p> <p>beszédkészség (időtartam: 25 perc)</p> <p>A francia szárazföldi erők dandár szintű csapata hadművelési helyzetének bemutatása és egy hadművelési parancs magyarázata 25 perces felkészülést követően.</p>

*Sajnos a CMLE betűszó nem következetes, mivel e rövidítésben az E betű egyaránt jelenthet idegen nyelvi, másrészt írásbeli vizsgát. (Lásd: 4. ábra : Francia katonai nyelvvizsga-rendszer "térkép")

** A szóbeli vizsgákon semmilyen szótár nem engedélyezett.

8. táblázat: Követelmények

4.5.5 A vizsgák lebonyolítása

Magyarországon a CMLF vizsga lebonyolításával a COFAT a BKNYK-t bízta meg. A vizsgára való jelentkezés feltételei, módja, a követelmények és a vizsgaidőpontok napra és órára pontosan meg vannak határozva. Akárcsak Franciaországban, hazánkban is évente kétszer, ősszel és tavasszal lehet vizsgázni. Az őszi időszakban az írásbelit november végén, a szóbelit december elején rendezik, a tavaszi időszakban pedig március végén, illetve április elején van lehetőség a vizsga letételére.

Az írásbeli vizsga anyagát minden esetben a COFAT küldi. A javított példányokat meghatározott időn belül vissza kell küldeni a francia vizsgaközpontba, hogy ott ellenőrizzék és jóváhagyják. A szóbeli vizsgáztatást a mindenkori francia összekötő tiszt végzi. Sikeres vizsga esetén a diplomákat egy hónapon belül postán küldik meg Franciaországból.

Sajnos a BKNYK által szervezett harmadik trimeszter általában július első heteiben fejeződik be, így a tanév utolsó tanfolyamának hallgatóinak nincs lehetőségük közvetlenül a kurzus végén megkísérelni a vizsgát. A következő vizsgaidőpont, mint azt fentebb jelöltük, december eleje. Ez több okból is nehezíti a jelöltek dolgát, egyrészt megkopik a frissen szerzett nyelvtudásuk, másrészt az utazás a vidéki és külföldi hallgatóknak is problémát jelent.

4.5.6 A javítókkal és vizsgáztatókkal szembeni szakmai követelmények

A magyarországi CMLF vizsga írásbeli részének feladatait a COFAT küldi postán a mindenkori francia összekötő tisztnek. Ő bontja ki helyben a borítékot, felügyeli a vizsgát, ő végzi a javítást, valamint javaslatot tesz a pontszámokra. A dokumentációt kiküldi a COFAT-nak, ahol ellenőrzik és vagy jóváhagyják, vagy módosítják az eredményt.

A szóbeli vizsgáztatást teljes egészében a francia összekötő tiszt végzi a BKNYK-ban. A hanganyag felvétele is az ő feladata, mely a jelölt hallás utáni értési készségének mérésére szolgál. A felkészítő tanárok sem az írásbeli, sem a szóbeli vizsgán nem lehetnek jelen.

4.5.7 Az írásbeli vizsgák (CMLE) értékelésének módja

Szövegértés (értékelés a Franciaországban alkalmazott 20 pontos rendszerben)	Íráskészség (értékelés a Franciaországban alkalmazott 20 pontos rendszerben)
1. és 2. fok: Mind a 10 kérdésre adott választ az alábbiak szerint pontozzák: <ul style="list-style-type: none"> – 0 pont, ha rossz – 1 pont, ha kétértelmű / elfogadható / zavaros – 2 pont, ha pontos /hibátlan	Nyelvhelyesség, mindhárom fokon <ul style="list-style-type: none"> - morfológia/alaktan (helyesírás, egyeztetés nemben, számban, igeragozás) - nyelvhelyesség (helytelenség, helytelen alkalmazás, idegenszerű fordulatok, zavaros kifejezések, neologizmusok, zsargon/szlang) - szintaxis/mondattan (előljárók, kötőszavak)
Az 1. fokon nem számítanak a formai hibák (helyesírás, nyelvtan)	Fogalmazási készség, mindhárom fokon (a feltett kérdésre adott válasz)
3. fok: Az összefoglalás és a kérdésre adott válasz 10-10 pontot ér. A tartalom és a forma egyenlő arányban fontos.	A fogalmazás logikája: <ul style="list-style-type: none"> - bevezetés (kérdés felvetése, vezérgondolat) - tárgyalás (fő gondolat, alpontok, példák, arányok) - összegzés (vezérgondolat felidézése, a fő kérdéssel kapcsolatos megoldás) - befejezés

9. táblázat: CMLE értékelésének módja

Az összpontszám az elért pontok számtani közepe.

4.5.8 A szóbeli vizsga (CMLP) értékelésének módja

A hallás utáni értésnél értékelik a normál gyorsaságú beszéd megértésének készségét (visszakérdezés és körülírás nélkül), a beszédkésztséget pedig a kifejező készség foka és a jelölt ismeretanyaga szerint pontozzák az alábbi táblázat alapján:

Hallás utáni értés (20 pontos skálán)	Beszédkésztség (20 pontos skálán)
Hallás utáni értés foka: <ul style="list-style-type: none"> – tökéletesen érti – követi a normál beszédtempót – lassabb tempót ért – csak lassú tempót tud követni – nem vagy rosszul érti	kifejezőkészség foka: <ul style="list-style-type: none"> – kiejtés – forma(nyelvhelyesség) – gördülékeny és pontos beszéd – logikus érvelés
Ismeretanyag <ul style="list-style-type: none"> – a téma ismerete – katonai szókincs ismerete	Ismeretanyag <ul style="list-style-type: none"> – a téma ismerete – katonai szókincs ismerete

10. táblázat: A CMLP értékelésének módja

A CMLF vizsgarendszer leírása tartalmazza a szóbeli vizsga értékelésénél a jelöltnek adható pontszámokat (mint azt a fenti összesített táblázat mutatja), de ezen felül meghatározza, hogy egyes hiba-típusok mennyi pontlevonással járnak. E számok részletes ismertetésétől terjedelmi okok miatt eltekintettünk.

4.6 A francia katonai szaknyelv-oktatással kapcsolatos tapasztalatok összegzése

Jelen fejezetben leírt vizsgálatok alapján megállapítható, hogy Magyarország számára a XXI. század elején a nyelvismeret kérdése stratégiai fontosságú. Egy 2002-es felmérés szerint az Európai Unióhoz csatlakozó országok közül a magyarok idegennyelv-tudása a legalacsonyabb, a 15 éven felüli magyar népesség mindössze 25% beszéli valamennyire az öt leggyakoribb nyugati nyelv egyikét. Az Oktatási Minisztérium a nyelvtudás fejlesztése érdekében meghirdette a Nyelvtanulás évét és kidolgozta a Világ-nyelv programot. A 2004 szeptemberétől indítandó programnak köszönhetően megvalósulhat az a törekvés, hogy az általános idegennyelv-oktatás a középfokú oktatási intézményekre korlátozódjon, s így a diákok a felsőfokú oktatást már egy vagy két idegen nyelv középfokú ismeretével kezdhetik. A nyelvstratégia öt pontja között első helyen szerepel a "nulladik" évfolyam indítása. Eszerint a középiskola első évében a diákok egy teljes évig intenzíven tanulhatnak idegen nyelvet és informatikát, ami heti 14 nyelvórát jelent. Az idegennyelv-oktatás a jövőben a felsőfokú oktatási intézményekből sem szorulhat ki, hiszen az adott oktatási intézmény profilját képező szakmákhoz tartozó szaknyelvet a jövőben is ezen intézményekben kell a hallgatóknak elsajátítani. Magyarországon az általános nyelvtanítás - leszámítva néhány népszerű szakma szaknyelvét - nincs és nem is lehet felkészülve a szaknyelv oktatására. A katonai szaknyelvoktatás jövőbeli színtere továbbra is a katonai felsőoktatás lesz. A Honvédségen belüli nyelvismeretet vizsgálva megállapítható, hogy a nyugati nyelveket beszélő tisztek száma évről évre növekszik, de még közel sem éri el a megfelelő szintet. Hazánkban jelenleg az idegennyelv-oktatást és tanulást bizonyítottan "angol nyelvi imperializmus"

jellemzi. Európai Unió tagságunkat és az Euro-hadtest keretében vállalt feladatainkat szem előtt tartva a jövőben mindenképpen nagyobb hangsúlyt kell helyezni más európai nyelvek fejlesztésére is, a civil és katonai felsőoktatásban egyaránt, különös tekintettel a francia nyelvre. A fentiekből következik, hogy a magyar katonai felsőoktatásban folyó idegennyelvi-képzés sem szűkülhet le egyetlen nyelvre, az (amerikai) angolra, mert a NATO-nak a francia épp úgy hivatalos nyelve, mint az angol. Franciaország Európában jelenleg gazdasági, politikai, kulturális szempontból is meghatározó tényező, s várhatóan egyre nagyobb katonai szerepet vállal az európai konfliktusok kezelésében is. Ebből adódóan a francia nyelvre a korábbinál nagyobb hangsúlyt kell fektetni és a ZMNE-n folyó francia nyelvoktatást továbbfejleszteni és korszerűsíteni.

Összegezve a BKNYK-ban folyó francia szaknyelvoktatás tapasztalatait, megállapítható, hogy a színvonalas és hatékony tanítási-tanulási folyamatot több tényező is nehezíti:

- A Magyar Honvédség “nyelvstratégiájában” az angol nyelv mellett elenyésző szerep jut a francia és a német nyelvnek.
- A magyar tisztek körében továbbra is az angol a legnépszerűbb nyelv, míg a francia nyelv iránt sokkal kisebb az érdeklődés.
- A BKNYK-ban minden kurzus általában 10 angol, 1 francia és 1 német csoporttal indul.
- A 12 hetes intenzív tanfolyamra jelentkezők száma az angol nyelv tanfolyamhoz viszonyítva és önmagához képest is alacsony, mivel létszámuk általában 10 fő alatt van.
- Az intézet alapító okiratában lefektetett felvételi követelmény, a középfokú általános nyelvtudás csak ritkán teljesül, a kezdőknek nincs esélyük három hónap alatt felkészülni a CMLF vizsgára.
- A csoportok szinte minden esetben heterogén összetételűek, mind a hallgatók nyelvtudását, mind hivatásukkal, beosztásukkal kapcsolatos szakterületet illetően (haderőnem, fegyvernem, szakcsapat), a kevésbé jó hallgatók hátráltatják a többiekét.
- A tanfolyamok közötti időben (1-1 hét) a nyelvtanároknak elméletileg a következő csoport hallgatóinak valós nyelvismerete alapján kellene előkészíteni a következő kurzust, a gyakorlatban erre nincs mód, mert a magyar és külföldi tisztek valós nyelvtudására csak a tanfolyam első napján derül fény.
- Az eredményes nyelvtanulás és nyelvtanítás gyakran csak párhuzamos óratartással biztosítható.
- A korábbi évek gyakorlatától eltérően a francia szakcsoportnak nincs állandó anyanyelvi lektora, aki katonai szakember is egyben.
- A tanév harmadik trimesztere július elejéig tart, így a hallgatóknak csak az év végén (december elején) van lehetőségük a CMLF vizsga letételére.

A fenti felsorolás legkritikusabb pontja, hogy a francia csoportba leggyakrabban különböző nyelvtudású hallgatók kerülnek. Ezért a tanfolyamon résztvevő tisztek eltérő szintű általános és katonai szaknyelvi ismerettel gazdagodnak, és így a CMLF katonai nyelvvizsga más-más szintjét célozzák meg. Az ilyen jellegű csoportokban olyan módszert lenne célszerű alkalmazni, mely nagyobb teret enged az önképzésének, kitöltve az óra azon részeit, amikor a tanár az eltérő tudásszintű hallgatókkal kénytelen foglalkozni. A júliusban végződő tanfolyam hallgatói, akik fél év múlva szeretnék letenni a CMLF vizsgát, nyelvoktató programok és távoktatás segítségével szinten tudnák tartani általános és katonai nyelvtudásukat.

"Ezen ilyen formában ki-szerzett könyvecske, úgy reménlem, hogy használni fog; először, az elméknek édesgetésekre, hogy az iskola dolgát ne vélyék kinnak lenni, hanem gyönyörűségnek. Mert az nyilvánvaló dolog, hogy a' gyermekek (csak nem csecsemőségektül- fogva) a' képekben gyönyörködnek, szemeket-is ilyen látni való dolgokkal örömet legetetik." A' ki penig azt végben-viszi, hogy a' bölcsességnek kertecskéjébül ki-vesztessenek az ijezgető-dolgok, az nagy munkát vitt véghez."
Comenius, 1675

5. A francia katonai szaknyelvoktatás korszerűsítése

5.1 Élethosszig tartó tanulás

Talán kevesek számára ismert, hogy az élethosszig tartó tanulás nem új keletű fogalom. M.J. A. Concorcet már 1792-ben ezt írta a francia forradalom konventje elé terjesztett közoktatási tervezetében: "Az oktatásnak nem kell véget érnie akkor, amikor az ember befejezi iskolai tanulmányait. Az oktatásnak minden korosztályra ki kell terjednie. Nincs olyan korosztály, amelyben a tanulás hasztalan vagy lehetetlen lenne. Erre a második oktatásra annál is inkább szükség van, mivel az elsőt szűk körre szorították."¹⁰² Néhány évvel később J. W. Goethe "Vonzások és választások" című könyvében, 1809-ben a következőket mondatta regénye egyik szereplőjével: "Elég baj, hogy most már semmit sem lehet egy egész életre megtanulni. Elődeink ahhoz tartották magukat, amit ifjúkorukban tanultak; nekünk azonban most minden öt évben újra kell átvennünk, ha nem akarunk egészen elmaradni a divattól."¹⁰³

Maróti Andor ezt a kérdéskört vizsgálva hivatkozik az ENSZ kulturális szervezete, az UNESCO által 1960-ban a kanadai Montrealban rendezett II. Felnőttoktatási Világkonferenciára: "A tanácskozás fő témája az oktatás kiterjesztése volt az ifjúkori iskolai oktatáson túl a felnőtt társadalom egészére. Míg korábban a felnőttoktatás jórészt "helyrehozó" szerepet vállalt, a fiatal korban elmulasztott tanulás pótlását, most a feladat másképp – valamennyi képzettségi szint továbbfejlesztéseként – jelent meg. Az indok a valóság állandósuló változása volt, amely már nem teszi lehetővé, hogy a gyermekkorban, az iskolában elsajátított tudás egy életre elegendő legyen. Lehetetlen fenntartani továbbra is az élet kettéosztását egy korai szakaszra, amelyben tanulunk és nem dolgozunk, s egy második szakaszra, amelyben a munka a jellemző elfoglaltság, és többé már nem tanulunk." A montreali konferencia előadói drámai hangon fejezték ki az új helyzet átalakulást sürgető voltát. Ch. H. Barbier szerint "döbbenet szemléljük a változások száguldó tempóját, és értetlenül nézzük ezt a kort, amelynek nem vagyunk fiai és amely már nem is ad időt nekünk ahhoz, hogy a kortársai legyünk".¹⁰⁴

Az élethosszig tartó tanulás, mint a tudás alapú társadalom velejárója, a jövő oktatási stratégiájának egyik alapvető eleme. Az Európai Unió és a csatlakozni kívánó országok oktatási miniszterei 1998-ban megfogalmazták az iskoláztatás minőségének javításával kapcsolatos irányelveket és az ezek alapján a legfontosabb feladatokat, környezeti elvárásokat (lásd: 3.6 bekezdés).

A korábban idézett irányelvek Magyarország számára is alapvető fontosságúak. Az Országos Közoktatási Intézet 2003-ban immár harmadik alkalommal rendezte meg konferenciáját, melynek középpontjában ezúttal az élethosszig tartó tanulás állt.

"A témaválasztást a szervezők érdeklődésén túl egyrészt az indokolta, hogy az oktatáspolitikai egyik fontos prioritása lett az élethosszig tartó tanulás, a tanuló társadalom megteremtése. Másrészt a témaválasztásban szerepet játszik annak az oktatás egészét

¹⁰² Idézi W. Leirman a Négyféle nevelési kultúra című könyvében. Budapest, 1998, Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete – Magyar Népfőiskolai Társaság, 84.

¹⁰³ Johann Wolfgang Goethe: Válogatott művei, regények. I. kötet, Budapest, 1963, Európa Kiadó, 149. o.

¹⁰⁴ Maróti Andor: Lehet-e tanulni egy életen át? – Utópia vagy reális lehetőség – A konferencia összefoglalása A. S. M. Hely: New trends in adult education című könyvében. UNESCO, Paris, 1962. Magyarul in Szöveggyűjtemény a népművelés-elmélet tanulmányozásához. Szerk.: Maróti Andor. Budapest, 1968, Tankönyvkiadó, 141–155.o.

átható folyamatnak a felismerése, amely az utóbbi években elsősorban a tanulási tevékenységre, a tanulási folyamatok és szituációk újszerű kialakítására és a szervezésre helyezte a hangsúlyt. Mindezek elkerülhetlenné tették az iskolának, mint szervezetnek a megújulását, amelynek számos dimenzióban a legszembetűnőbb jelét a nyitottságra való törekvés képezi.”¹⁰⁵

Az iskolából való kilépéssel, a munkavállalással tehát nem szűnik meg az iskolával való viszony. Az iskola szerepe is megváltozott, vagy legalább is változóban van. A felnőttoktatás nem csupán annyit jelent már, hogy a felnőttek megszerezhetik azt a tudást, amelyet annak idején az iskolában nem szereztek meg. Ehelyett vagy emellett olyan ismeretek megszerzése válik lehetővé, melyek a "hagyományos" iskolában még ismeretlenek voltak. Ezeknek a teljesen új ismereteknek egy része abba a kategóriába tartozik, melyek az adott iskola diákoktatási szintjén nem kötelezőek, tehát megszerzésük inkább egyfajta továbbképzéshez hasonlítható. Az ilyen és hasonló jellegű képzések nem mindig oldhatók meg a hagyományos keretek között. Ennél azonban sokkal fontosabb, hogy e hagyományos oktatási keretek nem is mindig szükségszerűek. Nem lehet egy adott tudományterületen mindent elsajátítani a diplomáig, de még a doktori képzésben sem. Az egyén önművelésében gyakran előfordulhatnak vakfoltok, azaz bizonyos részletek fontosságát nem ismeri fel. Itt kezdődik a felnőttoktatás szerepe. A felnőttek munka és család mellett nem mindig tudnak tanfolyamokon és egyéb hagyományos iskolai oktatásban részt venni, de a távoktatás lehetőséget biztosíthatna számukra, hogy részesei lehessenek az "élethosszig tartó tanulásnak".

5.2 Távoktatás

5.2.1 A távoktatás kialakulásának rövid története

A távoktatás kialakulásának rövid történetét és fejlődésének legjelentősebb állomásait Sulyok Tamás 2001-ben tartott előadása alapján idézzük fel:

- "A levelező oktatást általában Isaac Pitman nevéhez kapcsolják. Ő Angliában 1840-től levelezőlapon tanította a gyorsírást. Ebből is következik, hogy a távoktatás a kezdetektől kapcsolatban áll valamilyen kommunikációs "közvetítő eszközzel", így azok fejlődése jelentősen befolyásolta alakulását.
- Ettől az időponttól a levelező oktatás folyamatosan fejlődik, tökéletesedik. 1856-ban a Londoni Egyetemen különvállik az oktatás és a vizsgáztatás. Ekkor fogadnak először olyan hallgatókat vizsgára, akik nem helyben tanultak.
- Az első közoktatási levelező iskola 1905-ben indul Baltimore-ban, ahol 4500 diák tanul.
- Az első távoktatási kísérletnek, 1927-ban a BBC által sugárzott iskolarádiós műsor tekinthető. Igaz ezt megelőzték 1926-ban a Radio Luxembourg oktató célzatú adásai, de ezek még rendszertelenek voltak.
- 1937-től Franciaországban a Radio Sorbonne sugárzott rendszeres adásokat, melyet már az egyetemi szintű távoktatás őséneke lehet nevezni.
- Az USA-ban 1939-ben vezetik be a telefonos oktatást mozgássérültek számára.

---

¹⁰⁵ <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=hirek-reszletes-2003.html> – Az idézet a Az Országos Közoktatási Intézet szakmai konferenciája, 2003. október 2-3. figyelemfelhívó ismertetéséből származik, "A konferencia témája az élethosszig tartó tanulás" című bekezdéséből.

- Szintén ebben az évben alapítják a franciák a CNED (Centre National d'Education à Distance - Országos Távoktatási Központ) elődjét, amely a háború miatt a lakóhelyüket elhagyni kénytelen fiatalok oktatását segítette.
- Ausztriában 1942-ban már a rádió-telefont is igénybe veszik az oktatáshoz.
- A volt szocialista országokra a levelező oktatás volt jellemző, ami túlnyomórészt az 50-es években indult el.
- A távoktatás igazi "virágzása" a 60–70-es évekre tehető. Ekkor jelenik meg a televízió az oktatásban, melyben ismét a BBC az úttörő. Ezek a képzések a 60-as években az USA mellett Nagy Britanniában, Japánban, Nyugat-Németországban és Franciaországban jelennek meg.
- A 70-es évek elsősorban a felsőfokú távképzés időszaka. Ekkor kapcsolódik be a távoktatásba többek között Spanyolország, Pakisztán, Irán, Venezuela, Costa Rica, Brazília is.
- A 80-as évektől elmondható, hogy a távoktatás jelen van a világ minden táján. A fejlett országokban az oktatást a tanulásból kiszorult társadalmi rétegekre terjesztik ki. A fejlődő országokban elsősorban a vezetőképzés és a pedagógus-képzés adja a tartalmat.
- A 80-as évek vége és leginkább a 90-es évek hozták a nagy áttörést. Ekkor válik egyre elterjedtebbé a képi anyagok egyszerű és megfizethető tárolása. A számítógép használata is egyre több ember számára lehetséges. Rohamosan fejlődik a hagyományos képi és hanganyagok elektronikus úton való tárolása és azok továbbítása. Ennek a fejlődésnek egyenes következménye az internet elterjedése a hétköznapi gyakorlatban. A távoktatás szinte az oktatás minden területén jelen van, az alapképzéstől az át- és továbbképzésig.¹⁰⁶

A fenti áttekintésből kiderül, milyen rendkívül fontos szerepe van a technikának a távoktatásban. Dr. Kádas Géza kandidátusi értekezésében¹⁰⁷ cáfolja Jáki László aggályait, melyek a távoktatás sikerességében kételkedők általános véleményét tükrözik: "Ma már egyértelműen bizonyított, hogy az írásos média olyan sajátos előnyökkel rendelkezik, amelyeket más közlő eszközökkel nem lehet pótolni."¹⁰⁸

A távoktatás sikeres lehet telefonon, televízión, bármilyen kommunikációs eszközön keresztül. Legújabb lehetőségként, a számítógép és az internet együttes használata várhatóan növelni fogja a távoktatás hatékonyságát. Míg a telefonban csak hallatszik, addig a televízióban már írottan is látható az anyag, ez azonban a műsoridő elmúltával azon nyomban el is tűnik. A videó-magnók használata nagyon elterjedt a nyelvtanításban, de hátránya, hogy nincs lehetőség egyéni, testre szabott tempóra, gyakorlatokra. A számítógép azonban nem csak kép és hang, hanem billentyűzet is kapcsolódik hozzá, az anyagban való mozgást a tanuló irányítja, illetve automatikus programoknál ő indítja el, esetlegesen kezdi újra. Az internet pedig azt is lehetővé teszi, hogy a visszajelzésre ne kelljen sokat várni, sőt segítségével ún. on-line, élő módon is történhet azonnali visszajelzéssel a feladatmegoldás.

Az írásos média megszűnésétől mégsem kell tartani. A betű nem tűnik el, csak átalakul. Az internetet nem helyes önállóan besorolni a média fogalmába, hanem célszerűbb a hagyományos média újfajta terjedési területének tekinteni, olyannak, mint az újságpapírt, a

¹⁰⁶ Sulyok Tamás, Távoktatás – előadásvázlat (2001. május 17. PTE TTK FEEFI), 5-6.o.

¹⁰⁷ Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának helyzete és fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében. Kandidátusi Értekezés ZMKA 1994. 86-87.o.

¹⁰⁸ Jáki László, A távoktatás kialakulása és fejlődésének tendenciái, Távoktatás Magyarországon 1970-80, vál. és szerk. Kovács Ilma, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1992. 17.o.

képernyőt vagy éppen az “étert” – azzal a lényeges különbséggel, hogy az írott sajtót nem korlátozza az egyszeri megjelenés, az állóképek, fényképek részletkiemelése.

Kovács Ilma a média távoktatásban való felhasználásának módszertani következményeit az alábbiakban foglalja össze: “A hagyományos oktatásban az eszközök – többnyire – a központi szerepet betöltő tanári/tanítói munka (módszer) távolról sem elhanyagolandó, de kiegészítő, járulékos elemei. A távoktatási rendszerben, a rendszer központi elemének a hallgatónak/a tanulónak az egyéni tanulási munkáját szolgáljuk ki olyan eszközök rendelkezésre bocsátásával, amelyek a megváltozott tanári/tanítói szerepnek megfelelően a tartalom kívül tartalmazzák a “tanítási” munkamódszereket is egyfelől, másfelől, amelyek olyanok, hogy maguk is sajátos “tanulási” módszereket indukálnak.”¹⁰⁹

A távoktatásnak, mint minden módszernek természetesen hátrányai is vannak. Hatékony távoktatási rendszerek és tananyagok fejlesztéséhez ismernünk kell a távoktatással járó esetleges problémákat. Ezek közül a legfontosabbak¹¹⁰.

- a tanári jelenlét hiánya miatt nem vagy nehezen valósul meg a szemléletesség;
- a tanuló a feldolgozandó anyagban elvész, a lényegest nem tudja kiszűrni;
- az ellenőrzés időbeli eltolódása által a visszacsatolás hatékonysága csökken;
- a sikerélmény eltolódik, a motiváció hamarabb csökken.

A fenti nehézségek nagy része ma már áthidalható. A szemléletesség a multimédiás eszközök felhasználásával tökéletesen megoldható; a jól megszerkesztett oktatócsomagok biztosítják, hogy a tanuló ne vesszen el a tananyagban; az ellenőrzés, visszajelzés beépíthető a programba, ezáltal a sikerélmény sem távolodik olyannyira el; a motivációs problémák pedig mindenütt általánosak, tökéletes megoldásuk a tanárok örök, sajnos elérhetetlen nagy vágyainak egyike.

A külföldi és hazai szakirodalomban fellelhető számos definíció alapján a távoktatás lényegét az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a távoktatásban az oktató és az oktatott személyes kapcsolata jelentős mértékben módosul, akár meg is szűnik;
- a tanulási folyamat irányított, vezérelt;
- a tanulás irányításában a személyes kapcsolatok helyét a médiumok együttese veszi át;
- a tanuló módszeresen válogatott és összeállított tananyagot kap;
- kiemelkedő jelentősége van a motiválásnak;
- nagy szerepe van a visszacsatolásnak;
- a tanulási folyamatban a tanuló önállósága növekszik;
- a tanulás nagymértékben alkalmazkodik a tanuló képességeihez, körülményeihez.

---

¹⁰⁹ Kovács Ilma, Média a távoktatásban, Alkalmazható eszközök, módszerek Magyar Felsőoktatás 1996/4. 28.o.

¹¹⁰ Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának helyzete és fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében. Kandidátusi Értekezés 1994. 88-91.o. in: Haagman, H. G.: Fernunterricht, Stuttgart, 1978. Fischer Taschenbuch Verlag. 14-15. és 29-31.o.

Sokan a távoktatást úgy definiálják, hogy a fent említett nehézségeket nem veszik figyelembe. A tanuló önállósága növekszik, a tanulás igazodik a tanuló képességeihez, aki a tananyagból képes lesz kiszűrni a lényegét. A tanulási folyamat irányított marad annyira, hogy a tanuló ne is tudjon rendkívüli módon eltérni tőle. A szemléletességet a médiumok együttese valósítja meg.

A távoktatás fentebb felsorolt jellemzői kiemelik a visszacsatolás és a motiválás fontosságát. A motiváció nem csupán fontos, hanem nélkülözhetetlen: a távoktatás, a tanuló (hallgató, résztvevő, diák) oldaláról sokkal nagyobb egyéni motivációt, önirányítást, felelősségvállalást feltételez. Az e-learning felnőtt és egyenrangú partnerként kezeli a tanulót, az elvárásai is ennek megfelelőek (ne csaljon, tartsa be a megállapodásokat, szerződéseket, vállaljon felelősséget saját előrehaladásával kapcsolatban).

Sulyok Tamás ezt írja: "A hallgatók részéről a távoktatásban való részvétel egyik legfontosabb alapja a motiváció, amely sokféle lehet. Néhány olyan objektív tényező, mint a családi, munkahelyi, egészségi problémák kényszeríthetik a hallgatót a távoktatás lehetőségeinek kihasználására. Szubjektív okok azonban gyakrabban befolyásolják ezt a választást. Ezek között gyakori a szakmai célok elérése, a hiányosságok pótlása, munkanélküliségtől való félelem, egyetemi tanulmányok mellett újabb képzettség szerzése (piacképesség növelése). Néha a korábbi tanulmányokból szerzett rossz tapasztalatok (fél a tanártól), a hosszú kihagyás, esetleg az eddigi oktatási rendszer elutasítása is befolyásolhatja a távoktatási forma melletti döntést."¹¹¹

A motiváció gyakran, mint elvárás vagy következmény jelenik meg, esetleg ez a távoktatási forma választásának oka. "A képzésben résztvevőknek nem kell megszakítaniuk munkahelyi feladataik végzését, hogy tanórákon vegyenek részt, a távoktatás csaknem teljes szabadságot biztosít a tanuló számára a tanulás üteme, időbeosztása, helye tekintetében, ugyanakkor önfegyelmre és motivációra tesznek szert, ami – a tapasztalatok szerint – megjelenik a mindennapi munkában is".¹¹²

Dr. Kádas Géza¹¹³ szerint "a távoktatás során a motivációt úgy lehet biztosítani, illetve fenntartani, hogy a katonai szaknyelvi távoktatásban való részvételt összekapcsoljuk a nyelvpótlék folyósításával, vagyis a nyelvtanulás során érzett intellektuális élményt a nyelvpótlék formájában megszerezhető anyagi előny kilátásba helyezésével is támogatjuk."

A tudás megszerzésének anyagi honorálása majdnem mindenhol bevett szokás. A nyelvvizsgák után fizetett pótlék megjelenik a közalkalmazotti fizetésben. Régen a kezdő fizetést a diploma osztályzata is befolyásolta. Ez egy adott intézmény keretei között is megoldható, nagy motivációs erőt jelenthet, a kitartást is erősítheti. Fenntartja, katalizálja a tanuló érdeklődését ha tudja, hogy erőfeszítései anyagilag is megtérülhetnek. Már a tanfolyam közben is érdemes biztatni, motiválni a tanulót, elismerve tudását, törekvéseit. A motiváció nemcsak a nyelvtanulásban, hanem minden egyéb tanulási-tanítási folyamatban kulcsfontosságú. A diákok érdeklődésének a felkeltése és fenntartása a fiatalabb generációnál is lényeges, de a felnőttképzésben talán még inkább szükséges. ("A motivációra" a fejezet multimédiával foglalkozó részében még visszatérünk, de részletesebb elemzésre terjedelmi okok miatt nincs lehetőségünk.)

A visszacsatolással jelentkező nehézségek a technikai fejlődéssel mára már szinte teljes mértékben megoldódtak. Korábban a kiküldött anyagok teljes és szigorú elbírálásával problémát jelentett, hogy nem volt lehetőség az azonnali visszacsatolásra. Amíg a megoldások beérkeztek, kijavították őket, illetve értesítették a megoldót, sok idő telt el. A

---

¹¹¹ Sulyok lásd: 106. lábjegyzet

¹¹² Kovács Ilma: Média a távoktatásban, Alkalmazható eszközök, módszerek, Magyar Felsőoktatás 1996/4. 29.o.

¹¹³ Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának helyzete és fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében. Kandidátusi Értekezés 1994. 91-92.o.

visszacsatolás ma már nem okoz gondot. Egy javítókulcsot régebben is el lehetett küldeni az írásos kérdéssorral. Ez azonban elősegítheti a hallgató önbecsapását, hogy időhiány miatt egyszerűen bemásolja a megoldásokat, s nem csak önmaga ellenőrzésére használja fel azt. Ma már az oktató programok elkészíthetők úgy, hogy csupán a megoldási kísérlet után közölik a helyes eredményt, egyidejűleg regisztrálva a hallgató teljesítményét és az addig elvégzett munkát is. Az interneten számtalan kvízzjáték működik ezen az elven. Kiszámolják, hogy hány kérdésből hány jó választ adtunk, rögzítik az eredményt, amelyet akár azonnal el is küldenek egy adatbázisba, ami esetünkben egy javítótanár is lehet, aki kiválasztja a következő programcsomagot.¹¹⁴

A fenti ismérvek alapján a távoktató céllal készült tananyagok fejlesztése és összeállítása során az alábbi jellemzőket tartjuk kiemelten fontosnak:

- leköti a megoldó/tanuló figyelmét,
- gyakorló kérdéssorokat tartalmaz,
- a visszajelzést, az eredményt a megoldó/a tanuló azonnal látja,
- tartalmaz egy vizsgakérdés sort, melynek eredményét a tanuló is látja, amely egy szerverről, azaz az internetről érhető csak el on-line (= élő) módon, és amely az eredményt továbbküldi a tanárnak a valós tudásszintet mutatva.

Ha minden feltétel megvalósul, akkor egy olyan oktatócsomag jön létre, amely bárhol felhasználható, megtanulható, s tartalmaz gyakorló kérdéssorokat is, leggyakrabban minden egyes tanítási egység végén. Az internet segítségével mind a tanuló, mind a tanár reális képet kap a tanulás eredményességéről. Ez objektív értékelést tesz lehetővé.

A Magyar Honvédségben a jövőben kiemelten fontos lehet a távoktatás, hiszen a szolgálatot teljesítő katonák gyakran kerülnek távolra otthonuktól éppen a békeműveletekből adódó kötelezettségek kapcsán, de a katonai szolgálat még Magyarország területén sem mindig teszi lehetővé a rendszeres iskolalátogatást vagy a nyelvtanfolyamokon való részvételt.

5.2.2 Távoktatási kísérlet a Magyar Honvédségben

1986 szeptemberétől Dr. Kovács András vezetésével a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán "Gazdaságos Tanulásirányítás" címmel távoktatási kísérletet indítottak. Ezáltal a Magyar Honvédség is bekapcsolódott a korszerűsítés érdekében végzett országos szintű kutatásba, amely a kollégiumi-nevelőtanári és a pedagógia szakos, levelező rendszerű kiegészítő képzésben részt vevő hallgatókra terjedt ki. A kísérletet 1988-ban és 1990-ben megismételték. Az eltelt 6 év eredményeinek elemzése és feldolgozása alapján dr. Kovács András javaslatot tett a *Magyar Honvédség Távoktatási Kabinetjének* létrehozására, szervezetére és feladataira.¹¹⁵

A fent idézett távoktatási kísérlet tehát bizonyította, hogy "a taneszköz-rendszer és a tanulásirányítás elemeinek korszerűsítésével az oktató-nevelő munka hatékonyabbá, teljesítményfokozóbbá vált; a rövidebb képzési idő ellenére a kísérleti csoport hallgatóinak teljesítőképesége közel azonos lett, mint a hagyományos formában tanuló kontrollcsoporté"¹¹⁶.

¹¹⁴ Hasonló játékokat lehet találni pl.: a www.honfoglalo.hu vagy a www.kvizpart.hu címen.

¹¹⁵ Dr. Kovács András: A távoktatás adaptációs lehetősége a posztgraduális továbbképzések hatékonyabbá tételéhez HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 1995. 65-72.o.

¹¹⁶ Dr. Kovács András: A távoktatás adaptációs lehetősége a posztgraduális továbbképzések hatékonyabbá tételéhez HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 1995. 64.o.

5.3 Nyelvoktatás és számítógép

5.3.1 A számítógépes nyelvoktatás fejlődésének rövid áttekintése

Az 1993-ban Maastrichtben tartott CALICO (Computer Assisted Language Instruction Consortium) konferencián elmondott beszédében Frank L. Borchardt professzor azt állította, hogy számítógép nélkül is lehet tanítani, elődeink is nagyon jól megvoltak nélküle. Manapság azonban akár tetszik, akár nem, számolni kell a komputer jelenlétével. "A világ fokozatosan két részre szakad: a számítógépet használók és a számítógépet nem használók világára."¹¹⁷

Mindenekelőtt néhány a szakirodalomban előforduló rövidítést szeretnénk áttekinteni:

- Az amerikai nyelvészek általában a CAI, Computer-Aided/Assisted Instruction (számítógéppel segített oktatás) elnevezéseket használják.
- Az Angliában használatos elnevezés, a CALL, Computer-Assisted Language Learning (számítógéppel segített nyelvtanulás) nemcsak terminológiai, hanem lényegi különbséget is jelent a CAI-val szemben. A CALL egyrészt tanulócentrikusabb megközelítést képvisel, másrészt jóval kevésbé támaszkodik a programozott oktatás (PL: Programmed Learning) tapasztalataira.
- Franciaországban az E.A.O (Enseignement Assisté par Ordinateur) és az E.I.A.O (Enseignement Intelligemment Assisté par Ordinateur) rövidítéseket használják.¹¹⁸

A komputeres nyelvoktatási célokra való használatának története még a 60-as években kezdődött. Az Amerikai Egyesült Államok néhány egyetemén orosz és német nyelvű programokat készítettek, de Angliában is beindult egy program, melynek keretében főleg az orosz nyelv tanításához fejlesztettek ki új módszert. 1968-tól a PLATO III. rendszeren folytattak kísérleteket az USA-beli Illinois állam egyetemén. 1973-ban a PLATO IV-et már kizárólag oktatási célokra tervezték. Hazánkban először Papp Ferenc alkalmazta a számítógépet nyelvoktatási céllal. Az orosz felszólító mód képzését feldolgozó tanulmánya kiindulópontot jelentett mindenkinek, aki később Magyarországon elkezdett foglalkozni nyelvoktatási programok írásával a 80-as évek elején.¹¹⁹

Az orosz nyelvű RUSLAN számítógépes kísérleti program elkészítéséhez 1979-ben kezdtek hozzá a KFKI Mérés- és Számítástechnikai Intézetének támogatásával. Ez a program, mely főleg a morfológiára épül, "az élő nyelvben fellelhető funkcionális szerkezetek vizsgálatát"¹²⁰ tűzte ki célul. Az egyes gyakorlatok a tanuló és a gép közötti dialógusra épültek, a program összevetette a kijelölt feladatra adott választ a helyes megoldással.

E programok elterjedését gátolta a számítógépek magas ára és korlátozott kapacitása. A 80-as évek közepétől gyökeresen megváltozott a helyzet, mivel megjelentek a piacon az olcsó mikroszámítógépek (Commodor 64, Spectrum, stb.), majd a 80-as évek végén a PC számítógépek.

A 90-es évek elején ismét forradalmi változásnak lehettünk tanúi, megjelent a mind a mai napig legsikeresebb programnak számító Windows grafikus számítógépes rendszer. Ez a rendszer szakított a korábbi gyakorlattal, ahol a számítógépek működését parancsszavakkal vezérelték, azaz komoly előképzettséget igényelt és így mindenki számára könnyen kezelhetővé, könnyen megtanulhatóvá tette a programok használatát.¹²¹

¹¹⁷ Mieczyslaw Mendychowski: STUDIUM-egy szerzői programcsomag: A CALL alkalmazásának előnyei és hátrányai. in A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: Modern technika a nyelvoktatás szolgálatában 29.o. (Tanulmány gyűjtemény) Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Bp. 1994.

¹¹⁸ Gabriel Otman: Aujourd'hui l'E.A.O. Demain l'E.I.A.O. in: Essais, CREDIF, Paris, 1998.

¹¹⁹ Papp Ferenc: Hogyan tanítsunk meg az orosz igék parancsoló módjának képzésére egy embert és hogyan egy számítógépet? Magyar Nyelvőr, 93/4. 12.o.

¹²⁰ Bíró Miklós: RUSLAN orosz nyelvi számítógépes kísérleti oktatóprogram alkalmazásának és továbbfejlesztésének lehetőségei. Számítógép és nyelvoktatás I. Veszprém, 1983, 13-27.o.

¹²¹ C. de Margerie – A. Pelfrêne: Parole d'ordinateur, Informatique et Pédagogie, Crédif, Hatier, 1990

Napjainkban hihetetlen dinamizmus jellemzi a számítástechnika fejlődését. A számítógép több kommunikációs eszközt magába sűrítő multimédiás környezetté alakul, amelyben egy időben filmet, zenét, beszédet, képet, írott szöveget, elektronikus levelet használhatunk a korábbiaknál sokkal hatékonyabb és komplexebb információhordozó eszközként.

A nyelvtanításban alkalmazható programok többsége azonban nem követte ezt a dinamizmust. Ennek oka, hogy a 70-es évek programjai nem lettek népszerűek a nyelvtanárok körében. Ezek a programok nem használják ki eléggé a komputer interaktív képességét, pedig ez a leghatékonyabb tanítási technika, amellyel egy nyelvtanár rendelkezhet. Mikor a tanuló hibát követ el, a tanár nemcsak egyszerűen kijavítja azt, hanem megpróbálja rávezetni őt a megoldásra. Ezzel aktivitásra, gondolkozásra készíti a tanulót. Természetesen ezt egy osztályteremben időhiány miatt minden esetben lehetetlen megvalósítani. A számítógép hasonló interaktivitásra képes, ha jól van programozva. Ezen próbálkozások egyik fontos tanulsága az, hogy az a jó nyelvtanító program, mely interaktív, vagyis utal a hiba jellegére, és ahol a tanuló információkat, vagy segítséget kérhet a géptől a hiba kijavításához.

Az interaktivitással összefüggő másik probléma az irányítás kérdése. "A tanítási-tanulási folyamatban az irányítás nagyon összetett, nagy intelligenciát kívánó feladat, ennek az automatizálását a legnehezebb megoldani"¹²². Mint már az előzőekben említettük, a gép nagyon mereven viselkedik a megoldások elfogadásakor. Csak azt az inputot fogadja el helyesnek, amelyet a programozó képes előre látni. Ezért sem pótolhatja teljes mértékben a számítógép a tanár munkáját, nem veheti át az irányítást a nyelvtanártól.

A számítógépes nyelvoktató programok hibájául rótták fel azokat a problémákat is, amelyek a módszertan helytelen alkalmazásából eredtek. A nagyméretű komputereken programok fejlesztésével foglalkozó szakemberek többsége szinte teljesen azonosította a számítógéppel segített nyelvoktatást a programozott oktatással. Fernand Marty arról ír, hogy a számítógép olyan technikai eszköz, amely nagymértékben megkönnyíti a PI (Programmed Instruction – Programozott Oktatás) pedagógiai elveinek alkalmazását (individualizált oktatás, azonnali visszacsatolás, hibaanalízis stb.), ezért főleg programozott anyagokat visz számítógépre¹²³. A számítógépben rejlő igazi lehetőségek kihasználását hátráltatta az a tény, hogy a CALL-t a PI továbbfejlesztésének tekintették. Ennek kapcsán tisztáznunk kell e két fogalom kapcsolatát.

A PI sikertelenségének okairól A. A. Leontyev azt írja, hogy "a programozott oktatás elméleti alapja nem más, mint a tanulói pszichikai aktivitás tisztán külső megnyilvánulásainak általánosítása, ami a behaviorista magatartáspszichológiára jellemző, méghozzá annak nem is a legmodernebb formája"¹²⁴. Ez tulajdonképpen egy tanulási technika, egy elméleti koncepció, ezért nem alkalmas az egész tanulási folyamat megszervezésére. A PI az elmélet direkt alkalmazása a gyakorlatban. A pszichológiai elméletek azonban inkább a módszertani elvekre vannak hatással, és nem a gyakorlati eljárás módokra.

A Skinner-féle lineáris programozási technikát még a PI elhivatott képviselői is kritizálják, mert nem tud mit kezdeni a nyelvi hibával. Skinner szerint a hibák elemzése szükségtelen, és időtrábló. Ez a kijelentés nem állja meg a helyét, hiszen régóta bizonyított tény, hogy a hibák javításának és elemzésének rendkívül nagy jelentősége van a tanulási folyamatban.

A lineáris technika nem biztosítja a választás lehetőségét sem. Az elágazásos programozási technika azonban, amely Crowder nevéhez fűződik, már megszüntette ezt a hibát, sőt további gyakorlást is biztosít azok számára, akik ezt igénylik.

---

¹²² Hámori Miklós Tanulás és tanítás számítógéppel. Tankönyvkiadó, Bp. 1984 35–36.o.

¹²³ Dr. Kecskés István: Mikroszámítógépek használata az idegennyelv-oktatásban Tankönyvkiadó. 1987, 23-33.o.

¹²⁴ Hámori Miklós: Tanulás és tanítás számítógéppel. Tankönyvkiadó, Bp. 1984. 35–36.o. .

Különbségek mutatkoznak a tanulónak a tananyag feldolgozása során betöltött szerepében, aktivitásában és lehetőségeiben is attól függően, hogy PI vagy CALL anyaggal dolgozik. Fernand Marty részletesen összeveti e két anyag stimulus - válasz - értékelés - visszacsatolás folyamatát. Megállapítja, hogy a CALL esetében a komputer megjeleníti a stimulust a képernyőn, így nem áll fenn annak a veszélye, hogy a tanuló munka közben meglátja vagy megnézi a helyes választ. Ez az előny igen fontos a PI-vel szemben, hiszen mindenki hajlamos a könnyebb utat választani, ha alkalom nyílik rá.

A válaszadás tekintetében szintén a CALL a hatékonyabb pedagógiailag, hiszen itt a tanulónak lehetősége van előzetesen is segítséget kérni a géptől.

Ami az értékelést illeti, a PI alkalmazásakor a tanuló maga hasonlítja össze válaszát a modellel, így előfordulhat, hogy nem veszi észre a hibát. A CALL-ban ez nem fordulhat elő, mert a komputer azonnal értékeli. Ez tehát teljes mértékben biztonságos módszer, amennyiben a számítógépbe megfelelő hibaanalízist építenek be.

A két anyag visszacsatolását összevetve Marty azt írja, hogy a PI használatkor a tanuló helyes választ maga nyugtázza, míg a CALL-ban az üzenetek rendkívül változatosak, ötletesek lehetnek. E látszatra jelentéktelennek tűnő apró reakciókkal jó hatást érhetünk el. Egy-egy szellemes kiírás, furcsa hanghatás, színes rajz felüdülést nyújthat egy hibátlanul megoldott feladat után. Az ilyen típusú pozitív megerősítések emberibbé "varázsolhatják" a számítógépet.

Marty megállapítása alapján a PI-ben nincs lehetőség a javításra. Ezzel szemben a CALL-ban a tanuló többször próbálkozhat, segítséget kérhet, hosszasan törheti a fejét, ugyanakkor bármikor megnézheti a megoldást egy gomb lenyomásával.

A mai nyelvtanító programok fejlődése követi a fenti szemléletváltozást. Napjainkig három eltérő tendenciát különböztethetünk meg.

1. Az első szakaszban, kb. 1976-ig a PL-re épülő, oktató jellegű programok készültek. A figyelem középpontjában a hibaanalízis tökéletesítése állt.
2. Később a gépek gyors fejlődésével a programozók lehetőségei is megnöttek. Megjelentek a különböző hanghatások, színek, grafikai és animációs elemek, de lényegüket tekintve a CALL programok hibakereső, szövegorientált anyagok maradtak. A számítógép fő feladata továbbra is az volt, hogy beépített modellek alapján eldöntse, hogy a válasz helyes-e vagy sem. Új volt viszont ebben a tendenciában, a játékos elemek egyre gyakoribb alkalmazása, melyeknek igen jelentős szerepe a felnőtteknél is.
3. Az 1982-től kezdődő szakaszban egyre több olyan program készül, amely a tanulót bevonja a döntéshozatal folyamatába, amely már nem elszigetelt szavakra, hanem mondatokra, rövid szövegekre épül.

5.3.2 A nyelvoktatásban alkalmazott programok típusai

Az alábbiakban - a teljesség igénye nélkül - áttekintjük a nyelvtanításban alkalmazható programok néhány típusát:

- Gyakorlóprogramok: A program általában három részből áll: stimulus, tanulói válasz, visszacsatolás. Ezek a programok rendszerint a már ismert tananyag gyakorlására szolgálnak.
- Tesztprogramok: Gyakran az ún. többválasztós vagy a hiányzó elem beírását kérő technikát alkalmazzák. A programokban nincs hibaelemzés és segítségnyújtás. A tanuló csak arról kap információt, hogy a válasz helyes volt-e vagy sem.
- Oktatóprogramok: Először bemutatják a tananyagot, közlik a szabályt, vagy rávezetik a tanulót, majd a gyakorlás következik. Sokoldalú hibaelemzés és segítségnyújtás

kapcsolódik ezekhez a programokhoz. Különösen a CLEF - programok említésre méltóak ebben a kategóriában. (CALL kutatási program a francia nyelv tanításához.)

- Kérdező programok: A tanuló kérdéseket tehet fel, vagy választhat egy megadott menüből, és így különböző információkhoz jut. A felhasználónak arra is van lehetősége, hogy a gyakorláshoz feladatokat kérjen.
- Szimulációs programok: Itt két lehetőség van: a gép vagy valóságos élethelyzeteket szimulálhat, vagy a nyelvnek bizonyos működési formáját (pl. mondatépítés).

Az első csoportba az úgynevezett "kaland-programok" tartoznak. Jó példa erre a GRANDVILLE nevű francia nyelvű program. A tanulónak azt kell képzelnie, hogy megérkezik egy francia kisvárosba, ahol a nyári szünidejének egy részét tölti. A programját magának kell megszerveznie a komputer által ajánlott lehetőségekből. A gép minden döntésre reagál, időnként váratlan helyzeteket is generál, amelyben a tanulónak fel kell találnia magát. A programot a szerző, Barry Jones mutatta be nagy sikerrel a debreceni "Számítógéppel segített oktatás" nevet viselő nemzetközi konferencián.

A szimuláció elvének alkalmazásával működnek azok a programok is, amelyekben a tanulónak mondatmodelleket kell felépítenie rögzített szabályok alapján. A GLAVI - program például orosz igekötős mozgást jelentő igékkel megjeleníthető cselekvéseket mutat be. Ezekkel az igékkel lehet különböző feladatokat (válaszadás, mondat-kiegészítés stb.) végezni. Legújabb fajtái kihasználják a multimédiában rejlő lehetőségeket, a gép animációkat, rajzfilmeket mutat és idegen nyelvű szövegeket mond (pl. Grandma and Me).

- Nyelvi játékok: Ide tartoznak az anagrammaprogramok, keresztretjvények, játékos elemekkel összekapcsolt nyelvtani programok. (pl. Hangman, az ismert "Akasztófa" játék angol változata.)
- Analizáló programok: A felhasználó által szövegszerkesztő segítségével előállított szöveget elemzik grammatikai és stilisztikai szempontból (pl. a Microsoft Word Nyelvi ellenőrzés funkciója a szöveg begépelése során ellenőrzi a beírt szavakat, hogy nem történt-e elgépelés.)
- Számítógépes szótárak: értelmező szótár; szinonima szótár (pl. The American Heritage Dictionary); kétnyelvű szótár (pl. SPT_GIB Angol-Magyar, Magyar-Angol szótár; MoBiMouse); felhasználó által készített szótár; a klasszikus szótárfunkciók mellett léteznek olyan változatok is, amelyek kimondják a keresett szót (pl. Scriptum Angol-Magyar, Magyar-Angol hangos szótár CD-ROM-on).
- Multimédia enciklopédia: Kihhasználják a multimédiás környezet adta lehetőségeket. Animációkat, képeket, hangokat, szöveges információkat, filmrészleteket tartalmaznak. Használatuk során a tanuló eredeti nyelven olvashatja, hallhatja a különböző címszavakhoz tartozó információkat. Segítséget nyújt a idegen nyelvi környezet kulturális hátterének megteremtésében (a The New Grolier Multimédia Encyclopedia pl. több mint 35.000 címszót tartalmaz).
- Fordító programok: Igazán jó fordítóprogramok még nem születtek, mert ez a feladatkör a mesterséges intelligencia kutatás tárgykörébe tartozik, ami napjainkban van kibontakozóban.

A programokat a szakirodalomban eltérő szempontok szerint csoportosítják. Nézzünk néhány példát erre:

- Attól függően, hogy milyen nyelvi anyag van a gép memóriájában, két alaptípust különböztethetünk meg:
  - a) Kötött, statikus adatállománnyal rendelkező programok. A nyelvész, nyelvtanár meghatározott számú szót, mondatot, szöveget ír be a komputer memóriájába, és

a tanuló mindig ugyanazokkal a nyelvi elemekkel találkozik. A program hatékonysága így csökken. A szakemberek ezt a problémát a szerzői programok kifejlesztésével igyekeztek megoldani.

- b) A nyelvi elemet generáló, dinamikus adatállománnyal rendelkező programok. Az előre beprogramozott keretbe a tanár új szövegeket, feladatokat írhat be, az adatbázis tetszőlegesen bővíthető.
- A programok célja lehet: ismeretszerzés, gyakorlás, szinten tartás, ismétlés, ellenőrzés.
- Az ismeretanyag szerint: nyelvtan, szókincsfejlesztés, fordítástechnika, a fentiek kombinációja.
- A módszer szerint:
  - a) Tesztek vagy kérdőívek: ilyenek voltak az első oktatóprogramok. A kérdések típusai különbözőek lehetnek: kiegészítő feladatok; nyitott kérdések, ahol a választ a számítógép analizálja/értékeli; többválasztós kérdések.
  - b) Játékos oktatóprogramok: Ezek a videó-játékok szórakoztató elemeit és gyakran még díszleteit is felhasználják. A játékos oktatóprogramok több fajtája különböztethető meg: szerepjátékok, szimulációs játékok, egyéb játékok.

5.3.3 A nyelvoktatás néhány területe, ahol számítógépet alkalmaznak

- nyelvtan; A számítógépes grammatikai programok egyik elsődleges feladata, hogy oldottabbá tegyék a nyelvtan begyakorlásának sokszor egyhangú folyamatát, érdekesebbé, változatosabbá a feladatokat, és magának a gyakorlásnak a menetét.
- szövegfeldolgozás; E programok készítésével főleg angol szakemberek foglalkoztak. Közös jellemzőjük, hogy a kész szöveg a kiindulási alap, amelyet valamilyen szempontból rekonstruálni kell. A STORY TIME nevű program a francia nyelv tanításához készült. A feladat szerint összefüggő szöveget kell felépíteni a komputer által ajánlott, a képernyőn megjelenő mondatrészek összefűzésével. A program érdekes, de valójában nem más, mint egy többválasztós (multiple choice) feladat, amelyben minden meg van adva, a tanulónak csak választania kell.
- fordítás (nem önálló fordítóprogram); Az aberdeeni egyetemen Brian Farrington fejlesztett ki a francia nyelv tanításához egy oktatóprogramot. A tanulónak egy kb. 300 szóból álló angol szöveget kell franciára fordítania mondatonként. A rendszer részenként ellenőrzi a beírt variációt. Ha a fordítás rossz, akkor egy rövid üzenettel utal a hiba természetére is. A program igen sok lehetőséget ismer minden mondat esetében. Ezért a program elkészítése nagy energiát igényel és csupán egy szöveggel foglalkozik. Az ilyen típusú programok kitűnően alkalmazhatók viszont az idegen nyelven írt hivatalos levelek begyakorlásához vagy külkereskedelmi szerződések összeállításához.
- szókincsfejlesztés; A számítógép segítségével lehet szótárprogramot készíteni, amely a megfelelő szó begépelésével gombnyomásra előhívja a keresett szócikkhez tartozó információkat. A RUSSKIE SLOVA nevű program felépítése nagyon egyszerű. A tanuló feladata, hogy a képernyőn véletlenszerűen megjelenő szavakat begépelje a másik nyelven. Egy adott témakörhöz tartozó lexikai egységek használatát gyakoroltatja a VREM'A¹²⁵ nevű orosz nyelvi program. A KLTE orosz szakos hallgatói készítettek olyan programot, amellyel a szóképzést lehet gyakorolni.

---

¹²⁵ Tóth E.: Programozott oktatás és kisszámítógépek alkalmazása az idegennyelvek tanításában KLTE, Debrecen - Bölcsészdoktori értekezés 1985, 75.o.

5.3.4 A számítógép előnyei és hátrányai

A számítógép más oktatástechnikai eszközzel összehasonlítva a használó és a gép közötti interaktivitásban mindegyiket felülmúlja. A komputer képes elemezni a hibákat, és oly módon reagálni, hogy azzal rávezeti a tanulót a helyes válaszra. Egy átlagos nyelvi órán a tanulók egyedi hibáinak javítására és azok elemzésére nincs mindig idő vagy mód. A komputer viszont mindenki számára biztosíthatja ezt a lehetőséget, ugyanakkor végtelenül türelmes, pontos és gyors.

A számítógépes programok motiváló ereje rendkívül nagy. A különböző színek, hanghatások, grafikai megoldások, játékos elemek vonzóvá és érdekessé teszik a programokat a tanulók számára. A játék segíti a tanulást, de ügyelni kell arra, hogy ne ez váljon uralkodóvá a programban. A játéknak csak akkor van helye a számítógéppel segített oktatásban, ha tervszerű, jól átgondolt munkával párosul.

A számítógép sajátos hozzáállást kíván. Amikor a nyelvész vagy a nyelvtanár programot készít, újra át kell gondolnia a tradicionális fogásokat, régi szabályokat. A komputer nagy előnye, hogy rendszerező gondolkodásra készíti, ezzel a tanár számára lehetőséget és eszközt ad, hogy tanulmányozza a jelenséget, szabályt (amit algoritmusokra bont), hogy begyakoroltassa a tanulókkal.

A számítógépnek előnyei mellett hibái is vannak. Rendkívül nehéz olyan programot írni, mely a váratlan válaszokkal szemben is "feltalálja magát". Az egyik legfőbb problémát a hibaelemzés okozza. Ésszerű energia-befektetéssel csupán a leggyakoribb típushibák előprogramozására van lehetőség, és ezekhez kell igazítani a hibaüzeneteket. A tanuló azonban mindig vételhet olyan hibát, amire a programozó nem számított. A gép ilyenkor nem tud mást tenni, mint hogy jelzi, a válasz helytelen.

Összegzésként megállapítható, hogy "a számítógép különleges helyet foglal el a nyelvtanár számára rendelkezésre álló technikai eszközök arzenáljában"¹²⁶.

5.3.5 A számítógép és a tanár kapcsolata

Hazánkban a tanárok nagy része még mindig idegenkedik a számítógép oktatásbeli alkalmazásától. Ennek több oka is lehet. Alapvető tartózkodás nyilvánul meg mindenfajta oktatástechnikai eszközzel szemben. Ennek magyarázata a rossz tapasztalatokban keresendő. Az utóbbi évtizedekben rengeteg "csodaszerrel" árasztották el a tanárokat, melyek a gyakorlatban nem igazán váltak be. Sokan még mindig nem ismerik a komputer adta lehetőségeket, nem tudják, hogyan lehetne alkalmazni az oktatásban. Alapvető ellentmondást látnak a kommunikáció-centrikus nyelvoktatás és az élettelen gép között. Féltik a tanulókat a komputer dehumanizáló hatásától. Gondot okozhat az is, hogy a forgalomban levő számítógépek különböznek egymástól technikai paramétereiket és a programnyelvet illetően. Másrészt a technika fejlődése annyira gyors ütemű, hogy a választott rendszer hamar elavulttá válhat, a rajta kifejlesztett szoftverrel együtt. A tanárok egy része idegenkedik a géptől, mint eszköztől, mert nem ért hozzá. Tévesen azt hiszik, hogy meg kell tanulni programozni ahhoz, hogy a gépet használják.

5.3.6 A számítógépes oktatás hatékonysága

Az idegennyelv-tanításban alkalmazott számítógépes oktatási módszerek hatékonyságának vizsgálatát hazánkban dr. Tóth Etelka vezette¹²⁷. E vizsgálatok során közel 400 számítógépes órát tartottak angol, német és orosz nyelven négy általános és öt

---

¹²⁶ "Conclusion: L'ordinateur semble être appelé à occuper une place à part dans l'arsenal des technologies dont dispose le professeur de langue." Paul Mairesse: Approche communicative, linguistique et ordinateur, in Le Français dans le monde, 1998, août-septembre, 109.o.

¹²⁷ Tóth E.: Programozott oktatás és kisszámítógépek alkalmazása az idegennyelvek tanításában KLTE, Debrecen - Bölcsészdoktori értekezés 1985 95.o.

középiskolában. A kísérletek eredményeinek értékelésekor a kutatók megállapították: "A komplex, ciklikus, generatív anyagok azt bizonyították, hogy segítségükkel a tananyagot jó színvonalon lehet elsajátítani. Ugyanakkor nem lehet alulbecsülni a tanulók képességét. Harminc kérdést az ügyesebbek a negyvenöt perces óra alatt akár háromszor is megoldanak (hibátlanul, vagy 1-2 hibaponttal), de másodsorra unni kezdik az ismerős feladatokat. Másrészt a gyengék azt figyelik, hogy mit nyomnak le, milyen válaszokat adnak jobb társaik, és mert a képernyők egyformák, anélkül, hogy értenék, mit tesznek, gondolkodás nélkül követik az egyébként jó példát. Tanulmányi szempontból ez a módszer nem vezet eredményre."

A vizsgálat során a kutatók 2-3 fős tanulói csoportokat szerveztek. A párokat a kísérlet során cserélgették, hol jók, hol pedig rosszak dolgoztak együtt. A tapasztalat azt mutatta, hogy csak azok a tanulók akartak együtt dolgozni, akik teljesítménye 90% felett volt.

Az egyes programokkal végzett munkát követő mérések eredményei egybehangzóan azt mutatják, hogy az idegen nyelvek elsajátítása sokkal mélyebb és egyúttal tartósabb is, ha a tanulást számítógép segíti.

Amikor a tanuló és a számítógép viszonyát kutatjuk, nyugodtan állíthatjuk, hogy a komputer olyan motivációs helyzetet teremt, amellyel a fokozott teljesítmény elérésére valamennyi pszichés energiatartalék mozgásba jön. A tanulók dolgoznak, gondolkodnak, igénylik a pontosabb munkát. Ezen kívül egyértelműen bebizonyosodott, hogy a program jó irányban befolyásolta a gépekkel egyáltalán nem dolgozó tanárok gondolkodásmódját is. A nemzetközi attitűdvizsgálatok egybehangzóan azt állítják, hogy a 6-10 éves tanulók rendkívül pozitív attitűddel rendelkeznek a számítógép iránt. A diákok attitűdje lényegesen jobb a számítógépekhez, mint a tanároké.

5.4 Multimédia

Multimédia - a 90-es évek egyik jelszava, amely az informatikai, illetve oktatástechnológiai szakmai körök szótárából az információs világtársadalom, a digitális szép, új világ ígéreteinek egyik jövőhordozó vezérfogalmává fejlődött. Lehet, hogy a szórakozva informálódás (infotainment = information + entertainment) után most már valóban itt van a szórakozva tanulás (edutainment = education + entertainment) lehetősége is? Valóra válik Comeniusnak az örömteli és gyönyörűsége tanulásról szövegét, a fejezet elején lévő idézetben szereplő szép álma?

A multimédia interdiszciplinális¹²⁸ fogalom, a számítástechnika, informatika, pedagógia, oktatástechnológia, kommunikáció és információelmélet, pszichológia, ergonómia¹²⁹ és más szakterületek vizsgálódásának tárgya. Minthogy számos szakterület használja, ki-ki a saját szempontrendszeréből következő, számára fontos tulajdonságait emeli ki a meghatározásakor.

A lexikonokban az alábbi definíciókat találhatjuk: "A multimédia azoknak a technikáknak és termékeknek összessége, amelyek lehetővé teszik különböző információ hordozók egyidejű és interaktív használatát."¹³⁰ "Többféle megjelenítési mód (írott szöveg, grafikus adat, kép, hang) együttes bemutatása, illetve rendszerbe foglalása."¹³¹

5.4.1 Multimédia és internet

Az internet World Wide Web része a multimédia-megjelenítés, a hipertextes információelérés és a számítógép-hálózatok integrált hiperrendszere. Jelen értekezésben nem célunk, hogy

---

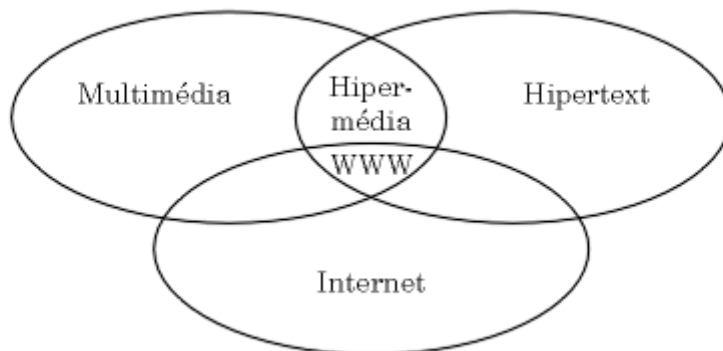
¹²⁸ Interdiszciplináris: több tudományágat, szakterületet érintő

¹²⁹ Ergonómia: a munka gazdaságos megszervezésének elmélete és gyakorlata

¹³⁰ Larousse Dictionnaire de la langue française, Librairie Larousse, Paris, 1989., CD-ROM (a szerző fordítása)

¹³¹ Idegen szavak és kifejezések kézi szótára Akadémiai Kiadó, Budapest 1994., 517.o.

vizsgáljuk a multimédia korábban ismertetett jellemzőit az internet esetében. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy, ha nem is minden WEB oldal tekinthető multimédiának, az internet egésze igen, hiszen a multimédia minden ismervének megfelel.

5. ábra: Multimédia, hipertext, internet

Az internet egyre több helyen elérhető, gazdag anyagot kínál a tanároknak és a diákoknak egyaránt (lásd: 5.8).

5.4.2 A multimédia alkalmazási területei

A multimédia alkalmazási területeit az alkalmazási célok szerint csoportosíthatjuk:

- Szórakozás - számítógépes játékok, videójátékok
- **Képzés - nyelvoktató programok, képzés és továbbképzés, termékoktatás, szimuláció, távoktatás**
- Reklám - point of information, termékismertető demó, bemutató
- Értékesítés - termékkatalógus, utazási prospektus, ingatlan tanácsadás
- Kommunikáció - internet alkalmazás
- Információ - városi és polgári információs rendszerek
- Publikáció
- Dokumentáció stb.

A fentiekben megkíséreltük a lehető legtágabb értelemben meghatározni a multimédia fogalmát. Az itt felsorolt leggyakoribb alkalmazási területek közül a továbbiakban a multimédia oktatásban, elsősorban a nyelvoktatásban elfoglalt helyét, szerepét, előnyeit, esetleges buktatóit elemezzük.

5.5 Multimédia az oktatásban

5.5.1 A multimédia alkalmazásának előnyei az oktatásban

A multimédia oktató rendszerek és programok a hagyományos médiákkal vagy a korábban alkalmazott technológiákkal összehasonlítva az alábbi előnyöket jelentik:

1. A hagyományos audiovizuális szemléltetés során a többféle információhordozó különböző lejátszó készülékeket igényel. Az információk analóg¹³² formában állnak rendelkezésre, így a szükséges tartalmak kombinálása, egymásba fűzése csaknem

¹³² Analóg: itt: a digitális szó ellentéte

lehetetlen. Az egyes részinformációk kötött szekvenciája következtében a bemutatni kívánt információrészelethez nehéz és időigényes hozzáférni. A különböző hagyományos médiák didaktikai¹³³ szempontból értelmes, egyidejű kombinációja pedig körülményes és időrabló.

Az interaktív multimédia rendszerek az egységes kezelő és megjelenítő felület következtében egyszerűen kezelhetők. Mivel valamennyi információ digitalizált formában áll rendelkezésre, ezek egymásba illesztése nem okoz problémát. Sőt, online rendszerek révén az adatok gyors kicserélése, aktualizálása is lehetséges. Külön előny, hogy az egyes részinformációk gyorsan előhívhatók az adatbázisból, amelyet a leggyakrabban kompakt lemez (CD-ROM) tartalmaz.

2. Az interaktív multimédia rendszerek alkalmazása sok szempontból előrelépést jelent az eddigi oktatási szoftverekhez képest, mert
  - az ember-számítógép kapcsolat minősége jelentősen javult,
  - a többféle kód- és szimbólumrendszer használatának a lehetősége, illetve a több érzékszervre irányuló hatás (multi-sensory presentation) következtében jobban érvényesülhetnek az egyénnek legmegfelelőbb tanulási stílusok.
  - a bemutatott tartalmak megjelenése érdekes, esztétikus, életközeli, ezáltal motiválóbb.
3. Az interaktív multimédia rendszerek különösen alkalmasak arra, hogy a tudástartalmak közvetítése során olyan hatásrendszert hozzunk létre, amely kiválóan illeszkedik az emberi agy információfelvevő és rögzítő mechanizmusához.

5.5.2 Elméletek

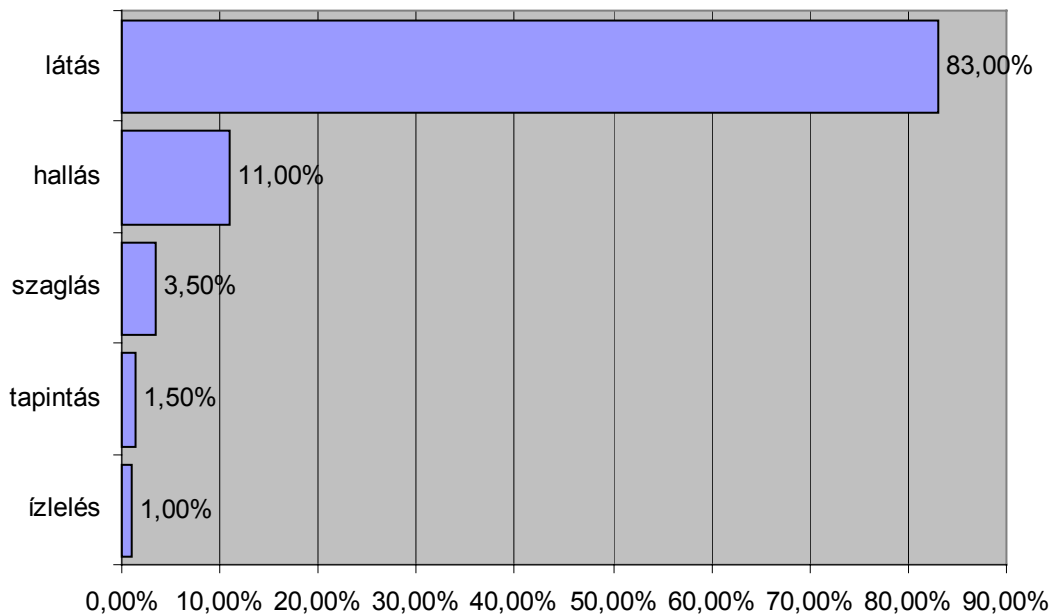
Az alábbiakban három elmélet ismertetünk, amelyek a multimédia tanulás hatékonyságát növelő hatását hivatottak értelmezni.

5.5.2.1 A naiv összegzés elmélet

A naiv összegzés elmélet (summative theory) szerint az egyes érzékszervek különböző arányban járulnak hozzá az ember környezetéből szerzett tudásának kialakításához: ízlelés 1 %, tapintás 1,5 %, szaglás 3,5 %, hallás 11 %, látás 83 %. Mivel a multimédia prezentáció egyszerre több érzékszervre hat, ez javítja a tanulás hatásfokát. Az egyes megismerési és cselekvési tevékenységek, formák tanulási hatékonyságának szemléletes bemutatására gyakran használják az alábbi ábrát:

---

¹³³ Didaktika: az oktatás elmélete és módszertana

6. ábra: Tanulási hatékonyság és az érzékszervek kapcsolata

5.5.2.2 A kettőskódolás (dual coding) elmélet

A kettőskódolás elmélet szerint a tanulási folyamat eredményesebb, és az elsajátított ismeret rögzülése tartósabb, ha a közvetített tudást tartalom verbális és képi kódolással egyaránt megjelenik. Ezt látszik alátámasztani az agyműködés agyfélteke-specializáció modellje, amely szerint a szöveges, verbális kódolású információk a bal, míg a képi kódolásúak a jobb agyféltekében kerülnek feldolgozásra. Egyes vizsgálati eredmények, a képi kódolás fölényére utalnak (picture superiority effect). Ez teszi különösen fontossá a képi jelrendszerek ismeretét és használatának képességét (visual literacy, pictorial literacy).

Összetett információ tartalmak közvetítése során különösen célszerű a kettőskódolás, illetve a két alapvető érzékszervre ható bemutatás alkalmazása. Így a terhelés több érzékszerven oszlik meg, illetve az információ feldolgozása során segíthetjük az érzékszervek hatékony együttműködését. Például, ha összetett képeket és képsorokat auditív módon is értelmezünk (hangos szöveg elmondásos magyarázat), a vizuális érzékelés a képekre koncentrálódhat, és a szöveges kommentár egyúttal irányíthatja a szemet, megfelelő sorrendet és tempót diktálva. Egyféle kódolású információ közvetítés esetén is célszerűbb mindkét alapvető érzékszerv bekapcsolása (pl. ha egy olvasott szöveg hangosan is megszólal).

5.5.2.3 Kognitív plauzibilitás elmélete

Gyakran hivatkoznak a kognitív plauzibilitás elméletére is, amely szerint egy hipermedia bázis szemantikai szerkezete hasonlóan strukturált, mint az emberi agy hosszú távú emlékezőte.

5.6 Tanulás az interaktív multimédia rendszerek segítségével

Bármelyik elméletet is nézzük azt sugallják, hogy az interaktív multimédia rendszerekkel való tanulás megfelel a modern ember információ-feldolgozó stílusának.

- Az utóbbi két évtizedben jelentősen megváltozott információs környezet az emberek többségének információ feldolgozó szokásait is megváltoztatta. Gyakori - és sokak számára egyáltalán nem zavaró - az ingersorok párhuzamos felvétele, illetve erős ingerek előnyben részesítése.

- Vannak, akik szerint agyfélteke-váltás (hemisphere-shift) zajlik korunkban. A verbális bal agyféltekével egyre kevesebb, a képzelet és fantázia központját képező jobbal egyre több információt dolgozunk fel. Ezáltal a hagyományos logikai-racionális világszemlélet elmozdul egy inkább ösztönös képi asszociációs irányba.
- A képi, illetve képernyő médiák hatása megerősödött. Lehet, hogy az emberiség megelőző, beszéd és írásbeliség korszakából átlép egy másik, a képi információkat előnyben részesítő korba?

Az interaktív multimédia rendszerek igen alkalmasak arra, hogy segítségükkel a hatékony tudás kialakításához szükséges feltételeket megteremtjük.

- A tanulási környezet (learning environment) változatos és ösztönző kialakítása.
- Többféle kódolással, több médium egyidejű használatával jól lehet összetett és hiteles helyzeteket valósághűen megjeleníteni és a tananyagot eltérő nézőpontokból, különböző helyzetekben és több absztrakciós¹³⁴ szinten bemutatni. Ez fokozhatja a tárgy iránti érdeklődést, fejlesztheti a rugalmas gondolkodást és a jól használható tudás kialakulását. A programok interaktivitása a tanulók sokirányú tevékenységét teszi lehetővé, amely kitágítja a tanulási stratégiák és a tanulás során szerezhető tapasztalatok lehetőségét.
- A saját ütemű, önirányításon és önkontrollon alapuló tanulás lehetőségének megteremtése.

A multimédia tanulási programok a tanuló és a tananyag optimális találkozását teszik lehetővé. A programok egyre javuló személyre-szabhatósága, adaptivitása lehetővé teszi, hogy a felhasználó viszonylag stabil előfeltételeihez (például a tanulási stílus, az érdeklődés stb.) igazítsuk a programot. A programok adaptivitása attól függ, hogy a program milyen mértékben képes a felhasználó támogatásigényét felmérni és az eredménynek megfelelő támogatást biztosítani. A megfelelően szervezett rendszer képes arra, hogy a tanuló tudásszintjének a tanulás során történő megváltozását érzékelje, így a tanulási folyamat közvetlen részeredményei beépülnek a rendszer működésébe.

- A tanulói aktivitás és motiváltság kialakítása, felélesztése és fenntartása.

Számos utalás található arra, hogyan lehet a speciális képi és verbális kódokat felhasználni a tanulók figyelmének irányítására, az érdeklődésük és a mentális erőfeszítésük fokozására, a tanulás érdekessé tételével a tudás megszerzésének megkönnyítésére.

- A hatékony tanári szemléltetés lehetősége.

A multimédia programok több médiumot integráló lehetőségei és a hipertextes keresőrendszer használata minden eddiginél hatékonyabb szemléltetési lehetőséget biztosít a tanárnak. A hatékonyság egyrészt a többféle kódolás és több érzékszervre irányuló hatás érvényesítéséből, másrészt a bemutatni kívánt tartalom rendkívül gyors és kényelmes eléréséből adódik.

A multimédia rendszerekkel történő tanulás tényleges eredményességét az utóbbi időben sokan vizsgálják. A kutatások számos részterületéről sok beszámoló olvasható. Az a kijelentés, hogy a multimédia programok általánosan és általában hatékonyabbak a tanulás eredményességét illetően, nem állja meg a helyét. Az újabb vizsgálatok szerint nem beszélhetünk a multimédiás tanulás fölényéről, legfeljebb egyenrangúságról, egyes tanulmányok szerint "enyhe fölényéről" a hagyományos, tanár által vezetett tanulással összehasonlítva. Az általánosan elterjedt feltételezés, amely szerint a médiumok, kódok és érzékszervre irányuló hatások sokfélesége a tanulást optimalizálni fogja, azt a veszélyt rejti

¹³⁴ Absztrakció: elvonatkoztatás, a leglényegesebb tulajdonságok kiemelése

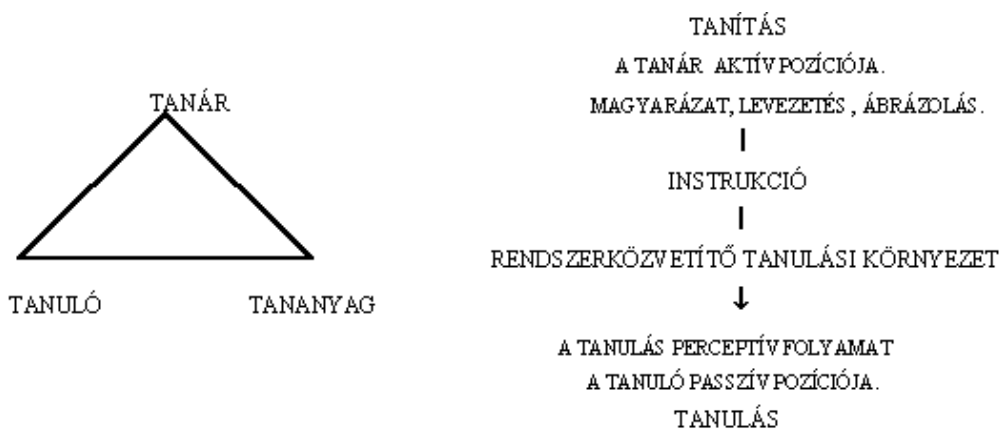

magában, hogy a multimédiás anyag felszíni jelenségei elvonják a figyelmet annak szerkezetéről. Pedig a tanulási-tanítási folyamat eredményességére vonatkozó vizsgálatok világossá teszik, hogy elsődlegesen a tanulási programokban rejlő módszertani stratégia az, ami a folyamatot befolyásolja. Mai tudásunk szerint a tanulás eredményességét illetően a közlendők szemléletes bemutatásának és az információk aktív, mélyre-ható elemzésének a kombinációja a legmegfelelőbb. A tudásnak erőfeszítéssel kell felépülnie, amennyiben alapos elsajátítást és mélyebb megértést értünk ezalatt a fogalom alatt. Ezért döntő a befektetett szellemi erőfeszítés. A technikai megoldások kevésbé számítanak a tanulási folyamatban, mint a tananyag tartalma és szerkezete. Ami igazán lényeges: az oktatás "stratégiája", a tananyag strukturális rendezettsége és a tanítás módszere.

5.7 Kihívások a tanulással, tanítással szemben

Az interaktív multimédia rendszerek kihívást jelentenek a tanítás és tanulás hagyományos gyakorlata és elmélete számára, mivel minőségi szempontból is egészen új lehetőségeket kínálnak a tanulási környezet alakítása során. Az új programok nemcsak lehetővé teszik, hanem fel is tételezik a tanuló aktivitását. A tanulási folyamatban résztvevő kezébe adják, és megkövetelik a tanulási folyamat irányítását, szabályozását és folyamatos ellenőrzését. A multimédia technika különösen alkalmas az aktív tudáselsajátítást megkönnyítő, úgynevezett kognitív médiák kifejlesztésére.

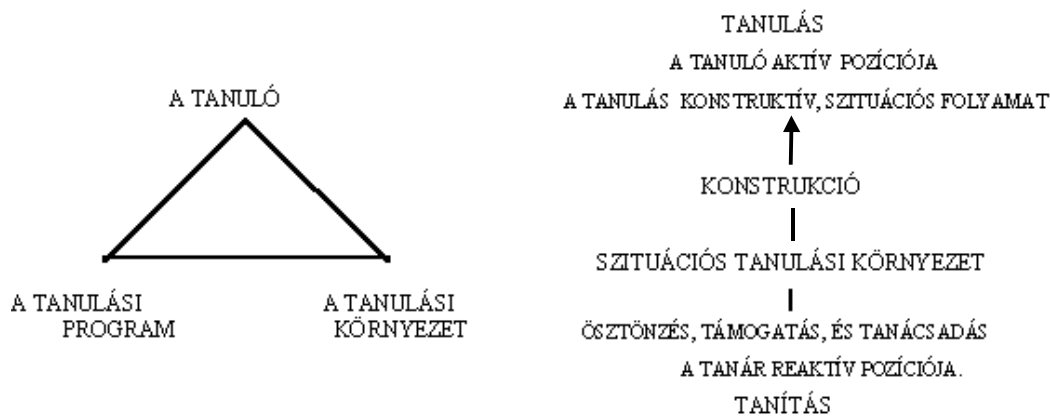
A kognitív médiák lehetővé teszik, feltételezik, sőt kikényszerítik az elmozdulást az oktatás tradicionális - alacsony határfoka miatt sokat kritizált - módjától a tudás megszerzésének új - hatékonyságát illetően reménykeltő - formája felé. A hagyományos oktatás keretrendszerét az úgynevezett "didaktikai háromszög" jelöli ki. A tanítási-tanulási folyamatban kész tudásanyag átadása valósul meg, a tanár az aktív közvetítő, a tanuló a passzív, befogadó fél, az instrukció a kész tudásanyag átadására-átvételére vonatkozik, a tanulási környezet kialakítása is ennek megfelelő:

7. ábra: A tanár, tanuló, tananyag kapcsolata a hagyományos tanulásban

Az "új tanulás" oktatásfilozófiai koncepciója szerint a szerepek felcserélődtek, a tanári instrukció és a tanulási környezet egyaránt arra szolgál, hogy a tanuló tudását önállóan aktívan legyen képes megszerezni, konstruálni. Az új didaktikai háromszög és a folyamat sémája ennek megfelelően módosul. A tanár már nem az ismeretek átadója többé, hanem előkészíti az ismeretanyagot, hogy azt a tanuló közvetlenül sajátíthassa el.¹³⁵

¹³⁵ "Les rapports entre ces trois pôles (apprenant, enseignant, connaissances) se transforment: l'enseignant n'est plus le transmetteur des connaissances, il prépare les connaissances pour que l'apprenant apprenne directement à partir d'elles." Marie-José Barbot: Les auto-apprentissages, Clé International, 2000, 70.o.

8. ábra: A tanuló, a tanulási program, és a tanulási környezet kapcsolata az „új tanulás”-ban

5.7.1 A tanuló szerepének megváltozása

A passzív tanuló a tanulási folyamat aktív, konstruktív résztvevője lesz. Jól szerkesztett tanulási programok teszik lehetővé, hogy a tanuló felfedezze saját tanulási preferenciáit, saját maga döntsön tanulása tempójáról, és megválassza a téma feldolgozásának irányait, az anyagban való haladás útvonalát. Ha valaki fiatalon elsajátítja a számára szükséges tudás megszerzésének képességét, akkor később sem vár előre elkészített tudásra, amit betöltenek a fejébe. Képes és kész az egész életen át tartó tanulásra, ami az információs társadalom eredményes polgárával szemben alapvető követelmény. A tanuló fogalma éppen ezért az életkort illetően is módosul, nem kizárólag a kiskorú vagy egészen fiatal ember.¹³⁶

5.7.2 A tanulási feladat, tanulási program

Legfőbb sajátossága az, hogy személyre szabott, optimális esetben a tanulást végző már meglévő tudásának (van) és elérni kívánt tudásszintjének (kell) különbségét (nettó tananyag) jelenti.

5.7.3 A tanulási környezet

A tanulás eredményessége különböző környezeti tényezőktől függ. Ezek egymástól eltérő mértékben befolyásolhatók és alakíthatók. A tanítás módszere, a felhasznált technikai eszközök, médiák, segédanyagok, programok, a terem berendezése, a csoportlétszám és az összetétel stb. alakíthatók és választhatók. A szociokulturális keretfeltételek a tanulás történelmileg adott és lassabban változó elemeit jelentik. A hagyományos oktatás tanulási környezete inkább rendszerközvetítő, míg a tanulás konstruktív modellje inkább rendszerkialakító /szituatív/ tanulási környezetet igényel. Az új információs és kommunikációs technológiák sokrétű lehetőséget biztosítanak a tanulási környezet alakítására. A multimédia technika különösen alkalmas arra, hogy segítségével a szituatív tanulás feltételrendszerét kialakítsuk. A multimédia technikán alapuló tanulási környezet ezért átvezető szerepet tölthet be az iskolai tanulásból az egész életen át történő tanulás gyakorlata felé.

Az elkövetkező években számos módosulás várható – és kívánatos is – általában a tanulási környezet egészét és speciálisan az informatikai eszközök iskolai használatát illetően. A tanulási környezetben az alábbi elmozdulások várhatóak az ipari társadalom normái és gyakorlata felől az információs társadalom (feltételezett) igényeinek irányába¹³⁷:

¹³⁶ J. Houssaye: Le Triangle pédagogique, Berne, Peter Lang, 1988.

¹³⁷ Komenczi Bertalan: Off line – Az információs társadalom közoktatási stratégiája, Új Pedagógiai Szemle, 1999/7-8.

Ipari társadalom	Információs társadalom
Tények és szabályok, kész megoldások megtanítása	Készségek, kompetenciák, jártasságok, attitűdök kialakítása
Zárt, kész tudás átadása	Az egész életen át történő tanulás képességének és készségének kialakítása
A tudás forrása az iskola, a tanár, a tananyag	A különböző forrásokból és perspektívából szerzett tudáselemek integrációja
A tanári instrukció dominanciája	Komplex, inspiráló tanulási környezetben a tanuló önállóan építi fel tudását
Kötött tanterv, merev órabeosztás	Projekt alapú tanulás, szabad időkeretben
A tanulás bér munka	A tanulás vállalkozás
Osztályteremben történő tanítás	Könyvtárban történő tanulás
Osztálykeretben történő tanítás	Kisebb csoportokban történő tanulás
Homogén korcsoportban történő tanítás	Heterogén korcsoportban történő tanulás
Iskolán belüli tanulócsoportok	Iskolák közti tanulócsoportok EU- és globális szinten is.
Alkalmazkodás és konformizmus	Kreativitás, kritika és innováció
Külső szabályok követése	Belső szabályok kialakítása
Tanárnak történő megfelelés	Standardoknak történő megfelelés
Zárt, lineáris, monomediális tanulási környezet	Nyitott, multi- és hipermediális tanulási környezet

11. táblázat: A tanulási környezet az ipari- és az információs társadalmakban

5.7.4 A tanár szerepének módosulása

A fentebb ábrázolt két háromszög összehasonlítása során talán a legfeltűnőbb a tanár "eltűnése". Ez korántsem jelenti azt, hogy multimédiális tanulási környezet létrehozásakor nincs rá szükség. Szerepe azonban változik. Kész tudásrendszert átadó, frontális információközvetítő tevékenységéről áttevéődik a hangsúly a tanulási környezet tervezésére (instructional design), a tanulási folyamat időbeli és térbeli, valamint szociális szervezésére. Felerősödik a humán-humán interakciók jelentősége; a tanár egyrészt motivál és segít, másrészt értéket, normát, stílust és módszert jelenít meg és ad át. A tanárnak fel kell tudni mérnie a különböző programok felhasználási lehetőségeit, teljesítőképességét és határait, hogy abban, amit a technológia nem képes realizálni, a tanuló segítségére legyen. Az új szerep lényeges eleme: a tanuló támogatási szükségletének és a tanár általi támogatás ajánlatának szoros illesztése! Csak annyi magyarázatot és segítséget kell adni, amennyi valóban szükséges. Napjainkban a multimédia alapjaiban változtatja meg a tanulási környezetet, amely a tanári és hallgatói szerepeket is érinti.¹³⁸ Az a fajta kommunikáció, amelyet az internet lehetővé tesz, új viszonyokat teremt, amelyeknek vizsgálata csak nemrég kezdődött meg.

¹³⁸ "Les multimédias sont en train de changer très profondément la situation d'apprentissage en ce qui concerne les représentations des rôles des enseignants et des apprenants." Marie-José Barbot: Médias, Multimédias et Formation, Diversification des Ressources et contextes d'apprentissages, Graz., 1996, 12-16 nov. 9.o.

Ma újfajta tanári - tanulói szerepek alakulnak ki. Stevick tanulmánya alapján a változás kívánatos iránya a következőképpen szemléltethető: ¹³⁹

HAGYOMÁNYOS szerepek	ÚJ szerepek
paternális, ellentmondást nem tűrő	baráti, megértő
a tudás adományozója	forrásszemély, konzultáns
a függőség elősegítője	függetlenségre tanít

12. táblázat: A tanári szerepek változása

HAGYOMÁNYOS szerepek	ÚJ szerepek
passzív	aktív
nincs felelősség a tanulásért	a felelősséget magára vállalja
jóváagyást igényel	jóváagyást nem várva cselekszik
engedelmes, alázatos	részt vesz a problémamegoldásban

13. táblázat: A tanulói szerepek változása

5.7.5 Az "új tanulás" komplementer modellje

A tanulás instrukciós, illetve konstrukciós elméletei nem zárják ki egymást, hiszen a tanulási folyamat sohasem valósul meg tisztán egyik vagy másik modell szerint. A tanuló érdeklődése, aktivitása és a tanár irányító, tudásközvetítő szerepe a tanulás során mindig együtt van jelen.

Kialakítható egy komplementer modell és egy ennek megfelelő gyakorlat. Ez a pragmatikus és pluralista felfogás abból indul ki, hogy a tanulás céljától és a tanulók előfeltételeitől függően hol az instrukciós, rendszer közvetítő, hol a konstrukciós, szituációs tanulási feltételrendszer biztosítása a kedvezőbb a tanulás hatékonyságát illetően. Például, ha egy új témakör bevezetéséről vagy egy szakterület áttekintéséről van szó, akkor a hagyományos eljárás a célravezetőbb. Ha a tartalmi tudáson túl a konkrét problémák megoldásának a képességét, készségeket, jártasságokat vagy attitűdöket akarunk kialakítani, akkor a szituációs tanulási környezet kialakítása kívánatos. A tanárnak kell megtalálnia az egyensúlyt, az oktatás direkt, instrukatív, illetve indirekt, konstruktív formái között. Neki kell megítélni, mikor célszerű a tanulási környezetet rendszerközvetítő és mikor rendszerkialakító formában működtetni, és ennek megfelelően kell saját, direkt irányító szerepét is felerősítenie, illetve mérsékelnie. Az információs társadalom tanárának módszertani eszköztárába változatlanul beletartozik a tanítási formák sokfélesége. A tanár valójában integrálja magában a különböző tanítási formákat.

¹³⁹ Stevick, Earl W. Teaching Languages: A way and ways; Newbury House; Rowley, Mass; 1980, 72.o.

5.7.6 Túlzott várakozások

Szakemberek és laikusok körében egyaránt széles körben elterjedt egyfajta kritikátlan optimizmus, a multimédia rendszerek és általában a számítógépek oktatásban játszott szerepéről. Eszerint ezeknek a technikai rendszereknek az alkalmazása olyan mértékben könnyíti meg az oktatást, hogy segítségükkel kiterjedt tudáskészletek csaknem automatikus átadása lehetséges. Feléledni látszik az a remény, hogy a teljesítőképes tudás megszerzéséhez mégis vezet királyi út, teljesülőben a régi álom: tudásra szert tenni, erőfeszítés nélkül.

Werner Sacher professzor szerint a multimédia iránt a fejlesztők és a médiapedagógusok körében elterjedt lelkesedés csak fenntartásokkal jogosult. A túlzottan optimista elvárások három, nem egyértelműen bizonyított feltevésen alapulnak:¹⁴⁰

1. Ha képek, illetve filmek felhasználása módszertanilag indokolt, akkor további képek, beszéd, zene, hangeffektusok együttes alkalmazása még jobb eredménnyel jár.

A modern oktatáskutatás szerint kétséges, hogy a több érzékszervet megcélzó (multi-sensory presentation) információkövetítés szükségszerűen eredményesebb, mint az egy érzékszervre ható (mono-sensory presentation). Egyes vizsgálatok szerint a gyors képváltások, szöveg, kép, speciális effektusok egyidejű megjelenítése zavaró lehet, gátolhatja az ismeret intenzív feldolgozását, megértését és megtartását.

2. Ha egy kép többet mond el, mint ezer szó, akkor száz kép annyit ér, mint százezer szó.

Előfordulhat azonban az is, hogy a képek túlhalmozása nem fokozza, hanem gyengíti a közvetítendő információ erejét. A képekkel elmesélt történet nem hagy "üres helyeket" a képi fantázia számára, és így gátolja annak működését.

3. Mivel az agyban az információk feldolgozása és rögzítése során asszociációs rendszer alakul ki, a bemenet is akkor optimális, ha összetett, egymással összekapcsolt információkat tartalmaz.

Lehetséges azonban, hogy sokkal eredményesebb a tanulás, ha ezeket a kapcsolatokat saját kognitív erőfeszítések révén állítjuk elő.

5.8 Multimédia és/vagy internet a nyelvórán

A mai magyarországi nyelvoktatási gyakorlatban szinte minden tanár használ nyelvkönyvet, munkafüzetet, hang-, illetve videó-kazettákat. Ahhoz, hogy a nyelvtani problémákat jobban megvilágíthassák kiegészítő anyagokat keresnek, fénymásolatokat készítenek, vagy megpróbálnak életszerű szituációkat, autentikus szövegeket és újságcikkeket gyűjtögetni, filmrészleteket, esetleg külföldi tévéműsorokat bemutatni, hogy óráinkat érdekesebbé tegyék.

Az internet és a számítógép nyelvórai használata hazánkban nem tartozik a legelterjedtebb módszerek és eszközök közé. Az Egyesült Államokban végzett kutatások egyértelműen azt bizonyították, hogy a számítógépet azon tantárgyak tanításában lehet a leghatékonyabban bevetni, amelyek többszöri, sokszor egyénre szabott gyakorlást igényelnek. Az idegennyelvtanulás tipikusan ilyen. Hiszen nem minden hallgató sajátítja el egyforma gyorsasággal az adott lecke kifejezéseit, nyelvtani fordulatait, aktivizálja a már meglévő passzív szókincsét. Órai keretek között nagyon kevés az idő arra, hogy mindenkit külön végighallgassunk, gyakran esünk abba a hibába, hogy a legjobbakhoz szabjuk követelményeinket, a legjobban teljesítő diákok tempója szerint haladunk.¹⁴¹

¹⁴⁰ Forgó-Huser-Kis-Tóth: Médiainformatika, A multimédia oktatástechnológiája. Liceum Kiadó, Eger, 2001,25-27.o.

¹⁴¹ Hoffmann Orsolya: Számítógép a nyelvórán? - Új pedagógiai szemle

A multimédiás nyelvoktatási programok óriási előnye, hogy a feladatok tetszés szerint megismételhetők, a tudás és a tanulási tempó igénye szerint választhatók meg. A jól működő multimédiás anyagokban a megoldott feladatok ellenőrizhetők is, sőt még arra is választ adnak, hogy miért nem helyes a saját megoldásunk. Hátrányuk, hogy drágák, igazán hatékonyan csak egyéni tanuláshoz használhatók és nem utolsó sorban végesek, azaz előbb utóbb minden feladatot megoldunk. Kézenfekvő tehát a következtetés: használni kell az olcsó és végtelen internetet, mint multimédiás segédeszközt a nyelvórán.

Az alábbiakban bemutatunk egy példát, hogyan használhatjuk az internetet a nyelvórán, azon belül a francia katonai szaknyelvi oktatásban. A tanárnak ezekre az órákra talán még alaposabban kell felkészülnie, mint egy "hagyományos" órára, az óra (esetleg dupla-óra) minden percét meg kell terveznie. Ezen felül ismernie kell olyan weboldalakat, amelyeken elérhetők a témához kapcsolódó érdekes és hasznos információk.

Témánk: a NATO (franciául: OTAN-<http://www.nato.int/home-fr.htm>). A NATO-ról hatalmas mennyiségű francia nyelvű anyag található a NET-en¹⁴². Az óra első, előkészítő szakaszában pontosan meg kell beszélni a hallgatókkal a feladatot, szavakat, kifejezéseket gyűjthetnek előre, vagy kérdéseket fogalmaznak meg a témával kapcsolatban. Ezután a hallgatók kisebb csoportokat alakítanak, amelyek különböző kérdésekre keresnek választ. Az egyik csoport például a NATO történetét szeretné megismerni, a másik a Béképartnerségi Programot, a harmadik pedig a NATO szerepvállalását a Koszovói konfliktusban stb.

9. ábra: A NATO hivatalos francia nyelvű WEB oldala

¹⁴² A Google kereső (<http://www.google.com>) az OTAN szóra több mint 71.000 francia oldalt adott vissza.

A csoportok száma a felhasználható számítógépek számától függ. Az oktatás e formája nem csak akkor működik jól, ha minden hallgató külön-külön számítógép előtt ül (mint annak idején a nyelvi laborban). Kettő-négy számítógép, internet csatlakozással akár egy húszfős csoportnak is elegendő.

A tanítási óra második szakasza az információk gyűjtése az internetről, a harmadik pedig ezek feldolgozása, rendszerezése. A negyedik szakasz a prezentáció vagy előadás. Az óra végén fontos, hogy maradjon idő arra is, hogy a tanár értékelje a munkát. A teljes feladat elvégzéséhez egy dupla óra (2 x 45 perc) szükséges.

Az iskola kereteit elhagyó hallgatók is felhasználhatják a multimédia és az internet adta lehetőségeket, ezek vizsgálatához azonban célszerű egy új fogalmat, a távoktatást bevezetni.

5.9 Nyelvoktatás - távoktatással

Az első levelezési nyelviskola megalapítása Charles Toussaint nevéhez fűződik, aki francia nyelvet tanított Berlinben. Toussaint már 1856-ban alkalmazott nyelvoktató módszert, amely a távoktatás előzményének tekinthető. Módszere hasonló volt Sir Isaac Pitman ötletéhez, aki a gyorsírás rendszerének fő elveit annyira lerövidítette, hogy azok egy postai levelezőlapra elfértek. Pitman elküldte ezeket a postai lapokat tanítványainak, javasolva, hogy írjanak át rövid szakaszokat a Bibliából gyorsírással, majd küldjék vissza neki javításra. A kezdeményezés sikerét bizonyítja, hogy 1843-ban megalapították a Sir Isaac Pitman A Correspondence College-ot. A fenti módszer a mai értelemben vett távoktatás minden lényeges elemét tartalmazta, az információ közvetett úton való továbbítását, a visszacsatolást és a résztvevők önálló munkáját.

Annak ellenére, hogy már az 1800-as évek közepén folytattak idegennyelvi oktatást távoktató módszerrel, a távoktatás jelenleg sem külföldön, sem hazánkban nem elterjedt és elfogadott módja a nyelvoktatásnak. Ez számos okra vezethető vissza. Az idegennyelvi oktatással kevés távoktatási egyetem foglalkozik. Európában, a Madridban működő Távoktatási Egyetem (angol, francia, német és olasz) a portugál Nyílt Egyetem (angol, francia és német), valamint az Egyesült Államokban (spanyol) a francia Országos Távoktatási Központ (angol, német, spanyol) hirdeti idegen nyelveket a hallgatóinak. Az Open University is csak néhány éve készítette el a francia és a német tananyagot.

Az 1990-es évek elején Magyarországon is megkezdődött a felsőfokú távoktatás, színvonala azonban messze elmaradt az Európában meglévő magas szintű oktatástechnológiától. Az egyes intézmények különféle módszereket alkalmaztak, az elért színvonal is eltérő volt. Hiányzott a kutatásfejlesztési háttér és az állami támogatás. Mindez igen sajnálatos tény, hiszen Magyarország a közép-európai országok közül elsőnek ismerte fel 1972-ben a távoktatás jelentőségét. 1974-1979 között kísérletképpen bevezették ezt az új oktatási formát a pécsi tanárképző főiskolán. Az állami támogatást azonban 1979-ben megszüntették, mert sokallották a kiadásokat az eredményekhez képest. Állami szinten a távoktatás módszere csak a 90-es évek elején vált szélesebb körben ismertté. 1991-ben létrehozták a Nemzeti Távoktatási Tanácsot, 1992-ben a Távoktatási Szakértői Kollégiumot. 1992-ben pedig a Köznevelési Minisztérium engedélyével megalapították az első alapítványi távoktatási intézményt, a Gábor Dénes Műszaki és Informatikai Főiskolát.

A szakemberek közül elsősorban a nyelvoktatás művelői utasították el a távoktatás módszerét. Az elméletek, a gyakorlat és a kutatások azonban bebizonyították, hogy a nyelvi készségek, az írásbeli értés, a kifejezőképesség (ez utóbbi fonetikai szempontból is), a hanglejtés, a hangsúly és az intonáció ismétlődő elsajátítása távoktatási formában különleges nehézség nélkül oktatható és megtanulható. "Nincs semmiféle ok azt feltételezni, hogy bármely nyelvet ne lehessen távoktatással tanítani és hogy számos bizonyíték van arra, hogy az idegen nyelvek tanításának- tanulásának ezen módja hatékony... Csak a

szabad szóbeli kifejezőkészséggel kapcsolatban (párbeszéd, társalgás) merülnek fel problémák..."¹⁴³

A fenti eredmények ellenére mégsem tartjuk valószínűnek és indokoltnak, hogy a jövőben a nyelvoktatás egyetlen módszere, eszköze és színtere a távoktatás legyen. A távoktatás, mint tanulási mód kiegészítheti a hagyományos nyelvoktatást, de nem válthatja fel teljes mértékben. Kovács Ilma a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen összehasonlító civilizációt és francia szaknyelvet tanít, távoktatás-módszertani kérdésekből doktorált. "A távoktatás és nyelvoktatói tapasztalataink"¹⁴⁴ című cikkében áttekinti az idegen nyelvek távoktatással való tanítását. A távoktatást "kombinált" képzésként definiálja, mint a tanár által vezetett csoportos foglalkozásokat és az otthon végzett önálló tanulási szakaszok váltogatását. A nyelvtanár a jövőben is a nyelvoktatás egyik fő tényezője lesz, mint pedagógus, s mint a távoktatási tananyagok fejlesztője.

Összegezve a fentieket megállapítható, hogy mindenképpen célszerű megvizsgálni a távoktatás, mint módszer alkalmazásának lehetőségeit a katonai felsőoktatásban. A távoktatás csak akkor növelheti a katonai szaknyelvi oktatás hatékonyságát, ha szorosan beépül a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó idegennyelvi- és szaknyelvi képzés rendszerébe.

5.10 Katonai szaknyelvoktatás - távoktatással

A továbbiakban arra keressük a választ, hogyan lehetne a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, illetve a BKNYK-ban folyó katonai szaknyelvi oktatás eredményességét növelni a távoktatásban rejlő lehetőségek hasznosításával.

A katonai szaknyelvi oktatást vizsgálva, a távoktatás legfontosabb előnyei az alábbiakban foglalhatók össze:¹⁴⁵

1. A távoktatás nincs helyhez és időhöz kötve.

Ezt tartjuk a legfontosabb előnynek a magyar katonai felsőoktatásban folyó nyelvoktatás szempontjából. A tisztek készenléti és egyéb kötelezettségeiből következően az oktatási intézményekben (így még a ZMNE-n is), igen nehéz biztosítani a munka melletti nyelvtanfolyamokon vagy a BKNYK 12 hetes tanfolyamain való folyamatos részvételt, s nem a nyelvtanulók motiválatlansága, hanem szolgálati elfoglaltsága miatt. A magyar katonák a jövőben a NATO követettségük révén és az Euro-hadtestben külföldi szolgálatot is ellátnak majd, ahol a távoktatásnak szintén nagy szerepe lehet.

2. A távoktatás lehetővé teszi az általános és szakképzési célok közötti szabad választást.

A katonai szaknyelvoktatás során ez akkor valósulhat meg, ha a katonai szaknyelvi távoktatásban résztvevő hallgató - megfelelő katonai szaknyelvi távoktatási anyag meglétekor - maga választhatja meg, hogy milyen nyelvet, milyen fokon, milyen katonai szakterületen kíván tanulmányozni.

3. A távoktatás szakmától és életkortól független.

"A szakmától való függetlenség esetünkben nem a katonai hivatás egészétől való függetlenséget jelenti, hanem azt, hogy a katonai szaknyelv tanulására vállalkozó tiszt - a

---

¹⁴³ Aragonés, M: Proyecto Docente. UNED: Filología Iglesia, Madrid, 1990 in: 1Sobieski Artúr: Távoktatási angol nyelv tanfolyam a Gábor Dénes Műszaki és Informatikai Főiskolán, az 18. ICDE Világkonferencián elhangzott előadás anyaga (1997. június 2-6) megjelent: Távoktatás 1997. július-december 22.o.

¹⁴⁴ Dr.Kovács Ilma: A távoktatás és nyelvoktatói tapasztalataink - Magyar Felsőoktatás 1996/10 16-17.o.

¹⁴⁵ Dr.Kádas Géza: A katonai szaknyelvoktatás átfogó megoldása – a távoktatás - Új Honvédségi Szemle 1998/8 . 61- 66.o.

megfelelő, kellő választékot kínáló tananyagból - saját maga választhatja meg idegen nyelvi érdeklődési körének katonai szaknyelvi határait."

A távoktatás azért alkalmazható eredményesen a katonai szaknyelv oktatására, mert :

- a. "időszükséglete nem terheli a szervezett oktatás amúgy is szűkre szabott kereteit.
- b. a lehető legteljesebb mértékben, a legnagyobb fokú differenciáltsággal ki tudja elégíteni a hallgatók eltérő katonai szaknyelvi igényeit, mind az oktatott katonai szaknyelv, mind annak tartalma és mélysége tekintetében.
- c. nagyszerű alkalmat teremt a nyelvi utóképzésre való előzetes felkészülésre, a nyelvi utóképzés színvonalasabbá tételére és a tisztek folyamatos nyelvi önképzésére."

"Mivel a katonatisztek döntő többsége elsősorban nem külföldön fogja használni a katonai szaknyelvet, hanem hazánkban, még hozzá szakkönyvek és folyóiratcikkek formájában főként annak írásos formáival találkozik, eltekinthetünk a nyelvi távoktatással kapcsolatos legfőbb ellenvetéstől, nevezetesen attól a megállapítástól, hogy a nyelvi távoktatás képtelen megnyugtató módon megoldani a nyelvtanulás egyik alapvető célját, a szóbeli kommunikáció fejlesztését. A differenciált katonai szaknyelvet elsajátítani kívánó tisztek a távoktatás segítségével megszerezhetik a katonai szaknyelvi tudásnak azt a részét (az írásos katonai szaknyelvi anyagok megértésének és feldolgozásának képességét), amelyre szakmájuk műveléséhez a leginkább szükség van, míg a szaknyelv beszélt alakját a rendszeresen szervezett továbbképzéseken gyakorolhatják. Mindennek előfeltétele azonban a Magyar Honvédség igényeit kielégítő, a legsokoldalúbban differenciált tananyag készítésére képes oktatói állomány."

A ZMNE Nyelvi Intézete és a BKNYK angol nyelvre már elkészítette a STANAG vizsgákra való felkészülést támogató távoktató csomagot (programot). A következő fejezetben bemutatjuk egy nyelvoktató program "keretrendszerét", mely a francia általános és katonai nyelvoktatást / távoktatást segíthetné elő.

5.11 Összegzés

Jelen fejezetben összefoglaltuk a ZMNE-n, különös tekintettel a BKNYK-ban folyó francia katonai szaknyelvoktatás tapasztalatait. A továbbiakban azt vizsgáltuk, mely tényezők és módszerek vezethetnek a szaknyelvoktatás színvonalának és eredményességének növeléséhez. A felnőttoktatás problémáival az élethosszig tartó tanulás és a távoktatás lehetőségeit bemutatva foglalkoztunk. Elemeztük a számítógéppel segített nyelvoktatást, bemutatva előnyeit, és esetleges buktatóit, különös tekintettel a multimédiás nyelvoktató programokra. Vizsgáltuk a médiapedagógia jellemzőit, az új tanulási környezetet, az új tanulási stílusokat, az új típusú tananyagokat és a tanár-diák szerep változásait. A korszerű nyelvoktatás módszereit, a számítógéppel segített nyelvoktatás jellemzőit, a multimédiás oktatóprogramok előnyeit és a távoktatásban rejlő előnyöket vizsgálva bizonyítást nyert, hogy a katonai szaknyelvoktatás színvonala, eredményei a számítógéppel segített nyelvoktatással, multimédiás nyelvoktató programokkal nagymértékben növelhetők.

" Ha egy tanterembe beviszünk egy számítógépet, akkor nem az történik, hogy megmarad a régi tanterem, és van benne egy számítógép, hanem: egy teljesen új rendszer jön létre."
Davis, 1971

6. Multimédiás tananyagfejlesztés

6.1 Bevezetés

Az előző fejezetekben részletesen tárgyaltuk a katonai szaknyelvoktatás megváltozott környezetét, a jövő katonájával kapcsolatos elvárásokat, a francia katonai szaknyelvoktatás helyzetét, az új igényekhez illeszkedő korszerű eszközöket és módszereket. Jelen fejezetben a fentiekben alapuló korszerű tananyagfejlesztés szempontjaival foglalkozunk egy, a szerző által fejlesztett multimédiás oktató környezet bemutatásával.

A szaknyelvi tananyag fejlesztése előtt, arra kerestünk választ, hogy a katonai szaknyelvi oktatás szereplői - hallgatók és tanárok - elfogadják és támogatják-e az új módszerek bevezetését a nyelvoktatásban, hiszen ezen támogatás hiányában nem lehetünk sikeresek.

A válasz keresésének egyik módja lehet, ha rendszeresen szemügyre vesszük tapasztalatainkat és az alkalmazott technikákat, módszereket ezen visszajelzések alapján próbáljuk tökéletesíteni. A tapasztalatok összegyűjtésének technikai közül a kérdőívet találtuk a legjobbnak. A vizsgálatot 2001-ben végeztük el a BKNYK-ban. Két fajta kérdőívet készítettünk, egyet a nyelvtanárok, egyet pedig a hallgatók számára. Vizsgálatunk az alábbi fő kérdések köré épült

- Milyen mértékig alkalmazzák a számítógépeket a nyelvoktatásban és a nyelvtanulásban a vizsgálatba bevont tanárok és hallgatók?
- Milyen keretek között a leghatékonyabb a számítógépes nyelvoktatás?
- Milyen a tanárok és a hallgatók attitűdje a "digitális pedagógia" iránt?

Mint azt a 3. fejezetben részletesen is kifejtettük, a BKNYK tanárainak a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy a hallgatók egy-egy csoporton belül különböző nyelvi szinttel rendelkeznek. Ez különösen a francia és német csoportokban jellemző. Egy heterogén csoport tanításához szinte személyre szabott órateranggal kell dolgozni. Ezt az összetett, bonyolult és nehezen ellenőrizhető folyamatot a számítógép könnyebbé tehetné. A tapasztalatok elemzésének egyik célja, hogy folyamatosan fejlesszük a számítógép nyelvóra alatti és órán kívüli használatának módszereit. A BKNYK-ban az alapítók célkitűzéseinek megfelelően katonai szaknyelvi továbbképzés folyik. A képzés jellegéből adódóan a heti 26 órás intenzív csoportos oktatás mellett fontos szerephez jut az egyéni tanulás és az önképzés is. A nyelvi laborok a magyar és külföldi hallgatók rendelkezésére állnak a délutáni órákban is.

6.2 Kutatási tapasztalatok

A nyelvoktató programok óra alatti felhasználásának lehetőségeit és korlátait az alábbiakban lehet összefoglalni a vizsgálatban részt vett kollegák válaszai alapján.

A nyelvtanárok nagy része (67%) már használt számítógépet az órán. Ez feltűnően magas arány. Legtöbbjüknek nem voltak nehézségei (67%). Mindkét számadat bizakodásra ad okot, ami a jövőt illeti. A felmerülő problémák közül legtöbben (17%) a bonyolult óraszervezést emelték ki. A tematikus tervezés azonban nemcsak a számítógéppel segített nyelvoktatás sajátja, hanem minden tanóra elengedhetetlen feltétele.

„A tanterv által tematikusan megadott anyagot az előírt óraszámnak megfelelően lebontjuk: meghatározzuk, hogy az adott órakeretben hány alkalommal és mikor szükséges új ismereteket vennünk, hogyan használjuk fel ezekhez a tanulók meglévő ismereteit, tapasztalatait: mikor dolgozzunk kollektív osztálymunkában, mikor csoportmunkában, s mikor folyamodunk egyéni ismeretfeldolgozáshoz: meghatározzuk továbbá, mikor és hogyan rendszerezzünk, hogyan

történik az alkalmazás, a gyakorlás, milyen feladatmegoldások szerepelnek, mikor ismétlünk, hogyan ellenőrizzük, hogy az elsajátítás üteme és intenzitása megfelelő-e”, azaz: megtervezzük az oktatási folyamatot.¹⁴⁶

Az alkalmazás további problémái közül a kezelési nehézségek, a mennyiségi korlátok, a tanulók eszközhasználati nehézségei egyforma arányban részesednek (8%). Ezen problémák egy része alapvetően technikai jellegű, ami megfelelő oktatási infrastruktúrával megszüntethető.

A kezelési nehézségek egy rendkívül lényeges szempontra irányítják figyelmünket. Az oktatási eszközök tervezésénél – beleértve a szoftvereket is – lényeges szempont az ergonómia, a könnyű használhatóság. A szoftvereknél ez különösen fontos, hiszen nem lehet jól tervezett az a szoftver, amely „pilótavizsgát” vár el a felhasználójától. Szerencsére a grafikus felhasználói interfésszel (GUI) rendelkező operációs rendszerek (Windows NT, 9x, 2000, XP, Linux stb.) biztosítják azt a környezetet, amely lehetővé teszi a könnyű használhatóság igényének érvényre juttatását¹⁴⁷.

Érdekes eredmény, hogy a tanár-diák viszonytal kapcsolat romlását (megzavarják a tanár és a tanuló közvetlen kapcsolatát (0%), elvonják a tanulók figyelmét (0%)) a megkérdezettek nem tartják jellemzőnek, úgy látszik, ezen oktatási eszközök nem zavarják a tanár és a tanuló közötti viszonyt.

A tanárok jól ismerik munkahelyük informatikai lehetőségeit, ami a nyelvi laborokat és a programokat illeti, a gépek adatai és kapacitása nem igazán fontos számukra. A tanárok tipikus felhasználók. "Én csak használom, minek kellene tudnom azt, hogy mi ez a kütyü!" Lényeges szempont tehát, hogy az oktatást támogató szoftvereknek "bolond biztosnak" (full-proof) kell lenni, hiszen a működtetés során a felhasználók nem tekinthetők informatikai szakembereknek, ilyen irányú beavatkozási képesség (hibaelhárítás, konfigurálás) nem várható el tőlük. Továbbá biztosítani kell számukra a megfelelő informatikai támogatást, mint az IT infrastruktúra részét.

A tanórákon leggyakrabban alkalmazott oktató programok az alábbiak: kétnyelvű szótár 67%, képes szótár 75%, hangos szótár 42%, egynyelvű szótár 67%, nyelvtani oktató program 58%, kiejtést oktató program 33%.

Legtöbben úgy vélik, hogy a számítógép az egyéni tanulásban (75%) és a távoktatásban (42%) alkalmazható leghatékonyabban. A kiscsoportos tanórákon csak a megkérdezettek harmada (33%) véli jól használhatónak. Ennek okai lehetnek saját negatív tapasztalatok, illetve megfelelő katonai szaknyelvi oktató programok hiánya. Reményeink szerint e téren előrelépést jelent majd jelen kutatás eredményeinek gyakorlati felhasználása.

A multimédia komponenseiből felállított sorrend alapján a megkérdezettek az interaktivitást¹⁴⁸ (92%) tartják a legfontosabb tényezőnek. Ezt a lehetőséget mindenképpen érdemes kihasználni egy modern oktatóprogram tervezésénél. A válaszokból kiderült, hogy

---

¹⁴⁶ Nagy Sándor: Az oktatás folyamata és módszerei. Volos Bt. Bp. 1993. 67.o.

¹⁴⁷ Szerzői megjegyzés: A nem szakértő felhasználó számára – márpedig a legtöbb diák és tanár ezek közé tartozik – a mai oktatási szoftverek nem könnyen használhatóak. A legtöbb szoftver nem is eléggé vonzó ahhoz, hogy arra ösztönözze a felhasználót, hogy erőfeszítéseket tegyen. Rövidtávon pedig még pedagógiai hasznuk sem nyilvánvaló. Ha azt akarjuk, hogy a digitális taneszközök elterjedjenek az iskolában, először is meg kell győznünk a felhasználókat arról, hogy jók.

¹⁴⁸ Gyakran halljuk, hogy Platón, a nevelő az írott szövegekről rossz véleménnyel volt. Amint a *Phaidroszban* fogalmaz: „Aki ... azt hiszi, hogy művészetét írásban hátrahagyhatja, nemkülönben az, aki átveszi, abban a hiszemben, hogy az írás alapján világos és szilárd lesz a tudása, együgyűséggel van telítve... A hozzáértő ember eleven és lelkes szavá[nak] ... az írott szó ... csak árnyképe”; az írások látszólag „értelmes lényekként beszélnek, de ha megkérdezed valamelyik szavukat, hogy jobban megértsd: egy és ugyanaz mindig, amit jelezni tudnak”. Az írott szöveg, sugallja Platón, nem interaktív. Az írott szöveg önmagában tehát távol áll a való élettől, amit az interaktivitás jellemez. Különösen igaz ez a nyelvi kommunikációra.

többé-kevésbé minden tanár tisztában van e fogalom jelentésével. Bár a multimédia fogalom definiálása nehéz feladat elé állítja még a szakembert is, a hétköznapi életben mégis elterjedt olyan szinten, hogy a megkérdezettek egyike sem válaszolta azt, hogy nem tudja mi a multimédia.

A nyelvtanítást támogató szoftverekről a kollegák jelentős hányada (83% felett) azt vallja hogy:

- a tanárt nem pótolhatja a nyelvoktató program, akár milyen jó is,
- a nyelvoktató programok elősegítik az egyéni tanulást, mert mindenki a legmegfelelőbb tempóban dolgozhatja fel a tananyagot.¹⁴⁹

Legtöbbjük (58% felett) úgy véli, hogy a nyelvoktató programok:

- növelik a hallgatók aktivitását, fokozzák az érdeklődésüket,
- használatuk növeli a hallgatók tudását,
- hatékonyan mérhető fel velük a hallgatók tudásszintje.

A kollegák fele véli azt, hogy

- használatuk az oktatásban időt takarít meg a tanárnak.

Ennek okait és megoldásait a jövőben mindenképpen vizsgálni kell.

A legtöbb megkérdezett nyitott az új lehetőségek iránt, hiszen biztatóan nagy számban vannak azok, akik szívesen használnának olyan multimédiás programo(ka)t, melyben a felhasználó szabadon állíthatja össze a tananyagot, bővítheti a program tudásbázisát (67%).

Kis számban (33%) vélik úgy, hogy:

- ezek a programok nagyon költségesek, ez elterjedtségük egyik legfontosabb gátló tényezője.

Az alábbiakban a megkérdezett hallgatók válaszait elemezzük.

Kivétel nélkül minden hallgató használt már a nyelvórákon különféle oktatási segédeszközt. Számítógéppel mintegy 44%-uk találkozott, ami az eszköz elfogadottságát mutatja.

A hallgatók a számítógéppel támogatott nyelvoktatás előnyeit saját szavaikkal így jellemezték:

- „Segít megismerni a hétköznapi beszéd stílusát és témáit.”
- „Több érzékszervre hat, segíti a jobb elsajátítást.”
- „Hozzájárul a beszédértéshez.”
- „Érdekessé, változatossá teszi az órát.”
- „Több személy beszédén keresztül gyakorolható a beszédértés.”
- „A kép és a hanganyag együttes alkalmazása gyorsabbá és elmélyültebbé teszi az oktatás folyamatát.”

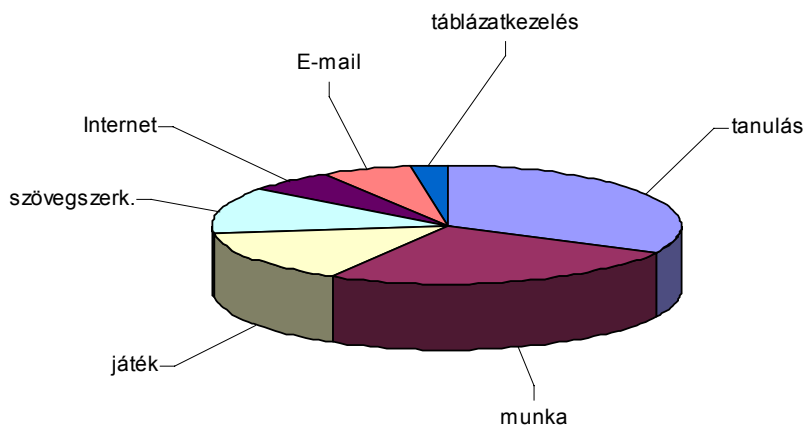
---

¹⁴⁹ Szerzői megjegyzés: Az Egyesült Államokban végzett kutatások azt mutatják, hogy a számítógépet azon tantárgyak esetében lehet a leghatékonyabban alkalmazni, amelyek többszöri ismétlést, sok esetben egyénre szabott gyakorlást igényelnek. Nem minden hallgató sajátítja el egyforma gyorsasággal az adott lecke kifejezéseit, nyelvtani fordulatait, és nem is aktivizálja azonos szinten a már meglévő passzív szókincsét. Órai keretek között viszont kevés az idő arra, hogy mindenkit külön végighallgassunk, egyénileg segítsünk és javítsunk. Gyakran esünk abba a hibába, hogy a legjobbakhoz szabjuk a követelményeinket, a legjobban teljesítő hallgató tempója szerint haladunk. A multimédiás nyelvoktatási programok óriási előnye, hogy a feladatok akárhányszor megismételhetők, tanár és hallgató egyaránt a tudása és tanulási tempója szerint választhatja meg őket.

- „Segíti az egyéni tanulást.”
- „Szemléltet.”
- „Fejleszti a tesztmegoldó képességet.”
- „Segíti a kiejtés megtanulását.”
- „Segíti a szituációk megértését.”

A hallgatók jelentős része ezen eszközök pozitívumának tartja a hallás utáni értés, a kiejtés, a szituációk gyakorlásának lehetőségét, valamint a tanulás folyamatára gyakorolt kedvező hatást (egyéni tanulás, gyorsaság, jobb elsajátítás, elmélyültebb tudás).

Számítógépet munkahelyükön (81%) és otthon (56%) is nagy számban használnak. Viszonylag korszerű gépekkel dolgoznak, melyek többségükben megfelelnek a multimédiás alkalmazásoknak is. Meglepő módon az otthoni használat rangsorát a tanulás vezeti (26%), ami más statisztikák eredményeinek ismeretében nem mondható tipikusnak¹⁵⁰. Ezt követi a munka (21%), a játék (12%), a szövegszerkesztés (10%), az internet – Email (5-5%), táblázatkezelés (2%).

szerkesztette: Forgácsné Göttler Viktória

10. ábra: A számítógép otthoni használatának megoszlása a hallgatók körében

¹⁵⁰ Szerzői megjegyzés: A Microsoft által kezdeményezett Tanulás bárhol/bármikor (Anytime/Anywhere Learning) program keretében 1996 őszén 55 önkéntes iskola 300 diákjának biztosítottak notebook számítógépeket otthoni használatra Kaliforniában. A project első két évének eredményeit a finanszírozóktól független cég összegezte. A kísérlet közelmúltban publikált megállapításai közül az egyik: – Mire használták a leginkább a gépeket a diákok?

szövegszerkesztés/jegyzetelés	70%, illetve 64%
házi feladatok elkészítése	64%
prezentációk készítése	58%
internet használata	52%
oktatóprogramok futtatása	43%

Forrás: HEALEY, TOM: Notebook programs Pave the Way to Student-Centered Learning. THE Journal Online, 1999. március. További anyagok: Research on Laptop Learning, Report of a Laptop Program Pilot. 1999. Forrás: www.microsoft.com

A hallgatók jelentős része (75%) használt már számítógépes programot a nyelvtanulás során. Nagyon fontos és elterjedt eszközként jelennek meg a válaszokban a kétnyelvű- és hangos szótárak (63% és 25%), valamint a nyelvtani oktató programok (44%).

Elég általános az a vélemény, miszerint a nyelvoktatást támogató szoftvereket alapvetően egyéni tanulásra (75%), távoktatásra (25%) lehet hatékonyan felhasználni, tehát nem a klasszikus nyelvi óra keretében. A hallgatók azonban sokkal inkább alkalmazhatónak tartják e technológiákat a klasszikus nyelvórák keretein belül is, mint a megkérdezett tanárok.

A multimédia összetevői közül a hangos szöveget tartják a legfontosabbnak, ezután sorrendben az írott szöveg, a videó, a feladatok és az interaktivitás szerepelnek.

A nyelvoktató programokkal kapcsolatos állítások nagyon hasonló képet mutatnak a tanárok válaszaival.

A hallgatók fele szerint igaz, hogy:

- használatuk az oktatásban időt takarít meg a tanárnak

Igen jelentős hányaduk (81%felett) állítja, hogy:

- növelik a hallgatók aktivitását;
- növelik a hallgatók tudását;
- elősegítik az egyéni tanulást.

Sokak (63%) szerint:

- hatékonyan használhatók felmérésekhez is.

Kivétel nélkül mindenki azt állította, hogy:

- a tanárt nem pótolhatja, akár milyen jó is.

Mindezek alapján kérdéseinkre a következő válaszokat adhatjuk:

- A BKNYK-ban a tanárok és a hallgatók jelentős számban alkalmazzák a számítógépek nyújtotta lehetőségeket az oktatásban és a tanulásban.
- A nyelvoktatásban leghatékonyabban az egyéni tanulásban és a távoktatásban, valamint a kis létszámú csoportokban mutathatók ki a számítógépes nyelvoktatás előnyei.
- A diákok és a tanárok is hatékonyság növekedést várnak az új technológiáktól és nyitottak is ezek irányába.

"A modern, interaktív média által segített oktatás, nyelvoktatás azonban új paradigmákat kíván a tanártól és a hallgatótól egyaránt. Ennek lépcsőfokait a következőkben foglalja össze Tapscott"¹⁵¹:

- Átmenet a lineáris oktatás és a hipermédia alapú oktatás között.
- Az instrukciók és utasítások helyett konstrukció és felfedezés (felfedeztetés).
- Tanárközpontú oktatás helyett tanulóközpontú oktatás.
- A tananyag „bebiflázása” helyett azt kell elsajátítani, hogyan tanuljunk, hogyan navigáljunk és hogyan szelektáljunk.
- Az iskolai tanulás helyett egész életen át tartó tanulás (life-long learning).
- A mindenki számára tervezett „egyénoztatás” helyett egyéni, testre szabott képzés.
- Az oktatás kényszerű helyett szórakozás legyen.

---

¹⁵¹ Tapscott, Don: Growing Up Digital. New York, 1998, McGraw-Hill 145-147. o.

- A tanár adó (információforrás) helyett, segítő (facilitátor) legyen.¹⁵²

A fenti kutatási eredmények azt mutatják, hogy tovább kell lépni azon az úton, amelyet e doktori kutatás céljaként kitűztünk, azaz létre kell hozni egy multimédiás keretrendszert, illetve minta anyagokat.

6.3 Követelmény-specifikáció

Egy multimédiás oktatási keretrendszer és tananyag fejlesztésében a tanár egyik legfontosabb szerepe, hogy meghatározza azon célokat és követelményeket, amelyek egy hatékony és jól használható oktatási eszközt eredményeznek. A fejlesztéshez az alábbi szempontok határozhatók meg:

- segítse az egyéni tanulást;
- használata ne igényeljen magas szintű informatikai képzettséget (egyszerű legyen), könnyen kezelhető környezetben működjön;
- különböző nyelvi szintű felhasználókat célozzon meg;
- éljen a multimédia adta lehetőségekkel, egységes szerkezet és koncepció szerint használja a multimédia elemeit a célnak megfelelő mértékig;
- legyen interaktív, adjon lehetőséget a felhasználónak a beavatkozásra és adjon visszajelzéseket.

A szókincs bővítése terén szükséges, hogy:

- a szó magyar jelentését is megadja;
- a szó helyes kiejtését is megadja;
- a szavakat szöveggörnyezetben is bemutassa;
- a szavak egy alfabetikus listában is szerepeljenek.

A programot illetően:

- a gyakorlatok érdekesek, gondolkodtatóak legyenek,
- a gyakorlatok fejlesszék a memóriát;
- ellenőrizze az ismereteket;
- adja meg a helyes válaszok számát;
- adja meg a megoldást;
- ösztönözze a felhasználót írásos, hangos megjegyzésekkel, animációkkal;
- az utasítások idegen nyelven jelenjenek meg;
- gyors legyen;
- színes legyen;
- dinamikus, nyitott adatbázisra épüljön, biztosítsa a tanárnak és a diáknak a bővíthetőség, élön tartás lehetőségét;
- nyújtson lehetőséget a programot használók közötti kommunikációra.

---

¹⁵² Fehér Péter: A számítógép az oktatásban a harmadik évezred küszöbén. (A cikk a „Könyvtárak szerepe a közoktatásban” című budapesti konferencia informatikai szekciójában 1999. január 20-án elhangzott előadás alapján készült, és az Új Pedagógiai Szemle honlapján jelent meg.)

6.4 Multimédiás keretrendszer

Felmérve a számítógépes nyelvoktatás lehetőségeit, a multimédiás nyelvoktató programok előnyeit, a jelenlegi katonai nyelvoktatás feladatait és nehézségeit, megállapítható, hogy a nyelvi programok leginkább az általános és a katonai szókincs bővítésében segíthetik a hallgatókat. Aki már tanult idegen nyelvet, az tudja, hogy a szavak memorizálása unalmas, monoton, de elengedhetetlen része az otthoni, önálló tanulásnak. Általában kevés a lehetőségünk arra, hogy anyanyelvi környezetbe kikerülve egyszerűen „ránk ragadjanak” a szavak, kifejezések.

A nyelvtanulás és nyelvtanítás módszertanában a szókincs szerepének a megítélése változó. Az ún. kommunikatív pedagógiai módszerek megjelenésével a szókincs (le vocabulaire) fontossága jelentősen csökkent.¹⁵³ Napjainkban azonban egyre inkább elismerik, hogy a valódi kommunikációhoz a szókincs elengedhetetlen szerepet játszik. A lexikológia folyamatos fejlődésével a szótár és a szókincs ismét visszanyerte, ha lehet így fogalmazni, pedagógiai súlyát, minőségét.¹⁵⁴ Bárdos Jenő a szókinccstanítás paradoxonai kapcsán így fogalmazott: "Egy-egy modern nyelv szókészlete- figyelembe véve a nyelv horizontális és vertikális tagoltságából eredő teljességet - milliós nagyságrendű, amelyet még az anyanyelvi beszélőnek is lehetetlen elsajátítania. ....A szükségesnek és a lehetségesnek ez a finom játéka abban a művészetben jeleníthető meg, hogy a nyelvtanítási folyamat minden pillanatában a virtuálisan végtelen szókinccset (legalább ideig-óráig) végessé kell varázsolnunk."¹⁵⁵

A korábban részletezett követelmény-specifikáció alapján elkészített program tehát nem más, mint egy interaktív általános és katonai képes szótár. (Természetesen más típusú programok is készíthetők a követelmények alapján). A képes szótár célja az új szavak, kifejezések minél hatékonyabb és minél gyorsabb megtanulása és későbbi helyes használata. Ezért a program különböző módszereket integrál, így a felhasználó a látott és hallott ingerek alapján tudja befogadni az új ismereteket.

A keretrendszer fejlesztésekor azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy egy olyan, minden elemében bővíthető, alakítható rendszert nyújtsunk a nyelvtanároknak és a nyelvet tanulóknak, melynek segítségével gyorsabban és könnyebben elsajátíthatják, illetve megtaníthatják az adott nyelv katonai szaknyelvi szókinccsét. A program adatbázisa nem avulhat el, hiszen minden elemében bővíthető, cserélhető.

A képek, hangok, videók, interaktív feladatok mind-mind a szaknyelvi szókincs bővítését, elmélyítését célozzák, de implicit módon nyelvtani jelenségek gyakorlására is alkalmasak. Korábban a kommunikatív pedagógia extrém képviselői egyenesen megkérdőjelezték a nyelvtan (la grammaire) tanításának létjogosultságát. Az első generációs audio-vizuális megközelítésben a nyelvtant mintegy zárójelbe tették. E módszer hívei a rendelkezésükre álló maximális időt a kommunikáció fejlesztésére fordították, gyakran megfélemlítve hallgatóik nyelvi készségének fejlesztéséről, amely hiányában nem lehet valódi kommunikációs készségről beszélni.¹⁵⁶

---

¹⁵³ "L'apparition des approches communicatives a produit une diminution considérable du vocabulaire et de son importance dans les méthodologie pédagogiques." Antologie de la didactique du FLE - Szöveggyűjtemény a francia mint idegen nyelv módszertanának tanulmányozásához, Eötvös József Könyvkiadó Bp., 2003, 38.o.

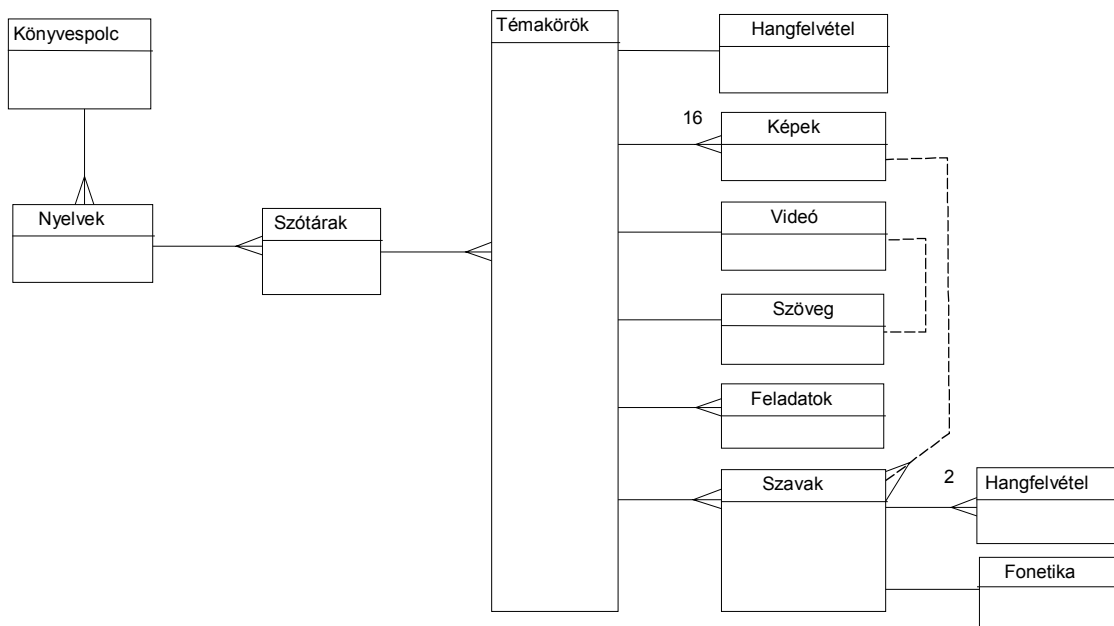
¹⁵⁴ Louis Porcher: Le vocabulaire, in: Le français langue étrangère, Hachette, Paris, 1995, 34-36.o.

¹⁵⁵ Bárdos Jenő: Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2000, 67. o.

¹⁵⁶ "Les extrémistes de l'approche communicative, soucieux d'utiliser aux maximum le temps disponible pour développer la communication, oublient trop souvent de développer chez leurs élèves une compétence linguistique sans laquelle il n'y aura jamais de vraie compétence à communiquer." Denis Girard: Place de la grammaire dans une approche communicative, in: Enseigner les langues: méthodes pratiques, Bordas, Paris, 66.o.

A programnak a fejlesztés során a LIEGE nevet adtuk. A LIEGE tehát egy interaktív, minden elemében bővíthető keretrendszer, mely a multimédia lehetőségeit kihasználva segíti a hallgatókat a speciális katonai és az általános szókincs elsajátításában. A program az alábbi modell szerint épül fel:

szerkesztette: Forgácsné Göttler Viktória

11. ábra: A LIEGE adatbázisának szerkezete

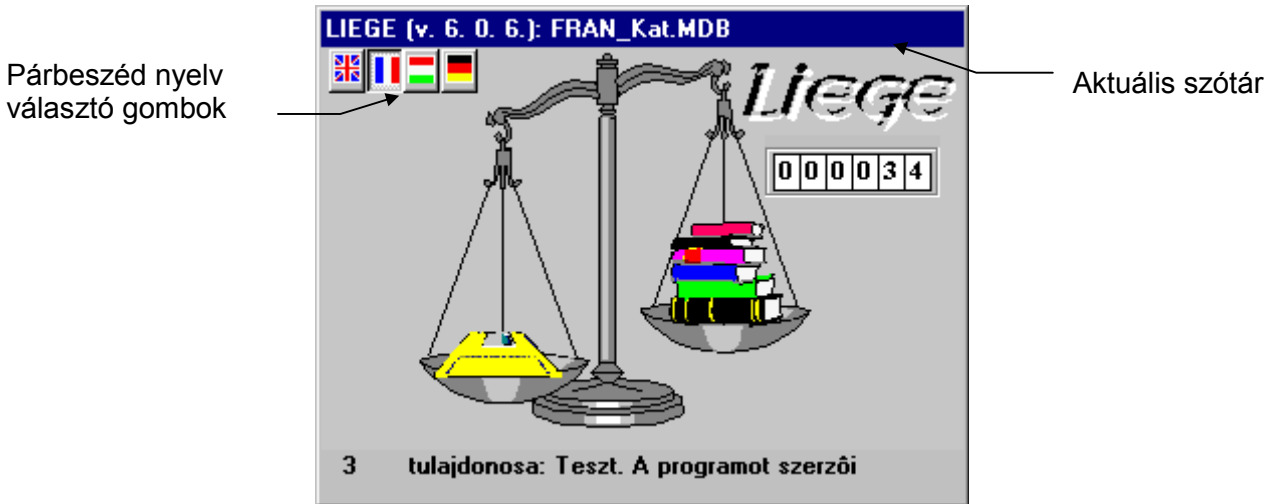
Mint a modellből látható, a programban található az ún. könyvespolc objektum, amelyet különböző nyelvekre oszthat a felhasználó. A LIEGE jelenleg a francia, az angol és a német nyelveket tartalmazza. Az egyes nyelvekhez tetszőleges darabszámú szótár rendelhető. Külön szótárba kerülhet például a speciális katonai és az általános szókincs. A szótárakban témakörök definiálhatók – pl. időjárás, harckocsi, légi deszant stb. – amely témakörök száma tetszőlegesen bővíthető. A témakörök, szavak, szövegek, feladatok, videók, hangfelvételek kategorizálására szolgálnak. Mint látható, a jelenlegi program verzióban egy témakörhöz egy tetszőleges hosszúságú hangfelvétel, egy videó és szöveg, tetszőleges számú feladat és szó, valamint maximum 16 db kép kapcsolható. Lehetőség van a szavak képi részletekhez rendelésére, valamint a szöveg és a videó összekapcsolására. Ekkor a videó feliratozva is megjeleníthető. A témakörhöz kapcsolt szavakhoz is rendelhet a felhasználó hangfelvételeket – maximum 2 db-ot –, lehetőséget biztosítva a szó kiejtésének megtanulására.

A LIEGE program szolgáltatásai:

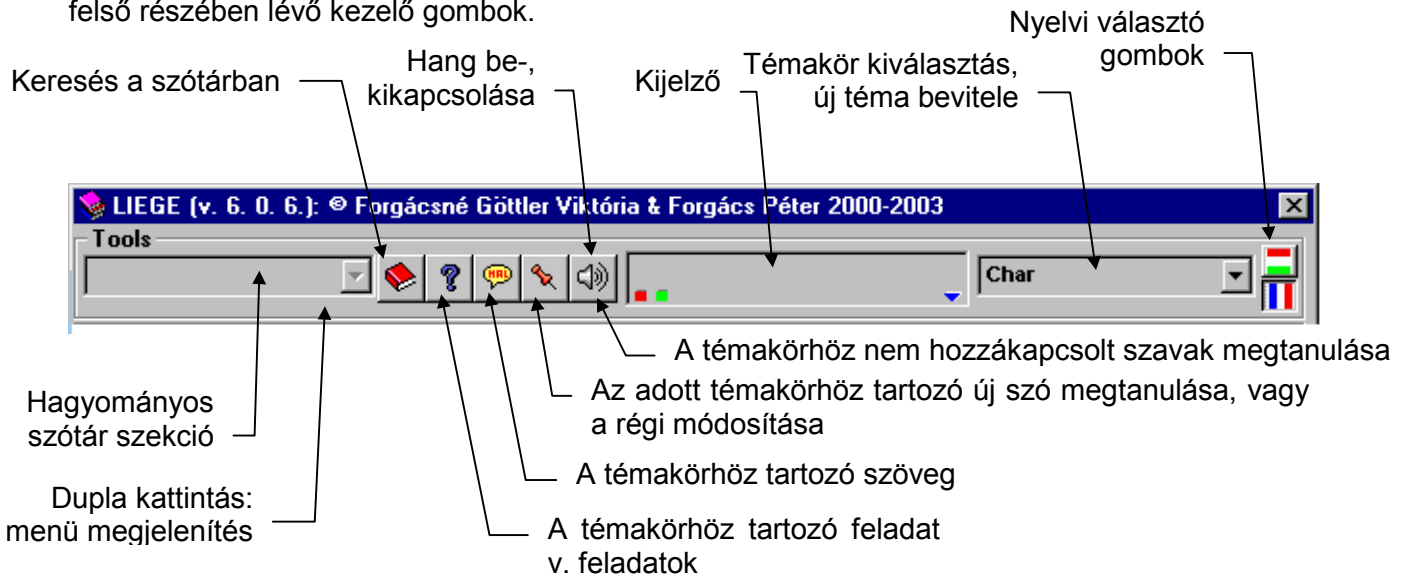
- Minden elemében bővíthető adatbázis, mely lehetőséget ad a tanárnak - de akár a hallgatónak is - a tananyag bővítésére, új témák felvételére az adatbázisba.
- Feladatgenerátor, melynek segítségével a tanár egyszerűen készíthet az adott témakörhöz feladatokat (jelenleg a program 8 féle feladat típus generálást támogatja. Pl.: feleletválasztós teszt, párosítás stb.).
- WEB generátor, melynek segítségével az egyes szótárak témakörei HTML szabvány szerint is generálhatók, támogatva ezzel az interneten való megjelenést.
- Témakörök frissítése (exportja, importja) az egyes gépek között vagy az interneten keresztül.
- Egyes funkciók (pl. témakör törlése) jelszavas védelme.
- Szövegek szavainak keresése húzd és dobd (drag and drop) módszerrel.

6.5 A LIEGE keretrendszer bemutatása

A keretrendszer elindítása után a megjelenő ablakban lehetőség nyílik a párbeszéd nyelvének beállítására, valamint a szótár kiválasztására. Ezek változtatása később is lehetséges.

A névjegyre kattintva a névjegy eltűnik és látható lesz az első témakör, valamint az ablak felső részében lévő kezelő gombok.

6.5.1 Keresés

- Nyomógomb inaktív állapota. A keresés funkció nincs kiválasztva.
- Nyomógomb aktív állapota. A keresés funkció kiválasztva.

Ha a Keresés nyomógombot megnyomjuk, úgy a mellette lévő legördülő lista is aktívvá válik, begépelhetjük a keresendő szót vagy annak egy részét. A * és a ? karakterek, mint maszk karakterek használhatók a művelet során. A keresett szó begépelése után ENTER-t kell nyomni, ez indítja a keresést.

A keresés nyelve a nyelvi választógomb beállításától függ.

- Megnyomva a "legördítő" gombot a megjelenő listában ABC sorrendben a program által ismert szavakat találhatjuk. Ha egy szót kiválasztunk a listából, úgy a kijelzőn megjelenik annak a magyar vagy idegen nyelvi jelentése.

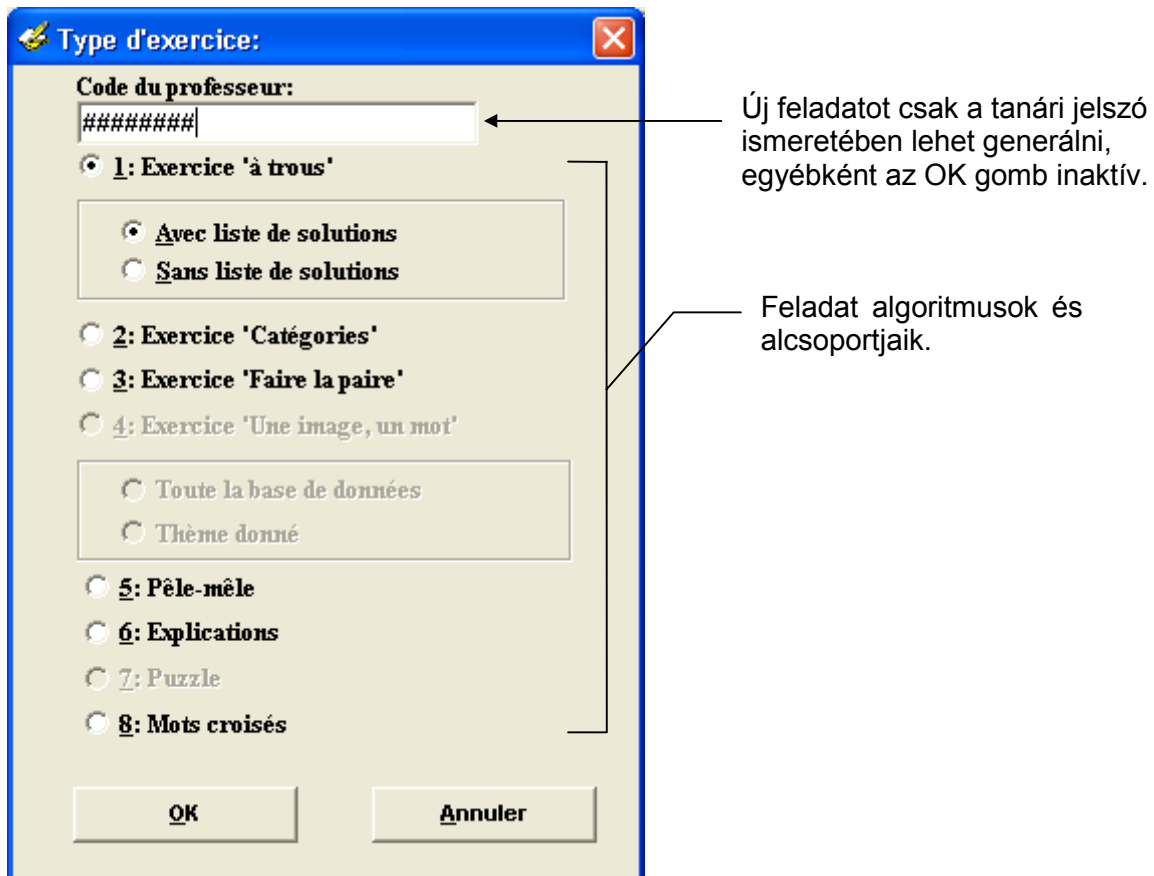
A „Ha*” szöveg begépelése és az ENTER megnyomása után a következő választási lehetőségek jelennek meg a legördülő ablakban:

6.5.2 Feladattípusok és létrehozásuk

 Ha a "Feladat" nyomógombot megnyomjuk, úgy az adatbázisban definiált feladat töltődik be a képhez, vagy ha nincs definiált feladat, úgy felajánlja a feladat generálását.

Feladat generálásakor megjelenik a feladattípus választás párbeszéd ablak:

A negyedik és a hetedik típusú feladatok csak olyan témakör esetén választhatók, amelyekhez egynél több kép tartozik.

#	Választható feladat típus	Feladat típus leírása
1	Kiegészítő feladat	Ez a típus többféle feladatot tartalmaz. Lehet kiegészítendő összefüggő szöveg, vagy önálló mondatok, kérhetjük az adott szó szinonimáját vagy ellentétét is.
2	Kategória feladat	A felsorolt szavakat kategóriákhoz kell rendelni. Pl.: a "szárny" szó a repülőhöz tartozik, a "lapát" a "helikopterhez", míg a "pilóta" több kategóriához is rendelhető.
3	Párosítás feladat	Két lista szavait kell egymással párosítani. E feladattal többféle nyelvtani jelenség gyakoroltatható, például állandósult szókapcsolatok keresése.
4	Egy kép, egy szó	A képernyőn megjelent kép jelentését kell beírni, illetve kiválasztani adott témakörből vagy az összes szó közül.
5	Rendbe rak	Annak a szónak összekevert betűit kell rendbe rakni, melynek képe látható.
6	Választás	Egy adott szóhoz három meghatározásból (definícióból) kell kiválasztani a helyeset.
7	Puzzle	Kérdésekre kell válaszolni. Helyes válasz után a letakart kép egy-egy részlete láthatóvá válik.
8	Rejtvény	Egy szóra épülő keresztrejtvényt kell megfejteni a megadott betűk segítségével.

14. táblázat: Feladat típusok a LIEGE-ben

A kívánt feladatalgoritmus kiválasztása után a feladat címét kell megadni:

The image shows a Windows-style dialog box with a blue title bar that reads "Entrée des données:". Inside the dialog, there is a label "Titre de l'exercice:" followed by a text input field. The input field contains the text "Char/2: Exercice des Catégories". To the right of the input field are two buttons: "OK" and "Cancel".

A program generál egy javasolt címet, amelyet lehet módosítani vagy elfogadni.

6.5.2.1 Kiegészítős feladat

Exercice:	Solution:
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

Ha kész a feladat, ezt kell megnyomni!

Begépelni a feladatokat és a megoldásokat. A következő sorra az ENTER-rel vagy az egerrel ugorhatunk.

A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

Le Rafale est capable de ... multiples.

La version maritime de cet ... est testée dans les centres de la DGA.

Le Rafale est ... pour les besoins des essais de mécanique.

La cabine de simulation permet d'affiner la définition des paramètres d'...

La version marine du Rafale est ... d'un train renforcé.

Le prototype réalisera ses premiers atterrissages sur une ... terrestre, spécialement équipée à cet effet.

C'est toujours assez fantastique de piloter une ... moderne.

Ce qui est passionnant c'est de participer à l'... de quelque chose de nouveau.

Mais le plaisir de ... est toujours le même.

Le Rafale est un avion de ...

appontage

Megoldás lista csak abban az esetben jelenik meg, ha a feladattípus párbeszéd ablakban kiválasztottuk a Megoldás listával opciót. Ekkor a megoldás listából kiválaszthatjuk a megoldást és a kívánt szövegmezőre kattintva behelyettesíthetjük oda. Dupla kattintás törli a szövegmezőt.

6.5.2.2 Kategória feladat

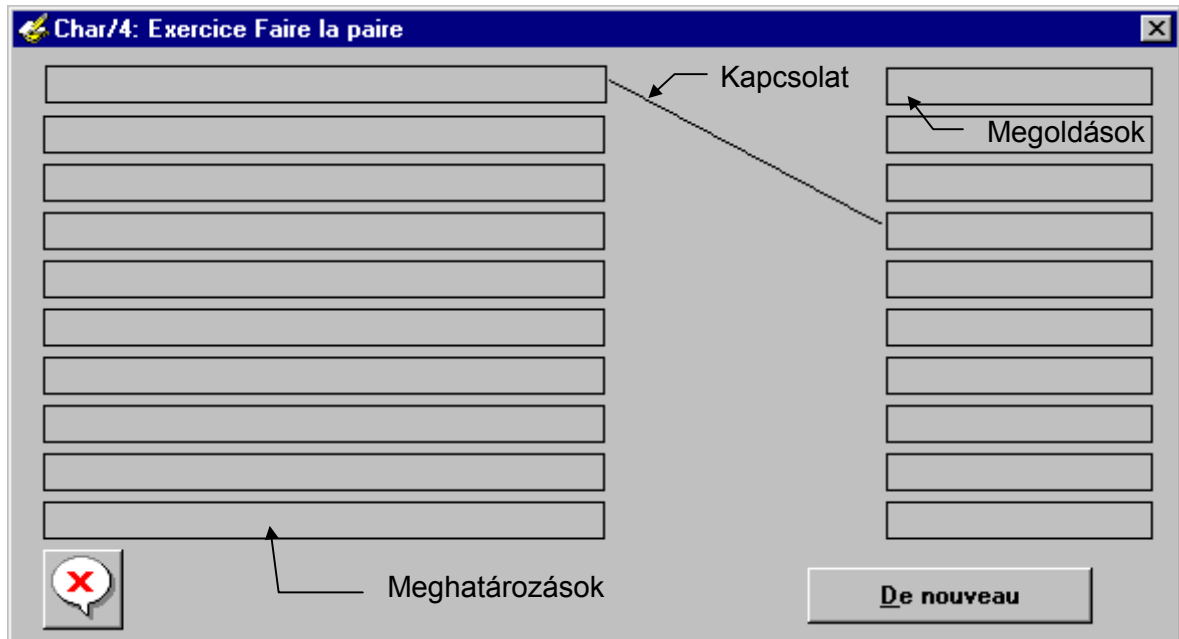

Ki kell választani azokat a (check-box)-kat, amelyek a kívánt kategória cím és szó metszéspontjában találhatóak. Lehetőség van több check-box kiválasztására is. Előfordul, hogy egy szó egyik kategóriába sem tartozik. Ekkor egyik check-box-ot sem kell kiválasztani az adott sorban.

A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

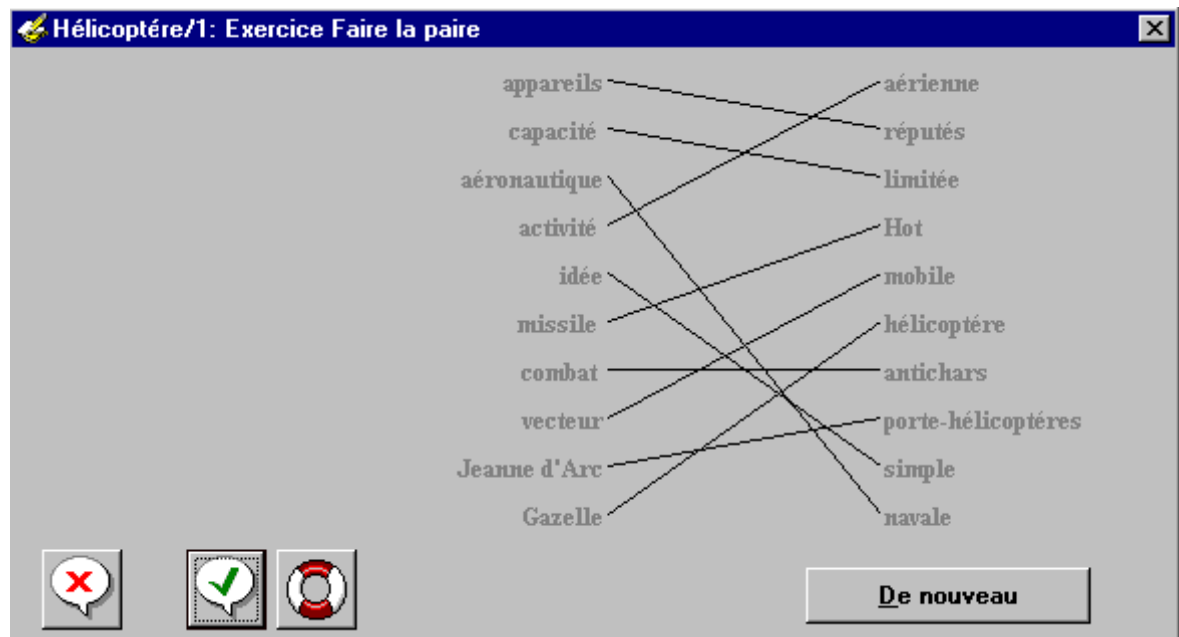
6.5.2.3 Párosítás feladat

A kapcsolat felépítésének menete:

1. Írjuk be a meghatározásokat és a megoldásokat;
2. Kétszer kattintsunk rá az első meghatározásra;
3. Kétszer kattintsunk rá az első meghatározáshoz tartozó megoldásra;
4. Létrejön az első kapcsolat;
5. A 2. 3. lépést ismétljük a többi meghatározás esetében.

A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

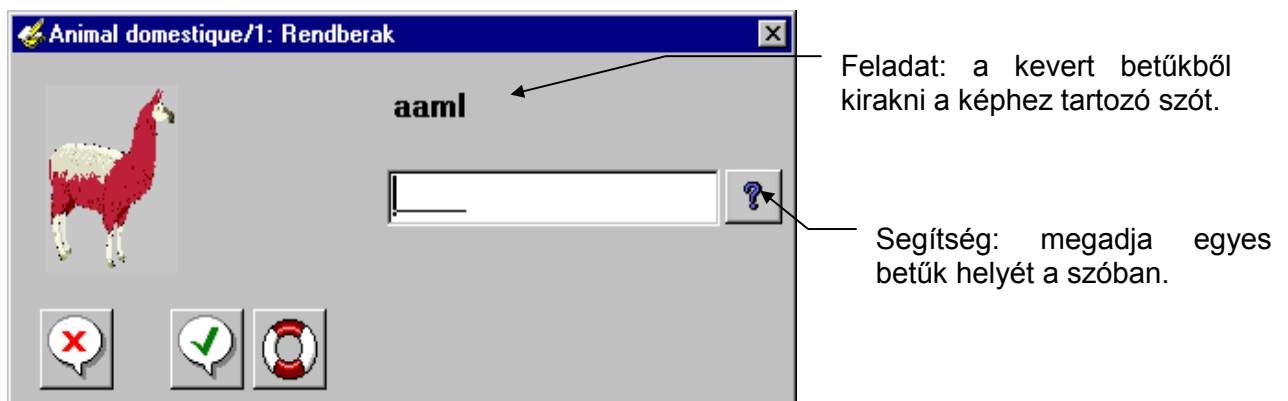
6.5.2.4 Egy kép, egy szó feladat

A feladat generálása a választott opciónak megfelelően automatikus. A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

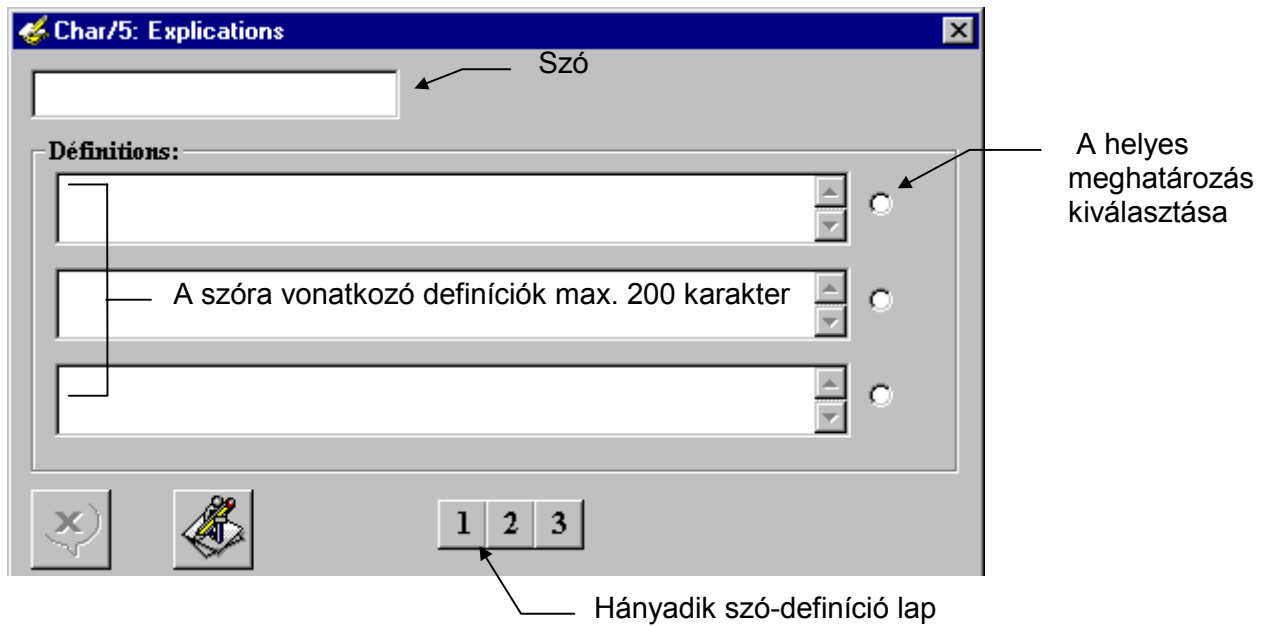
6.5.2.5 Rendbe rak feladat

A feladat generálása automatikus. A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

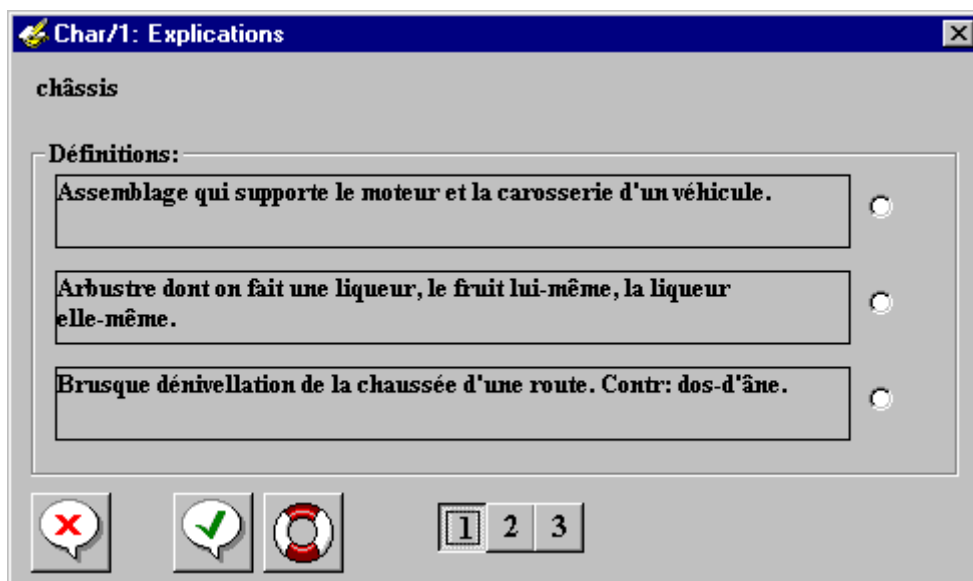

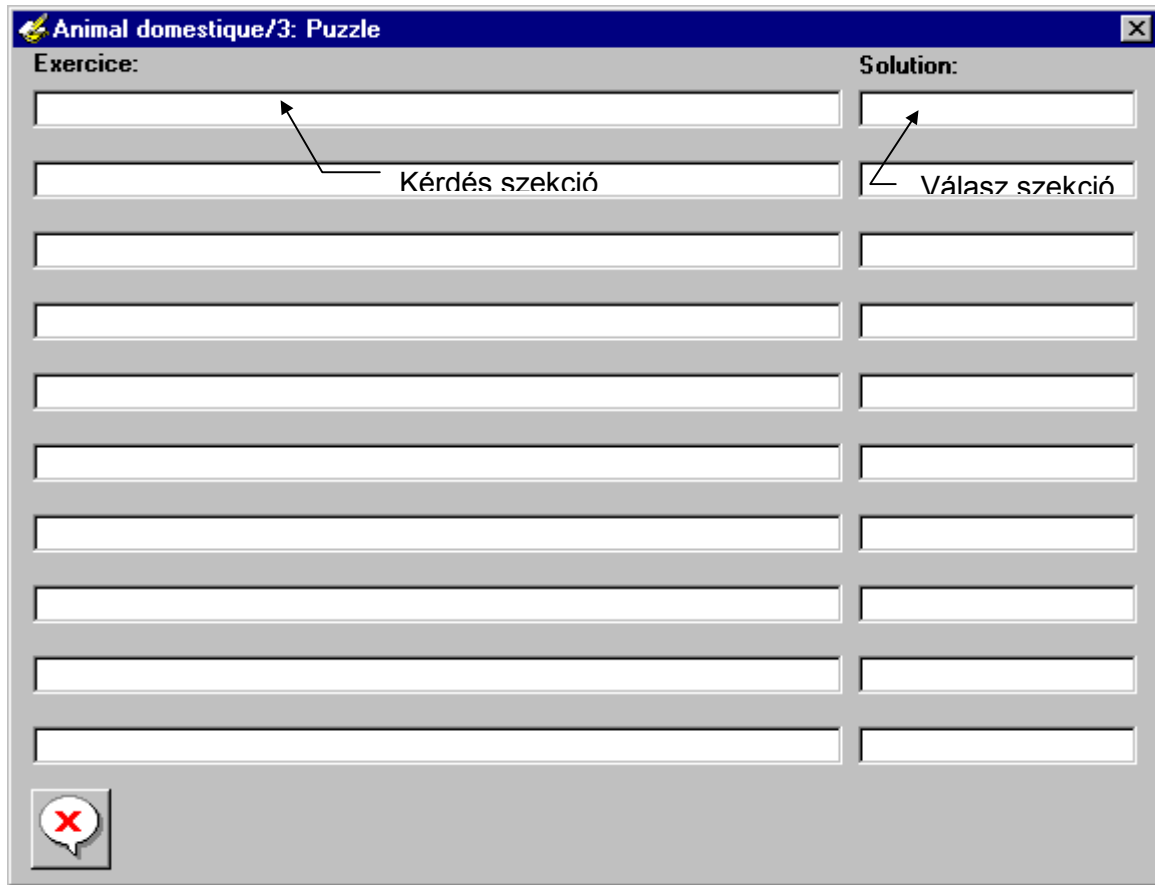
6.5.2.6 Választás feladat

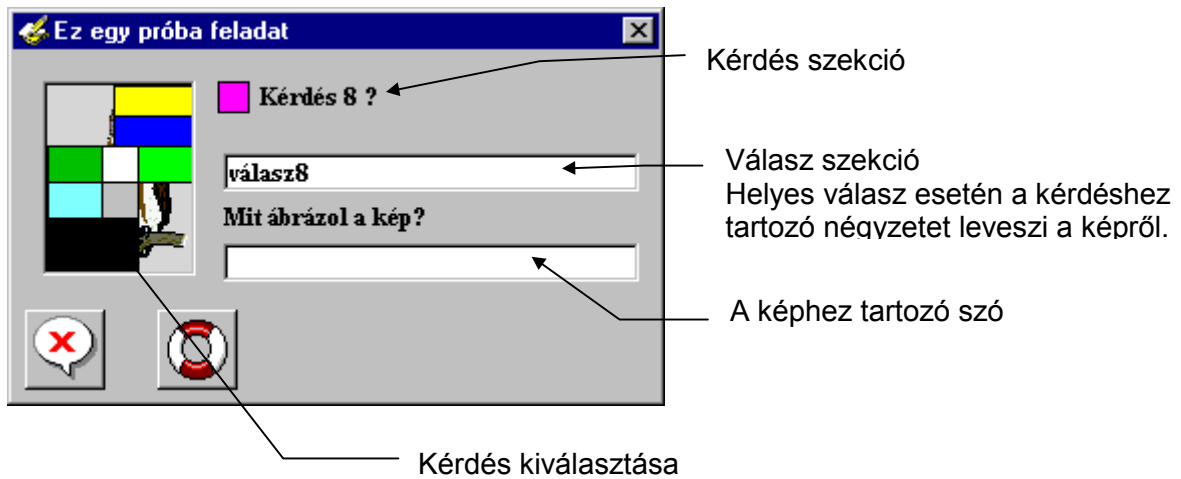
A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

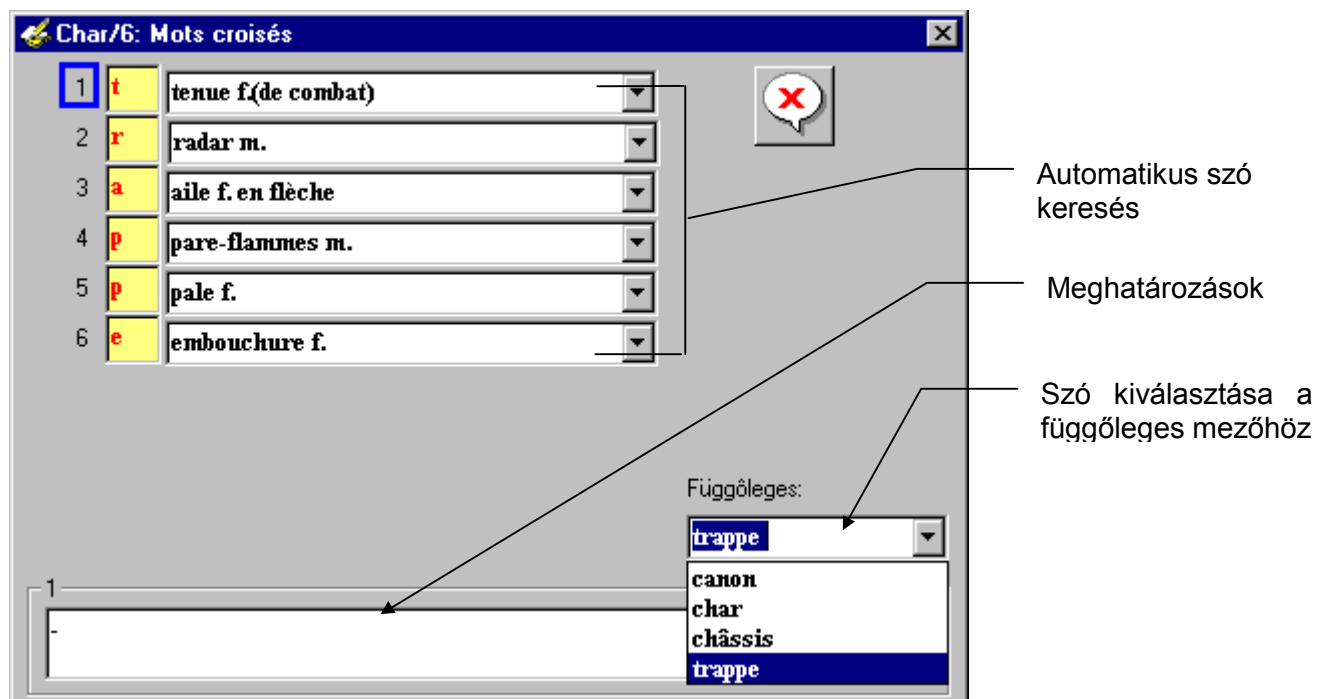
6.5.2.7 Puzzle feladat

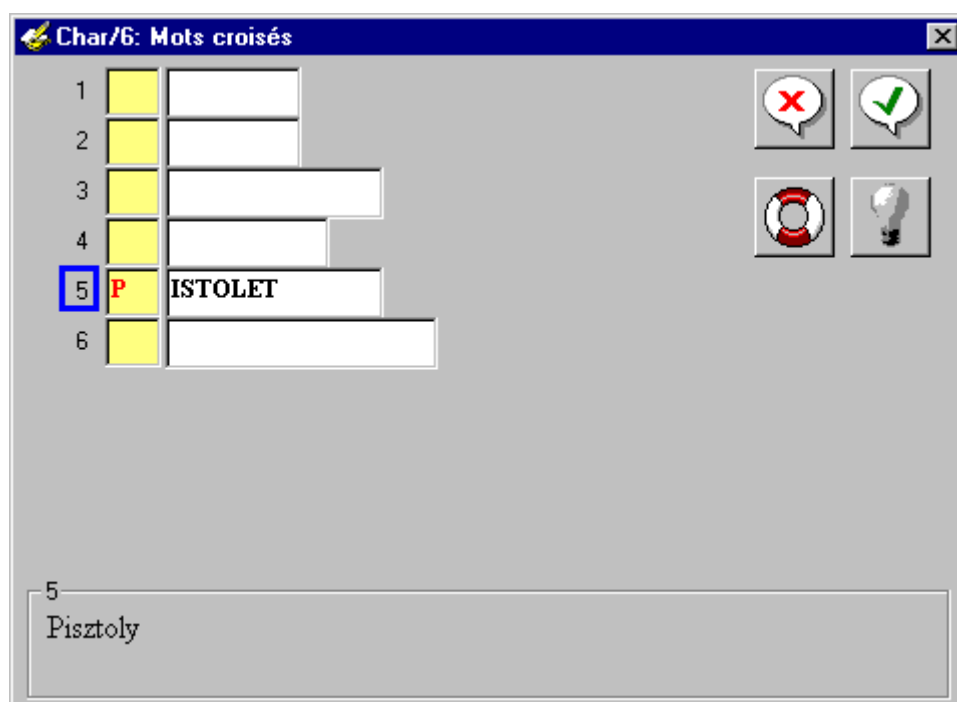
A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

6.5.2.8 Keresztrejtvény

A "Feladat" nyomógomb ismételt megnyomásakor megjelenik a generált feladat.

6.5.2.9 Egy témakörhöz több feladat megjelenítése

Amennyiben egy témakörhöz több feladat tartozik, úgy a feladat gomb megnyomásakor egy legördülő ablak jelenik meg a képernyőn a témakörhöz tartozó feladatok címeivel:

Fontos, hogy olyan címet adjunk a feladatoknak, melyből következtetni lehet a feladat tartalmára.

6.5.3 Történet

 Ha a "Történet" nyomógombot megnyomjuk, úgy az adatbázisban definiált történet töltődik be a képhez.

Szó kijelölés: bal egérgombot lenyomva tartva
Húzzuk be a szótár mezőbe a kijelölt szót

Hagyományos szótár

Dupla kattintás: menü megjelenítése

Szövegszerkesztő behívása

Videó lejátszása, ha az adott témakörhöz meadtuk

Hang lejátszása, ha az adott témakörhöz meadtuk

6.5.3.1 Történet menü

A menü megjelenik, ha a nyomógombokon kívüli területre duplán kattintunk a bal egérgombbal.

Hang hozzákapcsolása a témakörhöz

Videó hozzákapcsolása a témakörhöz

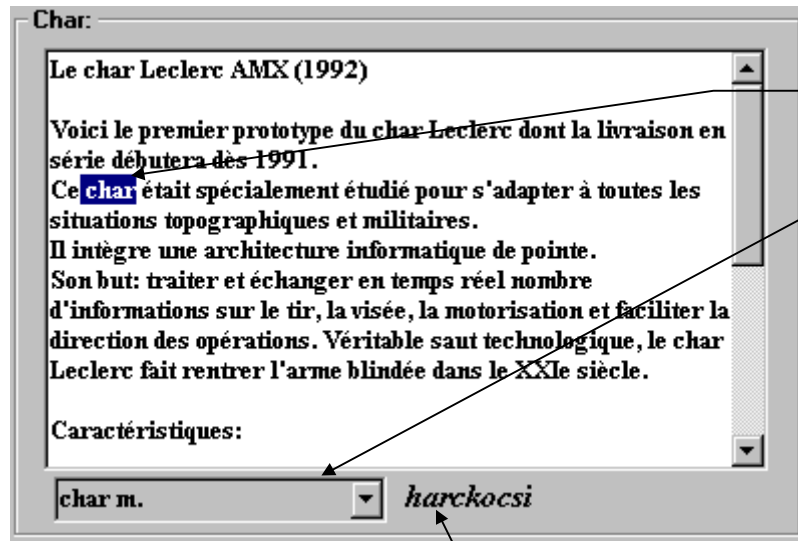
Menü kikapcsolása

Dupla kattintás: fájl párbeszéd ablak

6.5.3.2 Támogatott hang és videó formátumok

A program az AVI, MPG stb. videó formátumot és a .WAV hang formátumot támogatja. Ennek feltétele, hogy a Windows rendszerhez a megfelelő hang driver és a megfelelő videó driver installálva legyen.

6.5.3.3 Drag-and-drop szótár használata

Kijelöljük a szövegben a keresett szót, a bal egérgomb segítségével. Majd "átvonszolva" átadjuk keresésre a szótárnak.

A keresés eredménye.

6.5.3.4 Videó megjelenítés

A videó megjelenítés gombot megnyomva a videó lejátszó ablakba jutunk. Itt a videó lejátszásán, ismétlésén, megállításán túl a videó szövegének kiírására is van lehetőség.

Videó ablak

Hangerő

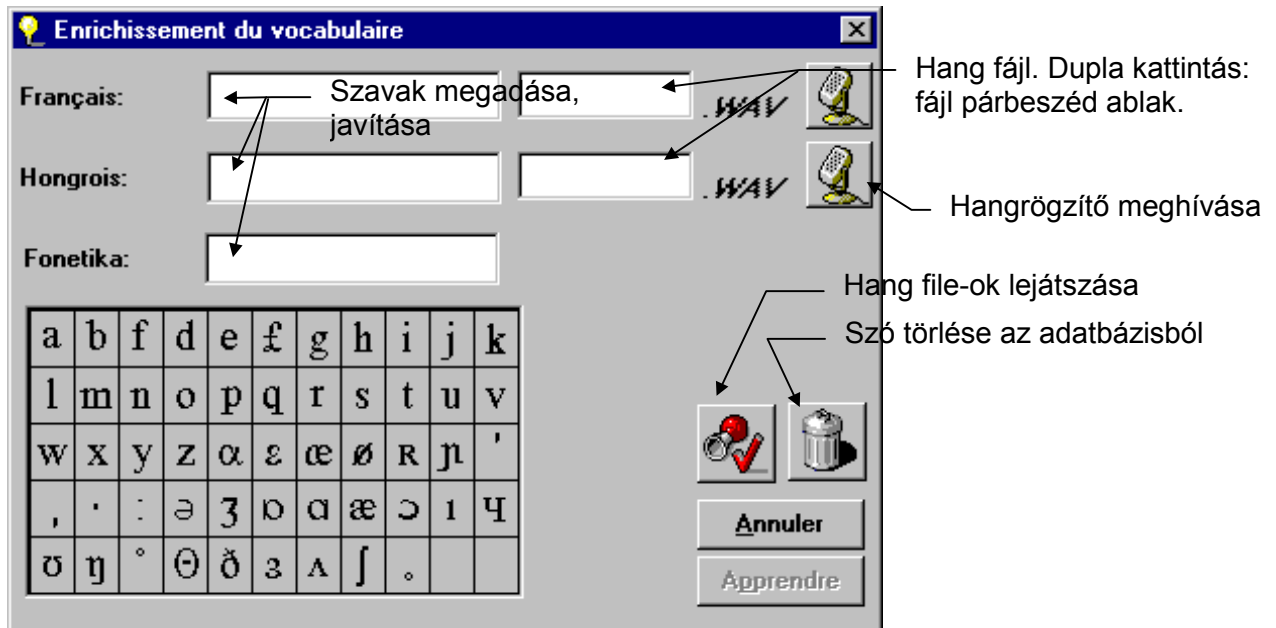
Videó szöveg megnyitás / elrejtés

Szöveg ablak

6.5.4 Szavak hozzáadása a kiválasztott témakörhöz

 Ha a „Tanul” nyomógombot megnyomjuk, úgy a szótár adott témakörének adatbázisához új szavakat adhatunk hozzá, illetve meglévőket módosíthatunk.

Ez az egyik olyan funkció mely az adatbázis bővítésére szolgál. A program új szavakat képes megtanulni. A gomb megnyomása után megváltozik a kurzor alakja (↵→+). Ki kell jelölnünk a képernyőn azt a pontját, ahová az új szót kapcsolja a számítógép. A + kurzort arra az képernyőre mozgatjuk ahová az új szót kapcsolni szeretnénk, majd egyszer rákattintunk. Ekkor megjelenik a "tanuló" ablak.

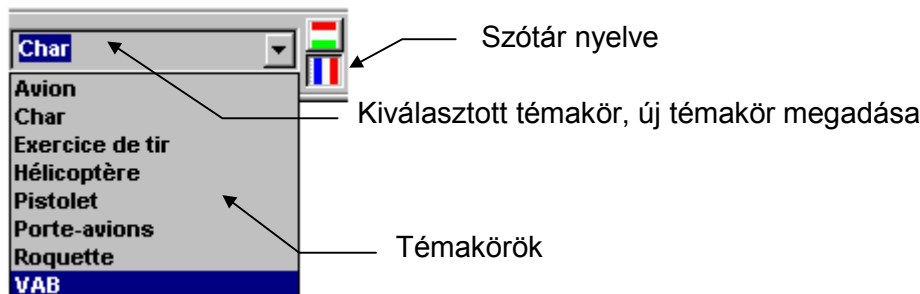

A program a .WAV hang formátumot támogatja. Ennek feltétele, hogy a Windows rendszerhez a hangkártya megfelelően installálva legyen.

Amennyiben olyan területre kattintunk, amelyhez van már szó hozzákapcsolva - a villogó O jelzi -, úgy a tanuló ablak szó mezőiben megjelennek a képterülethez kapcsolt információk, és lehetőség van azok módosítására, törlésére.

6.5.5 Témaválasztás

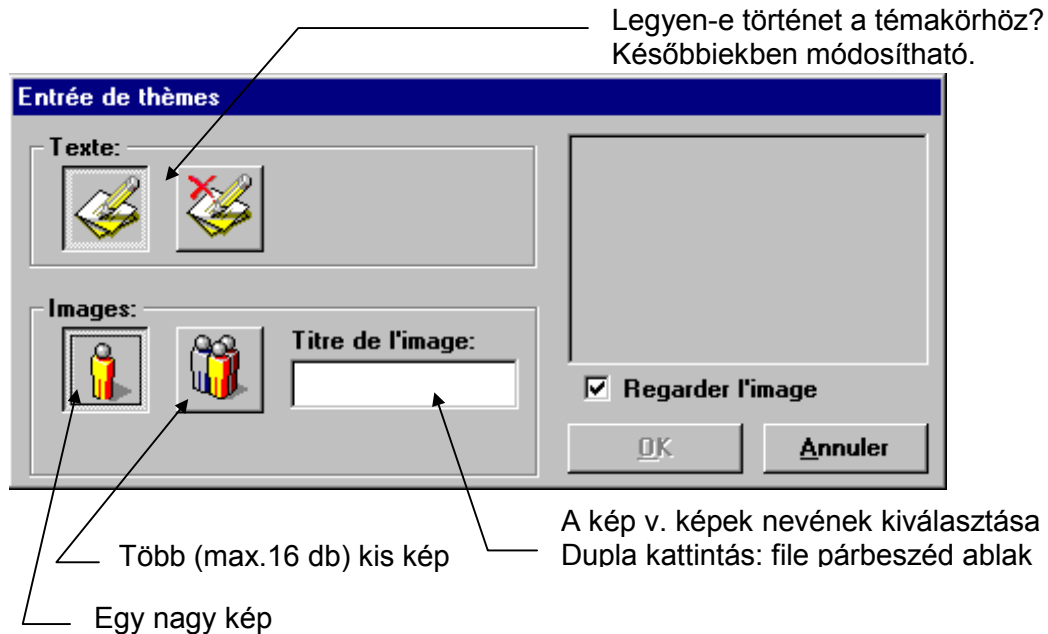
 A jobb oldali "Téma" lista "legördítő" gombját megnyomva a megjelenő listából ABC sorrendben választhatunk a témakörökből.

Minden témakörhöz tartozhat egy vagy több kép, szavak, szöveg, hang, videó, feladatok.

6.5.6 Új témakör megadása

Amennyiben a témakör legördülő listájának szövegmezőjébe egy olyan karakterláncot írunk, amely a listában még nem szerepel - a végén ENTER-t nyomunk -, úgy a program az új téma felvétele ablakot jeleníti meg.

6.5.6.1 Támogatott képformátumok

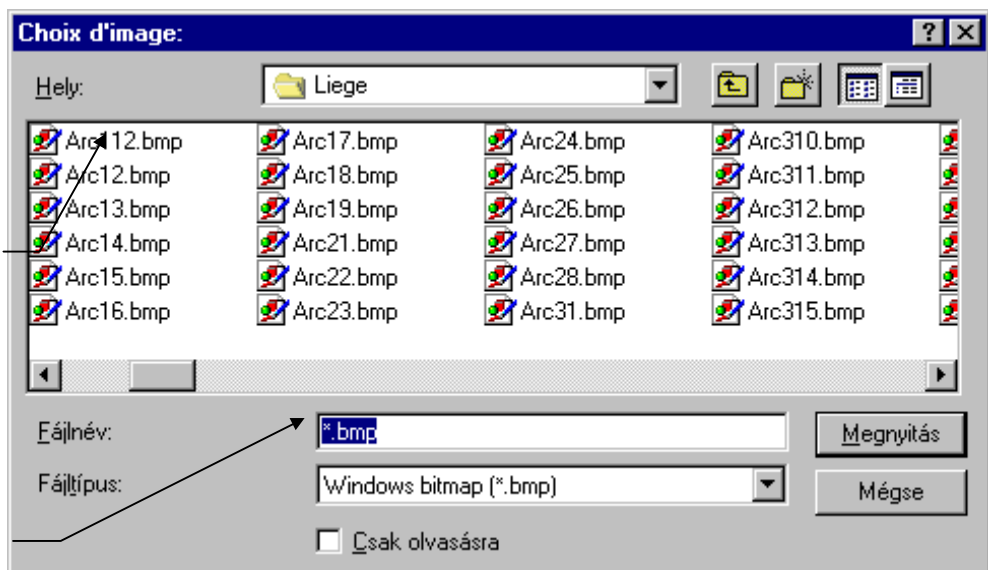
A program jelenleg a BMP, JPG, GIF standard Windows formátumokat támogatja. A nagy kép maximális, megjeleníthető mérete: 640x439, a kis kép maximális, megjeleníthető mérete: 72x93 pixel. Egy nagy képhez több - számuk nincs korlátozva - szó, míg egy kis képhez egy szó tartozhat.

6.5.6.2 Név konvenció több kép esetén

A file-ok neveit a következő elvek szerint kell megadni. Valamilyen karakterlánc 1-6 karakter + egy szám, a kép sorszáma + kiterjesztés.

Mint látható, az ARC1 karakterláncot követik a képek sorszámai 1-12-ig. Tehát ehhez a témakörhöz 12 db kis kép tartozik.

BMP állományokat számos rajzoló program képes előállítani: pl. Paintbrush, CorelDraw, stb.

A kiválasztott képeket a program átmásolja a szótár adatbázisokat tartalmazó könyvtárba (a SETUP-nál megadott könyvtár).

6.5.6.3 Képek lehetséges forrásai

Rajzoló programokkal megrajzolhatók.

Scanner segítségével papír alapú képek átalakíthatók digitális formátumra.

internetről letölthetjük a megfelelő képeket a különböző navigátorprogramok segítségével.

Olyan számítógépes kiadványok, amelyek szabadon felhasználható képeket tartalmaznak.

Szükség lehet konvertáló programokra melyek a különböző nem támogatott grafikus formátumokat (WMF, PNG stb.)képesek támogatott formátumra (pl. BMP-re) konvertálni.

6.5.7 Szótár nyelvválasztás

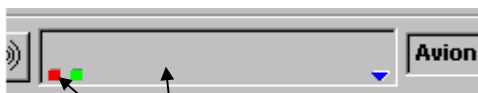
Kiválasztó kapcsolók. Ha az alsó van benyomva, úgy idegen nyelven jelenik meg a kijelzőn a kép kiválasztott referencia pontjához tartozó szó, ha a felső, akkor magyarul. Egyidejűleg csak az egyik lehet benyomva.

A szótár nyelvétől függ: lehet angol, francia, német.

A kapcsoló állásától függ, hogy a szótárban a keresés magyarul, vagy idegen nyelven történik.

6.5.8 Nem témakörhöz kapcsolt szavak megtanulása

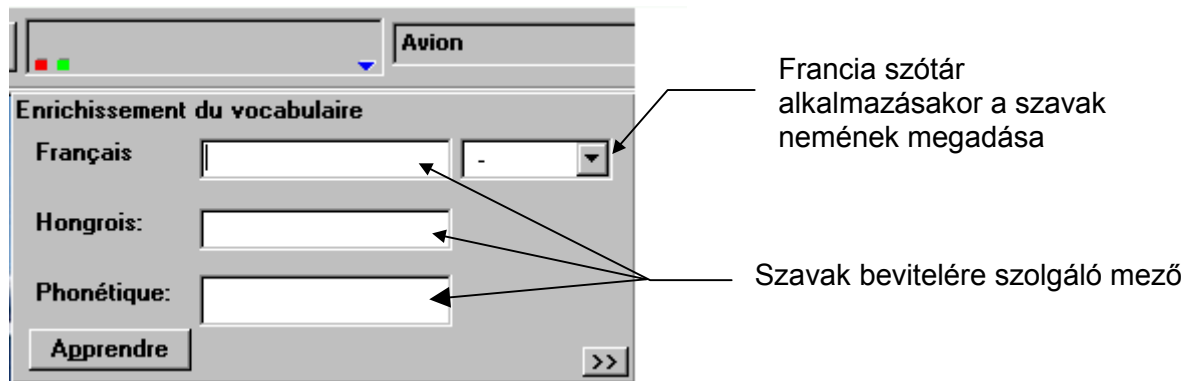
Lehetséges olyan szavakat is hozzáadni a szótárhoz, amelyek nem tartoznak egyik témakörhöz sem, illetve nem akarjuk, hogy azok a képen megjelenjenek.

Dupla kattintás: megjelenik a szavak megtanulására szolgáló modul

Dupla kattintás hatására a következő modul jelenik meg:

6.5.9 Menü megjelenítése

A Tool-bar keretére kétszer rákattintva a következő menü jelenik meg:

6.5.10 Szavak keresése a képeken

6.5.10.1 Referencia pontok alapján

A szavakhoz tartozó referencia pontok a kurzor mozgatásakor megjelennek, illetve eltűnnek a képen. A referencia pontok jele: ○. A referencia pontra egyszer rákattintva az egér bal gombjával a ponthoz tartozó szó jelenik meg a kijelzőn - a nyelvválasztó kapcsoló állásának megfelelően -, idegen nyelven vagy magyarul. Kis képeknél nincs referencia pont, hiszen az egész képhez csak egy szó tartozhat. Ekkor a képre kattintva az egér bal gombjával a képhez tartozó szó jelenik meg a kijelzőn a - nyelvválasztó kapcsoló állásának megfelelően - idegen nyelven vagy magyarul.

6.5.10.2 Témakörhöz tartozó szó lista alapján

A nagy képen az egér jobb gombjával kattintva megjelenik az adott témakör összes szavát tartalmazó legördülő lista. Ha itt kiválasztunk egy szót, úgy egy úgynevezett mutató vonal megmutatja a szóhoz tartozó referencia pontot, valamint a kijelzőn megjelenik a szó jelentése, a nyelvválasztó kapcsoló állásának megfelelő nyelven.

6.6 A multimédia termékek használhatósága megítélésének szempontjai

A multimédia termékek használhatóságának megítélésekor kulcsfontosságú, hogy az elkészült és az oktatásban alkalmazni kívánt termékeket objektív szempontrendszer alapján értékeljük. A multimédiás oktatási anyagok értékelésével számos hazai szaktekinély is foglalkozott¹⁵⁷. A minősítés általunk legteljesebbnek tartott és jelen dolgozatban alkalmazott rendszerét Forgó Sándor publikálta¹⁵⁸. Forgó az alábbi javaslatot teszi a multimédia-termékek részletes értékelésére.

6.6.1 Az üzenet pontossága, érthetősége

Az üzenet célja, hogy a felhasználói célcsoportot megszólítsa. A közvetítendő tartalom különböző lehet (racionális, emocionális és morális). A tömörség, rövidség elveinek egyesítése ellentétben áll a terjedőséggel, a túlzott redundanciával. A multimédiában a formai jegyek közül elengedhetetlen a dialogisztikus feldolgozás, ugyanakkor előfordulnak narratív (monologisztikus) elemek is. A kettő aránya a tartalomtól és a célcsoporttól függ. Az *üzenet* megfogalmazásakor tisztázni kell, hogy milyen tartalmat kívánunk közvetíteni, hogyan, milyen logikával, s megjelenítéssel, kinek a számára.

forrás: Forgó, lásd: 149-es lábjegyzet

12. ábra: Multimédia termékek értékelési szempontjai

¹⁵⁷ Fejlesztési fázisban történő értékelés: Izsó 1998, Horváth 1998, Forgó 1999; A többszemponú értékelést Drótos László (1997) alkotta meg; Kárpáti Andrea (2000) nemzetközi kitekintést is nyújtva az értékelési technikák szükségességéről ír.

¹⁵⁸ Forgó Sándor: „A multimédiás oktatóprogramok minőségének szerepe a MÉDIA (KIT)-kompetenciák kialakításában” című, az MTA-n elhangzott előadás módosított változata. Az előadás további részletei megtekinthetők „A média informatizálódása, az informatika medializálódása” cím alatt az interneten: <http://www.ektf.hu/~forgos>, illetve az Új Pedagógiai Szemle honlapján: <http://www.oki.hu/cikk.asp?cod=2001-07-it-Forgo-Multimedias.html>. A média-, valamint a kommunikációs és információs technológiai kompetencia ma még szinonimaként értelmezendő (szerzői megjegyzés).

6.6.2 A rendszerben való gondolkodás

A rendszerben való gondolkodás egyik ismérve, hogy az elsajátítandó fogalmak, az információs egységek szoros kapcsolatban vannak egymással. A programtervezőnek úgy kell megalkotnia a programot, hogy a médiumok a felhasználói igényeknek megfelelően álljanak rendelkezésre, szinkronban legyenek egymással, és a program számon tudja kérni az ismereteket. A produkció *testreszabottsága* az egyéni képességekhez való alkalmazkodáson alapul.

A *tanulási stílusnak* való megfelelést nehéz biztosítani. Segítséget ad a médiakiválasztás, azaz a vizuális és verbális képességhez igazítás. A lineáris vonalú tanulási stílust kedvelők számára az ismétlés, míg a csapongó stílust kedvelők számára az elágazások megléte a kedvező. Az átadandó ismeretet olyan formában kell megjeleníteni, amely a legjobban megfelel az adott információnak (állókép, grafika, írott információ, hang, animáció, mozgókép, szimuláció, teszt, gyakorlatok stb.). Fontos, hogy a termék a felhasználó *szemszögéből* közelítsen a témához, hiszen a tanulás csak akkor lehet hatékony, ha a tanulási folyamat során folyamatosan a tárgyra tudjuk irányítani a tanuló figyelmét.

6.6.3 A strukturáltságról

Mivel a multimédia összetett médiumok integrációjaként jön létre, a *strukturáltságot* nemcsak a *tartalommal* és a *logikai struktúra* kontextusával lehet jellemezni, hanem az *elhelyezési* (layout) struktúrával is (képelemek ugyanazon helyre, hangerőváltozások stb.). A multimédia-alkotásban legyen felismerhető a strukturáltság: bejelentkező kép és hang, köszöntés, főmenü, alpontok, tananyagmodulok, csomópontok (nóduszok). Tartalmazzon a program segítségkérési, valamint a programból való kilépési, megszakítási lehetőséget is.

6.6.4 A navigációról

A *navigáció* az előre- és visszalépés funkcióban, valamint az aktuális pozíció megjelenítésében kell, hogy rendelkezésre álljon. Fontos, hogy összességében áttekinthető, könnyen kezelhető és következetes legyen az alkalmazás. Így érhető el, hogy a felhasználó ne érezze magát bizonytalannak.

6.6.5 Kommunikáció, interakció

Értelmezésünk szerint az interaktivitás a *beavatkozás lehetősége és élménye*, azaz a kölcsönös és egyidejű cselekvés ellenpólusa a szerkesztettség. A *kommunikációhoz* (interakcióhoz) használatos eszközöknek és jelzéseknek (szerszámok és ikonok) szerepelniük kell a programban. Ma már olyan, a felhasználók számára is könnyen kezelhető grafikus felhasználói felületeket alkottak, amelyek egyre inkább emberközelivé, természetessé tették az ember-gép kapcsolatát. Az interakció az ember-gép kapcsolatban valós idejű kölcsönhatás. Ennek a kölcsönhatásnak eszköz- és szoftverigénye van. Napjainkban a grafikus felhasználói felületeknek - többek között -, a következő építőelemei léteznek: *menük*, *ikontáblák*, *ablakok*, *mutatók*. A médiummal való kommunikáció szempontjából a cselekvés lehet: reaktív, kommunikatív, interaktív. Az *interaktív multimédia-rendszereknél* valós időben (interaktív videó, interaktív multimédia, interaktív tévé, virtuális valóságot megjelenítő sisak, ruha, kesztyű) a kommunikációs felületek révén van kölcsönös cselekvés az ember és a gép között. Az on-line üzemmódban válnak lehetségessé az olyan valós idejű interakciós és kommunikációs formák, mint pl. IRC-használat, vagy a videokonferenciák, amelyek révén megvalósulhat a cselekvés és a kommunikáció szabadsága.

Az *adatbázis* jellegű programokban az interaktivitás lényege abban áll, hogy a tanuló maga keresi az információt, tudatosan összeveti korábbi ismereteivel, rendszerezi, szükség esetén újabb információk keresése révén feloldja a talált ellentmondásokat, a program pedig ebben a lehető legjobban kiszolgálja.

Szimulációban a paraméterek változtatásával keresi az összefüggéseket. Mindkét esetben a tanuló a kezdeményező fél, a számítógép engedelmeskedik neki. Ha nincs, aki az oktatási folyamatot irányítsa, kiegészítse a program által nem teljesített funkciókkal, akkor a tanulás nem lesz hatékony, vagy befejeződik.

6.6.6 Pedagógiai-didaktikai szempontok

A felhasználó számára tartalmazzon újdonságot, érdekességet, a téma újszerű megoldását, és a felhasználó szemszögéből közelítsen a tárgyhoz. A *programozott oktatás* révén a tanuló aktivitása a kapott információ értelmes befogadására és alkalmazására irányul, a programé pedig új ismeretek és feladatok nyújtására, valamint a válaszok értékelésére. Így nem kell a tanulónak azon törnie a fejét, hogy mit tegyen legközelebb. Nincs kétsége afelől sem, hogy eredményesen dolgozott-e, és akár még osztályzatot is kaphat. A program által feldolgozott tananyagot önállóan, tanár segítségével is megtanulhatja.

A jó multimédia-program biztosítja, hogy a tanuló számára legmegfelelőbb tagolásban és ritmusban történjen a feldolgozás. A tanuló jegyzetelhet közben, ami segíti az elmélyült feldolgozást. A közlés multimediális, egyszerre több érzékszervi csatornára hat.

6.6.7 Pszichológiai-ergonómiai szempontok

A programozott oktatás kialakulásával megfogalmazódott az interaktív oktatás *három kritériuma*, melyet röviden csak *TAR-ciklusnak* neveznek. A rövidítés: Tanítsd meg az anyagot (Teach), mérd fel, hogy jól tanítottad-e meg (Assess), illetve, hogy a diák megértette-e, és a válasz (Respond), azaz a megtanult anyagnak megfelelően irányítsd a hallgatót. Pedagógiaiilag ez annyit jelent, mintha a diák az interaktív számítógép előtt ülve, a saját ritmusának megfelelően a tanára által (elő)írt leckék segítségével tanulná meg a nehezen elsajátítható részeket.

Az *ergonómia* a munkahelyzet, a hatékonyság és biztonság, az emberi munka minőségi összetevőivel foglalkozik. Tekintettel arra, hogy a számítógépeket, az interaktív programokat többnyire a hétköznapi emberek számára készítik, úgy tervezik meg, hogy használatukhoz ne legyen szükség számítástechnikai vagy egyéb informatikai előképzettségre. A multimédia-program felhasználhatóságát a szoftver határozza meg a képernyőn látható kijelzések és kezelőszervek vizuális és manipulációs tulajdonságain keresztül. Ezzel a szakterülettel – a számítógépes munkahely használatának szoftverrel befolyásolható tényezőivel – részletesen a szoftver-ergonómia tárgyköre foglalkozik. E terület elsősorban az interakciónak köszönheti megjelenését. Mivel egy informatikai rendszer használhatóságát elsősorban a szoftver határozza meg, a képernyőn látható kijelzések és a kezelőszervek vizuális és manipulációs tulajdonságait kiemelten szem előtt kell tartani.

6.6.8 A mediális közlési elvárásoknak való megfelelés

A számítógép által közölt információk *médiacsatornái* nem érik el az emberi érzékelés összes, de még a klasszikus öt érzékszervi csatornát sem. A tendencia azonban az, hogy mind több érzékszervünkre kiterjesszék az információcserét. A jelenleg használt médiacsatornák a látás, hallás, tapintás, szaglás. Természetesen a két utóbbi csatorna nem tekinthető még tökéletesnek. A multimédiában a *vizuális* megjelenítést monitorokkal, a hangközvetítést hangszórókkal végzik.

6.6.9 A médiumok helyes aránya

A multimédiás oktatóprogramokban - a kifejezési technikák sokoldalúságából adódóan -, a tankönyveknél kevesebb a szöveges információ a grafikus és a mozgóképekhez képest. A képernyőkép rossz olvashatósága miatt is szellősebben, ritkítva kell a szövegrészeket megtervezni. A szöveges részek túlzott vagy teljes használata megfosztja a produkciót a multimédia-jellegtől. A másik véglet, ha mindent képi nyelvre fordítunk le, mert így az

absztrakció rovására cselekszünk. Szélsőséges az az eset is, amikor túlzott mértékű hanganyagokat tartalmaz a program (olyanná válik, mint egy hang-CD). Fontos, hogy az egyes médiumok erősítsék, ne pedig gyengítsék, esetleg kioltásuk egymás hatását. (Például másról szól a beszéd, mint amit a képen látunk.) A médiumok közötti helyes váltások mindenképpen javítják a produkciót.

A vizuális megjelenítésről tudni kell, hogy az elektronikus képernyő másképpen működik, mint a nyomtatott anyag. Míg egy nyomtatott anyag 1200 dpi-s¹⁵⁹, addig egy elektronikus kép átlagosan 64–100 dpi-s. Színfelbontása sem éri el a fotóminőséget. A hang visszaadása során a beszédet zenével, zajjal, zörejekkel, effektusokkal bővítik. Bár az ember alapvetően vizuális lény, az információközlést egyszerűbbé és hatásosabbá teszi a hang, sőt adott esetben egy hangbejátszás – bármelyik természeti jelenség hangjának a közlése – kifejezőbb lehet más prezentációtípusnál. A jól megválasztott hanghatások emlékezetessé tehetik a számítógépes bemutatókat. A hangvisszaadás során ma már a csipogó hangszórónál jóval igényesebb digitális hangszintetizáló egységgel HIFI-minőséget tudnak előállítani.

Az érdeklődés felkeltését a vizuális elemek szolgálják a legjobban. A tartalom vonzó megjelenítése felhívja a tanuló figyelmét. Már a bejelentkező képen érezheti az újdonságot, érdekességet, egy tématerület eredeti, látványos megközelítését. Az attraktív képek, a háttérgrafika, az arculattervezés szintén fokozza a tananyag iránti érdeklődést.

6.6.10 A multimédia technikai kivitelezése

Ez a szempont a kifogástalan, zavarmentes kép- és hangmegjelenítés igényét jelzi. Lényeges, hogy minél kevesebb zaj „kísérje” a mondanivalót. Ezért ügyelni kell a kifogástalan forrásanyag kiválasztására csakúgy mint a feldolgozásra és megjelenítésre.

6.6.11 Járulékos elemek

A felhasználó először ezekkel az elemekkel találkozik. Ez az a bizonyos „csomagolás” (packing). Fontos, hogy a járulékos elemek mind grafikai, mind az installáció szempontjából megfeleljenek a felhasználó elvárásainak. Nyomtatott mellékletként megjelenő használati utasítás, oktatási módszereket bemutató segédlet emeli a produktum értékét.

6.6.12 On-line frissítés

A pedagógusoknak és más felhasználóknak segítség a beszerzésben és az alkalmazásban egyaránt, ha a programhoz felhasználóbarát szolgáltatáscsomag is tartozik (például: telefonos segítségnyújtás, on-line információküldés és frissítési lehetőség).

6.6.13 Szubjektív értékelés

Az eddig ismertetett értékelési szempontokon túl fontos elem a felhasználók saját értékrendszere, amelyet idáig nem sikerült feltárni. E pontban mindenki egyedileg is értékelheti a multimédia-alkalmazásokat.

---

¹⁵⁹ dpi - dot / inch azaz az egy inch (~2,5cm) távolságon elhelyezkedő pontok száma - szerzői megjegyzés

6.7 A LIEGE értékelése

A fejlesztést követően az elkészült terméket a 6.6 bekezdésben ismertetett szempontrendszer alapján értékeltük. A multimédia-program értékelését az 5 fokú skálán az alábbi szempontok szerint lehet elvégezni. A maximális pontszám 550.

Egyáltalán nem tetszett (felelt meg)	Nem tetszett (felelt meg)	Nem tudom eldönteni	Tetszett (megfelelt)	Nagyon tetszett (Nagyon megfelelt)
1	2	3	4	5
ÁLTALÁNOS ÉS KOMMUNIKATÍV SZEMPONTOK				
I. Az üzenet megfogalmazása				
				5
				5
				5
				5
				5
				4
				5
II. Rendszerszemléletű tervezés (médiaelemzés, tervezés)				
				5
				5
				4
				5
				5
				5
III. Struktúra				
				5
				5
				5
				4
				4
				5
				5
				4
IV. Navigáció				
				5
				5
				3
				4
V. Kommunikáció-interakció				
				5
				5
				5
				3
				4
ÁLTALÁNOS (PEDAGÓGIAI, PSZICHOLOGIAI, ERGONÓMIAI) SZEMPONTOK				
VI. Pedagógiai-didaktikai szempontok				
				5
				5
				5
				5

Teljesül-e a türelmes várakozás elve	5
Teljesül-e a megerősítés elve	5
Megvalósul-e az önaktivitás elve	5
Teljesül-e a pragmatikusság sugalmazásának érzete	5
VII. Pszichológiai, ergonómiai szempontok	
Képernyőkép-felépítés	5
A program emberhez igazíthatósága	4
A kognitív térkép a tananyag szerkezetéről	2
A műveletek befejezése és a kilépés (menekülése) egyszerűsége	5
Ritmus, az elágazások, kapcsolások megfelelő aránya	4
Könnyen megjegyezhető kezelési szabályok	4
Dialógus ablak kiemelkedő elérhetősége	4
Felhasználóbarát kialakítás	5
A látvány megtervezésének eredetisége	4
A navigációs elemek azonos helyre történő helyezése	5
Interakció visszajelzés	4
A hibaüzenetek megléte	5
A tanult ismeretek megtartása az idő során	4
A felhasználó memóriaterhelésének kímélése	5
Hibák előfordulása	5
A rendszer használatának egyéni igények szerinti alakíthatósága	4
A használók szubjektív elégedettsége	5
A használat közben tapasztalható fáradás, feszültség, frusztráció	4
Az emberi képességek sokoldalú használata	5
Tapasztalható-e az önértékelés csökkenése	4
Gondot fordítottak-e a monotonitás elkerülésére	5
VIII. MULTIMÉDIA-KOMPONENSEK	
A vizuális elemekről	
VIII. 1. A szöveges részek	
Egyszerűsége	5
Olvashatósága	5
Tagolása	5
Tömörsége	5
Szembarát megjelenítése	5
VIII. 2. Adatbázis	
A keresés gyorsasága	5
Áttekinthetősége	5
A haladás bemutatása	3
VIII. 3. Állóképek	
A komponáltság	5
A tudatos színhasználat, a színhasználat elveinek a betartása	3
Az alakok és a háttér megkülönböztethetősége	5
A rendezett csoportosítás	4
A képi kiemelés eszközei	3
VIII. 4. Szimbólumok-logók	
A kivitelezés egyszerűsége, közérthetősége	5
Mennyire integrálja magába a jelenséget, fogalmat	5
A lényegkiemelés mértéke	5
Az eredeti jelentésre való utalás	5
VIII. 5. 3D ábrázolás	
A modultest térbeli bonyolultsága	-
A modultest térbeli megjelenítése (térhatás)	-

A modultest térbeli anyagszerűsége (textúrája)	-
A világítás megválasztása (térhatás)	-
VIII. 6. Az animáció alkalmazása	
Az animáció alkalmazásának indokoltsága	-
Folyamatosság, egyenletes mozgás	-
A mozgás valószerűsége	-
Dinamika (gyors, kiegyensúlyozott, lassú)	-
Figyelemfelhívó jellege	-
VIII. 7. Aktív felületek	
Következetes elhelyezés	5
Az aktív felületek folyamatos, illetve indokolt jelenléte	4
Az alak- és formaváltozás következetessége	5
VIII. 8. Az auditív információk	
A szöveg érthetősége	5
A szöveg tagolása	5
A háttérzene eredetisége	-
A szöveg, a zene, és a hangeffektusok dramaturgiai hatása	-
VIII. 9. Mozgóképi formanyelvi sajátosságok	
A kompozíció	4
A képkivágás	4
Élesség	5
A megvilágítás, színhelyesség	4
Kameramozgások egyenletessége	4
Kamera beállítás pontossága	4
A képsorok dinamikussága	4
Képsorépítés helyessége	4
A képfrekvencia képméretnek megfelelő megválasztása	5
IX. A TECHNIKAI KIVITELEZÉS MINŐSÉGE	
Nem tapasztalható zajosság (az érthetőséget befolyásoló elemek túlsúlya)	5
X. JÁRULÉKOS ELEMELK	
Borító kialakítása	5
Fülszöveg, tartalmi leírás	3
A futtatáshoz szükséges hardverigény, és operációs rendszer szükséglet leírása	5
A felhasználói környezethez igazodó paraméterek beállítása	5
A futtatás egyszerűsége (installálás, automatikus indulás)	4
XI. ONLINE FRISSÍTÉS	
online információküldés	3
online frissítési lehetőség	5
telefonos segítségnyújtás	-
XII. SZUBJEKTÍV ÉRTÉKELÉS	
Személyes összkép	5
Összesen:	451

15. táblázat: A LIEGE értékelése komplex szempontrendszer alapján

szerkesztette: Forgácsné Göttler Viktória

A fenti pontrendszer alapján a LIEGE az elérhető 550 pontból 451-et ért el. A maximális pontszámhoz képest veszített pontok elemzése segíthet kijelölni a továbbfejlesztés irányait. Ezek:

- 3D ábrázolás hiánya – a program alapfunkcióját tekintve úgy ítéljük meg, hogy a multimédia ezen eleme ebben az alkalmazás környezetben nem releváns.

- Animáció alkalmazása – az animáció alkalmazása egy reális továbbfejlesztési irány, jobban szemléltethetővé teszi, pl. az igéket.
- Telefonos segítségnyújtás – a LIEGE jelenleg nem kereskedelmi termék. Amennyiben a későbbiek során az lenne, úgy ezen szolgáltatást meg kell oldani.

6.8 Katonai mintatananyag

Az interaktív multimédiás keretrendszer (LIEGE) képes arra, hogy egy-egy témán belül integrálja a képet/képeket, hangokat, szövegeket, videókat annak érdekében, hogy a katonai szakszókincs könnyebben, nagyobb hatékonysággal elsajátítható legyen.

A LIEGE keretrendszer alkalmazásának és alkalmasságának igazolására kidolgoztunk egy mintatananyagot, melynek a francia katonai szaknyelvoktatás rendszerébe és folyamatába történő beillesztése növelhetné a tanulás és tanítás hatékonyságát.

A minta tananyagot a korábban bemutatott LIEGE keretrendszerben készítettük el. A témakörnek a "*Char Leclerc*" - *Leclerc harckocsi* - címet adtuk. E témakörhöz egy nagy színes képet, a hozzátartozó szavakat, egy videó-részletet, 2 írott szöveget és az ezekre épülő feladatsort állítottunk össze.

Mindenekelőtt letöltöttünk az internetről egy részleteiben is jól kivehető képet a *Leclerc* harckocsiról. A képhez hozzárendeltünk egy szólistát, mely a harckocsi egyes részleteire vonatkozik. A képen fehéren villogó pontok jelzik az egyes szavakat, melyeket a program a felhasználó kattintására franciául vagy magyarul ad meg. Lekérhetjük a képhez tartozó teljes listát is. A képernyőn megjelenő szavakat a gép ki is mondja, ezáltal a helyes kiejtés is hallható.

A videó-részletet a rendelkezésünkre álló "Les capacités militaires de l'Armée de Terre" című kazettáról választottuk, mely a Francia Szárazföldi Erőket mutatja be. A filmrészleten a *Leclerc* harckocsi egy 2002-es Mourmelon-i katonai bemutató alkalmával rendezett hadgyakorlat közben látható. Mint a valóságban, itt is a harckocsikon kívül helikopterek, és egyéb harci járművek, fegyverek és eszközök vesznek részt az összefegyvernemi gyakorlatban. A film közben lehetőség van a francia leirat megjelenítésére, ha a felhasználónak nehézséget okoz megértenie az idegen nyelvű magyarázatot. A videó-részletet természetesen tetszés szerint többször is meg lehet tekinteni, előre, illetve hátratekerni.

A videó teljes szövegét a "szöveg" ablakban lehet elolvasni. Az írott szöveg értését segíti a szótár funkció, ami azt jelenti, hogy az ismeretlen szavakat kijelölve a gép megadja a szó vagy kifejezés magyar fordítását.

A témakörhöz tartozó második szöveget az internetről töltöttük le, mely a *Leclerc* harckocsi jellemzőit, technikai paramétereit tartalmazza, összehasonlítva egy amerikai és német harckocsival.

A képhez tartozó szókincs gyakorlására, a videó-anyag hallás utáni értésének ellenőrzésére, a szövegben szereplő katonai kifejezések helyes használatának gyakorlására és a helyesírás ellenőrzésére is készítettünk egy-egy feladatot. A feladat-ikont megnyitva választhatunk a különböző címmel ellátott gyakorlatok közül.

Az első feladatban a harckocsik tulajdonságai közül kell eldönteni, hogy azok a *Leclerc*, a *Léopard 2* vagy az *M1 Abrams* harckocsira jellemzőek-e (esetleg mind a háromra).

A második feladatban, a filmben előforduló katonai szaknyelvi kifejezéseket, illetve állandósult szókapcsolatokat kell párokba rendezni.

A harmadik feladatban a filmből kiragadott mondatokat kell kiegészíteni. Ennek a feladatnak egy könnyebb és egy nehezebb változatát is elkészítettük. A kezdők a válaszlistából jelölhetik ki a beillesztendő szavakat, míg a haladóknak be kell gépelni a hiányzó szavakat, ezáltal a helyesírás is ellenőrizhető.

A negyedik feladatban az adott szavakhoz megadott három definícióból kell kiválasztani a megfelelőt. (A fent leírt minta tananyaghoz tartozó szavakat, a szövegeket és a feladatokat a melléklet tartalmazza.)

6.9 Összegzés

Jelen fejezetben bemutattuk a LIEGE keretrendszert, melynek használata reményeink szerint hozzájárulhat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó katonai szaknyelvi oktatás színvonalának, a nyelvtanfolyamok hatékonyságának, ezáltal a katonai szaknyelvi vizsgák eredményeinek növeléséhez.

A LIEGE keretrendszert úgy állítottuk össze, hogy tematikájában az általános és katonai szaknyelv tanulását és tanítását is támogassa. Kifejlesztésében a katonai (vagy általános) szókincs minél hatékonyabb elsajátítása volt a cél, lehetőség szerint a legmodernebb informatikai lehetőségekre építve.

A médiapedagógiával kapcsolatos nemzetközi kutatások alapján bizonyítottnak látszik, hogy a számítógép a nyelvtanulásban leginkább a monoton, sokszor ismétlődő feladatok gyakorlásában és főképpen a szavak memorizálásában a leghatékonyabb. A tanórán percek takaríthatók meg, amennyiben a hallgatók a szavakat képek bemutatásával, hang és videó-részletek kíséretében rögzítik. Az ismétlést, gyakorlást otthon (a tanórán vagy délutánonként a nyelvi laborban) saját tempójuk és időbeosztásuk szerint végezhetik, s munkájukat a gép végtelen türelemmel támogatja.

A LIEGE keretrendszer fejlesztését - a nemzetközi és hazai szakirodalom tanulmányozásán felül -, egy felmérés alapján végeztük 2001-ben, melynek helye a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központja volt. A BKNYK-ban szaknyelvi továbbképzés folyik, ezért a megkérdezett állandó nyelvtanárok és a hallgatók viszonylag kis számából adódóan a felmérés adatainak statisztikájából nem lehetett tudományos értékű eredményeket levonni. A vizsgálat ennél fogva a pedagógusok és hallgatók számítógépes nyelvoktatással kapcsolatos élményeire, szokásaira, tapasztalataira irányult, és eredményei meghatározóak voltak a fejezetben leírt követelmény specifikáció, keretrendszer és minta tananyag elkészítésében.

A válaszokat elemezve megállapítható, hogy a tanárok több mint fele egyetért abban, hogy a multimédiás nyelvoktató programok növelik a hallgatók aktivitást, fokozzák a hallgatók érdeklődését, használatuk növeli a hallgatók tudását, hatékonyan használhatók a hallgatók tudásszintjének felmérésére, és talán a legnagyobb előnye, hogy használatuk a nyelvtanórán időt takarít meg a tanárnak. A legtöbb megkérdezett pedagógus nyitott az új lehetőségek és módszerek és eszközök iránt. Biztatóan nagy számban vannak azok, akik szívesen használnának olyan multimédiás programot (programokat), melyben a felhasználó szabadon állíthatja össze a tananyagot, bővítheti a program tudásbázisát (67%).

A hallgatók a tanárokhoz hasonlóan igen fogékonyak és nyitottak mutatkoztak a médiapedagógia új módszereihez.

A felmérés adatai alapján megállapítást nyert, hogy:

1. A BKNYK-ban a tanárok és a hallgatók jelentős számban alkalmazzák a számítógép nyújtotta lehetőségeket az oktatásban és a tanulásban.
2. A nyelvoktatásban leghatékonyabban az egyéni tanulásban és a távoktatásban, valamint a kis létszámú csoportokban használhatók ki a számítógépes nyelvoktatás előnyei.
3. A diákok és a tanárok is hatékonyság növekedést várnak az új technológiáktól és nyitottak is ezek irányába.

A fenti kutatások alapján, az eddig fejlesztett nyelvoktató programok előnyeit és hibáit elemezve elkészítettünk egy követelmény specifikációt. Ez alapján kísérletet tettünk egy interaktív képes szótár kifejlesztésére, mely reményeink szerint hatékonyan alkalmazható az Egyetemünkön folyó katonai szaknyelvi oktatásban.

Mint ismeretes, a szavakat a beszélt vagy írott nyelvben soha sem elszigetelten használjuk, legyen az az anyanyelvünk vagy bármely idegennyelv. Egy-egy kifejezés valódi jelentését mindig az adott szöveggörnyezet határozza meg. Ezért a LIEGE keretrendszer egy interaktív képes szótárként használható. A bemutatott minta tananyag részletben a számítógép az új szavakat nemcsak megjeleníti és kiejti a választott nyelven, hanem a képhez kapcsolódó szavakat szöveggörnyezetben is bemutatja. A gép felolvassa a szöveget, de ha szükséges, interaktív szótárként is segítséget nyújt a fordításban. A témakörhöz (és képhez) szorosan kapcsolódó videofájlok eredményesen fejlesztik a hallgató hallás utáni értését. A megtanult szavak helyes alkalmazását különböző típusú és nehézségű feladatok segítik. A gyakorlatok memóriafejlesztésre, helyesírás ellenőrzésére, állandósult kifejezések rögzítésére, illetve bármely nyelvtani jelenség bemutatására, megtanítására, gyakoroltatására használhatók.

A LIEGE keretrendszer legnagyobb előnye, hogy rugalmas adatbázisra épül, ezáltal a tananyag egészében és részleteiben is bővíthető. A tanár tetszőlegesen adhat a programhoz új témaköröket, képeket, szavakat, szövegeket, feladatokat és videó-részleteket. Természetesen változtathat a már meglevő adatbázison is, hiszen sem a beszélt, sem az írott nyelv nem zárt, állandó struktúra, hanem folyamatosan változó, bővülő rendszer. A szaknyelvre, ezen belül a katonai szaknyelvre mindez fokozottan igaz. A világban zajló események, a geopolitikai változások, az informatikai, a haditechnikai fejlődés, a tudás alapú társadalom újabb és újabb kihívásai mind-mind hatással vannak a nyelv fejlődésére, ezáltal a katonai szókinccs állandó bővülésére. A nyelvtanárnak és a XXI. század tisztjének lépést kell tartania e változásokkal, és élnie kell az új módszerek adta lehetőségekkel.

A LIEGE keretrendszer alapján kidolgozott tananyagok (angol, francia, német illetve bármely nyelv) a katonai felsőoktatás minden szintjén és színterén hatékonyan alkalmazhatók az idegennyelv-oktatásban, azon belül a katonai szaknyelv-oktatásban.

A multimédiás katonai nyelvprogramok eredményesen használhatóak az alábbiak szerint.

A tanfolyamok alatt önálló tanulásra:

- a kevésbé jó nyelvtudásúak felzárkóztatására,
- délutáni gyakorlásra,
- nyelvvizsga előtti tematikus ismétlésre.

Tanórai kiscsoportos használatra:

- heterogén csoportban az eltérő nyelvtudású hallgatóknál,
- videós, illetve DVD-s órák helyett / mellett hallás utáni értés fejlesztésére,
- tematikus ismétlésre,
- ellenőrzésre.

7. A kutatómunka összefoglalása

A kutatómunka során - az értekezésben bemutatott külföldi és hazai szakirodalom szintézise, valamint a rendelkezésemre álló és összegyűjtött adatok elemzése együttes eredményeként -, lehetővé vált átfogóbb következtetések megfogalmazása és a felismert illetve a felvetett problémák megoldásait szolgáló javaslatok közreadása.

7.1 Összegzett következtetések

A doktori értekezésemben közreadott és elemzett tények alapján igazolódtak a bevezetésben felállított munkahipotézisek:

1. A XXI. századi hadviselésben, a NATO tagországok közötti eredményes együttműködéshez elengedhetetlen az interoperabilitás megteremtése, melynek fontos eleme a nyelvi kompatibilitás.
2. A jövő katonatiszti tudásának architektúrájában meghatározó az informatika, a kommunikáció és az idegen nyelvi ismeret. Hazánkban jelenleg mind a civil mind a katonai nyelvoktatást angol nyelvi és kulturális imperializmus jellemzi. A magyar tisztek jövőbeni NATO feladataiból és Európai Unió tagságunkból adódóan várhatóan növekedni fog a francia nyelv szerepe és így indokolt a korábbiaknál nagyobb súlyt fektetni a ZMNE-n folyó francia nyelvoktatás fejlesztésére és korszerűsítésére.

Bár a fentiek a katonai felsőoktatásban dolgozók számára evidenciának tűnhetnek, mégis fontosnak tartottam kiemelni, hiszen a napi tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyar tisztek nyelvtudása továbbra sem éri el a kívánatos szintet¹⁶⁰ sem az első, sem a második idegen nyelvet illetően, valamint a katonai felsőoktatásban folyamatosan küzdeni kell a francia és a német nyelvoktatás létéért.

Összegezve a BKNYK-ban folyó francia szaknyelvoktatás tapasztalatait, megállapítható, hogy a színvonalas és hatékony tanítási-tanulási folyamatot több tényező is nehezíti:

- A Magyar Honvédség "nyelvstratégiájában" az angol nyelv mellett elenyésző szerep jut a francia és a német nyelvnek.
- A magyar tisztek körében továbbra is az angol a legnépszerűbb nyelv, míg a francia nyelv iránt sokkal kisebb az érdeklődés.
- A BKNYK-ban minden kurzus általában 10 angol, 1 francia és 1 német csoporttal indul.
- A 12 hetes francia intenzív tanfolyamra jelentkezők száma az angol nyelvtanfolyamhoz viszonyítva és önmagához képest is alacsony, mivel létszámuk általában 10 fő alatt van.
- Az intézet alapító okiratában lefektetett felvételi követelmény, a középfokú általános nyelvtudás csak ritkán teljesül, a kezdőknek nincs esélyük három hónap alatt felkészülni a CMLF vizsgára, a kevésbé jó hallgatók hátráltatják a többieket.
- A csoportok szinte minden esetben heterogén összetételűek (mind a hallgatók nyelvtudását, mind hivatásukkal, beosztásukkal kapcsolatos szakterületet illetően: haderőnem, fegyvernem, szakcsapat).

---

¹⁶⁰ Az elmúlt években számos esetben nem kaphatott diplomát a ZMNE-n végző hallgató, mert hiányzott a diplomához szükséges nyelvvizsgálója.

- A tanfolyamok közötti időben (1-1 hét) a nyelvtanároknak elméletileg a következő csoport hallgatóinak valós nyelvismerete alapján kellene előkészíteni a tanfolyamot, a gyakorlatban erre nincs mód, mivel a magyar és külföldi tisztek valós nyelvtudására csak a tanfolyam első napján derül fény.
- A korábbi évek gyakorlatától eltérően a francia szakcsoportnak nincs állandó anyanyelvi lektora, aki katonai szakember is egyben.
- A tanév harmadik trimesztere július elejéig tart, így a hallgatóknak csak az év végén (december elején) van lehetőségük a CMLF vizsga letételére, a nyelvtudásuk közben megkopik, ezért kisebb az esélyük a sikeres vizsgára.

A fentiek alapján bizonyítást nyert, hogy a NATO megváltozott feladataihoz, és az információs társadalom kihívásaihoz igazodóan a francia katonai szaknyelv-képzésben új módszerek alkalmazására, új típusú, multimédiás tananyagok fejlesztésére van szükség:

- a) A modern információs technikán alapuló multimédiás nyelvoktató programok hatékonyan alkalmazhatók a magyar katonai felsőoktatás több szintjén: a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó idegen-nyelv képzésben, a nyelvtanfolyamok közötti időben a katonatisztek nyelvi szinten tartására, a következő tanfolyamra való felkészülés során, a békeműveletekben résztvevő katonák továbbképzésére, távoktatására egyaránt.
- b) A számítógéppel támogatott katonai szaknyelv-oktatásban a multimédiás interaktív nyelvoktató programokat leginkább a katonai szókinccs elsajátításában, gyakorlásában lehet eredményesen használni.
- c) A ZMNE Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központban a francia szaknyelv oktatását és a CMLF francia katonai nyelvvizsgára való felkészítés eredményességét nagymértékben növelné a tananyagba szervesen beépített multimédiás oktatóprogram használata, mely igazodik az eltérő szintű nyelvtudással bíró, különböző anyanyelvű hallgatók tanulási szokásaihoz, egyéni tempójához.
- d) A felnőttoktatás a társadalmi modernizáció, a tudás alapú társadalom bázisa. A távoktatást, mint a tudás alapú társadalomra jellemző egész életen át tartó tanulás és felnőttoktatás egy módszerét akkor lehet beilleszteni a magyar katonai szaknyelvi oktatás és képzés rendszerébe, ha a nyelvtanárok, katonai szakértők és informatikusok olyan oktatócsomagokat állítanak össze, melyet a változó igényeknek megfelelően rugalmasan lehet bővíteni, frissíteni.

7.2 Új tudományos eredmények

A kutatómunka eredményei az alábbiakban összegezhetők:

1. A francia katonai szaknyelvoktatás elemzése megalapozta a jelenlegi francia katonai szaknyelvi képzés multimédiás szaknyelvoktató programmal való bővítését, mely hozzájárulhat a CMLF vizsgák eredményesebb letételéhez.
2. Kidolgoztam egy követelmény-specifikációt új, multimédiás tananyagok kifejlesztéséhez, melyben figyelembe vettem a legújabb módszertani, ergonómiai, pszichológiai, szociológiai, oktatástechnológiai eredményeket, kibővíítve azokat oktatói tapasztalataimmal.
3. E követelmények alapján kifejlesztettem egy multimédiás keretrendszert, amely hatékonyan támogathatja bármely nyelv, illetve szaknyelv tanulását és tanítását. E keretrendszerben összeállítottam egy minta tananyagot a francia katonai szaknyelv tanulásához illetve tanításához.

7.3 Ajánlás

Jelen doktori értekezés hozzájárulhat a középfokú és felsőfokú katonai tanintézetekben a nyelvoktatás további minőségi javulásához, a tantervek a tananyag jelenleginél sikeresebb kialakításához, valamint új tankönyvek, szabályzatok és utasítások kidolgozásához.

Elősegítheti a nyelvoktatás gyakorlati kérdéseinek sikeresebb megoldását, alapul szolgálhat további kutatásoknak a katonai nyelvképzés területén, valamint megmutathatja a továbbképzés lehetséges irányait.

Felhasználható a katonai tevékenység közvetlen igényeinek kielégítésére alkalmas nyelvi szükségletek és elvárások megfogalmazásához, és az ehhez szükséges tananyagok és oktatási módszerek kidolgozásához.

Reményeink szerint hozzájárulhat a nyelvtanárok pedagógiai felkészítéséhez, valamint felhasználható a ZMNE-n folyó doktori képzésben is.

Javasoljuk továbbá az egyetemi alap és kiegészítő képzéshez is oktatóprogramok vásárlását, és a multimédiás nyelvoktató módszer bevezetését nem csak a tanórarendszerű képzés során. Ez eredményességi oldalról is, és pedagógiai oldalról is fontos lenne. Így a hallgató tanári jelenlét nélkül, szabadidejében is tanulhatna a számítógép segítségével. Ennek hatékonysága, eredményessége kimutatható lenne az egyetemi alapképzésben tanuló katonai osztályok hallgatóinál, ahol elméletileg 360 óra alatt kellene felsőfokú, szakmai nyelvvizsgát tenni, amely, mint tudjuk, szinte irreális cél.

7.4 Befejezés

Az alábbiakban vázoljuk a kutatási témával kapcsolatos továbblépési lehetőségeket és fejlesztési irányokat.

1. A LIEGE multimédiás keretrendszer 1.0-s verziója elkészült, a keretrendszerben kidolgoztunk egy minta tananyagot a francia katonai szaknyelv-oktatáshoz. Természetesen ahhoz, hogy a keretrendszert oktatási célra lehessen alkalmazni, tematikus tananyagfejlesztésre van szükség, mely egyfelől felölelheti a francia mellett az angol és a német nyelv katonai szókincsét, másfelől a haditechnika mellett a hadtudomány speciális szókincsét.
2. A LIEGE funkcionalitását olyan irányban érdemes kiterjeszteni, hogy a mostaninál jobb szinten támogassa a távoktatás követelményeit, elérhetővé téve a LIEGE környezetet intranetes vagy internetes hozzáféréseken keresztül is.
3. Olyan infrastruktúra létrehozása, ahol az egyes nyelvekkel, szaknyelvekkel foglalkozó, a LIEGE környezetben tananyagfejlesztésre vállalkozó tanárok kicserélhetik tapasztalataikat, megoszthatják az általuk kidolgozott témákat a többiekkel.
4. A LIEGE eredményeit felhasználó, multimédiás távoktatási infrastruktúra, keretrendszer és tananyag kidolgozása, mely hatékonyan alkalmazható akár a békeműveletekben résztvevő katonák felkészítésére, szinten tartására és továbbképzésére az oktatási intézmények falain kívül is.

Végezetül szeretném kinyilvánítani köszönetemet a ZMNE, az ELTE és a BME professzorainak, tanárainak, valamint kedves külföldi és magyar kollegáimnak, a BKNYK dolgozóinak és végül, de nem utolsósorban egész családomnak, akik minden lehetséges módon támogattak kutatómunkámban és jelen értekezés elkészítésében. Tisztelettel köszönöm segítségüket.

8. Ábrák jegyzéke

1. ábra: Társadalomhoz szükséges készségek és ismeretek.....	35
2. ábra : Nyelvtudás az unióhoz csatlakozó országokban.....	44
3. ábra : A ZMNE BKNYK külföldi hallgatóinak megoszlása nemzetiség szerint, diagram ...	52
4. ábra : Francia katonai nyelvvizsga-rendszer "térkép".....	55
5. ábra: Multimédia, hipertext, internet.....	77
6. ábra: Tanulási hatékonyság és az érzékszervek kapcsolata.....	79
7. ábra: A tanár, tanuló, tananyag kapcsolata a hagyományos tanulásban.....	81
8. ábra: A tanuló, a tanulási program, és a tanulási környezet kapcsolata az „új tanulás”-ban	82
9. ábra: A NATO hivatalos francia nyelvű WEB oldala.....	86
10. ábra: A számítógép otthoni használatának megoszlása a hallgatók körében.....	93
11. ábra: A LIEGE adatbázisának szerkezete.....	97
12. ábra: Multimédia termékek értékelési szempontjai.....	115

9. Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Angolul beszélők száma és az igények.....	20
2. táblázat: Nyelvtudónak állítják magukat.....	42
3. táblázat: Milyen idegen nyelvet tanulnának szívesen?.....	43
4. táblázat: A ZMNE BKNYK hallgatói létszáma.....	50
5. táblázat: A ZMNE BKNYK külföldi hallgatóinak megoszlása nemzetiség szerint.....	51
6. táblázat: A CMLF és a STANAG 6001 megfeleltetése.....	58
7. táblázat: Példák a CMLF és a STANAG 6001 megfeleltetésére.....	59
8. táblázat: Követelmények.....	60
9. táblázat: CMLE értékelésének módja.....	61
10. táblázat: A CMLP értékelésének módja.....	62
11. táblázat: A tanulási környezet az ipari- és az információs társadalmakban.....	83
12. táblázat: A tanári szerepek változása.....	84
13. táblázat: A tanulói szerepek változása.....	84
14. táblázat: Feladat típusok a LIEGE-ben.....	100
15. táblázat: A LIEGE értékelése komplex szempontrendszer alapján.....	121

10. Betűszó-jegyzék

BKNYK	Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ
CAI	Computer-Aided/Assisted Instruction
CALICO	Computer Assisted Language Instruction Consortium
CALL	Computer-Aided/Assisted Language Learning
CE	Compréhension Ecrite
CML	Certificat Militaire de Langue
CMLE	Certificat Militaire de Langue Etrangère
CMLE	Certificat Militaire de Langue Ecrit
CMLF	Certificat Militaire de Langue Française
CMLP	Certificat Militaire de Langue Parlé
CO	Compréhension Orale
COFAT	Commandement des Organismes de Formation de l'Armée de Terre
E.A.O	Enseignement Assisté par Ordinateur
E.I.A.O.	Enseignement Intelligemment Assisté par Ordinateur
EBESZ	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet
EE	Expression Ecrite
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szövetsége
EO	Expression Orale
EU	Európai Unió
IKT	Informatikai és kommunikációs technikák
IO	Interaction Orale
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
OTAN	Organisation du Traité de l'Atlantique Nord
PfP	Partnership for Peace
PI	Programmed Instruction
PLS	Profil Linguistique Standardisé
PpP	Partenariat pour la Paix
SLP	Standardized Language Profile
STANAG	Standardization Agreement
ZMNE	Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

11. Felhasznált irodalom jegyzéke

Könyvek, tankönyvek, jegyzetek, szótárak:

1. A békefenntartás és a NATO béketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, egyetemi tanszégdlet, ZMNE, Budapest, 1999
2. A honvédelem négy éve. 1990-1994, Zrínyi Kiadó, Budapest
3. Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2000 (Szerkesztette: Falus Iván)
4. Bárdos Jenő: Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2000, 67. o.
5. Doktori Szabályzat, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem 2002.
6. Forgácsné Göttler Viktória: Recueil de textes et d'exercices pour des vidéos militaires (volume I.) Budapest, 1999
7. Forgácsné Göttler Viktória: Recueil de textes et d'exercices pour des vidéos militaires (volume II.) ZMNE Nyelvi Intézet, Budapest, 2004
8. Forgó-Huser-Kis-Tóth: Médiainformatica, a multimédia oktatástechnológiája, Liceum Kiadó, Eger, 2001
9. Goethe, Johann Wolfgang: Válogatott művei, regények. I. kötet, Budapest, Európa Kiadó, 1963.
10. Hámori Miklós: Tanulás és tanítás számítógéppel, Tankönyvkiadó, Bp. 1984.
11. Idegen szavak és kifejezések kézi szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest 1994.
12. Isztl Márta: Általános katonai szaknyelv - Francia nyelv, egyetemi jegyzet, ZMNE Nyelvi Intézet, Budapest, 1998
13. Dr. Jakus János, Boldizsár Gábor: Nem háborús műveletek, Egyetemi jegyzet ZMNE Hadtudományi Kar Biztonsági és stratégiai tanulmányok tanszék Bp., 2002
14. Katonapedagógia Egyetemi tankönyv, ZMNE, Pedagógia és Pszichológia Tanszék, Budapest, 1999 (Szerzők: Dr. Kovács András alezredes, PhD. egyetemi docens, Dr. Martinkó József alezredes, PhD. egyetemi docens, Bárdos László őrnagy, egyetemi adjunktus)
15. Dr. Kecskés István: Mikroszámítógépek használata az idegennyelv-oktatásban, Tankönyvkiadó. Bp. 1987.
16. Kézikönyv a doktori képzés és a doktori (Ph.D.) fokozatszerzés értelmezéséhez - a HM Oktatási és Tudománysszervező Főosztály és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem közös kiadványa 2002. (Szerkesztő: Dr. Szilágyi Tivadar ezredes, egyetemi tanár, CSc)
17. Kovács Ilma: Katedrán innen katedrán túl. Az idegen nyelvek tanítása és tanulása a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, Budapest, 1991.
18. Kurtán Zsuzsa: Szakmai nyelvhasználat, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003
19. Kőszegvári Tibor: A XXI. századi hadviselés, egyetemi jegyzet, Bp., 2002 ZMNE
20. Kőszegvári Tibor : A biztonságpolitika alapjai, egyetemi jegyzet, Bp., 2003 ZMNE Doktori Iskola
21. Larousse - Dictionnaire de la langue française, Librairie Larousse, Paris, 1989., CD-ROM

22. Dr. Lánszki János: A katonaföldrajz elméleti alapjai, egyetemi jegyzet, Bp. 2000.
23. Leirman, W: Négyféle nevelési kultúra, Budapest, 1998, Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete, Magyar Népfőiskolai Társaság, 1984.
24. Lugosi Ágnes: A francia százazföldi erők - L'Armée de Terre Française, ZMNE NATO-BKONYK, Bp., 2000;
25. Lugosi Ágnes: Francia katonai nyelvi jegyzet - Manuel de français militaire, ZMNE NATO-BKONYK, Bp., 2002.
26. Lugosi Ágnes: Textes faciles (Textes à lire, à traduire du français en hongrois) ZMNE BKONYK, Bp., 1998:
27. Lugosi Ágnes: Thèmes - Textes historico-militaires pour traduire du hongrois en français (Pour stagiaires de niveau moyen) ZMNE BKONYK, Bp., 1999.
28. Lugosi Ágnes - Dr. Jean Christophe Prax: Manuel et cahier d'exercice pour le cours de remise à niveau du français militaire (niveau moyen) ZMNE BKONYK, Budapest, 2002
29. Lugosi Ágnes - Dr. Jean Christophe Prax: Manuel et cahier d'exercice pour le cours de remise à niveau du français militaire (niveau supérieur) ZMNE BKONYK, Budapest, 2002
30. Lugosi Ágnes - Dr. Jean Christophe Prax: Clés des exercices et textes enregistrés ZMNE BKONYK, Budapest; 2002
31. Maróti Andor: Módszertan a felnőttek képzéséhez és tájékoztatásához, Táncsics Kiadó, Budapest 1980.
32. Nagy Sándor: Az oktatás folyamata és módszerei, Volos Bt. Bp. 1993.
33. Steinmetz, Ralph: Multimédia. Bevezetés és alapok, Springer Hungária Kiadó, Bp., 1995.
34. Szabóné Szabó Andrea - Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvi tesztek - középfokú írásbeli nyelvvizsgára készülőknek, ZMNE, Nyelvi Intézet, 1998,
35. Szabóné Szabó Andrea - Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvű szöveggyűjtemény gyakorlatokkal a nem-háborús műveletek nyelvezetének tanulmányozásához, ZMNE, Nyelvi Intézet, Bp., 1998,
36. Dr. Szternák György: A nemzeti biztonsági- és katonai stratégia elméleti és gyakorlati kérdései, egyetemi jegyzet, ZMNE Budapest, 1999
37. Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvű szöveggyűjtemény gyakorlatokkal a nem-háborús műveletek nyelvezetének tanulmányozásához ZMNE Nyelvi Intézet Bp., 1998
38. Dr. Zoltán Márta: Francia nyelvi feladatok gyűjteménye az állami nyelvvizsga írásbeli feladataihoz, ZMKA Idegen nyelvi tanszék, 1991
39. Dr. Zoltán Márta: Szöveg- és kifejezés gyűjtemény a francia katonai szaknyelv tanulmányozásához, ZMKA, Nyelvi Intézet, 1992
40. Dr. Zoltán Márta - Theoharidis Csilla: Kiegészítő olvasmányok és feladatok, ZMKA, Nyelvi Intézet, 1992
41. Dr. Zoltán Márta: Magyar-francia katonai kisszótár, ZMNE, Nyelvi Intézet, Bp., 1999,
42. Dr. Zoltán Márta: Francia-magyar katonai szótár, ZMNE, Nyelvi Intézet, Bp., 2002 (a ZMKA által 1992-ben kiadott Mikita János alezredes által összeállított szótár átdolgozott, bővített kiadása)
43. Antologie de la didactique du FLE - Szöveggyűjtemény a francia mint idegen nyelv módszertanának tanulmányozásához, Eötvös József Könyvkiadó, 2003
44. Barbot, Marie-José Les auto-apprentissages, Clé International, 2000
45. Barbot, Marie-José: Médias, Multimédias et Formation, Diversification des Ressources et contextes d'apprentissages, Graz, 1996

46. Bertocchini, Paola – Costanzo, Edvige: Manuel d'autoformation, A l'usage des professeurs de langues, Hachette, 1989
47. Donelly: Building Democracy in Post-Communist States. 1993. (kézirat Dr. Kádas Géza birtokában)
48. Girard, Denis: Place de la grammaire dans une approche communicative, in: Enseigner les langues: méthodes pratiques, Bordas, Paris, 66.o.
49. Girard, Denis: Place de la grammaire dans une approche communicative, in: Enseigner les langues: méthodes pratiques, Bordas, Paris, 66.o.
50. Houssaye, J.: Le Triangle pédagogique, Berne, Peter Lang, 1998
51. Marie-José Barbot: Les auto-apprentissages, Clé International, 2000, 8.o.
52. Margerie, C.– Pelfrêne, A.: Parole d'ordinateur, Informatique et Pédagogie, Crédif, Hatier, 1990
53. Otman, Gabriel: Aujourd'hui l'E.A.O. Demain l'E.I.A.O. in: Essais, CREDIF, Paris, 1998.
54. Porcher, Louis: Le vocabulaire, in: Le français langue étrangère, Hachette, Paris, 1995, 34-36.o.
55. Tapscott, Don: Growing Up Digital, New York, 1998, McGraw-Hill

Parancsok / dokumentumok, jelentések:

1. A Honvédelemről szóló 1993. Évi CX. törvény, Honvédelmi Közlöny CXXI évfolyam 1. szám 4. pont.
2. AK-XIV. 3/2003. Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ határozata
3. A Magyar Köztársaság Alkotmánya
4. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai alapelvei
5. A Magyar Köztársaság honvédelmének alapelvei
6. A STANAG vizsgáért járó nyelvpótlék szabályozásáról 2001. XCV. Törvény 112.§ (2). és (4). Bekezdése
7. Az Észak-atlanti Tanács 1999. április 23-24-i ülésének dokumentuma
8. Az idegen nyelvi képzés helyzete és távlatai a Magyar Honvédségben HVK Humán Főcsoportfőnökség Tanügyi és Oktatásszervezési Csoportfőnökség Angyal Árpád őrnagy 2000.
9. Az Országgyűlés 94/1998. (XII. 29) OGY. Határozata. A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről Magyar Közlöny 1998. évi 120 szám 14 pont.
10. Clinton, Bill: Választási beszéd Detroitban, 1996. október
11. EG 0355 Nyelvi Képzés
12. EG 03561 Bárhol Bevethető és a Helyi Erők Nyelvtudása
13. Elgondolás a NATO Regionális Idegennyelvi Oktató Központ kialakítására. Tervezet. Kézirat. 1994.
14. Europa-Archív, 1992. évi 6. szám
15. Fehér Könyv a Nemzeti Katonai Stratégiáról

16. Honvéd Vezérkar humán főcsoportfőnökének 103/1999. (HK 14.) szakutasítása az idegen nyelvi képzés megszervezéséről és végrehajtásáról
17. HM Humán Főcsoportfőnökség 114/28/1999. évi jelentés
18. HM miniszter 5/1991. sz. HM rendelet (VIII. 28.) Magyar Közlöny 1991/93. sz. 1980. o.
19. Hogy ne némán menjünk Európába. Világ-nyelv Program. Az oktatási Minisztérium nyelvoktatási stratégiája. (2003) Kiadvány. www.vilag-nyelv.hu
20. Jelentés a COG-7B gyakorlatról (Honvéd Vezérkar Híradó és Informatikai Csoportfőnökség irattára)
21. Jelentés a Cooperative Guard 7 gyakorlatról
22. Magyar Honvédség parancsnoka, vezérkari főnök 37/1999. (HK 7.)
23. Magyar Honvédség parancsnoka, vezérkari főnök 73/1999. (HK 13.) intézkedés az idegen nyelvi képzésről
24. Magyar Közlöny 2000 évi 62. száma, 3781-3783. old.
25. Magyarország nyelvoktatás-politikai profilja, Országjelentés
Szerkesztette: Poór Zoltán 2002. szeptember
26. NATO Szövetséges Európai Főparancsnokság doktrínája a béketámogató hadműveletekről - Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs munkacsoport 1996.
27. Országgyűlés 94/1998. sz. határozat
28. Összesített jelentés és mellékletek a COG-7 gyakorlatokról (A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport irattára)
29. Összegzett jelentés a Combined Joint Task Force többfokozatú törzsvezetési gyakorlatról (A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport irattára)
30. Széchenyi Terv – 5. Információs társadalom- és gazdaságfejlesztési program
31. Világ-Nyelv az idegennyelv-tudás fejlesztésének stratégiája, Oktatási Minisztérium 2002. március
32. Cooperative Guard 97 Nemzetközi gyakorlat összegzett értékelésének jelentése (Magyar Honvédség 88. Gyorsreagálású Zászlóalj irattára)
33. Glossary of Abbreviations Used in NATO Documents
34. Joint Doctrine for Amphibious Operations Joint Pub 3-O2 szabályzat
35. Joint Doctrine for Military Operations Other Than War (MOOTW), Joint Pub 3-07
36. National Military Strategy of the United States of America, "Shape, Respond, Prepare Now : A Military Strategy for a New Era", 1997
37. National Security Strategy for a New Century, 1998. október
38. Norme NF ISO 704: Travail terminologique-Principes et méthodes, Anfor, Paris-la - Défense, avril 2001, 41.o.
39. Col. Prof. Schorm, Stanislav: Final Report Military Academy in Brno, 1993. 11. o. és Diagramok 1-40
40. 71/1998. sz. Kormányrendelet (a nyelvtudás szintentartásáról)

41. 71/1998 (IV.8.) Kormányrendelet az államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendjéről és a nyelvvizsga bizonyítványokról
42. 17/2001. (HK 3/2002. HVKFKH a STANAG 6001 szabványról a Honvéd Vezérkari főnök helyettes intézkedése a hatálybalépésről

Tanulmányok, cikkek, szakdolgozatok:

1. A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése-Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János) Prof. Szabó Miklós - Dr. Holló József: Beköszöntő
2. A katonaértelmiség jövőjéről. Beszélgetés Harai Dénes egyetemi tanárral - Új Honvédségi Szemle 2000/10
3. Bíró Miklós: RUSLAN orosz nyelvi számítógépes kísérleti oktatóprogram alkalmazásának és továbbfejlesztésének lehetőségei - Számítógép és nyelvtanítás I. Veszprém, 1983.
4. Bognár Károly: A haderő változó rendeltetése, funkciói és feladatai - Hadtudomány - Hadügy VIII. éf. 3 szám 1998.szeptember
5. Bodnár Károly: A parancsnoki állomány képzését motiváló néhány fontosabb tényező - Hadtudomány 1996/1
6. Fehér Péter: A számítógép az oktatásban a harmadik évezred küszöbén. (A cikk a „Könyvtárak szerepe a közoktatásban” című budapesti konferencia informatikai szekciójában 1999. január 20-án elhangzott előadás alapján készült, és az Új Pedagógiai Szemle honlapján jelent meg).
7. Forgó Sándor: „A multimédiás oktatóprogramok minőségének szerepe a MÉDIA (KIT)-kompetenciák kialakításában” című, az MTA-n elhangzott előadás módosított változata
8. Jáki László, A távoktatás kialakulása és fejlődésének tendenciái, Távoktatás Magyarországon 1970-80, válogatta és szerkesztette: Kovács Ilma, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1992.
9. Dr. Kádas Géza: Az akadémiai nyelvtanítás helyzete és távlatai - Akadémiai Értesítő XXXIII. évf. 3. sz. 1990.
10. Dr. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának helyzete és fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében - Kandidátusi Értekezés ZMKA 1994.
11. Dr. Kádas Géza: Az angol katonai szaknyelvtanítás múltja, jelene és jövője a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen - Új Honvédségi Szemle 1997/3. sz.
12. Dr. Kádas Géza: A nyelvtanítás fővárosa - Új Honvédségi Szemle 2000. 1 sz.
13. Dr. Kádas Géza: A katonai szaknyelvtanítás átfogó megoldása – a távoktatás - Új Honvédségi Szemle, 1998/8
14. Kontra Miklós: Angol nyelvi és kulturális imperializmus és magyar tanárképzés in: Nyelvpolitika, Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998.
15. Komenczi Bertalan: Off line – Az információs társadalom közoktatási stratégiája - Új Pedagógiai Szemle, 1999/7-8.

16. Dr. Kovács András: A távoktatás adaptációs lehetősége a posztgraduális továbbképzések hatékonyabbá tételéhez HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 1995.
17. Kovács Ilma, Média a távoktatásban, Alkalmazható eszközök, módszerek - Magyar Felsőoktatás 1996/4.
18. Dr. Kovács Ilma: A távoktatás és nyelvoktatói tapasztalataink - Magyar Felsőoktatás 1996/10
19. Dr. Kovácsné Dr. Nábrádi Márta: Az amerikai angol nyelvoktatás bevezetése, megszervezése és perspektívája a magyar tisztképzésben - Egyetemi doktori értekezés 1994.
20. Kurtán Zsuzsa: A szaknyelvoktatás tervezése nemzetközi kontextusban - Iskolakultúra 2001/8 79-86.o.
21. "Lassan, de biztosan nő a pálya presztízse" - Beszélgetés Holló József ezredessel, Pesti Hírlap 1994. február 12. számában megjelent diagramm adatai
22. Magyar Nemzet 2003. február 19.
23. Maróti Andor: Lehet-e tanulni egy életen át? – Utópia vagy reális lehetőség – A konferencia összefoglalása A. S. M. Hely: New trends in adult education című könyvében. UNESCO, Paris, 1962. Magyarul in Szöveggyűjtemény a népművelés-elmélet tanulmányozásához. Szerk.: Maróti Andor. Budapest, 1968, Tankönyvkiadó, 141–155.o.
24. Mięczyslaw Mendychowski: STUDIUM-egy szerzői programcsomag: A CALL alkalmazásának előnyei és hátrányai. in A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: Modern technika a nyelvoktatás szolgálatában (Tanulmánygyűjtemény) Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Bp. 1994.
25. Mihály Ildikó: Az új évezred Európájának oktatási és képzési rendszere és az élethosszig tartó tanulás - Új Pedagógiai Szemle 2002. július-augusztus
26. NATO-orientáció és katonai felsőoktatás - Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport és a ZMNE közös kiadványa Budapest, 1996.
27. Dr. Nógrádiné Kiss Magdolna : A nyelvi képzés változásai és struktúráltsága a Magyar Honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig - doktori (PhD) értekezés 2003. ZMNE
28. Papp Ferenc: Hogyan tanítsunk meg az orosz igék parancsoló módjának képzésére egy embert és hogyan egy számítógépet? - Magyar Nyelvőr, 1993/4.
29. Pomogáts Béla: Nyelvújítás az ezredfordulón - Ezredforduló, 1999. 2. szám
30. Sulyok Tamás, Távoktatás – előadásvázlat (2001. május 17. PTE TTK FEEFI)
31. Szépe György: Az európai "csatlakozás" néhány nyelvi vonatkozása in: Nyelvpolitika, Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998.
32. Terestyéni T.: Vizsgálat az idegennyelv-tudásról - Modern Nyelvoktatás 1996. 2. szám
33. Terestyéni Tamás: Vizsgálat az idegennyelv-tudásról in: Nyelvpolitika Veszprémi Egyetemi Könyvkiadó, Veszprém, 1998 (szerkesztette: G. Molnár Barbara)
34. Tompa János "Az IFOR Magyar Kontingens felállításának tapasztalati" címen tanulmányt jelentetett meg, a horváthországi Okucáni településen Szolgálatot teljesítő állományról - Hadtudomány, 1996/3
35. Tóth Etelka: Programozott oktatás és kisszámítógépek alkalmazása az idegennyelvek tanításában KLTE, Debrecen - Bölcsészdoktori értekezés 1985.

36. Dr. Szabó János: A katonai felsőoktatás tendenciái a nyugati országokban: A katonai technikák elsajátításától a szakértelmiségi képzésig, in: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése- Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János)
37. Dr. Szabó János : A hivatásos honvédtiszt státus- és szerepjellemzői, valamint a vele szemben támasztott kvalifikációs követelmények, in: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése- Felsőoktatási Koordinációs Iroda Bp. 1995 (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János)
38. Dr. Szabó János: Hogyan védekezzünk az elháríthatatlan ellen? 196.o. In: A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások: A katonai felsőoktatás korszerűsítése (tanulmánygyűjtemény, szerkesztette: Dr. Szabó János - Dr. Holló József - Dr. Czékus János) Prof. Szabó Miklós- Dr. Holló József)
39. Dr. Szabó János: A NATO-csatlakozás kihívásai - Hadtudomány – Hadügy VIII. évfolyam 3. szám 1998. szeptember
40. Dr. Szabó Miklós: QUO VADIS - NATO katonai felsőoktatás - Új Honvédségi Szemle 2000/5 Szilárd István: A NATO-hoz való felzárkózás egyik feltétele a szellemi kompatibilitás -Hadtudomány 1995/2
41. Varga Zsófia: Gondolatok az idegennyelv-oktatás hatékonyságáról (Egy Budapesti Európatanács konferenciája kapcsán) Nyelvi Info, A nyelvtanárok lapja I. évfolyam 3. szám 1993. október
42. Várnainé dr. Kiss Ilona: Az angol katonai szaknyelv-oktatás múltja, jelene és jövője a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen - Új Honvédségi Szemle 1997. 3. szám
43. Várnainé dr. Kiss Ilona: Az akadémiai vizsga követelményei angol nyelvből 1995. január 1-től - Magyar Honvéd 1994.
44. Várnainé dr. Kiss Ilona: Az angol nyelvoktatás jelene és jövője - Akadémiai Értesítő 1990. 3. szám
45. Várnainé dr. Kiss Ilona: Úton a NATO-kompatibilitás felé BILC 1997 - Magyar Honvéd 1997. december
46. Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai a NATO csatlakozás érdekében - Magyar Honvéd különszáma 1996. december
47. Végh Ferenc: Mit jelent ez nekünk? - Új Honvédségi Szemle 1997. 7. szám
48. Végh Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után (előadás, kézirat, Harai Dénes ezredes Úr birtokában)
49. Venturoni, Guido: A Szövetség feladatai - Új Honvédségi Szemle, 2000/3.
50. Dr. Zoltán Márta: Gondolatok egy nyelvtanfolyam kapcsán, Akadémiai Fórum, 1992. 7. szám, 4. o.
51. Dr. Zoltán Márta: Nyelvvizsgára készülőknek, Magyar Honvéd, 1992. szeptember 11, III. évfolyam 37. szám, 10-11.o.
52. Dr. Zoltán Márta: Minél több tiszt tanuljon idegen nyelveket! De miért is?... Humán Szemle 1996. 3. szám, 35-44.o.
53. Dr. Zoltán Márta: Ne menjen pocsékba!, Magyar Honvéd, 1997. június 6. 28. o.
54. Dr. Zoltán Márta: Még mindig a nyelvtanulásról, Magyar Honvéd, 1998. január 9.

55. Dr. Zrinszky László: Tanárképzés és információs társadalom - Új Pedagógiai Szemle
<http://www.oki.hu>
56. Auger, P.: Terminographie et lexicographie assistés par ordinateur: état de la situation et perspectives, in: Les industries de la langue. Perspectives des années 1990. Actes du colloque. Tome 1, Office de la langue française-Société des traducteurs du Québec, Québec
57. Catherine De Schaetzen: Les outils de terminotique, in: Daniel Gouadec: "En tous les termes 98", Bulletin de liaison et revue de l'association ProTLS, 6, avenue Gaston Berger, 35043 Rennes, Cedex, Edition: La Maison du Dictionnaire, Paris
58. Challe, Odile: Fonctionnalités linguistiques des nouvelles technologies de l'information et autoformation, in Porcher, Louis: Les auto-apprentissages, Hachette, 139-151.o., 1992
59. Loic Depecker: L'Internet, un médium qui bouleverse les contenus linguistiques, in: Le français dans le monde: Multimédia, réseaux et formations; Hachette, EDECEF, numéro spécial, 1997 juillet, 165.o.
60. Loic Depecker: La terminologie, discipline autonome? in: Traduire N° 193, 2002, 27-40. o.
61. Mairesse, Paul: Approche communicative, linguistique et ordinateur, in Le Français dans le monde, 98, août-septembre
62. Porcher, Louis: Les médias, l'enseignement et les auto-apprentissages; in Le français langue étrangère, Hachette, Paris, 71-82.o., 1995
63. Stevick, Earl W. Teaching Languages: A way and ways; Newbury House; Rowley, Mass; 1980.

12. Publikációs jegyzék

Jegyzetek:

- Szöveg –és feladatgyűjtemény katonai videó filmek feldolgozásához, ZMNE NATO-BKNYK,1999
- Franciaország történelme, ZMNE NATO-BKNYK,1999
- Szöveg –és feladatgyűjtemény katonai videó filmek feldolgozásához II. kötet, ZMNE Nyelvi Intézet, 2004

Multimédiás nyelvoktató program:

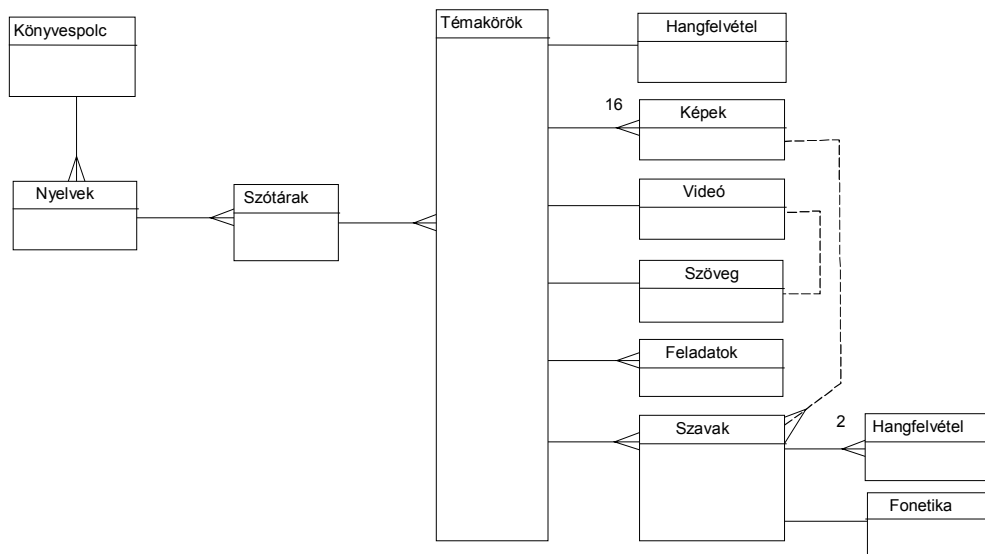
- LIEGE - interaktív francia képes szótár, 2000-2003

Publikációk:

- Gondolatok a katonai szaknyelvi oktatóprogramok fejlesztési szempontjairól - Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2000. 4. évfolyam 2. szám (Interneten: <http://www.zmne.hu/Forum/00marc/szaknyelv.htm>) 253.o.
- Számítógép használata a katonai nyelvoktatásban. - Kard és toll 2002/1, 87.o.
- A francia katonaföldrajzi szókészlet tanításának módszertana - Kard és toll 2002/2, 148.o.
- A ZMNE jövője az új évezred Európájának oktatási rendszerében - Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2003. 7. évfolyam 2.szám, 229.o.
- Interoperabilitás és multimédia - Új Honvédségi Szemle 2004/3, 52.o.
- Információs társadalom és katonai felsőoktatás - Társadalom és Honvédelem 2003/1 (Megjelenés alatt)
- Az élethosszig tartó tanulás, avagy távoktatás a katonai szaknyelv-oktatásban - Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2003. 7. évfolyam 5. szám, 176.o.
- A francia katonai szaknyelvi vizsgarendszer - Új Honvédségi Szemle 2004/5, 71.o.

13. Melléklet

A LIEGE adatszerkezete:

Nyelv: Francia

Szótár: Francia katonai

Témakör: Le char Leclerc

A témakörhöz (képhez) tartozó szavak:

szavak	
magyar	francia
hajtómű	train (m.) de roulement
ajtó	trappe (f.)
torony	tourelle (f.)
harckocsi	char (m.)
lánctalp	chenille (f.)
fegyvercső	canon (m.)
páncél	blindage (m.)
7,62-es géppuska	mitrailleuse (f.) de 7,62 mm
alváz	châssis (m.)
periszkóp	périscopes (m.)

A témakörhöz tartozó szövegek:

A videórészlet felirata:

Escadrons de chars Leclerc (Vidéo)

Le premier échelon de l'ennemi arrive et se concentre pour permettre la prise d'un dispositif défensif. Ses moyens de commandement et ses appuis se trouvent plus loin, vers l'arrière et restent à l'abri de nos tirs directs.

Les différentes unités du groupement blindé de la brigade prennent place sur le terrain dans leur zone d'engagement. Les escadrons de chars placés en premier échelon préparent leur attaque pour rompre le dispositif ennemi avec des appuis qui vont multiplier les effets de leurs canons.

Un escadron blindé LECLERC, en offensive, appuyé par des hélicoptères de la 4e brigade aéromobile, prend contact avec l'ennemi.

La patrouille d'hélicoptères d'attaque GAZELLE est capable de tirer ses 12 missiles HOT, en moins de 2 minutes. Ses missiles HOT viennent de frapper les chars ennemis. Cette patrouille est escortée d'une GAZELLE d'appui - protection qui en assure la sécurité grâce à ses 4 missiles air-air MISTRAL. La patrouille va ensuite se mettre en couverture.

Le groupement LECLERC entame son offensive vers le sud avec comme objectif le premier échelon de l'ennemi fixé par les tirs d'artillerie. Premier char de combat de 3e génération, le LECLERC constitue l'essentiel d'un système d'armes novateur.

L'ennemi, ce qui en reste, se replie.

Débouchant des lisières, un deuxième sous-groupement blindé LECLERC et AMX 10 P (transport de troupes) en offensive, appuyé par de l'artillerie et du génie, va procéder à la réduction des résistances ennemies dépassées. En moins de 3 minutes, les tirs d'emblée des canons de 155 mm de la brigade arrivent sur leurs objectifs. Ces tirs visent à cloisonner l'adversaire, à isoler son premier échelon de combat, à le priver de tout soutien et à le désorganiser.

A témakörhöz tartozó szöveg:

Le char Leclerc (Texte)

Pendant la Guerre Froide, l'Armée française, voulait, à travers le successeur de l'AMX 30, compenser la supériorité numérique des chars du Pacte de Varsovie par la qualité de ses matériels et la supériorité de sa manoeuvre.

En 1977, l'état major de l'armée de terre passe commande à l'industriel GIAT pour le lancement d'une étude "char futur". L'EMAT (Etat-major de l'Armée de Terre) retient le projet TC2 comme base de départ. D'architecture classique, ce projet correspond à la notion de char dit de 3ème génération avec blindages composites pour suivre l'évolution de la menace, tourelle deux hommes avec chargeur automatique, seul capable d'assurer la régularité (et donc la vitesse) du tir, char en mouvement, canon de 120 mm tirant l'obus flèche, systèmes électroniques de commandement et de communication, informations centralisées par bus au niveau du char.

Pour la première fois, l'électronique prend dans un char l'importance qu'elle a dans un avion de combat.

L'industrialisation du Leclerc débute en 1990 et le premier char de série est livré en décembre 1991. Aujourd'hui, au total, 400 chars Leclerc seront livrés à l'Armée Française, plus 24 exemplaires de la version DNG (Dépanneur de Nouvelle Génération).

Le canon du char Leclerc possède une longueur supérieure d'un mètre aux canons de 120 mm RH 120 Allemand du char Léopard 2 et du 120 mm M 256 Américain qui arme le char M1 Abrams. Ces deux canons n'ont qu'une longueur de 44 calibres soit 5,28 m. Le canon de 120 mm du Leclerc a une longueur de 52 calibres soit 6,24 m. Ce qui lui permet de traiter ses cibles à la distance usuelle de 4000 m contre 3000 m pour les RH 120 et M 256. Supériorité considérable dans le combat antichar où c'est celui qui tire le plus loin qui a très souvent raison. Bien entendu, cette comparaison entre le canon français et ceux qui équipent les chars de pays amis et alliés ne peut prendre toute son importance que dans le cadre commercial, sous la forme des ventes à l'exportation et non dans celui d'une confrontation directe.

En l'état actuel, le Leclerc aurait plus à affronter des chars du type T72 ou T80 tous deux armés du canon de 125 mm, dont les qualités balistiques sont notoirement inférieures aux canons de 120 mm RH 120 et M 256. Par ailleurs, pour faire face à une menace éventuelle à l'horizon 2020-2030, un canon de 140 mm, deux fois plus puissant que le 120 mm de 52 calibres, est actuellement en cours d'études pour les forces de l'Alliance Atlantique. Il pourrait être monté sur les chars Leclerc des l'années 2010.

Outre son redoutable canon de 120 mm, le Leclerc possède la propriété de tirer en mouvement en tout terrain à la vitesse de 40 Km/h sur une cible située à 4000 m et elle même se déplaçant à 60 Km/h. Pour juger de cette performance, signalons que les chars Léopard 2 et M1 Abrams ne peuvent tirer qu'en marche (15 Km/h maximum) sur une bonne piste et contre une cible à l'arrêt située à 3000 m. L'absence de chargeur automatique les obligent à s'arrêter pour recharger manuellement la lourde et encombrante munition de 120 mm.

Le Leclerc est proposé à l'exportation non pas comme char mais comme système. Les Emirats Arabes Unis qui ont commandé 436 chars Leclerc tourelle et dépannage (tous étaient livrés fin 2002) l'ont en fait choisi en tant que système de dissuasion classique contre toute agression.

Equipage:	2 hommes
Poids en ordre de marche:	54,6 tonnes
Longueur (canon vers l'avant):	9,87 m
Largeur hors tout:	3,71 m
Hauteur hors tout:	2,92 m
Vitesse maximale sur route:	70 Km/h (pointes à 90 Km/h)
Vitesse maximale en tout terrain:	50 Km/h (pointes à 70 Km/h)
Autonomie:	500 Km sans réservoir supplémentaire
Moteur:	France UD V 8X Diesel 8X hyperbare de 1500 CV
Export et dépanneur:	Diesel MTU 883 turbo chargé de 1500 CV
Blindage:	Classifié
Armement principal:	Un canon lisse de 120 mm long de 52 calibres
Armement secondaire:	Deux mitrailleuses de calibre 7,62 mm

Feladatok :

Az alábbi feladat az ún. Kategória feladat. Itt a hallgatónak az egyes fogalmakat a különböző harckocsi típusokhoz kell rendelnie.

A quelle catégorie appartiennent ces mots?			
	Leclerc	Léopard 2	M1 Abrams
GIAT	☒	☐	☐
français	☒	☐	☐
américain	☐	☐	☒
allemand	☐	☒	☐
52 calibres	☒	☐	☐
char de combat	☒	☒	☒
canon	☒	☒	☒
canon de 125mm	☐	☐	☐
blindage	☒	☒	☒
chenilles	☒	☒	☒

Az alábbi feladat az ún. Választás feladat. Itt a hallgatónak az egyes fogalmakhoz tartozó meghatározást kell választania (jelen feladatban pl. a Leclerc harckocsi meghatározását kell bejelölni).

Choisissez la bonne réponse (vidéo)

Leclerc

Définitions:

C'est un avion de combat.

C'est un hélicoptère de combat.

C'est un char de combat et un système d'armes.

   1 2 3

Az alábbi feladat az ún. Kiegészítő feladat. Itt a hallgatónak mondatokat kell kiegészítenie, illetve kérdésekre kell válaszolnia (válaszlistával vagy anélkül).

Faites cet exercice

Les escadrons de ... préparent leur attaque.

Ses appuis multiplient les effets de leurs ... .

Un escadron ... prend contact avec l'ennemi.

Le Leclerc est le premier char de combat de troisième ... .

Le Leclerc constitue l'essentiel d'un système d'... novateur.

Ces tirs visent à ... l'adversaire.

L'hélicoptère Gazelle est armé de quel type de missile ?

L'hélicoptère Gazelle d'attaque est équipé de combien de missiles ?

La Gazelle d'appui - protection est armée de quel type de missile ?

Combien de missiles Mistral ont les Gazelle d'appui-protection ?

   12

Az alábbi feladat az ún. Párosítás feladat, amelyben a hallgatónak párokba kell rendeznie a jobb- és baloldalon szereplő szavakat, fogalmakat.

Faites les paires (vidéo)

les moyens de	engagement
à l'abri de	commandement
la zone d'	des hélicoptères
les escadrons de	nos tirs directs
le système d'	emblée
l'escadron blindé est appuyé par	3 minutes
le chars de	155 mm
en moins de	combat
les canons de	chars
les tirs d'	armes

De nouveau